

ГЛАДІЙ ІРИНА ЙОСИПІВНА
ЗВАРИЧ ІРИНА ЯРОСЛАВІВНА

МІЖНАРОДНІ ВИРОБНИЧІ МЕРЕЖІ В ЄВРОПІ

Тернопіль
Економічна думка ТНЕУ
2011

УДК 334.7

Гладій І.Й., Зварич І.Я. Міжнародні виробничі мережі в Європі. – Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. – 292 с.

У монографії виявлені особливості формування та розвитку міжнародних виробничих мереж як систем наднаціонального рівня. Запропоновано комплементарний підхід до аналізу галузевої структури економік країн у контексті їх участі у міжнародних виробничих мережах. Ідентифіковано галузеву специфіку процесів формування міжнародних виробничих мереж в Європі та здійснено оцінку структурної подібності країн Європи до України в контексті пошуку векторів формування МВМ. Виявлено потенційні можливості участі України в міжнародних виробничих мережах. Запропоновано мережеві позиції країн ЄС у міжнародних виробничих мережах Європи і відповідно розроблено напрями формування національної стратегії входження вітчизняних підприємств у МВМ Європи. Для фахівців та експертів з європейської інтеграції, зовнішньоекономічної діяльності, органів державного управління, наукових працівників, викладачів, аспірантів та студентів.

Автори: **І. Й. Гладій**, д.е.н., доцент, зав.кафедри міжнародного економічного партнерства – передмова, п. 1.1, 4.2, 4.3, висновки;

І. Я. Зварич, к.е.н., доцент кафедри міжнародного економічного партнерства – п.1.2-1.3, 2.1 – 2.3, 3.1 – 3.4, 4.1, 4.4.

Рецензенти: **Т. В. Орехова** – д.е.н., доцент, зав.кафедри прикладної економіки і бізнес-адміністрування, заступник декана з методичної роботи, професор кафедри міжнародної економіки Донецького національного університету;

Є. В. Савельєв – д.е.н., професор, зав.кафедри міжнародної економіки Тернопільського національного економічного університету;

І. М. Школа – д.е.н., професор, заступник директора з наукової, науково-методичної роботи та міжнародних зв'язків завідувач кафедри міжнародної економіки Чернівецького торговельно – економічного інституту КНТЕУ.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Тернопільського національного економічного університету
(протокол № 8 від 25 червня 2011 р.)*

ISBN 978-966-654-284-0

© І. Й. Гладій, 2011

© І. Я. Зварич, 2011

© «Економічна думка», 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
<i>РОЗДІЛ 1. Міжнародні виробничі мережі в сучасній світовій економіці</i>	9
1.1. Міжнародні виробничі мережі як системи наднаціонального рівня	9
1.2. Теоретичний базис дослідження процесів формування міжнародних виробничих мереж.....	20
1.3. Типологія та механізми розвитку міжнародних виробничих мереж	39
<i>РОЗДІЛ 2. Фрагментація економічного простору Європи в рамках міжнародних виробничих мереж</i>	59
2.1. Міжнародна фрагментація виробництва в країнах Європи	59
2.2. Сучасні особливості формування та перспективні схеми міжнародної фрагментації виробництва в Європі	73
2.3. Систематизація чинників, що впливають на МФВ в країнах Європи.	95
<i>РОЗДІЛ 3. Макроекономічні аспекти процесу формування міжнародних виробничих мереж Європи</i>	126
3.1. Комплементарний підхід до аналізу участі країн у міжнародних виробничих мережах.....	126
3.2. Мережеві позиції країн ЄС у виробничих мережах Європи.....	141
3.3. Оцінка структурної подібності країн Європи до України в контексті їх мережевих позицій.....	153
3.4. Потенційні можливості участі України в міжнародних виробничих мережах.....	174

РОЗДІЛ 4. <i>Перспективи залучення підприємств України в МВМ Європи</i>	187
4.1. Емпіричні варіанти міжнародної фрагментації виробництва за участю України	187
4.2. Перспективні схеми міжнародної фрагментації виробництва України.....	208
4.3. Напрямки та мотиваційні основи співробітництва України в рамках міжнародних виробничих мереж Європи	220
4.4. Формування національної стратегії входження вітчизняних підприємств у МВМ Європи.....	232
ВИСНОВКИ.....	244
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	249
ДОДАТКИ.....	281

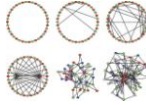
ПЕРЕДМОВА

На сучасному етапі світогосподарського розвитку виокремлюється новітня тенденція процесу глобалізації, яка виявляється у формуванні міжнародних мереж окремих галузей виробництва в рамках континентальних економічних просторів. При цьому даний процес розвивається у двох площинах: 1) довгострокове співробітництво на основі поглиблення інтеграційної взаємодії на мікро рівні (транснаціоналізація виробництва), 2) довгострокове співробітництво на основі об'єднання незалежних підприємств однієї галузі спільним технологічним ланцюгом (інтернаціоналізація виробництва). Таким чином актуальною стає проблематика формування міжнародних виробничих мереж (МВМ) як особливої форми виробничого співробітництва підприємств різної національної належності на основі партнерських відносин. Яскравим свідченням посилення окресленої тенденції є той факт, що вже зараз в Європі інтенсивно формуються міжнародні виробничі мережі майже в усіх галузях переробної промисловості і цей процес ще далекий від завершення.

Феномен міжфірмових мережевих відносин, що набув такого широкого поширення останніми роками, привертає увагу багатьох дослідників, що намагаються пояснити причини його виникнення і інтенсивного зростання. Дана проблематика перебуває в центрі уваги і провідних міжнародних організацій, зокрема, Світового банку, МВФ, ОЕСР. За прогнозами фахівців з цих організацій вже в 2020 р. на МВМ припадатиме 78% сукупного світового виробництва промислової продукції.

В сучасних реаліях світового економічного розвитку активне входження України в МВМ Європи набуває визначального значення для формування базису подальшого розвитку вітчизняної промисловості як основи майбутнього економічного зростання. Саме такий напрям міжнародного економічного співробітництва вітчизняних підприємств дасть змогу подолати рудиментну фрагментарність виробничої структури України, сировинну спрямованість експорту і забезпечити зростання зайнятості в промисловості, оновлення технологічної бази, доступ до зарубіжних ринків.

Різним аспектам досліджуваної проблематики приділяли і приділяють увагу зарубіжні і вітчизняні вчені. Теоретичні основи просторового розміщення вітчизняних підприємств, МТП, транснаціоналізація виробництва висвітлені у працях В. І. Чужикова, Н.А.

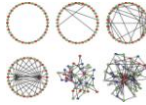
Михайленка, І.Ю. Єгорова, Є.В. Савельєва, І.М. Гладій. III. Орехової. Дослідженню можливостей участі України у міжнародному виробничо-інвестиційному співробітництві С. Соколенко, В. Сіденко, В. Гець, Д. Лук'яненко. Основи дослідження участі країн в міжнародних виробничих мережах заклали Г.Хенсон, С. Арндт, А. Деардорф, Р. Джоунс, Г. Кержковський, Б. Длухош, П. Дікен, В. Етеєр, К. Ланкастер, Т. Гросман, Е. Хеллман, Р. Фінстра. Разом з тим у науковій літературі відсутні інтегровані дослідження щодо участі країн у процесах формування міжнародних виробничих мереж (МВМ), зокрема, в Європі. Недостатньо розробленою залишається проблематика, пов'язана з визначенням ефективної вітчизняної моделі поведінки у вище наведених процесах, стратегії співробітництва промислових підприємств у рамках МВМ.

Враховуючи це, автори ставили перед собою два завдання: 1) теоретичне обґрунтування засад формування міжнародних виробничих мереж та 2) розробка практичних пропозицій щодо участі України у процесах формування МВМ Європи, які ґрунтуються на отриманих теоретичних положеннях та результатах економетричної оцінки структурної подібності економік країн-партнерів та визначенні мережевої позиції українських підприємств.

Монографія складається з 4 розділів, кожен з яких поетапно розкриває теоретичні основи та прикладні аспекти процесу формування та розвитку міжнародних виробничих мереж в сучасній світовій економіці.

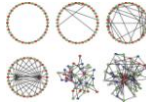
У 1 розділі міжнародні виробничі мережі визначаються як системи наднаціонального рівня з специфічними механізмами розвитку та мотиваційною основою співробітництва. Автори визначають міжнародну виробничу мережу як систему партнерських взаємин між підприємствами різної національної належності, діяльність яких спрямована на досягнення спільної мети – виробництво конкурентоспроможних товарів. При цьому всі учасники процесу отримують економічні вигоди від своєї діяльності через реалізацію своїх конкурентних можливостей в рамках системи створення цінності, що є основою виробничої діяльності такої мережі.

Проведене дослідження теоретичних концепцій, що пояснюють процес формування МВМ, доводить об'єктивну доцільність використання комплексного і системного підходів у частині інтегрування й адаптації теорій мережевої економіки, міжнародної торгівлі країн, міжнародної конкуренції, просторової економіки та нової економічної географії світу до

специфіці процесу формування міжнародних виробничих мереж на сучасному етапі розвитку. Це в сукупності дало змогу систематизувати детермінанти виникнення і поширення МВМ, ідентифікувати проєкції дослідження самого процесу формування МВМ. Все це було покладено в основу розробки оригінальної функціональної моделі міжнародної виробничої мережі з врахуванням мікро та макроекономічної мотивації її створення підприємствами та країнами учасниками цього процесу. Запропоновано ввести в науковий обіг поняття “мережева позиція країни у МВМ”, як відображення потенціалу формування конкурентних можливостей підприємств галузей промисловості країни та здатності активно взаємодіяти з іншими учасниками мережі з забезпеченням своїх власних стратегічних цілей та стратегічних інтересів країни.

Найбільш цілісними є міжнародні виробничі мережі в Європі, що характерні високим ступенем інтеграції як учасників мережі, так і середовища їх функціонування. Тому в 2 розділі монографії досліджено існуючу фрагментацію економічного простору Європи в рамках міжнародних виробничих мереж. Зокрема, проведено аналіз якісних характеристик галузевих МВМ Європи, виокремлено особливості їх формування та перспективні схеми міжнародної фрагментації виробництва. Логічним продовженням даного дослідження стали ідентифікація та систематизація чинників, що впливають на МФВ в країнах Європи. Вони були проведені при застосуванні комплексних емпіричних оцінок, які дозволяють виокремити групи країн, підприємства яких в рамках певної галузі мають чітку визначену мотивацію для розвитку співпраці. Проте уточнення мотиваційних основ міжнародного співробітництва підприємств було б не повним без врахування макроекономічних аспектів процесу формування міжнародних виробничих мереж Європи, дослідження яких проведене в 3 розділі монографії. Оскільки при ідентифікації ступеня участі країни у міжнародних виробничих мережах першочерговим завданням є встановлення галузевої структури економіки країни та її характеристика за рядом специфічних показників, що адекватно відображають специфіку виробництва кожної з галузей. Для цього проведено аналіз участі країн у міжнародних виробничих мережах на основі комплементарного підходу і визначено мережеві позиції країн ЄС у міжнародних виробничих мережах. Отримані результати були використані для подальшої оцінки структурної подібності країн Європи до України в контексті їх мережевих позицій та визначення

потенційних можливостей участі України в міжнародних виробничих мережах;

Розробці конкретним пропозиціям щодо залучення підприємств України в МВМ Європи присвячений 4 розділ. Зокрема, приведено оригінальні емпіричні варіанти міжнародної фрагментації виробництва за участю України, на основі яких уточнено перспективні схеми міжнародної фрагментації виробництва України. Проведена систематизація ключових чинників дозволила виокремити ключові точки розвитку МФВ як з точки зору безпосередньої мотивації підприємств-партнерів, так і з точки зору формування ланцюга створення доданої вартості. Спільність цих чинників для підприємств-партнерів дозволяє гармонізувати їх економічні інтереси залежно від конкурентних і факторних переваг окремої країни і підприємства, які дістають своє відображення через виділені ключові чинники. Таким чином створюються найбільш сприятливі умови для формування спільної мотиваційної основи для гармонізації економічних інтересів. Все це було покладене в основу визначення напрямків та мотиваційних основ співробітництва України в рамках окремих міжнародних виробничих мереж Європи. Логічним завершенням проведеного дослідження стає визначення системи стратегічних орієнтирів розвитку міжнародних виробничих відносин України на мікро-, мезо і макрорівнях економічної діяльності та обґрунтування ряду пропозицій щодо формування національної стратегії вхідження вітчизняних підприємств у МВМ Європи.

Розділ 1.

Міжнародні виробничі мережі в сучасній світовій економіці

1.1. Міжнародні виробничі мережі як системи наднаціонального рівня

Глобалізація та пов'язана з нею асиметрія розвитку країн створюють об'єктивні передумови для пошуку таких форм міжнародної співпраці, які здатні забезпечити узгодження економічних інтересів країн на рівні підприємств та галузей. Так, поглиблення інтеграційного процесу в Європі супроводжується активізацією міжфірмової взаємодії на основі формування економічних систем, що об'єднують підприємства різної національної належності. При цьому учасники таких систем створюють окрему незалежну юридичну особу або співпрацюють на основі досягнутих домовленостей.

У рамках європейського виробничого простору вже сформовано 12 міжнародних галузевих мереж, які об'єднують підприємства 25 країн Європи, у т.ч. Україну [1]. Вони забезпечують основну частину обсягів виробництва (близько 70%) відповідних товарів. Враховуючи це, сучасний економічний простір Європи по-новому структурується за рахунок виокремлення міжнародних виробничих мереж як виробничих систем наднаціонального рівня, що утворюються шляхом об'єднання підприємств окремих галузей, але різної національної належності, і ґрунтовані на поширенні та поглибленні їхньої інтеграційної взаємодії.

Загалом процес формування міжнародних мереж і виокремлення їх як окремого структурного елемента економічного простору Європи охоплює кілька етапів і його досі не можна вважати завершеним. Він безпосередньо пов'язаний із процесом інтернаціоналізації національних економік, а його характерні риси визначаються поглибленням із другої половини ХХ ст. процесу транснаціоналізації світової

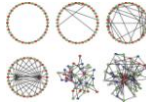

економіки. Відзначаючи це, багато дослідників [10, 13, 16] вказують на настання ери транснаціональної економіки чи нової цивілізації транснаціонального бізнесу. При цьому найуспішніші ТНК дедалі частіше використовують моделі поведінки, ґрунтовані на досягненні міжфірмових домовленостей (у т.ч. з юридично незалежними від них партнерами), утворюючи міжнародні виробничі, збутові тощо мережі. На основі проаналізованих наукових праць [121, 123, 126, 132, 177] можна виділити три стадії становлення і розвитку міжнародних виробничих мереж.

Перша стадія – початкової інтернаціоналізації виробництва на базі вертикальної інтеграції підприємств. Так, поштовхом до формування та розвитку виробничих мереж стала інтернаціоналізація виробництва, котра визначається як процес розвитку економічних зв'язків між національними господарствами в умовах, коли економіка однієї країни є частиною світового виробничого процесу. Організаційними формами процесу інтернаціоналізації виробництва є спільні підприємства і загалом контрактні форми відносин при організації виробництва. З упевністю можна сказати, що це початковий етап, який пропонує частково спрощені умови співпраці та можливість еволюції до складніших і диференційованіших форм міжнародної взаємодії підприємств.

Подальше збільшення обсягів зовнішньоторговельних операцій підприємств, використання ними екзогенних стратегічних орієнтирів розвитку стимулювали процес розгортання міжнародних виробничих мереж на основі поглиблення зв'язків вертикальної інтеграції між ними. На даному етапі міжнародні виробничі мережі утворювалися з метою посилення позицій їх учасників на міжнародних ринках через перерозподіл конкурентних переваг і поширення передового досвіду, у т.ч. технологічних та цінових переваг.

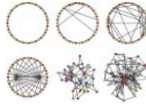
Друга стадія – становлення багаторівневої системи економічних зв'язків між учасниками міжнародної виробничої

мережі. Вона характерна становленням ширшої форми інтернаціоналізації виробництва – транснаціоналізацією виробництва. Це передбачає якісні зміни, тобто зростання числа й активності транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків створення між ними мереж [26, 28, 29]. Економічна природа транснаціоналізації виробництва має кількісну і якісну характеристику як явища і як процесу. Якісна – проявляється у формуванні багаторівневої системи економічних зв'язків ТНК за рахунок:

- 1) розширення географічних меж кооперативних зв'язків із різними видами економічних партнерів (інші ТНК, підприємства, фірми, організації);
- 2) реалізації моделі внутріфірмового кооперування на основі міжнародної співпраці структурних підрозділів ТНК, що розташовані в різних регіонах.

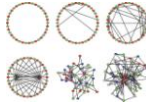
Результатом цього стала видозміна кількісних характеристик процесу транснаціоналізації, яка проявилася не лише у збільшенні кількості ТНК, а й у формуванні міжнародних виробничих мереж та міжнародних альянсів на формальній і неформальній основах. Але при цьому окремі сучасні науковці, зокрема, Т. Орехова у монографії [66], відзначають, що система транснаціоналізації виробництва як форма взаємодії не є єдиною чи безальтернативною. Науково-теоретичні розробки Т. Орехової дають змогу розвивати інші варіанти співвідношення суб'єктів виробничих мереж, з урахуванням таких найважливіших характеристик згаданої взаємодії, як міра незалежності та спосіб кооперації у виробничому процесі, зміни навколишнього середовища. Ми погоджуємося з цією думкою, а також із тим, що Т. Орехова визнає: міжнародна виробнича мережа дає змогу значно розширити ринки збуту, подолати бар'єри та отримати доступ до набагато дешевших факторів виробництва. Із нею погоджуються Н. Михайленко, В. Захарченко [44, 57]. Останній, зокрема, прийшов до висновку, що стрімка інтеграція

передбачає нову форму співпраці – міжнародного кооперування виробництва шляхом поглиблення процесу транснаціоналізації, виділяючи це як тип відносин, що характеризує зростаючий рівень розвитку продуктивних сил та процес стійких виробничих зв'язків між самостійними підприємствами як усередині країн, так і на світовому рівні.

Формування виробничих мереж активно розпочалось у країнах Південно-Східної Азії, США, Європи, і фахівці розглядають його не на національному, а на регіональному рівні. Прикладами їх є Тойота груп, Джененес кейретцу, Сілікон Вейлі, Нью-Йорк Гармент Дістрікт, Оверсіс Чайніс, Бі ту бі Екомерц, Ейсер, Дана, Делфі, Артур Андерсон.

Третя стадія – розвиток міжнародних виробничих мереж на базі інтегрованих ланцюгів створення вартості. Сучасні міжнародні виробничі мережі часто ототожнюють із ланцюгом створення доданої вартості. В даному випадку це дає змогу стверджувати, що міжнародні виробничі мережі характеризують горизонтально-інтегроване виробництво і є проявом як вертикальної, так і горизонтальної інтеграції виробництва. Але при цьому слід зауважити, що ланцюг створення вартості використовують для характеристики діяльності, починаючи від виробництва продукції до її розповсюдження, збуту, упаковки та роздрібної торгівлі. У певний період часу ланцюг створення вартості проходить через велику кількість операцій, динамічних конфігурацій, поєднуючись із іншими ланцюгами створення вартості та відображаючись у понятті *мережа*. Тому П. Кругман [223] у працях диверсифікував ці явища. Він вважає, що поглиблення процесу інтеграції ланцюга створення вартості є одним із найважливіших аспектів сучасної міжнародної торгівлі, акцентуючи увагу на ролі транзакційних послуг та витрат у його здійсненні. Тобто, йдеться про розвиток і розширення ланцюга створення вартості та його трансформацію у міжнародні виробничі мережі в процесі горизонтальної

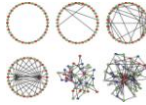

інтеграції підприємств [47, 48, 49, 71]. Дана особливість тепер проявляється у міжнародних виробничих мережах, що об'єднали підприємства за галузевою ознакою.

Для цього типу мереж актуальною є проблематика міжнародної фрагментації виробництва, на яку П. Кругман звернув увагу у роботі [223]. Тут фрагментація виробництва охарактеризована доданою вартістю, отриманою за рахунок діяльності окремих виробничих блоків у рамках *міжнародної виробничої мережі* (МВМ), а не під час приросту вартості, одержаної у результаті виробничого процесу в *інтегрованому ланцюзі створення вартості*. Основною особливістю інтегрованого ланцюга створення вартості є виробництво і реалізація здебільшого комплектуючих матеріалів, технологій, ноу-хау, які виконують на замовлення основної компанії у ланцюгу і не можуть бути реалізовані на вільному ринку кінцевому споживачеві [44].

За дослідженнями ОЕСР, виробничі мережі залучають більше інвестицій ніж звичайні підприємства, тому вони зазвичай об'єднують два чи більше ланцюги створення вартості, в яких бере участь щонайменше один учасник (ланка) і які таким чином розподіляють ризики та гнучкіші до зміни кон'юнктури ринку. Згідно з дослідженнями організації CAREC (*Central Asia Regional Economic Cooperation*) [1] виробнича мережа є набором зв'язків в межах однієї корпорації чи між групою підприємств в окремій ланці ланцюга створення доданої вартості. Такий тип зв'язку може набирати форми виробничих зв'язків між дочірніми фірмами чи філіями, співпраці за контрактом, зв'язку типу субпірядництва між незалежними компаніями. Зокрема конкуренція між окремими ланцюгами створення доданої вартості в рамках мережі породжує конкуренцію між самими мережами не лише в рамках однієї галузі.

Таким чином, сучасна особливість формування ланцюгів створення вартості виявляється через поглиблення

інтеграційного процесу на мікрорівні як світової, так і національної економік. Прикладною формою його реалізації стають міжнародні виробничі мережі як результат фрагментації виробництва і виділення окремих виробничих одиниць, що розміщені на підприємствах тих або інших країн.

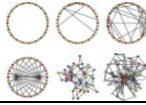
Беручи до уваги окремі дослідження іноземних науковців [127, 128, 131, 134, 135], які вважають основним суб'єктом економічних відносин ХХ–ХХІ століть інтегрований виробничий ланцюг, поняття виробничої мережі в сучасній міжнародній економіці набуває багатоаспектного значення, оскільки об'єднує сутнісні характеристики ряду дотичних понять (ланцюга створення доданої вартості, фрагментації виробництва) та специфічні особливості основних тенденцій розвитку світової економіки [5] (інтеграції, глобалізації тощо).

В сучасній науковій літературі нема єдиного і загальноприйнятого визначення міжнародної виробничої мережі. Зокрема, Н. Михайленко [44] розглядає її як спосіб регулювання взаємозалежності учасників технологічно-виробничого процесу, базованого на кооперативному або синергетичному ефектах. Відповідно до досліджень Організації економічного співробітництва та розвитку [65] головною перевагою організації виробництва шляхом утворення міжнародних виробничих мереж є розподіл ризиків та гнучкість фірм відповідно до ринкових змін. Найпоширеніші підходи до визначення категорії “міжнародна виробнича мережа” приведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

**Найпоширеніші підходи до визначення категорії
“міжнародна виробнича мережа”**

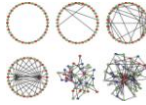
Джерело	Суть
ОЕСР	об'єднують два чи більше ланцюги накопичення вартості, в яких бере участь щонайменше один учасник (зв'язкова

	ланка) і які таким чином розподіляють ризики та гнучкіші до зміни кон'юнктури ринку
Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC)	набір зв'язків у межах однієї корпорації чи між групою підприємств в окремій ланці ланцюга створення доданої вартості, що набирає форм виробничих зв'язків між дочірніми фірмами чи філіями, співпраці за контрактом, зв'язку типу субпірядництва між незалежними компаніями
Н. А. Михайленко	спосіб регулювання взаємозалежності учасників технологічно-виробничого процесу
M. Borrus, H. Egger	міжфірмові зв'язки різних країн, що охоплюють діяльність, починаючи від розробок, досліджень, поставки напівфабрикатів, виробництва, доставки та суміжних послуг при цьому.
D. Ernst	акцент на всі стадії міжнародного виробництва, що охоплює етапи ланцюга створення доданої вартості
S. Haggard, R. Doner	регіональна виробнича система, що дає змогу отримати конкурентні переваги за рахунок розміщення виробничих блоків у різних країнах
P. Krugman, H. Kierzkovskyi	розвиток виробничих мереж за рахунок міжнародної фрагментації виробництва
Shahid Yusuf, M. Anjum Altaf, Kaoru Nabeshima	метод поширення інвестиційних потоків, посилення торговельних угод між країнами-учасниками мережі

Джерело: складено автором за [1, 49, 150, 151, 152, 153, 154]

Специфіка сучасних міжнародних виробничих мереж, що сформувалися з участю ТНК, полягає в тому, що ТНК можуть ефективно працювати лише разом з іншими ланками або виробничими ланками мережі. При цьому спостерігаються

вертикальний та горизонтальний вектори впливу транснаціоналізації на формування міжнародних виробничих мереж. Можемо виділити такі шляхи їх поширення, враховуючи при цьому особливості галузей:

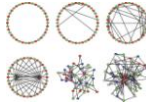
- все виробництво зосереджено щонайменше в рамках однієї країни; експорт здійснюють через мережу ТНК. Це – класичний випадок організації виробництва багатьох японських компаній до моменту територіально розподіленого глобального виробництва (в умовах утворення міжнародних виробничих мереж). У даному випадку ми не можемо говорити просто про перенесення місця виробництва з розвинених країн у країни, що розвиваються; маємо на увазі їх векторність на специфічні (особливі) ринки;

- виробництво орієнтоване безпосередньо на специфічні національні ринки, схожі до внутрішнього ринку фірми. В цьому випадку маємо на увазі виробничі мережі, пов'язані між собою, які підтримують тенденцію до утворення через призму схожості;

- виробництво (приклад ЄС та НАФТА) характерне величезним внутрішнім ринком та диверсифікованим забезпеченням факторами виробництва між країнами-членами, що сприяє активному розвитку регіонального ринку. В даному випадку йдеться про агломеровані виробничі мережі;

- раціоналізація виробничого процесу шляхом поглиблення міжнародної спеціалізації та фрагментації виробництва. Матеріали, ресурси, комплектуючі й складові, розміщені в різних частинах світу, транспортуються між територіально розподіленими виробничими блоками, утворюючи інтегрований ланцюг. При залученні зв'язкових ланок між окремими ланцюгами відбувається перехід на інший рівень партнерських відносин – міжнародні виробничі мережі.

Така еволюція глобальних виробничих зв'язків базується на диверсифікованості міжгалузевих зв'язків за рахунок міжнародної фрагментації виробництва, що дає змогу

комбінувати фактори виробництва та отримувати горизонтальний вектор поширення міжнародних виробничих мереж [121, 123, 125, 126, 128]. Це підтверджується переорієнтацією міжнародних корпорацій від подальшого укрупнення через злиття та поглинання до мережевого типу організації виробництва за допомогою розосередження виробничих функцій. Нові системи глобального виробництва формуються і на основі стратегічних альянсів, партнерських контрактацій та кооперації між ТНК, напівавтономними підрозділами головної компанії й мережами. У результаті можна говорити про формування міжнародних виробничих мереж як вищої форми співпраці на основі договірних партнерських відносин, що є основою міжнародної економічної взаємодії.

Актуальність і важливість розгляду міжнародних виробничих мереж у процесі міжнародної фрагментації виробництва де-факто підтверджується усталеною тенденцією в структурі міжнародних торгових потоків до збільшення частки складовими та компонентами порівняно зі звичайним виробництвом кінцевих товарів. Цей процес активно розпочався в 1993–1998 рр., коли істотно збільшились обсяги експорту компонентів і складових із ЦСЄ до ЄС [15].

Сучасні міжнародні виробничі мережі виявляють схильність до поширення та поглиблення взаємозв'язків. Дж. Петерсон у своїй теорії “політики мереж” [41, 43, 88] описав систему управління євроструктурами через механізми спільної взаємозалежності. На нашу думку, міжнародна виробнича мережа у своєму глобальному значенні й за масштабами діяльності може виступати у ролі такої структури наднаціонального рівня (зокрема, агломеровані виробничі мережі).

Приклади міжнародних виробничих мереж приєдено на рис.1.1-4. Так, для автомобільної промисловості характерна схема виробничої мережі, що може поширювати свої функції у

різних країнах, а безліч компонентів і напівфабрикатів виробляють незалежні фірми у різних галузях економіки. Виділяють три основні процеси, що ведуть до кінцевої зборки автомобілів: виробництво кузова, виробництво компонентів, виробництво двигунів і трансмісій. Загалом у розвитку цієї виробничої мережі можна виділити такі риси:

- технологічний ланцюг усередині підприємства;
- міжгалузеві виробничі ланцюги в рамках вертикально інтегрованого концерну, які поєднуються з горизонтальною інтеграцією та відображені у міжнародних виробничих мережах;
- встановлення конкуруючими фірмами електронних торговельних платформ, що допомагають управляти технологічними потоками всієї галузі, при цьому активно розвиваються логістичні центри.

Відповідно, така природа цієї галузі дає змогу надзвичайно вигідно розмістити своє виробництво, враховуючи останні тенденції глобалізації та інтеграції світової економіки.

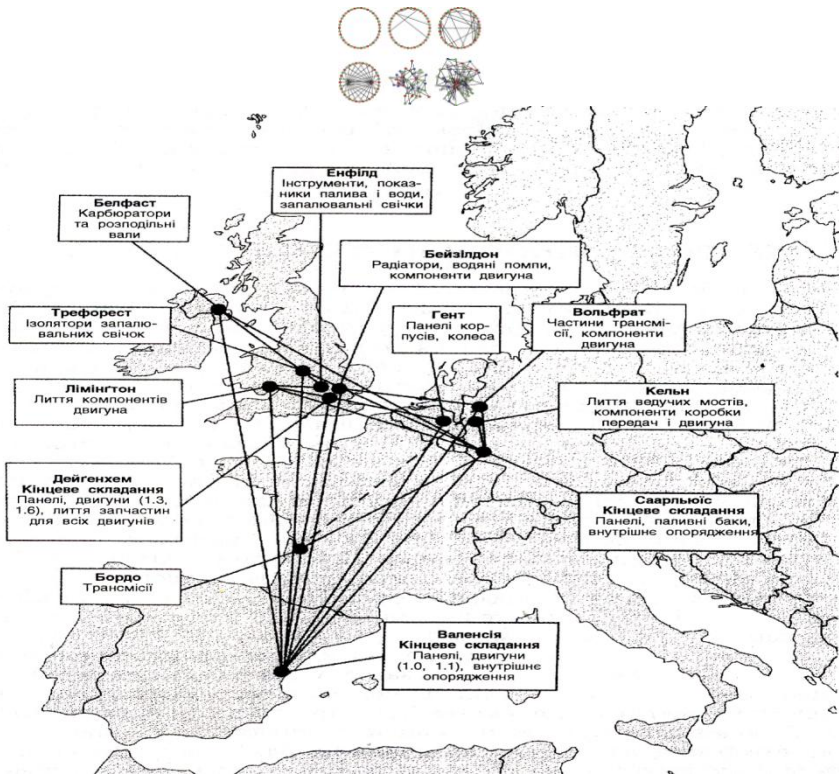

Рис. 1.1. Просторова схема міжнародної виробничої мережі автомобілебудування з виробництва автомобіля Ford Fiesta

Джерело: складала автор за [81, 98, 157]

На рис. 1.2. відображено процеси виробництва у легкій промисловості, які ведуть до кінцевого виробництва товарів легкої промисловості. Таким чином, як і для виробничої мережі автомобілебудування, виділяють три етапи:

- виробництво проміжних складових (натуральні волокна, хімічні складові);
- процес виробництва (текстильного та виробництво елементів ручної роботи);
- дизайн, підготовка та кінцеве виробництво.

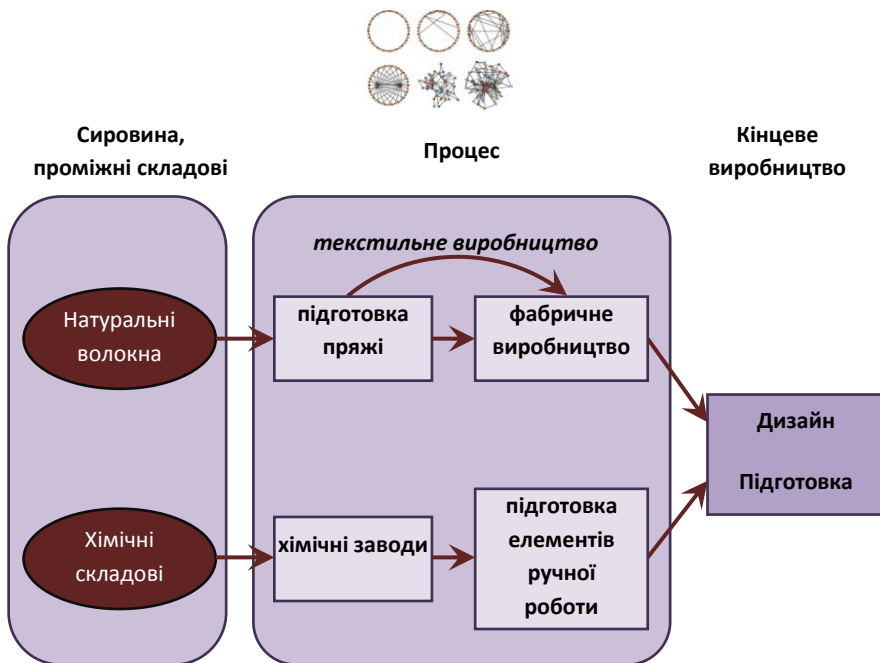

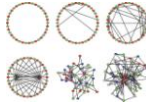
Рис. 1.2. Схема виробничої мережі легкої промисловості (за компонентами)

Джерело: склала автор за [157, 145, 192]

Отже, міжнародні виробничі мережі як феномен глобалізації виробничої сфери світової економіки не завершили процесу свого формування, але якщо в межах певних груп країн вони пройшли декілька етапів, то в інших групах країн цей процес тільки розгортається. Найбільш цілісними є міжнародні виробничі мережі в Європі, що характерні високим ступенем інтеграції як учасників мережі, так і середовища їх функціонування.

1.2. Теоретичний базис дослідження процесів формування міжнародних виробничих мереж.

Зазвичай міжнародні виробничі мережі розглядають із позиції транснаціоналізації та інтернаціоналізації виробничих процесів, міжнародної внутрішньогалузевої торгівлі й нової

економічної географії світу. Основною проблемою при цьому є фрагментарність відображення в теоретичних моделях системних характеристик міжнародних виробничих мереж, унаслідок чого значно обмежується застосування існуючих теорій.

Першою історично відомою теорією, що описує процес просторового розміщення виробництва, є *теорія штандорта*¹ Й. Тюнена (1826 р.). За нею оптимальна схема розміщення підприємств – це система концентричних кіл (поясів) різного діаметру навколо «центрального міста», що розділяє зони розміщення виробництва різних видів, а інтенсивність виробництва зменшується у міру віддалення від центра кола. Центр усіх кіл такої системи – це точка локалізації підприємств з найвищою продуктивністю виробництва.

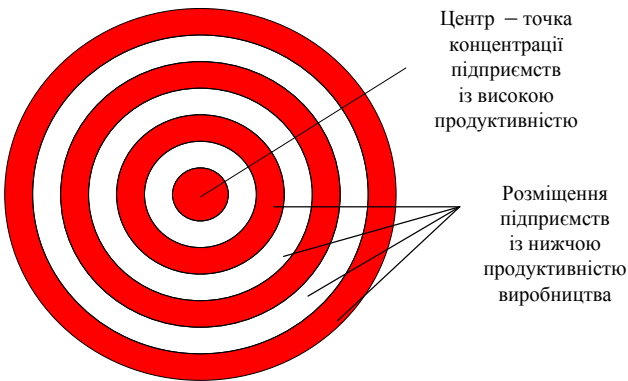
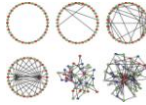

Рис. 1.3. Графічна схема розміщення підприємств галузі виробництва за Й. Тюненом.

Джерело: склала автор за [117]

Логічним продовженням робіт Й. Тюнена стала *теорія раціонального штандорта промислового виробництва* В.

¹ розміщення

Лаунхардта, яка описує оптимальне розміщення окремого промислового підприємства стосовно постачальників сировини та ринку збуту продукції [117]. Вирішальним фактором розміщення виробництва В. Лаунхардт і Й. Тюнен вважали транспортні витрати. Виробничі витрати обидва вчені приймали за однакові для всіх точок території розміщення підприємств. Тому координати точки оптимального розміщення підприємства залежать від вагових співвідношень обсягів перевезень до відстаней і ці координати визначають за допомогою вагового (локального) трикутника.

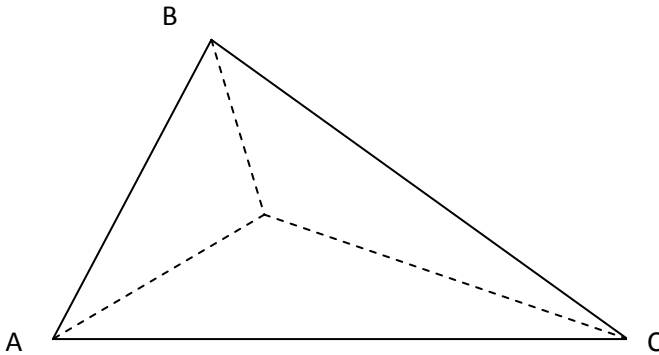
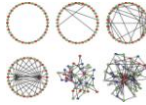

Рис. 1.4. Локаційний трикутник В. Лаунхардта.

Джерело: складала автор за [59]

Ідеї Й. Тюнена і В. Лаунхарта були розвинені у *теорії промислового штандорта* німецького економіста А. Вебера (1909 р.), який окрім транспортних витрат на доставку сировини та готової продукції розглядав інші фактори виробництва. Основним чинником розміщення підприємства у тій чи іншій точці він вважав саме *економічну вигоду*, що отримує підприємство від господарської діяльності залежно від місця розташування. Важливо, що А. Вебер підкреслив: така вигода полягає в зменшенні виробничих та збутових витрат щодо певного промислового продукту і таким чином

відображає можливість виготовляти даний продукт у певному місці з меншими витратами, ніж в іншому [23]. Відповідно до значимості факторів виробництва, що були відібрані, він визначив три види орієнтації на розміщення промислового підприємства [51]: 1) транспортну; 2) робочу; 3) агломераційну. У контексті нашого дослідження цікавою є агломераційна орієнтація у розміщенні виробничих підприємств. За А. Вебером, така орієнтація вигідна кільком підприємствам у тому випадку, коли вони поєднують свої виробництва в одній точці, а конкретніше – у сегменті перетину всіх критичних ізодопан² підприємств, що є територією агломерації. Саме у цьому сегменті агломерації витрати на переміщення виробництва кожного з підприємств не перевищують величини економії від агломерації й отримують економічну вигоду від переміщення виробництва (рис. 1.5).

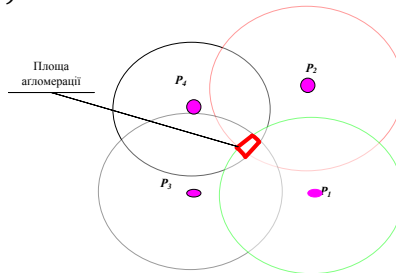
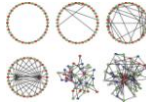

Рис. 1.5. Сегмент просторової агломерації для чотирьох підприємств

Джерело: побудувала автор за [23]

² *ізодопани* (isodapane) – лінії, що з'єднують пункти однакового приросту транспортних витрат у будь-якому напрямку руху навколо пункту транспортного мінімуму. При цьому ізодопана, що з'єднує точки, характерні рівністю відхилень транспортних витрат і економії на витратах на робочу силу, називається критичною ізодопаною для даного робочого пункту.

Подальшим розвитком теорій, із позиції яких можна пояснити особливості формування виробничих міжнародних мереж, стала *теорія центральних міст* В. Крісталлера (1993 р.). Згідно неї кожна точка економічної активності (центральне місто за В. Крісталлером) формує шестикутну зону, яку обслуговують підприємства. Кожна точка ділової активності має тим більшу зону збуту виробленої продукції, чим вищий рівень її ієрархії. При цьому галузева диверсифікованість міст вищого рангу більша, ніж міст нижчого рангу; міста нижчого рангу, як правило, моногалузеві.

Теорію В. Крісталлера продовжив А. Льош у науковій праці *про просторову організацію господарства* [53]. А. Льош запропонував математичний опис ринкового функціонування системи виробників і споживачів, основними елементами якого є моделі рівноваги функцій попиту та пропозиції.

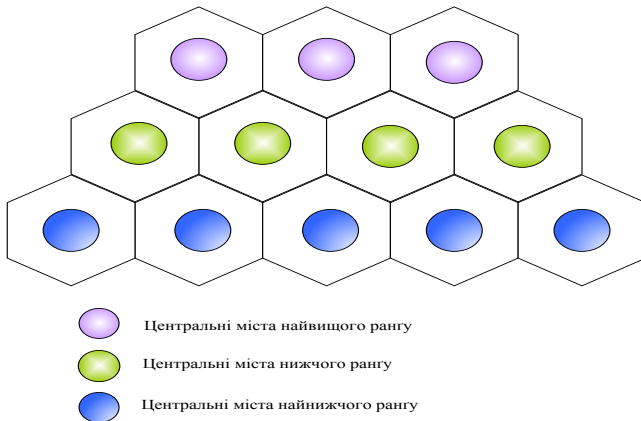
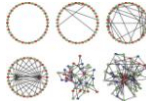

Рис. 1.6. Решітка В. Крісталлера

Джерело: складала автор за [50]

Відповідно, основними чинниками ефективного розміщення виробничого підприємства є:

- 1) максимально можливі вигоди виробників і споживачів;
- 2) повне покриття попиту підприємствами;
- 3) різниця цін і витрат не дає надлишкового доходу;
- 4) всі ринкові зони мають мінімальний розмір;
- 5) межі ринкових арен пролягають кривими байдужості.

Необхідно зауважити, що теоретичні принципи виробничої спеціалізації регіонів та міжрегіональної торгівлі вперше були виведені в рамках теорій міжнародної торгівлі. Тому в такому аспекті доцільно розглянути праці класиків цього наукового напрямку – А. Сміта, Д. Рікардо, Е. Гекшера, Б. Оліна, які обґрунтували необхідність лібералізації не лише торгівлі, а й міжнародного переміщення факторів виробництва. Постулати саме цих учених говорять про те, що країнам, які розвиваються і мають, як правило, сильний дефіцит капіталу й надлишок робочої сили, треба спеціалізуватися на виробництві та вивезенні працenaдлишкової продукції. Розвиненим країнам із достатньою кількістю грошової маси варто спеціалізуватися на виробництві й вивезенні капіталомісткої продукції.

Наведені теорії міжнародної торгівлі були продовжені *теорією життєвого циклу товару* (Р. Вернон). За ним на першій стадії життєвого циклу товару виробництво слід розміщувати в країні, де здійснюють науково-конструкторські розробки. На другій стадії виробництво розміщують в інших країнах, оскільки попит на товар зростає, і є можливість скористатись ефектом масштабу при зменшенні виробничих витрат. Третя стадія, за Р. Верноном, характерна стабілізацією ринку збуту товару, а для здешевлення виробництва є один варіант – розміщення його у країнах із дешевою робочою силою, за умови, що виробництво товару – працемістке. Відповідно до цієї теорії, випуск продукції починається з першої стадії і спадає у третій; експорт продукції з країни, де розміщений виробник, теж починається з першої стадії, і на третій стадії країна стає

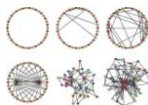
чистим імпортером цієї продукції, а країни, що розвиваються, – чистими експортерами. Таким чином, галузева структура економіки країни в міжнародному масштабі залежна від цін на основні фактори виробництва (що є визначальним для розміру виробничих витрат виробників у кожній країні) та особливостей попиту в інших країнах на товари, що виробляють місцеві виробники.

Отже, в системному аналізі міжнародних виробничих відносин важливу роль відіграють ще й такі три фундаментальні поняття:

1. оптимум Парето;
2. ядро ділової активності;
3. рівновага.

Оптимум Парето є множиною варіантів розвитку економіки країни, поліпшити які можливо, без шкоди іншим. Найважливіший аспект у виборі взаємовигідних варіантів для країн – належність до ядра. Ядро, своєю чергою, є сукупністю тих варіантів розвитку, в розвитку яких зацікавлені всі країни, за умови, що їм не вигідно “випадати” зі системи відносин. Відповідно, це ядро (якщо воно є у системі зв’язків) складається лише з оптимальних у розумінні оптимуму Парето варіантів.

Теорії розміщення, що розробляють в останні десятиліття, не відкидаючи спадщини класиків та їх послідовників, акцентують увагу на інших чинниках розміщення виробничої діяльності. Новими об’єктами дослідження цих нових теорій стають проблеми просторового розташування основних прогресивних видів економічної діяльності, інновацій, телекомунікаційних і комп’ютерних систем, розвиток промислово-технологічних комплексів у межах глобальної економіки. Автори нових теорій концентрують увагу на проблемах інфраструктурного забезпечення, структурування ринку праці, екологічних обмеженнях, а в останні два десятиліття – на нематеріальних чинниках розміщення: інтенсивність, різноманітність і якісний

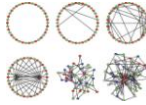

рівень ділової активності та рекреаційних послуг; рівень освіченості й кваліфікації робочої сили; рівень технологічного розвитку країни.

Важливою в даному контексті розвитку теорій розміщення стало дослідження процесу створення і поширення інновацій (нововведень). Зокрема, Т. Хегерstrand висунув *теорію дифузії інновацій*, яка дає змогу пояснити процес формування міжнародних виробничих мереж із технологічної точки зору. Дифузія, тобто поширення, розсіювання по території різних економічних інновацій (нових видів продукції, технологій, організаційного досвіду і т. п.), за Т. Хегерstrandом, може бути трьох типів:

- дифузія розширення (інновацію рівномірно поширюють у всіх напрямках від точки виникнення);
- дифузія переміщення (поширення в конкретному напрямі);
- змішана дифузія.

Теорія Т. Хегерstrandа близька до теорії великих циклів (“довгих хвиль”) видатного економіста Н. Кондрат’єва і пояснює напрями формування виробничих мереж на основі нового способу виробництва – виробничої технології. Із теорією дифузії інновацій також тісно пов’язана теорія життєвого циклу виробничого процесу [69]. На початковій стадії для впровадження інновації потрібні персональні контакти, тому найсприятливішим місцем для розміщення виробництв, що їх використовують, є великі міста. Активне виробництво може бути розміщене в периферійних регіонах, але це створює ризик для невеликих міст, оскільки за стадією насичення починається зниження або припинення виробництва, поки у великих містах не з’являться інші інновації. Відповідно до цієї теорії економічну політику слід концентрувати на створенні сприятливих умов для інноваційної стадії в менш розвинених

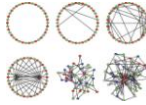
регіонах, наприклад, у вигляді дослідницьких і наукових центрів.

Як видно з нашого аналізу, теорії структурування та ефективної організації економічного простору базовані на функціональних властивостях форм просторової організації виробництва й розселення – промислових і транспортних вузлів, агломерації, територіально-виробничих комплексів, міст та сільських поселень різного типу.

Як інтегрована теорія нині широке визнання отримала *теорія полюсів зростання* Ф. Перроу, в основу якої закладено положення про провідну роль галузевої структури економіки і, насамперед, галузей-лідерів (тих, що створюють нові товари і послуги). Ті центри й ареали економічного простору, де розміщені підприємства галузей-лідерів, стають полюсами тяжіння факторів виробництва, оскільки забезпечують найефективніше їх використання. Це приводить до концентрації підприємств і, як результат – формування полюсів економічного зростання.

Західні економісти [130, 122, 151] показали, що полюсами зростання можуть бути не тільки сукупності підприємств галузей-лідерів, а й конкретні території, що виконують в економіці країни або регіону функцію джерела інновацій і прогресу. За їх визначенням, регіональним полюсом зростання є набір галузей, що розвиваються і розширюються, розміщені в урбанізованій зоні й здатні забезпечувати подальший розвиток економічної діяльності в усій зоні свого впливу.

Таким чином, полюс зростання можна трактувати як географічну агломерацію економічної активності або як сукупність підприємств, що швидко розвиваються. Теоретичні положення теорії полюсів зростання використовують у багатьох країнах і на глобальному рівні при розробці стратегій просторового економічного розвитку. Свідченням цього є опублікований недавно звіт Світового банку про світовий

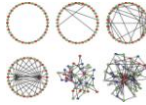
розвиток 2009 р., присвячений емпіричному аналізу світового розвитку саме на основі положень цієї теорії.

Теорія глобальної стратегічної конкуренції теж дає потужний апарат для дослідження міжнародної виробничої взаємодії підприємств. Зокрема, П. Кругман та К. Ланкастер [213] розробили нові теоретичні підходи до опису закономірностей розвитку торгівлі, основною ідеєю якого був аналіз впливу глобальної стратегічної конкуренції між транснаціональними корпораціями на торгові потоки. Тобто, намагання отримати конкурентні переваги, що потім можуть бути використані для лідерства на світовому ринку. Таким чином вони акцентують увагу на необхідності розвитку і поширення внутрішньогалузевої торгівлі та створення міжнародних виробничих мереж. Відповідно до їх постулатів підприємство, що конкурує на міжнародному ринку, має ряд конкурентних переваг, основні з них:

- 1) права інтелектуальної власності;
- 2) великі обсяги інвестицій у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;
- 3) економія на масштабі виробництва і збуту;
- 4) ефект від диверсифікації діяльності.

Підсумувавши викладений матеріал, можна сказати, що жодна з теорій міжнародної торгівлі не дає змоги отримати інтегрований апарат дослідження процесу формування міжнародних виробничих мереж, як і теорії просторового розміщення.

Логічним продовженням попередніх теорій є теорія інтернаціоналізації, що допомагає відповісти на питання, чому підприємства виходять на зовнішній ринок через прямі іноземні інвестиції, замість того, щоб використовувати свої конкурентні переваги іншими способами (експорт, франчайзинг, продаж ліцензій та інші). Відповідно, відповіді базуються на концепції транзакційних витрат, але не пояснює

причини розміщення виробництва за кордоном, незалежно від того, належать ці потужності підприємству чи його підряднику.

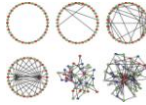
Розв'язанню цієї проблеми сприяє еkleктична парадигма Дж. Даннінга [160] – це універсальна теорія щодо пояснення міжнародної виробничої взаємодії як країн так і підприємств, що містить аналіз таких ключових позицій:

1) підприємство має конкурентні переваги, що дають змогу розв'язувати проблеми, пов'язані з необхідністю вести конкурентну боротьбу з іноземними підприємствами на внутрішньому ринку;

2) розміщення виробничих потужностей за кордоном вигідніше, ніж на внутрішньому ринку;

3) через високі транзакційні витрати підприємству вигідніше випускати продукцію на власних зарубіжних підприємствах, аніж укладати контракти з іноземними філіями на виконання окремих робіт.

Критичний аналіз сукупності теорій ТНК сприяє розширенню і поглибленню галузі даного наукового пошуку. Роботи Т. Білоуса, І. Іванова, А. Миронова, П. Хвойника, Ю. Юданова та ін. [12] дають нам змогу стверджувати, що теоретичні концепції транснаціоналізації виробництва логічно доповнюють попередньо наведені теорії. Основою більшості відомих концепцій ТНК є залежність між кількісним зростанням закордонних операцій і якісними змінами виробничої й організаційно-управлінської структур. Відповідно до концепції “фазового переходу” Дж. Стопфорда і Л. Іеллса – в міру зростання кількості закордонних філій у різних країнах, їх розміщення і зростання частки закордонних операцій у загальному обсязі операцій, [246] відбуваються важливі якісні зміни у виробничій та організаційно-управлінській структурі корпорації. При цьому, виробництво розвивається шляхом послідовної консолідації раніше автономних закордонних підприємств, ускладнюється характер виробничих зв'язків між ними, що завершується інтеграцією їх у єдину структуру

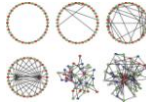
корпоративного виробництва. Виробництво еволюціонує як послідовна зміна трьох фаз:

- виробнича автономність виробничих підприємств у поєднанні з фінансовим контролем із боку материнської компанії;
- виробнича інтеграція закордонних підприємств на галузевій або регіональній основі, створення спеціалізованого відділу, якому передають функції керування і координації діяльності закордонних підприємств;
- консолідація більшості [59] функцій вітчизняних і закордонних підприємств у єдину організаційно-управлінську структуру та підпорядкування всіх підприємств єдиній стратегії зростання й розвитку корпорації.

Близькою до розглянутою концепції є концепція еволюції “управлінських структур” Дж. Мак-Дональда і Г. Пайреккра [233], згідно з якою відбувається поетапна (4 етапи) зміна управлінських структур, відповідно до потреб постійно зростаючого географічно розпорошеного виробництва і збуту продукції.

Дещо відмінний від попереднього підхід до еволюції ТНК розглянув і описав російський вчений С. Белорусов [11]. Згідно з цим підходом становлення ТНК відбувається такими етапами: 1) спочатку між партнерами здійснюються контрактні відносини у формі разових експортно-імпортних угод; 2) стадія партнерства переходить у здійснення прямих іноземних інвестицій, ліцензійних угод і створення консорціумів; 3) створення спільних підприємств; 4) як правило, один партнер стає могутнішим і поглинає слабшого. Результатом злиття і поглинання партнерів із різних країн в одну компанію і є – утворення ТНК [141].

Прихильники “гіпотези поведінки підприємства” Р. М. Сірт та І. Аароні підтверджують, що прями інвестиції провокують своїми діями конкуренти – з метою невідставання [63]. Відповідно до цього, відомий еkleктичний підхід щодо

дослідження проблеми прямих іноземних капіталовкладень, проте такі дуже спрощені пояснення не виявляють справжніх причин такого руху.

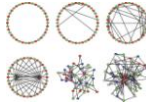
Окремі економісти для пояснення феномену транснаціоналізації виробництва почали використовувати дві теорії: циклічну теорію виробництва, котру розвинув Р. Вернен, та індустріальну організаційну теорію вертикальної інтеграції [122]. Перша краще пояснює прямі іноземні інвестиції у виробництво, ранню закордонну експансію американських корпорацій і передбачає створення всюди заводів із виробництва однакових або подібних товарів.

Попри всі розбіжності концепцій формування ТНК, їх автори однастайні в тому, що в процесі інтернаціоналізації виробництва у рамках кожної корпорації можна простежити загальні тенденції:

- послідовна виробнича інтеграція географічно розосереджених підприємств, яку здійснюють на базі внутрішньофірмового поділу праці;
- послідовна зміна цільових функцій закордонних підприємств і цілей закордонного інвестування.

А оскільки основна функція [9] кожного підприємства в системі внутрішньофірмового поділу праці залежна від його місця розташування, то згадані тенденції вносять певні зміни у характер розміщення і територіальної організації виробництва у межах міжнародних виробничих мереж, спрямованість яких визначається напрямками географічної експансії виробничого капіталу.

У процесі наукової дискусії щодо формування транснаціонального виробництва стала очевидною обмеженість ранніх теоретичних підходів до аналізу транснаціоналізації світової економіки. Це сприяло розширенню предмету теоретичного аналізу за рахунок уведення до нього факторів, досі недостатньо врахованих: концепція інтернаціоналізаційного процесу; концепція

конкурентних переваг; концепція інтерналізації економічних зв'язків.

Суттєвим внеском у розвиток теоретичної думки в галузі транснаціоналізації виробництва і формування міжнародних виробничих мереж стала робота видатного американського науковця М. Портера “Конкурентні переваги країн”. Головним завданням роботи було виявлення специфічних характеристик країн базування корпорацій, що впливають на їхню міжнародну результативність. М. Портер об'єднав головні детермінанти цієї здатності у “ромб” (набір змінних, що характеризують середовище, сприяють чи заважають створенню конкурентного ринку) (рис. 1.7).

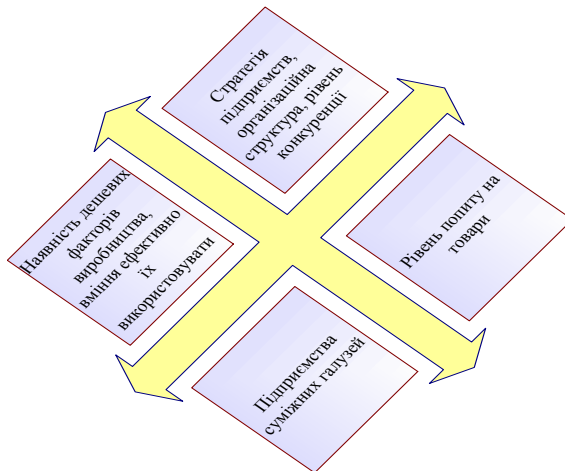

Рис. 1.7. Динамічний “ромб Портера”

Джерело: склала автор за [74, 75]

“Ромб Портера” є динамічною системою, де параметри кожної з детермінант тісно пов'язані з параметрами інших, до яких М. Портер відніс чотири головні: 1) фактори виробництва; 2) умови попиту; 3) пов'язані та підтримуючі галузі; 4) стратегія фірм, структура ринку та конкуренція.

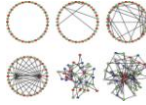
Теорія конкурентних переваг М. Портера, котра доводить положення про те, що успіх як країн, так і підприємств у міжнародному бізнесі забезпечується взаємодією чотирьох детермінант, а також твердження про те, що позиція країни й окремого підприємства на міжнародному ринку залежить від динамічних факторів.

Із точки зору послідовника М. Портера – А. Ругмана, для оцінки міжнародної конкурентноспроможності компаній Канади, Західної Європи, Океанії важливими є не стільки фактори національного “ромба”, скільки взаємодії останніх із “ромбами” зарубіжних країн. Якісно нові умови діяльності підприємств формуються при утворенні та послідовному розвитку міждержавних регіональних інтеграційних угруповань у процесі інтернаціоналізації.

Розвиваючи модель Портера–Ругмана, Дж. Даннінг увів додаткову змінну – багатонаціональну ділову активність. На його думку, міжнародні інвестиції також суттєво впливають на стан національного “ромба”, що особливо характерно для провідних індустріальних країн. Дж. Даннінг [160] акцентував увагу на необхідності дослідження не лише умов, що надають змогу зарубіжним ТНК використовувати переваги національної чи галузевої конкурентноспроможності країни, а й тих умов, котрі визначають механізми оптимізації впливу міжнародних інвестицій на розвиток конкурентного потенціалу окремих країн.

Окрім конкурентних переваг, що розглядають у стратегічному менеджменті в його національній чи мультинаціональній версії, варто виділити ще дві переваги, які відіграють особливу роль для участі підприємств у міжнародних виробничих мережах [63]: 1) рівень освоєння ключових компетенцій; 2) витрати часу для входу на ринок.

Наявність комплексу конкурентних переваг дає змогу виробничому підприємству виходити на зовнішній ринок і розвивати свою міжнародну діяльність. Тобто, конкурентні

переваги і переваги інтерналізації є передумовою інтернаціоналізації виробництва та, відповідно, еволюювання підприємства від національного до транснаціонального. Загалом взаємозв'язок теорій міжнародної торгівлі та теорій ТНК, що пояснюють процес транснаціоналізації виробництва можна представити узагальненою схемою (рис. 1.8).

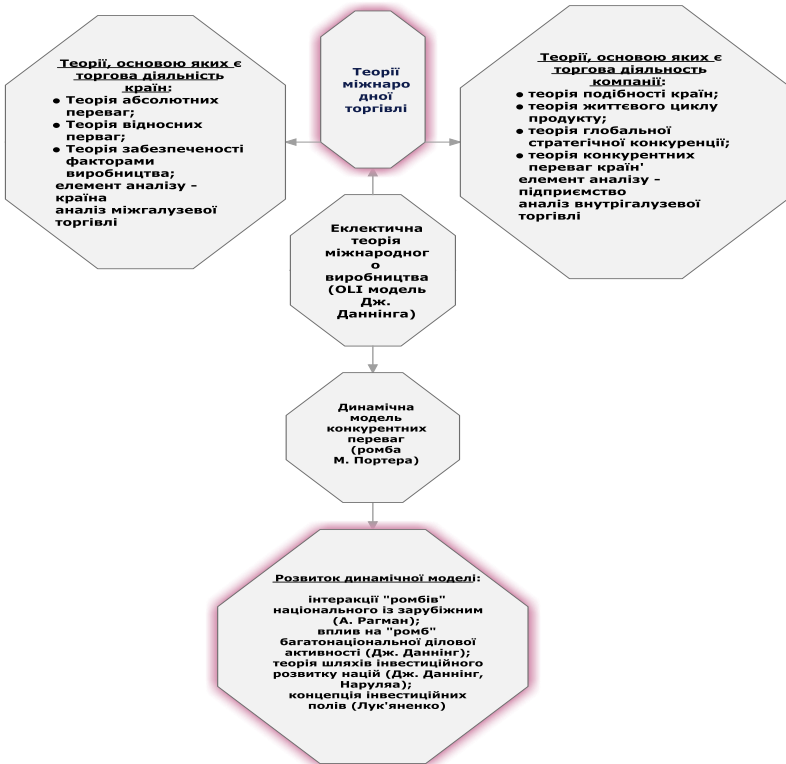
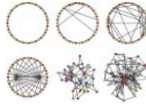

Рис. 1.8. Взаємозв'язок теорій міжнародної торгівлі та теорій ТНК у теоретичному базисі дослідження формування міжнародних виробничих мереж

Джерело: склала автор за [9, 11, 12, 16, 23, 31, 51]

Дослідження теоретичних моделей безпосередньо виробничих мереж розпочалися з 1996 р. Автори [134, 144, 189] вважають, що причиною активізації такого наукового пошуку стало інтенсивне введення підприємств автомобілебудівної галузі Франції, Італії та Німеччини у промислове виробництво мережевого типу. При цьому основною метою участі підприємств у таких мережах було зменшення не лише виробничих, а й транзакційних витрат. На початковому етапі досліджень транзакційні витрати вважали основною причиною організації такої виробничої взаємодії. Розвиток теорії транзакційних витрат у вимірі міжнародних виробничих мереж відображено у роботах науковців Ф. Кімура та М. Андо [208, 210, 211], де розроблена концепція двовимірної фрагментації виробництва, що передбачає такі групи витрат:

1) витрати відповідно до географічної відстані:

- а) транспортні;
- б) телекомунікаційні;
- в) неефективне розповсюдження;
- г) торговельні бар'єри;

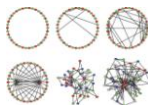
2) витрати на координування:

- а) операційні витрати відповідно до неможливості здійснювати управління;
- б) витрати на інформацію про потенційних партнерів по бізнесу;
- в) витрати на моніторинг;
- г) витрати, пов'язані з ризиками виконання контрактів;

Відповідно їх мінімізують за такими варіантами:

1) зменшення витрат за рахунок конкурентних переваг території (рівень заробітної плати, доступ до ресурсів, сервісна інфраструктура, технологічна потужність);

2) зменшення витрат за рахунок інтернаціоналізації (наявність різних типів потенційних партнерів по бізнесу).

Дослідженням транзакційних витрат інтеграційної взаємодії займалися О. Шепеленко, М. Вергуненко, що пропонують розширений перелік таких транзакційних витрат [22, 125]:

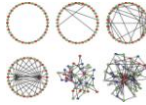
- конвергенційні;
- організаційно-правові;
- комунікаційні взаємодії;

Інша група дослідників [128, 140, 145, 148, 150, 167, 179, 180] паралельно досліджували робочу силу та економію витрат на цьому. Збільшення хвилі трудової міграції активізували дослідження ряду теоретичних моделей, пов'язаних із використанням робочої сили.

Науковий інтерес до міжнародних виробничих мереж виник при дослідженні тенденцій у зайнятості висококваліфікованої та низькокваліфікованої робочої сили. Зокрема, Р. Фінстра та Г. Хенсон [173-175, 191] вважали зростання різниці в оплаті між висококваліфікованою та низькокваліфікованою робочою силою одним із наслідків фрагментації виробництва.

Логічним продовженням цієї роботи стало дослідження Р. Хельг та Л. Таджолі [195] датоване 2004 р., що описує взаємозв'язки між національними ринками праці, зокрема попитом на кваліфіковану й некваліфіковану робочу силу і роль МВМ у формуванні рівноваги на ринках праці. У результаті, процес формування міжнародних виробничих мереж привернув значну увагу економістів як можливе джерело переорієнтації пріоритетів країн щодо використання робочої сили.

Розвиток теорій нової економічної географії та в подальшому – економічного простору ЄС пояснює Джанфранко де Сімон [181, 182] моделлю міжнародних виробничих мереж, ключовими факторами якої є географічна відстань та інтенсивність залучення країн у міжнародні виробничі мережі. Модель була розроблена у 2005 р. для часткового розв'язання

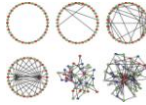

проблем після економічного та географічного розширення ЄС у 2004 р. Відповідно до неї виробництва країн Центрально-Східної Європи вводять у міжнародні виробничі мережі Європейського союзу, частково переорієнтовуючи торгові потоки та змінюючи економічну географію ЄС.

Отже, попередньо ми можемо зробити теоретичне узагальнення, що детермінанти формування міжнародних виробничих мереж – це важливі умови, на які звертають увагу підприємства певної країни при прийнятті рішення про участь у міжнародних виробничих мереж, а до них треба відносити:

- економіко-географічне розташування;
- місткість внутрішнього ринку і трудові ресурси в країні;
- наявний виробничий потенціал;
- інфраструктуру території розміщення підприємства;
- наявність необхідних природних ресурсів;
- транспортні чинники;
- науково-технічний потенціал;
- форми територіальної організації виробництва;
- якість управління;
- соціально-політичний клімат;
- умови внутрішнього попиту в країні та структуру ринку.

На основі дослідження теорій, що так чи інакше стосуються пояснення процесу формування міжнародних виробничих мереж, ми маємо змогу сформулювати висновок про те, що прикладні дослідження у цій галузі наукового пошуку мають спиратися на основні постулати теорій: просторового розміщення виробництва, транснаціоналізації виробництва та міжнародної конкуренції. А тому потрібне формування комплексного підходу до дослідження детермінант участі підприємств тих чи інших галузей народного господарства країн, що передбачатиме інтегрування й

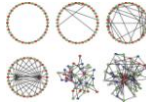
адаптацію основних висновків згаданих теорій до специфіки процесу формування міжнародних виробничих мереж на сучасному етапі розвитку світового господарства.

1.3. Типологія та механізми розвитку міжнародних виробничих мереж.

Необхідно вказати, що відомий український вчений-економіст, президент Міжнародної фундації сприяння ринку та віце-президент організації “Поділля Перший” С. Соколенко провів ґрунтовне дослідження актуальних проблем світової економіки в аспекті формування нових форм промислової взаємодії між підприємствами різних країн світу [92, 93, 94]. Зокрема, в його монографії [91] викладений авторський аналіз виникнення, формування і розвитку нових виробничих систем у конкретних умовах функціонування світової економіки. Зокрема, щодо країн із розвинутою й перехідною економікою С. Соколенко узагальнив етапи еволюції різних видів нових виробничих систем – мереж, альянсів, партнерств та кластерів і на основі цього узагальнення встановив певні макроекономічні передумови виникнення й формування нових виробничих систем, тенденції їх розвитку, детермінанти конкурентоспроможності.

На думку С. Соколенка, формування мережевої економіки, стало провідною тенденцією еволюції глобального виробництва [95, 96, 97], а її суть полягає в організаційно-структурному перетворенні як виробничих процесів галузевих комплексів світового господарства, так і транснаціональних корпорацій.

Важливо, що С. Соколенко наголосив на тому, що в умовах глобалізації світового господарства актуальним є пошук найефективніших форм і моделей організації міжнародного бізнесу, що дають змогу забезпечити орієнтацію на кінцевого споживача, посилити гнучкість виробничих структур. На думку

фахівців [120], можливими шляхами вирішення такого завдання є промислова кооперація та співпраця, стратегічна взаємодія ринкових суб'єктів на основі інтегрованого адаптивного управління.

Отже, йдеться про розвиток особливих форм організації виробництва в міжнародному масштабі, а основною серед них є міжнародна виробнича мережа (МВМ), базована на взаємодії автономних ринкових підприємств різної національної належності, що діють у рамках єдиної системи стратегічного управління на принципах кооперації й стратегічної співпраці, та, як наголосив автор [4, 5, 6, 7], із метою спільного використання своїх компетенцій у різних ланках виробничих ланцюгів.

При цьому серед учасників мережі завжди виділяють підприємство-координатор, що відіграє роль керівника виробничого проекту, а всі інші виступають у ролі співвиконавців, тому виробничі мережі вважають [140] відкритими системами з активними елементами, що функціонують у динамічному ринковому середовищі (рис. 1.9). Саме відсутність жорсткої ієрархії відрізняє їх від інтегрованих виробничих мереж ТНК (див. рис. 1.10).

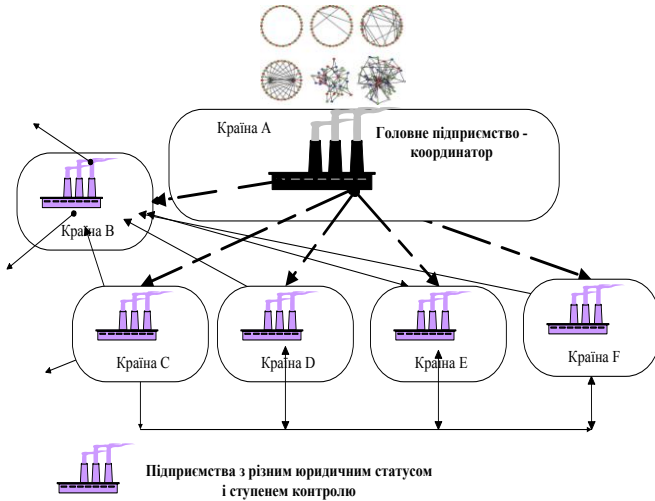

Рис. 1.9. Узагальнена організаційна схема міжнародної виробничої мережі

Джерело: побудувала автор

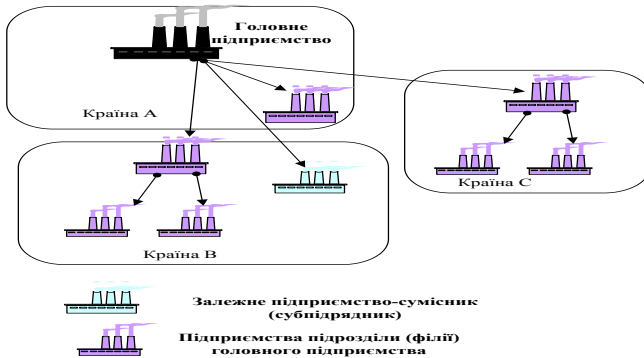

Рис. 1.10. Узагальнена організаційна схема вертикально інтегрованого виробничого ланцюга ТНК

Джерело: побудувала автор

Згідно з іншим підходом, мережа це – група фірм, які об'єднуються з метою використання своїх особливостей, ресурсів, специфічних конкурентних переваг для реалізації

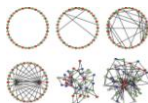
певних спільних проєктів [150, 151]. Конкурентні переваги учасників мережі визначаються конкурентними можливостями – здатністю виконувати той або інший бізнес-процес краще, ніж хтось інший.

Нині поширені економічний і соціологічний підходи до дослідження феномену мережевих структур. Згідно з концепцією структурної еквівалентності [4, 5], мережа – це сукупність акторів на певних позиціях і сукупність зв'язків між ними. У межах мережі економічні агенти групуються на основі схожості позицій, зв'язків і за типом ресурсів, що переміщуються між їхніми позиціями. Основними ознаками, що описують мережу згідно з цією концепцією, є структурна і ресурсна. Структурна ознака – це конфігурація, розташування акторів і обумовлені цією конфігурацією зв'язки між ними. Ресурсна ознака – це тип обмінюваних ресурсів і диференціація між позиціями на основі такого обміну. Із позиції концепції згуртованості, викладеної у [20], мережа – це сукупність відносин, принципів, що визначають особливості взаємодії її учасників.

Отже, з наведених визначень можна визначити відмінності економічного і соціологічного підходів до дослідження мережевих структур, зокрема:

- з позицій економічної теорії мережа – одна з форм, що дає змогу скористатись ефектом масштабу виробництва і сприяє зниженню транзакційних витрат [37];
- для економічних досліджень важливими є організаційні принципи мережевих структур у контексті вирішення завдання організації економічних транзакцій найефективнішим способом.

Для визначення функцій МВМ зупинимось на основних передумовах формування економічних моделей мережевих структур. Зокрема, неокласична економічна теорія оперує концепцією економічної дії, суть якої можна звести до тези про те, що економічні суб'єкти діють для задоволення своїх власних

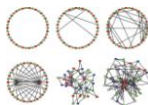

інтересів, їх дії спрямовані лише на максимізацію прибутку, вони мають повну інформацію про всі можливі альтернативи і не схильні до опортуністичної поведінки [87].

Але реальна поведінка економічних суб'єктів значно відрізняється від цієї моделі, зокрема: вони діють в умовах обмеженої раціональності, тому вони не можуть прораховувати всі альтернативи, а часто вибирають не кращий варіант; економічним суб'єктам властива опортуністична поведінка (підприємства порушують умови угод, надають неправдиву інформацію і т. д. [6]. Таким чином, всі економічні транзакції здійснюються в умовах невизначеності, а така ситуація призводить до того, що підприємства вважають за краще співпрацювати з тими, з ким вони працюють у даний момент, або з тими, з ким уже мали справу, або з тими, кого порадять надійні партнери, зазначив автор [3]. Отже, відбувається соціальна і інституційна локалізація транзакцій у межах обмеженого числа економічних суб'єктів, тому можна говорити про наявність *ядра* мережі у першопочатковий момент часу її формування. Саме у цьому ядрі локалізуються виробничі транзакції МВМ на першому етапі її формування.

Як зазначено у п.1.1, феномен формування МВМ активно досліджують із 1990-х рр., тому практичних знань і узагальненого практичного досвіду щодо міжнародної мережевої взаємодії підприємств у світі накопичено багато [5].

Загально визнано, що порівняно з іншими формами і методами міжнародної виробничої співпраці мережева дає змогу застосовувати швидші, гнучкіші, дешевші технології виробництва та методи управління, що сприяють кращому задоволенню потреб клієнта. Фахівці [59, 22, 23] довели, що мережева форма співпраці підприємств – це спосіб отримання додаткової конкурентної переваги та можливість забезпечити процвітання підприємства в умовах висококонкурентних ринків. Отже, необхідним є узагальнення практичних мережевих моделей для пояснення принципів функціонування

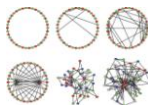

мережевих моделей міжнародної співпраці підприємств у виробничій сфері.

Поняття “мережева економіка” і “мережеві форми міжфірмової кооперації”, “мережеве співробітництво”, “мережеві відносини” часто трапляються в роботах, присвячених міжнародній конкуренції, міжнародному бізнесові та менеджменту, мінародному маркетингу [76, 77, 82, 83, 86]. Нині мережеві відносини між суб’єктами світового виробничого комплексу формуються у двох напрямках – відбувається з одного боку, об’єднання малих і середніх підприємств, а з іншого – фрагментація великих компаній. Мережеві виробничі відносини авторитетні автори [195, 196, 200] розглядають як спосіб надання продукції підприємства додаткової вартості, а початковим моментом виникнення такої мережевої взаємодії вважають прагнення фірм отримати за рахунок використання мережевих виробничих структур ефект, що через певний проміжок часу стане економічною перевагою і вигодою.

При розгляді мережевих моделей міжнародної взаємодії підприємств часто використовують поняття *кластер*. Під ним розуміють групу підприємств, які доповнюють один одного знаннями, вміннями, професійним досвідом у процесі взаємодії, підсилюючи таким чином становище всіх членів кластера на ринку збуту [64]. Отже, ефективність кластерів ґрунтована на знаннях, уміннях і професійному досвіді кількох підприємств, а кожне окреме підприємство зможе досягти стійкої конкурентної переваги тоді, коли зосередить зусилля тільки на тій сфері діяльності, що є його конкурентною перевагою. Коли кілька підприємств співпрацюють за даним принципом, вони формують виробничу мережу – тому без взаємодії нема мереж.

Протягом останнього десятиліття світові виробничі підприємства-лідери, що діють у глобальному масштабі, почали активно шукати стратегічні синергетичні переваги і перебудовувати свої організаційні структури, спираючись на мережевий тип організаційної структури виробництва.

Причиною швидкої переорієнтації на такий тип стратегії став успішний приклад японських кейрецу, що мають більшу гнучкість і здатність нарощувати додану вартість завдяки ефективній та далекоглядній політиці побудови міжнародної співпраці, ніж звичайні вертикальні ієрархічні структури ТНК [27]. Таким чином, це ще раз доводить той факт, що проблематика мережевої виробничої співпраці тісно пов'язана з концепцією ланцюжка створення цінності М. Портера [235]. Згідно з цією концепцією кожне підприємство для випуску і реалізації своєї продукції застосовує різні види діяльності (бізнес-процеси): розроблення товару, закупівля сировини, виробництво, маркетинг, складування та фінансовий менеджмент, управління персоналом і т. д. Всі ці бізнес-процеси сукупно формують ланцюжок створення цінності підприємства (див. рис. 1.11), що тісно інтегрований із системою цінностей М. Портера.

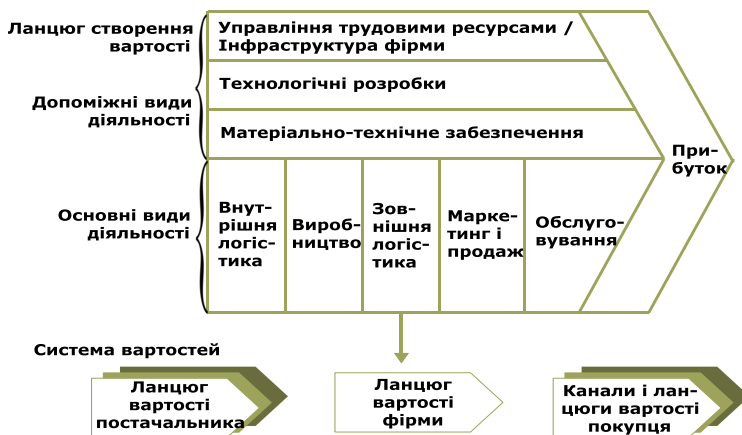
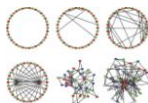

Рис. 1.11. Структура ланцюжка створення цінності і система цінностей М. Портера

Джерело: склала автор[235]

Передумовою виникнення мережевої взаємодії у межах процесу створення цінності є те, наскільки успішно партнери підприємства можуть увести свій ланцюжок створення цінності в ланцюжки інших учасників мережевих виробничих відносин. Тому підприємство, що має намір створити виробничу мережу, фрагментує ланцюжок на ланки і, проаналізувавши ключові бізнес-процеси, що є визначальними у його конкурентоспроможності, зосереджується на стратегічно важливих серед них, а менш важливі – виводить зі структури свого ланцюжка і передає на зовнішній підряд у субпідрядну мережу підприємств. Такий найзагальніший опис процесу формування МВМ ми отримуємо згідно з концепцією М. Портера.

Відповідно до цієї концепції для досягнення конкурентної переваги підприємству треба керувати ланцюжком створення цінності як системою, а не набором окремих незалежних ланок. На рис. 1.12 зображена “зіркова” модель створення цінності Вікстром–Нормана, розроблена на мережевому підході до аналізу ланцюжка створення цінності М. Портера. Основним об’єктом тут є не лінійний ланцюжок бізнес-процесів, а процес взаємодії суб’єктів, причетних до створення цінності продукту, тобто процес створення цінності є центром і функціональним призначенням мережі.

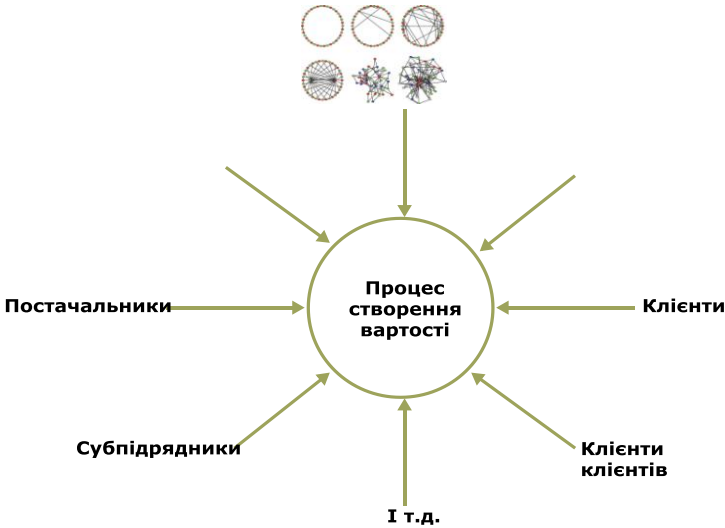

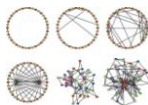
Рис. 1.12. Зіркова модель створення цінності Вікстром-Норманна

Джерело: склала автор за [21]

Зіркова модель створення цінності ґрунтована на чинниках змін у інтеграції між учасниками виробничої мережі. Підприємства мають швидко пристосовуватися до потреб клієнта і особливостей виробничих процесів партнерів. Це передбачає заміну лінійного ланцюжка створення цінності: учасники ланцюжка діють не як послідовні покупці та продавці, а співпрацюють для досягнення якнайкращого кінцевого результату і створення максимальної доданої вартості.

Нині виробничі мережі мають складну структуру, внаслідок чого поняття “ланцюжка створення цінності” замінюють на поняття “системи цінностей”, що складається з усіх тих суб’єктів, які є учасниками процесу створення кінцевого продукту. При цьому підприємства можуть виступати в різних мережах у різних ролях – у ролі координатора чи рядового учасника.

Автори [238, 242] зазначили, що різні типи мереж мають різну логіку формування цінності. Зокрема, стратегічні

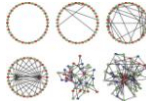

мережі підприємства створюють цілеспрямовано для досягнення конкретної стратегічної мети, при збереженні власних цілей кожного учасника. Між членами мережі зазвичай укладають угоди, що обумовлюють ризики і принципи отримання доходу. Головне підприємство, як правило, відіграє вирішальну роль у розбудові мережі та управлінні нею. Отже, стратегічні мережі – це створені певними компаніями цілеспрямовані мережі, де у кожного учасника є конкретна роль та відповідальність. Стратегічні мережі розділяють на три типи:

- мережі базового бізнесу, що створюють базову цінність;
- мережі, що поступово перетворюють бізнес;
- мережі, що розвивають новий бізнес.

При створенні базової цінності визначальним чинником є ефективність її створення, зокрема мережа спрямована на економію виробничих витрат та мінімізацію складських запасів. Мережі базового бізнесу найчастіше створюють у традиційних, зрілих галузях виробництва (наприклад, металообробна, машинобудування, легка промисловість і т. п.). Центром такої мережі є сильне підприємство, що має великий ступінь інтеграції бізнес-процесів та координації і може дати явну вигоду учасникам мережі. Ключові вміння при виробництві базової цінності пов'язані з прогнозуванням попиту, ефективністю виробничих процесів і постачання, з міжфірмовими зв'язками, зі здатністю інтенсифікувати технологічні процеси.

Центральним моментом при формуванні такої мережі є вміння виявити найефективніший спосіб взаємодії та відповідну йому систему створення цінності [213]. Чітка система цінностей, а також спрощення її функціональних підрозділів і складових допомагає створити інформаційну систему між членами мережі. Досягнення високої ефективності

потребує могутньої координації роботи функціональних підрозділів та управління господарською діяльністю.

Метою *мереж, що перетворюють бізнес*, є поліпшення й удосконалення виробничого процесу, технологій виробництва і т. п., тому цей вид мереж спрямований на пошук інноваційних змін для забезпечення певних удосконалень. У мережі, що перетворює бізнес, ключовими вміннями є досконале володіння мистецтвом партнерських взаємин, а також інноваційна здатність. При формуванні такої мережі головний акцент роблять на об'єднанні знань та здібностей фахівців у інноваційних проектах, метою яких є покрокове оновлення бізнес-процесів і/або товарів і послуг. Процес оновлення завжди охоплює також вироблення нових знань.

Мета створення і функціонування *мережі, що розвиває новий бізнес*, – радикальне оновлення діяльності. Такі мережі справді інноваційні – у кожного учасника є розвинена здатність перспективного бачення з одночасною готовністю адекватно сприймати реальності розвитку комерційної діяльності. Це потребує наявності довірчої культури і моделі управління що, з одного боку, стимулює вироблення та розповсюдження нових знань у мережі, а з іншого – підтримує реалізацію інноваційних проектів за допомогою достатньо сильного управління й координації дій [132].

Таким чином, міжнародна виробнича мережа – це система партнерських взаємин між підприємствами різної національної належності, діяльність яких спрямована на досягнення спільної мети – виробництво конкурентоспроможних товарів, при цьому всі учасники процесу отримують економічні вигоди від своєї діяльності в рамках системи створення цінності.

Проте, незважаючи на різні форми міжнародних виробничих мереж, усі мають особливість – вони гетерархічні (від грецьк., от *heteros* – інший, відмінний, і *arche* – керівництво див. [7]), тобто ефект мережевої взаємодії підприємства

отримують завдяки тому, що використовують стратегію комбінування гетерогенних виробничих ресурсів підприємств різної національної належності без жорсткого прив'язування у вертикальному ланцюзі. Кожна МВМ прагне до формування такої стратегії управління та відповідно, мережевої конфігурації зв'язків, що давала б змогу гнучко пристосовуватися до обсягів ресурсів (і обмежень), залучати нові ресурси ТНК та інших зарубіжних інвесторів.

Установлення схеми зв'язків між учасниками мережі дає змогу ідентифікувати і дослідити явище, яке теоретики мережевого аналізу називають "структурною подібністю" (*structural similarity*)[15, 16, 17, 18]. Поняття структурної подібності дає змогу виявити загальні характеристики сфери, де функціонують МВМ та проаналізувати ступінь близькості країн у структурному просторі МВМ. Таким чином, щоб виявити просторову локалізацію МВМ за країнами, треба оцінити структурну подібність останніх та міру цієї подібності.

Структурні схеми МВМ відрізняються відповідно до стратегічної орієнтації кожної виробничої мережі. Зокрема, на рис. 1.13 зображено одну з найбільших міжнародних виробничих мереж угорської металургійної компанії "Heavy metal", основним власником якої є держава.

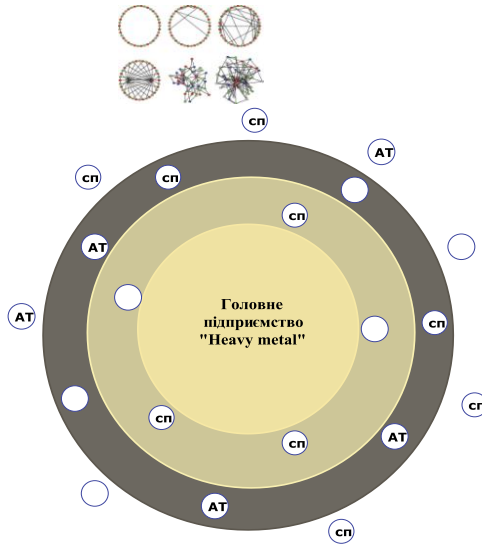
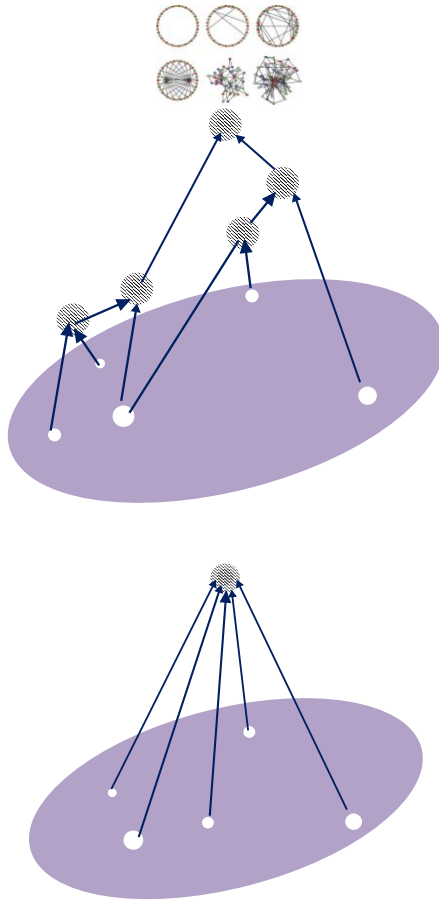

Рис. 1.13. Схема міжнародної виробничої мережі угорської компанії "Heavy metal"

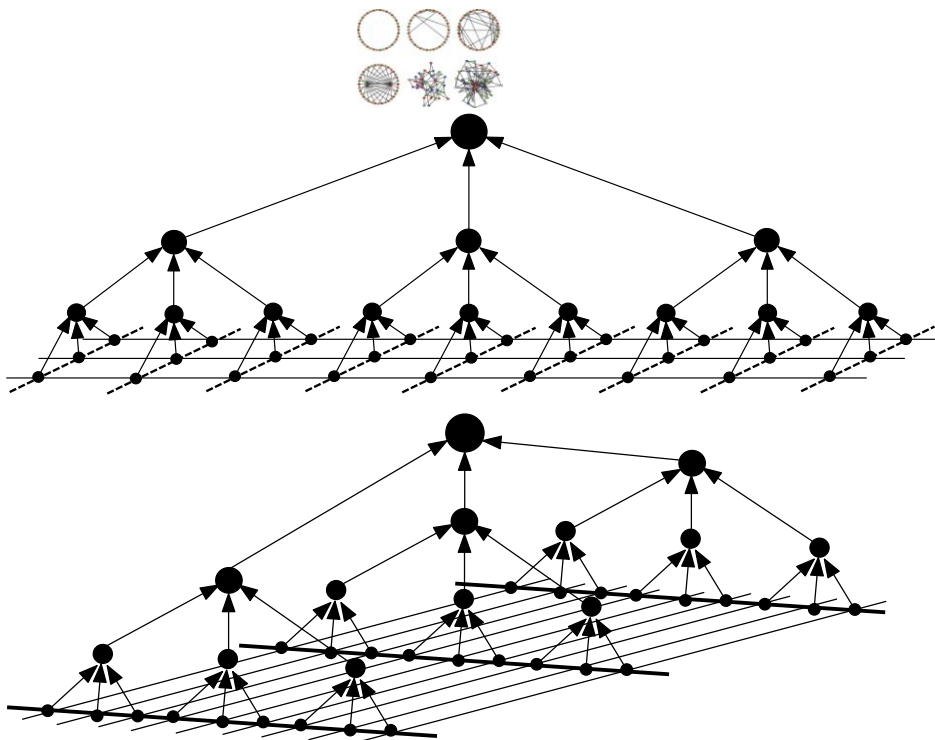
Джерело: склала автор за [131]

Подібно до кілець Сатурна, підприємства-учасники мережі "Heavy metal" розташовані навколо головної корпорації- "планети" на концентричних орбітах. Ближче до центру перебувають ключові підприємства, що мають у розпорядженні металургійні цехи, цехи гарячого пресування, підприємства, що займаються енергопостачанням, обслуговуванням обладнання і стратегічним плануванням. Підприємства наступного кільця концентруються на холодному пресуванні, виробництві дроту і кабелів, мають кисневі потужності, гальванізацію та інші завершальні процеси, спеціалізоване литво, контроль якості й маркетингові відділи. Підприємства-супутники у зовнішньому кільці спеціалізуються на будівництві, промислових послугах, обчислювальних операціях, кераміці, механічній обробці й т. п.

На основі ґрунтовного мережевого емпіричного аналізу і структурного синтезу науковці [8, 42, 43] виділили наступні топології структур міжнародних виробничих мереж (рис. 1.14).

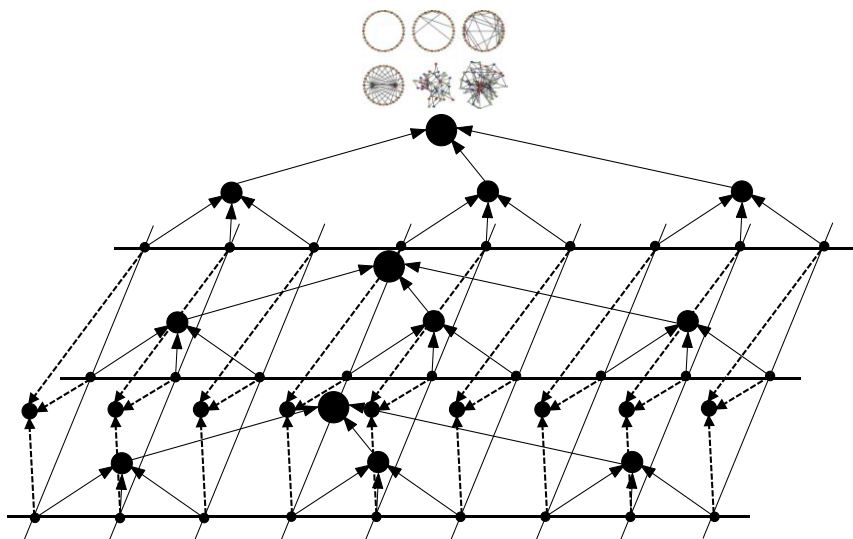

- а) топологія МВМ, спрямована на зменшення загальних витрат;
 б) топологія мережі, спрямована на ефект масштабу;

в) топологія гілки продуктово орієнтованої МВМ (проектний підхід);

г) топологія гілки з функціонально орієнтованої МВМ (підхід на основі системи цінностей);

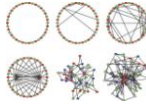
г) топологія гілки матричної мережі.

Рис. 1.14. Основні види організаційної структури МВМ (за топологіями)

Джерело: побудувала автор за [35,39]

У роботах [1,2] автори розглядають завдання формування оптимальної структури виробничої мережі для виконання певного виробничо-технологічного проекту, наводять методичку оцінки її стійкості. Методика оцінки стійкості виробничої мережі, що запропонували автори [236, 237], дає змогу провести аналіз і оцінку внутрішньої зв'язності, тобто “міцності” сформованої структури міжнародної виробничої мережі.

При цьому інші автори [194, 195] зауважили, що оцінити міцність і ефективність внутрішніх зв'язків між учасниками МВМ складно, оскільки учасники мережі є самостійними, активними суб'єктами господарювання, цілі і наміри яких можуть змінюватися під впливом кон'юнктури

ринку в різні моменти часу. Зокрема, можливі ситуації, коли виконавці зацікавлені в зміні орієнтації виробництва, а координатор – у зміні складу виконавців. А незалежна й активна поведінка учасників виробничого проекту при їх недостатній консолідації в рамках МВМ може привести до зриву виробничого проекту, що вкрай небажано для координатора, зацікавленого у його реалізації.

На основі узагальнення викладеного пропонуємо власну теоретичну функціональну модель МВМ, що відображає чинники формування та успішного розвитку МВМ (див. рис. 1.15). Зазначимо, що в структурному синтезі за функціонального підходу до побудови теоретичних моделей їх специфіка визначається через відображення основних взаємозв'язків між чинниками, що детермінують виконання головної функції системою, яку моделюють.

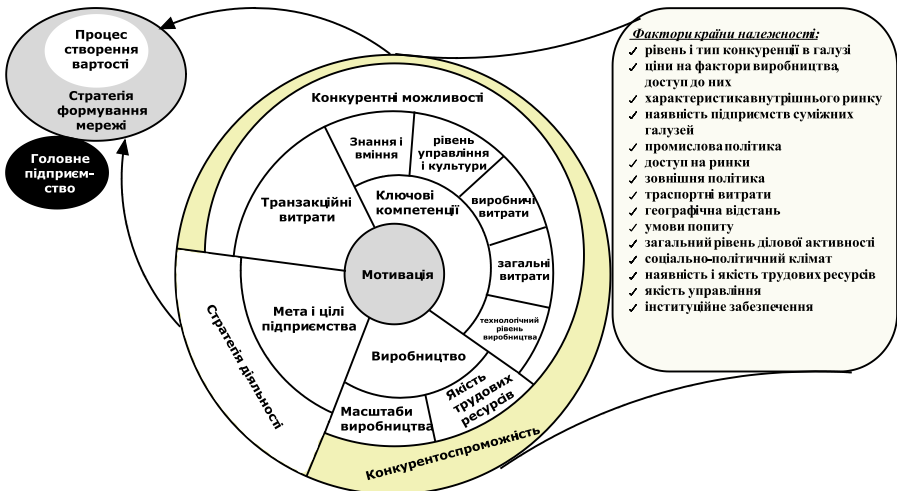
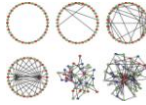

Рис.1.15. Функціональна модель входження підприємства у міжнародну виробничу мережу.

Джерело: складала автор

Розроблена модель дає змогу системно відобразити детермінанти формування мережевої позиції країни, окремого підприємства та структурувати завдання, що потребують вирішення для створення передумов забезпечення активної мережевої позиції як України, так і окремих галузей промисловості і підприємств. При цьому, під мережевою позицією треба розуміти сукупність макроекономічних характеристик країни, особливостей її галузевої структури та виробництва, що є визначальними у виборі типу і рівня взаємодії між підприємствами її народногосподарського комплексу з іншими учасниками міжнародної виробничої мережі.

Автор пропонує таку систему класифікаційних ознак для ідентифікації виробничих мереж та ролі ланцюга накопичення вартості в них:

- **Організаційна ознака:** ланцюг накопичення вартості та міжнародна виробнича мережа
- **Просторова ознака:** місцеві, внутрішні, міжнародні, регіональні, глобальні
- **За стилем управління:** мережі, виробництво в яких здійснюється під контролем фірми іншої галузі промисловості; виробничі мережі, пов'язані між собою: агломеровані мережі, соціальні мережі, віртуальні мережі.

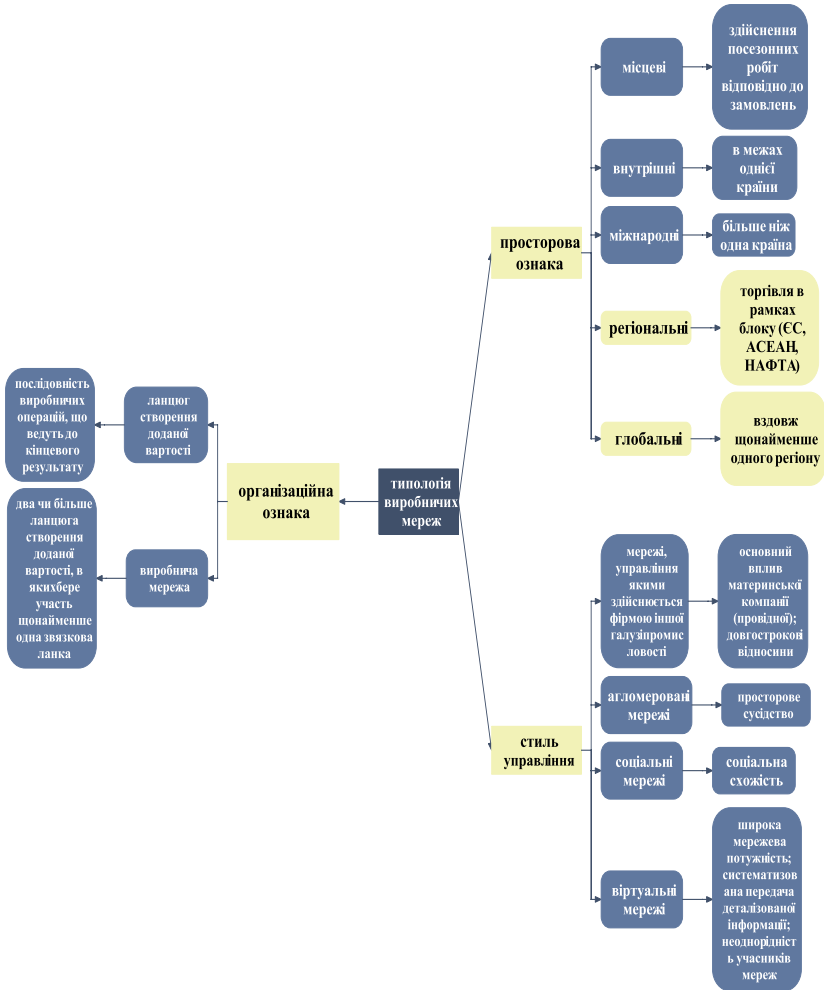
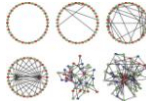
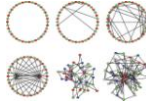

Рисунок 1.16. Типологія виробничих мереж

Джерело: склав автор за [160, 161, 175, 193]

На думку автора, найважливішою ознакою виробничих мереж є стиль їх управління, що відображає форму партнерських відносин. Як приклад, виробничі мережі, пов'язані між собою, мають тенденцію до утворення через призму соціальної та просторової схожості і особливо за допомогою довготермінових контрактних відносин між компаніями, що показує таким чином модель рівноправних партнерських відносин, підсилюючи взаємозв'язки між галузями та виробничими блоками.

Розділ 2.

Фрагментація економічного простору Європи в рамках міжнародних виробничих мереж

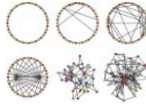
2.1. Міжнародна фрагментація виробництва в країнах Європи

Розвиток європейського інтеграційного процесу призвів до формування міжнародних виробничих мереж (МВМ) на мікро рівні європейської економіки. Якісною характеристикою цього процесу є міжнародна фрагментація виробництва (МФВ), яка відображає процес створення доданої вартості. Новітньою особливістю МФВ є посилення її асиметричності та асинхронності внаслідок формування новітньої парадигми розвитку євроінтеграційного процесу. На думку автора, це пов'язано із активізацією інтеграційних тенденцій на мікрорівні економіки та частково проявляється через формування виробничих, фінансових, комерційних систем наднаціонального рівня (мереж).

Внаслідок цього посилюється зв'язок між мега та мезорівнями світової економіки. Врахування цієї специфіки пояснює необхідність емпіричної оцінки МФВ в Європі і виокремлення тенденцій подальшого розвитку.

Зауважимо, що на даному етапі єдиним методом для оцінки рівня міжнародної фрагментації виробництва є метод, запропонований економістами І.Гайшек (Ingo Geishecker, Великобританія) та Х.Гьорг (Holger Gorg, Німеччина), що розраховується за наступною формулою [4, р.84]:

$$\text{Фраг}_i = \frac{\sum_i i m n_i}{\text{Випуск}_i}, \quad (1)$$

де $\Phi_{\text{фраг}}$ – коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва, що базується на статистиці «витрати-випуск»,

i – галузь економіки,

імп – імпорт напівфабрикатів для виробництва продукції галузі i (проміжне споживання),

випуск – випуск продукції відповідної галузі i в основних цінах.

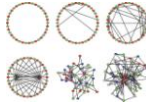
Даний показник дає можливість оцінити рівень залежності виробництва країни (по галузям) від імпортової складової, що у свою чергу визначає рівень зацікавленості виробництва країни у використанні міжнародного співробітництва для мінімізації виробничих витрат. Таким чином виробництво отримує (або формує) факторну перевагу за рахунок мінімізації витрат на сировину чи комплектуючі.

Запропоноване нами визначення міжнародної фрагментації виробництва дає можливість говорити про два типи формування (отримання) факторних переваг при здійсненні цього процесу:

- мінімізації витрат за рахунок використання імпортного проміжного споживання;
- мінімізації витрат за рахунок робочої сили.

Але коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва не дозволяє: (1) чітко виявити який з двох типів факторних переваг є основним для виробництва країни, (2) не враховує фактор робочої сили загалом. Варто звернути увагу на те, що робоча сила при цьому ідентифікується як ключовий чинник нашого дослідження. Таким чином ми пропонуємо враховувати можливість отримання чи формування факторної переваги за рахунок мінімізації витрат через використання робочої сили.

Проведення емпіричних оцінок на основі використання коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва дозволило виокремити наступні тенденції розвитку окремих галузей, які

традиційно відносяться до найбільш орієнтованих на міжнародне співробітництво³.

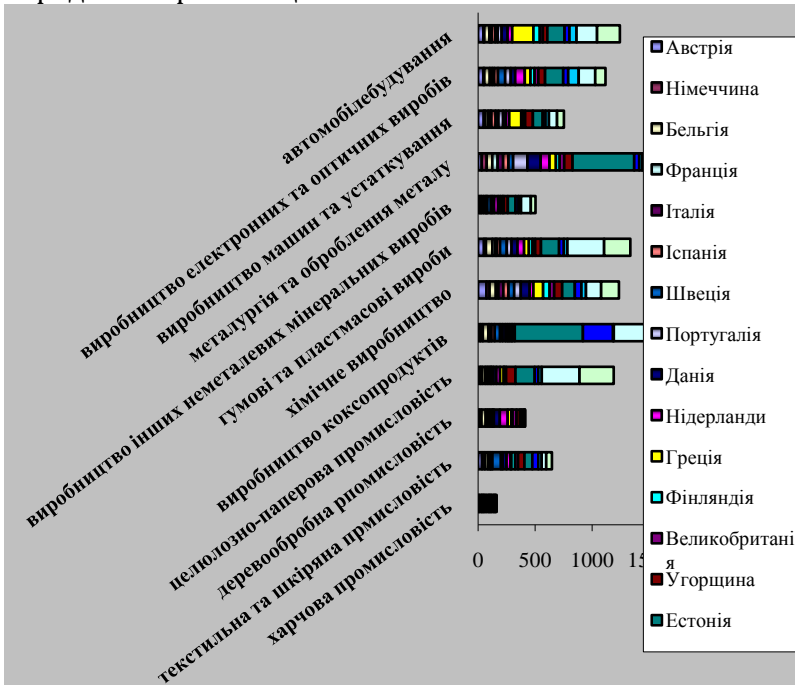
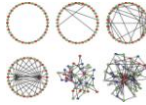

Рисунок 2.1. Міжкраїнні співвідношення коефіцієнта фрагментації виробництва країн ЄС за окремими галузями
 Джерело: розраховано автором на основі [45,46].

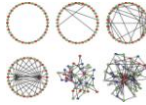
³ Для здійсненого аналізу використовувалась статистична інформаційна база зведених даних Організації економічного співробітництва та розвитку за 1995-2007 роки, зокрема, зведені таблиці «витрати-випуск» по видах економічної діяльності для країн ЄС-15, та країн нових членів Європейського Союзу. Оцінка здійснювалась за допомогою програми Statistica 6.0.

Позитивні зміни спостерігаються за рахунок високого рівня імпорту напівфабрикатів для подальшого виробництва чи повузлових зборок товарів. Але при цьому спостерігається міжкраїнна дивергенція ступеня залученості в міжнародні виробничі мережі в розрізі галузей, що свідчить формування асиметрії інтересів окремих країн щодо участі в них.

Так, в Бельгії найбільшу частку займають підприємства, що спеціалізуються на виробництві гумових та пластмасових виробів (63%), виробництво електронних та оптичних виробів (55%), хімічне виробництво (54%), металургія та оброблення металу (53%), автомобілебудування (44%), деревообробна промисловість (40%), виробництво косопродуктів (39%), целюлозно-паперова промисловість (31%), виробництво машин та устаткування (31%), текстильна та шкіряна промисловість (29%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (22%), харчова промисловість (16%). Враховуючи це, найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства чотирьох галузей. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства також п'яти галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства трьох галузей (менше 30%). Це є свідченням переважаючої орієнтації національного виробництва Бельгії на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

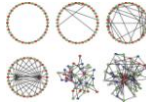
Підприємства Данії найбільш активно співпрацюють в рамках таких міжнародних мереж: металургія та оброблення металу (122%), деревообробна (55%), хімічне виробництво (80%), гумові та пластмасові вироби (52%), автомобілебудування (48%), текстильна та шкіряна промисловість (40%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (20%), целюлозно-паперова промисловість (24%), виробництво косопродуктів (28%), харчова промисловість (15%), виробництво машин та

устаткування (26%), виробництво електронних та оптичних виробів (37%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства чотирьох галузей. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства також двох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства шести галузей (менше 30%). Це є свідченням того, що орієнтація національного виробництва на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж та на випуск внутрішнього продукту спрямовані достатньо симетрично.

Для Греції виявляється такі коефіцієнти міжнародної фрагментації виробництва за окремими галузями: (1) виробництво машин та обладнання (113%), автомобілебудування (188%) характеризується перевищенням фрагментованого імпорту над виробництвом власної продукції по галузі; (2) хімічне виробництво (88%), виробництво електрообладнання (62%), виробництво металу (60%), виробництво гумових та пластмасових виробів (46%), деревообробна та целюлозно-паперова промисловість по (32%), виробництво кокспродуктів (18%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (16%); (3) менше 10% - харчова та легка промисловості. Підсумовуючи вище наведене, можна сказати, що найбільшу залежність від імпортного проміжного споживання (більше 50%) виявляють також п'ять галузей Греції. Достатньо сильна залежність сформована для підприємств двох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства чотирьох галузей (менше 30%). Це є свідченням переважаючої орієнтації національного виробництва Греції на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

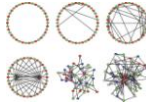
У Нідерландах виділяються виробництво електронних та оптичних виробів (90%), металургія та обробка металу (81%), деревообробна промисловість (68%), гумові та пластмасові вироби (58%), автомобілебудування (41%), легка промисловість (37%), хімічне виробництво (35%), целюлозно-

паперова промисловість (32%), виробництво машин та устаткування (27%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (27%), виробництво коксопродуктів (20%), харчова промисловість (15%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства чотирьох галузей. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства також чотирьох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства чотирьох галузей (менше 30%). Це є свідчить про те, що орієнтація національного виробництва Нідерланди на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж та на випуск внутрішнього продукту спрямовані практично рівномірно.

У Фінляндії найбільше вирізняється автомобілебудування (70%), легка промисловість (61%), хімічна промисловість (59%), виробництво електронних та оптичних виробів (59%), текстильна та шкіряна промисловість (46%), металургія та обробка металу (30%), деревообробна промисловість (8%), гумові та пластмасові вироби (5%), целюлозно-паперова промисловість (5%), виробництво машин та устаткування (18%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (17%), виробництво коксопродуктів (24%), харчова промисловість (15%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а в такому випадку, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства трьох галузей. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства також двох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства семи галузей (менше 30%). Це є свідченням переважаючої орієнтації на національне виробництва Фінляндії, а не на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

В Австрії виділяються хімічне виробництво (80%), хімічне виробництво (80%), автомобілебудування (60%), виробництво машин та устаткування (60%), гумові та

пластмасові вироби (57%), металургія та обробка металу (32%), деревообробна промисловість (15%), легка промисловість (32%), целюлозно-паперова промисловість (22%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (22%), виробництво коксопродуктів (34%), харчова промисловість (11%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства п'яти галузей. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства трьох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства чотирьох галузей (менше 30%). Це є свідченням переважаючої орієнтації національного виробництва Австрії на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

В Німеччині виділяються металургія та обробка металу (53%), хімічне виробництво (39%), легка промисловість (29%), деревообробна промисловість (20%), гумові та пластмасові вироби (21%), автомобілебудування (12%), целюлозно-паперова промисловість (16%), виробництво машин та устаткування (14%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (14%), виробництво коксопродуктів (26%), харчова промисловість (8%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства однієї галузі. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства також однієї галузі (49-30%). Помірну залежність – підприємства дев'яти галузей (менше 30%). Це свідчить про переважаючу орієнтація національного виробництва Німеччини на випуск внутрішнього продукту, порівняно з орієнтацією на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

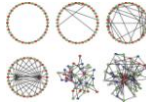
В Франції виділяються металургія та обробка металу (64%), хімічне виробництво (22%), легка промисловість (24%), деревообробна промисловість (21%), гумові та пластмасові

вироби (22%), автомобілебудування (11%), целюлозно-паперова промисловість (15%), виробництво машин та устаткування (16%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (18%), виробництво коксопродуктів (10%), харчова промисловість (5%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства однієї галузі. Достатньо сильну залежність не виявляють підприємства жодної галузі (49-30%). Помірну залежність – підприємства десяти галузей (менше 30%). Це свідчить про переважаючу орієнтація національного виробництва Франції на випуск внутрішнього продукту, порівняно з орієнтацією на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

В Італії виділяються металургія та обробка металу (59%), хімічне виробництво (49%), деревообробна промисловість (18%), гумові та пластмасові вироби (16%), автомобілебудування (11%), целюлозно-паперова промисловість (17%), виробництво машин та устаткування (13%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (6%), виробництво коксопродуктів (14%), харчова промисловість (9%), легка промисловість (9%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства однієї галузі. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства також однієї галузі (49-30%). Помірну залежність – підприємства дев'яти галузей (менше 30%). Це свідчить про переважаючу орієнтація національного виробництва Італії на випуск внутрішнього продукту, порівняно з орієнтацією на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

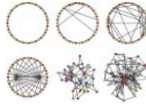
В Іспанії виділяються металургія та обробка металу (47%), хімічне виробництво (45%), виробництво машин та устаткування (38%), легка промисловість (13%),

деревообробна промисловість (20%), гумові та пластмасові вироби (15%), автомобілебудування (30%), целюлозно-паперова промисловість (15%), виробництво коксу (28%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (8%), харчова промисловість (5%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі не виявляють підприємства жодної галузі. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства трьох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства восьми галузей (менше 30%). Це свідчить про переважаючу орієнтація національного виробництва Іспанії на випуск внутрішнього продукту, порівняно з орієнтацією на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

В Швеції виділяються легка промисловість (71%), гумові та пластмасові вироби (58%), металургія та обробка металу (48%), хімічне виробництво (46%), виробництво коксу (46%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (31%), виробництво машин та устаткування (26%), автомобілебудування (19%), целюлозно-паперова промисловість (8%), харчова промисловість (11%), деревообробна промисловість (9%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства двох галузей. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства чотирьох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства п'яти галузей (менше 30%). Це свідчить про те, що орієнтація національного виробництва Швеції на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж та на випуск внутрішнього продукту спрямовані практично рівномірно.

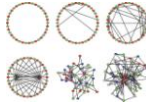
В Португалії виділяються хімічне виробництво (64%), металургія та обробка металу (38%), гумові та пластмасові вироби (37%), легка промисловість (26%), целюлозно-паперова

промисловість (25%), виробництво машин та устаткування (24%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (16%), автомобілебудування (19%), виробництво коксу (11%), деревообробна промисловість (10%), харчова промисловість (6%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства однієї галузі. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства двох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства восьми галузей (менше 30%). Це свідчить про переважаючу орієнтація національного виробництва Португалії на випуск внутрішнього продукту, порівняно з орієнтацією на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

Країни Центрально-Східної Європи характеризувалися величезними змінами у виробництві та торгівлі протягом 90-х років. Та цей процес не завершений і особливо це проявляється в процесі розширення ЄС. Поширення ринку на схід, фрагментація і делокалізація виробничого процесу дає можливість ЄС та новим членам Союзу отримати переваги від взаємної співпраці.

Так, Угорщина характеризується дуже високими коефіцієнтами фрагментації виробництва і, враховуючи її членство в ЄС, з'являються додаткові можливості щодо безпосереднього залучення її підприємств у міжнародні виробничі мережі Європи. Її текстильна промисловість характеризується найвищим коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва (122%). Для целюлозно-паперової промисловості цей показник становить 96%, для виробництва гумових та пластмасових виробів - 79%, виробництва електронних та оптичних виробів - 75%, автомобілебудування - 40%. В даному випадку найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства п'яти галузей. Достатньо сильну залежність виявляють

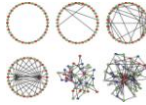

підприємства також трьох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства п'яти галузей (менше 30%). Це є свідченням переважаючої орієнтації національного виробництва Угорщини на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

Варто звернути увагу на те, що активна участь країн даної групи в міжнародних виробничих мережах Європи дозволяє їм прискорити інтеграційний процес на мікрорівні співробітництва, особливо в частині формування технологічної переваги та оптимізації механізмів реалізації їх факторних переваг.

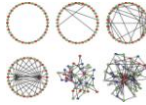
Враховуючи це, Естонія позиціонується як найбільш активний учасник даного процесу. Так, її коефіцієнти міжнародної фрагментації виробництва можна віднести до найвищих серед країн даної групи: виробництво коксопродуктів - 567%, металургія та обробка металу - 446%, виробництво електронних та оптичних виробів - 217%, гумові та пластмасові вироби - 128%, целюлозно-паперова промисловість - 128%, автомобілебудування - 73%, текстильна та харчова промисловість - 64%. Підсумовуючи вище наведене, найбільшу залежність від імпортного проміжного споживання (більше 50%) виявляють дев'ять галузей Естонії. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства однієї галузі (49-30%). Помірну залежність – підприємства двох галузей (менше 30%). Це є свідченням формування прямої залежності національного виробництва Естонії від участі в міжнародних мережах більшості галузей.

У Словенії найвищий коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва виявляють підприємства, що спеціалізуються на виробництві коксу (792%). Для виробництва металу він становить 92%, легкої промисловості - 59%, целюлозно-паперової промисловості - 53%, виробництва гумових та пластмасових виробів - 50%, виробництва електронних та оптичних виробів - 49%, автомобілебудування -

42%, виробництва інших неметалевих мінеральних виробів - 36%, виробництва машин та устаткування - 23%, деревообробної промисловості - 25%, харчової промисловості - 8%. В даному випадку найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства п'яти галузей. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства двох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства чотирьох галузей (менше 30%). Це є свідченням переважаючої орієнтації національного виробництва Словенії на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

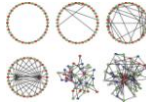
Для Словаччини спостерігається схожа ситуація. Найбільшу частку займають підприємства, що спеціалізуються на виробництві коксу (88%), виробництво електронних та оптичних виробів відповідно (81%), легка промисловість (82%), виробництво гумових та пластмасових виробів (67%), автомобілебудування (51%), виробництво машин та устаткування (50%), виробництво металу (24%), целюлозно-паперова промисловість (42%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (24%), деревообробна промисловість (19%), харчова промисловість (14%). Таким чином найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства шести галузей. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства двох галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства чотирьох галузей (менше 30%). Це є свідченням переважаючої орієнтації національного виробництва Словаччини на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж. Це підтверджується результатами проведених досліджень щодо участі нових членів ЄС у транснаціональних корпораційних мережах. Так, Словаччина має реальші шанси стати найбільш привабливою для іноземних партнерів у залученні в процес кінцевої зборки автомобілів (Пежо-Сітроен, Фольксваген, корейська Кіа

Моторс). Американські компанії також відзначають позитивний імідж саме Словаччини для машинобудівного комплексу.

В Латвії найбільшу частку займають підприємства, що спеціалізуються на виробництві коксопродуктів (1050%), автомобілебудування (555%), виробництво гумових та пластмасових виробів (232%), хімічна промисловість (192%), виробництво електронних та оптичних виробів (119%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (105%), виробництво металу (83%), виробництво машин та устаткування (86%), легка промисловість (62%), харчова промисловість (12%), деревообробна промисловість (4%). В даному випадку найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства дев'яти галузей. Достатньо сильну залежність не виявляють підприємства жодної з галузей (49-30%). Помірну залежність – підприємства двох галузей (менше 30%). Це є свідченням переважаючої орієнтації національного виробництва Латвії на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

Литві найбільшу частку займають підприємства, що спеціалізуються на виробництві коксопродуктів (1200%), автомобілебудування (695%), виробництво металу (548%), целюлозно-паперова промисловість (123%), виробництво електрообладнання (96%), легка промисловість (94%), виробництво гумових та пластмасових виробів (89%) , виробництво машин та устаткування (63%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (41%), хімічна промисловість (22%), харчова промисловість (5%). В даному випадку найбільшу залежність від імпорту проміжного продукту (більше 50%), а, отже, і «втягненість» у загальноєвропейські галузеві мережі виявляють підприємства восьми галузей. Достатньо сильну залежність виявляють підприємства однієї галузі (49-30%). Помірну залежність –

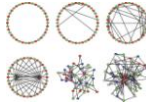

підприємства двох галузей (менше 30%). Це є свідченням переважаючої орієнтації національного виробництва Литви на міжнародне співробітництво в рамках галузевих мереж.

Але аналіз ступеня «втягненості» підприємств окремої галузі країни в міжнародні мережі за використовуваним більшістю сучасних дослідників коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва не дозволяє ідентифікувати загальну орієнтованість галузевої мережі на використання певного фактора і систему чинників, що формують мотиваційну основу двохстороннього співробітництва між окремими країнами – партнерами, що приймають в ній участь.

Пряма узагальнена оцінка рівня зацікавленості у використанні певного фактору на даному етапі є достатньо проблематично з огляду на те, що вона безпосередньо залежить від особливостей і специфіки кожного окремого підприємства. При цьому на перший план будуть виступати такі чинники як розмір підприємства, доступність до альтернативних джерел постачання, позиціонування підприємства в національній та європейській економіці. Тому в даному дослідженні ми виходимо з позиції галузі загалом, а не з точки зору окремо взятого підприємства чи корпорації.

Враховуючи це, автор обґрунтовує доцільність трансформації існуючої методики оцінки міжнародної фрагментації виробництва на основі відповідного коефіцієнта. При цьому звертається увага на необхідність проведення ідентифікації чинників, що впливають на міжнародну фрагментацію виробництва. Так, використання показника створеної (валової) доданої вартості галузі по країнам Європи дозволяє оцінити динаміку та структуру відповідної міжнародної мережі. Крім того, він є основним макроекономічним показником, що характеризує економічний розвиток країни і дозволяє додатково аргументувати систему її інтересів щодо участі в таких мережах. Зростання його обсягу свідчить про розвиток певних видів діяльності та економіки

загалом. Аналіз, проведений фахівцями Світового банку в Угорщині, Польщі й Чеській Республіці, підтверджує швидке зростання кількості нових підприємств, на яких працює понад 50% зайнятих (що відповідає середньому показнику в ЄС) і продукується від 55 до 65% валової доданої вартості. Для порівняння – в країнах СНД відбувається незначне зростання кількості нових підприємств, зайнятих на них і, відповідно, обсяги виробництва. Щодо України говориться про 17% зайнятих і 20% доданої вартості.

Вищевикладене доводить доцільність залучення до аналізу інших чинників, включаючи фактор робочої сили, який попередньо був визначений як один з основних та рушійних факторів, та валової доданої вартості (як за обсягами, так і на одного зайнятого).

2.2. Сучасні особливості формування та перспективні схеми міжнародної фрагментації виробництва в Європі

Розвиток міжнародних виробничих мереж в Європі, на нашу думку, повинно ґрунтуватись на врахуванні наступних особливостей міжнародного співробітництва підприємств-партнерів:

1. цей вид співробітництва передбачає формування мережі партнерських взаємовідносин між підприємствами однієї галузі; тому визначальним пріоритетом його розвитку є необхідність гармонізації економічних інтересів кожного з учасників на основі єдиного ланцюга створення доданої вартості; враховуючи це, економічні чинники, які забезпечують найбільш вигідний розподіл доданої вартості між учасниками та стимулюють поглиблення міжнародної фрагментації виробництва і поширення відповідної мережі, лежать в основі економічної мотивації підприємств-партнерів;

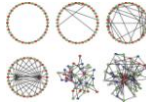

- інституційні основи даного виду співробітництва опосередковано впливають на двосторонні відносини між партнерами мережі, які пов'язані єдиним технологічним ланцюгом, оскільки питання інституційного та фінансового забезпечення, політика прибутковості вирішуються підприємством-замовником, яке виконує функції центра; крім того, вибір організаційної форми співробітництва залежить від специфіки конкретного підприємства, його орієнтації на зовнішнє середовище в загальній стратегії розвитку та позицій в галузевій мережі на рівні національної та європейської економіки.

Враховуючи це, виділення адекватних партнерів з країн, що характеризуються спільністю ключових чинників розвитку та подібністю впливу доданої вартості (валової та на одного зайнятого) на міжнародну фрагментацію, дозволяє запропонувати новий, перспективний варіант міжнародної фрагментації виробництва для 11 галузей Європи.

При цьому варто зауважити, що в прикладних дослідженнях поняття міжнародної виробничої мережі є достатньо агрегованим, а емпіричний чи практичний аналіз міжнародних мереж по окремим галузям практично відсутній. Тому в параграфі проводиться порівняльна характеристика вже діючих міжнародних виробничих мереж (в розрізі окремих галузей) та пропонувані варіанти міжнародної фрагментації виробництва, які враховують детермінанти розвитку співробітництва.

Міжнародну виробничу мережу можна характеризувати з позиції окремого підприємства чи фірми та досліджувати його виробничу мережу. При цьому дослідження носитиме достатньо локальний характер, не зважаючи на міжнародний масштаб діяльності виробника. На рисунку 2.2 пропонується варіант візуалізації виробничої мережі **автомобільної промисловості** Європи. Дані компанії є найбільшими

представниками цієї галузі. Тому вважаємо за можливе говорити про мережі цих корпорацій.

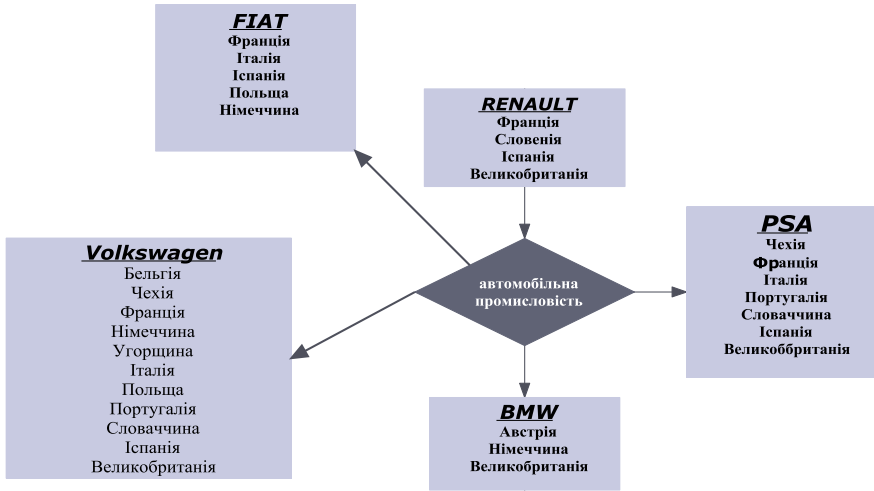
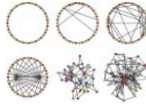

Рисунок 2.2. Мережа автомобільної промисловості Європи

Джерело: склала автор

Але аналіз в розрізі окремих компаній дозволяє отримати лише часткові висновки, які можуть бути екстрапольовані на галузь загалом. Такий виклад матеріалу є достатньо загальним і не враховує мотиваційні чинники та векторну орієнтованість таких мереж. При цьому звертається увага на те, що основною цільовою орієнтацією міжнародної виробничої мережі є оптимізація виробництва складових та компонентів шляхом підвищення чи збереження ефективності в рамках ланцюга створення доданої вартості.

Проведений комплексний поетапний емпіричний аналіз та оцінка дозволила ідентифікувати чинники, що впливають на міжнародну фрагментацію виробництва за окремими галузями та країнами, і визначити на цій основі мотиваційні основи

співробітництва для країн-партнерів. При цьому звертаємо увагу на той факт, що існуюча міжкраїнна фрагментація виробництва дещо відрізняється від запропонованої за складом країн-партнерів. Це розглядається як передумова для виокремлення потенційних країн-партнерів, які володіють певною мотиваційною основою для участі в таких мережах. Складаються передумови для виокремлення найбільш мотивованих площин для зовнішньої взаємодії країн в рамках певної галузі. При цьому з'являється можливість пропонувати потенційні заміни чи доповнення окремих ланок у ланцюгу створення доданої вартості для досягнення окремої стратегічної мети, здійснюючи таким чином *ефект взаємодоповнення, а не виключення*.

Варто відмітити, що на даний момент міжнародний ланцюг створення доданої вартості і відповідно міжнародні виробничі мережі включають фрагментацію виробництва, міжнародне розсосередження економічної діяльності, реінтеграцію економічної діяльності, яка пов'язана з виробництвом між географічно розкиданими компаніями (фрагментами). Таким чином, збільшення ефективності виробничого процесу загалом буде забезпечуватись за рахунок наявних конкурентних переваг для переміщення у привабливіший ланцюг створення доданої вартості чи іншу ланку вже існуючого.

Таким чином ми пропонуємо окремі ефекти від здійснення міжнародної фрагментації виробництва шляхом залучення у міжнародні виробничі мережі та ланцюги створення доданої вартості при різних комбінаціях ключових показників.

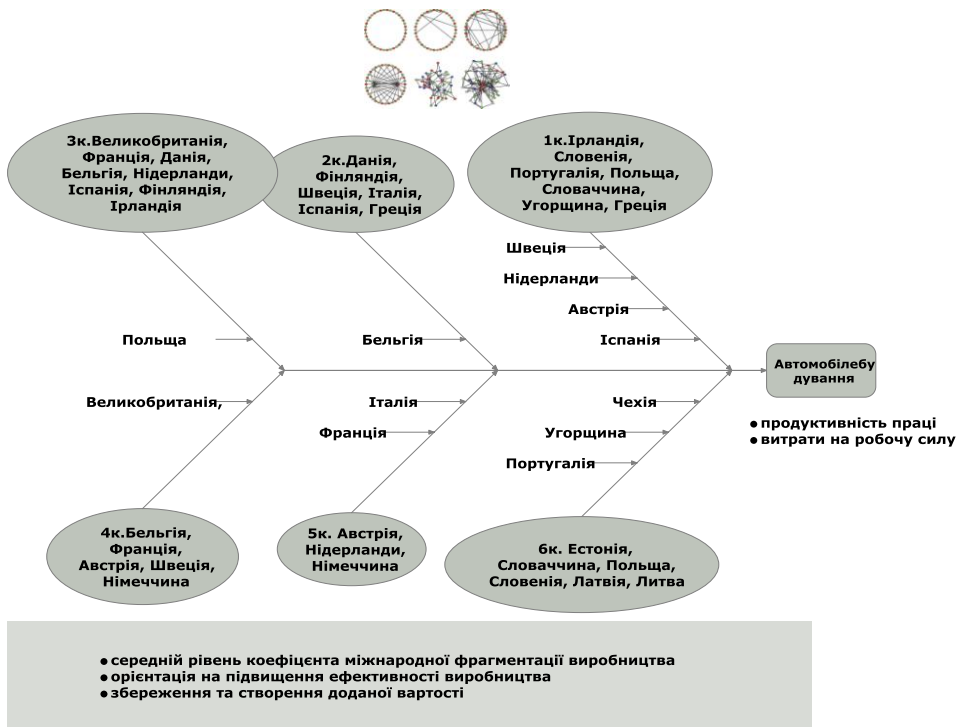
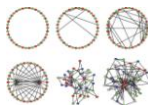

Рисунок 2.3. Схема формування мереж автомобілебудування Європи із врахуванням чинників дослідження

Джерело: складала автор

Рисунок 2.3 відображає схему формування міжнародної виробничої мережі із врахуванням виділених чинників. Так, ця міжнародна виробнича мережа містить 6 ланцюгів створення доданої вартості. Пропонуємо розглянути варіант взаємодоповнення однієї з найбільших ТНК у Європі (Volkswagen) за рахунок запропонованих ланцюгів створення доданої вартості одну. Так, виробнича мережа Volkswagen поширена на такі країни: Бельгія, Чехія, Франція, Німеччина, Угорщина, Італія, Польща, Португалія, Словаччина, Іспанія, Великобританія. Так як 1-й з шести ланцюгів доданої вартості пропонує інший склад країн: Ірландія, Словенія, Португалія,

Польща, Словаччина, Угорщина, Греція, що доповнюється Швецією, Нідерландами, Австрією та Іспанією за схожістю показників доданої вартості. Тому потенційними партнерами даної ТНК з орієнтацією на чинники продуктивність праці та витрати на робочу силу, будуть з 1-го ланцюга Ірландія, Словенія, Греція, Швеція, Нідерланди, Австрія; з 2-го ланцюга – Данія, Фінляндія, Швеція, Греція; 3-го ланцюга – Данія, Нідерланди, Ірландія; 4-го – Австрія, Швеція; 5-го ланцюга – Австрія, Нідерланди; 6-го ланцюга: Естонія, Словенія, Латвія, Литва. Таким чином для збільшення ефективності виробничого процесу цієї ТНК загалом, варто використати одну з комбінацій, що забезпечуватиме конкурентні переваги при переміщенні у привабливіший ланцюг створення доданої вартості чи іншу ланку вже існуючого.

В цій галузі не відмічені мережі внутрішньої фрагментації виробництва, в даному випадку має місце ефект взаємодоповнення у ланцюгу та мережі загалом.

Аналогічно досліджено *деревообробну промисловість*. При цьому виділено три найбільші підприємства по галузі, які сформували на даний час діючі міжнародні виробничі мережі деревообробної промисловості, зображені на рисунку 2.4.

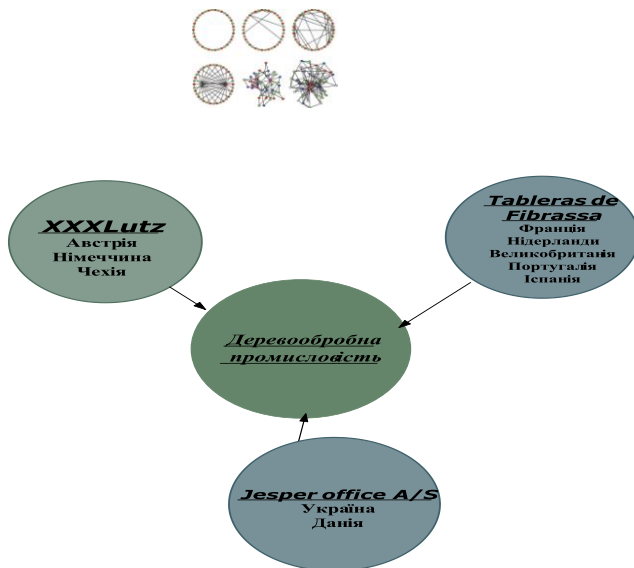
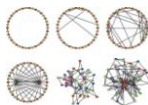

Рисунок 2.4 . Мережа деревообробної промисловості Європи
 Джерело: склала автор

Проте отримані результати емпіричних досліджень дозволяють автору запропонувати своє бачення моделі міжнародної виробничої мережі деревообробної промисловості. Подана на рисунку 2.5 схема зображає таку виробничу мережу.

В цьому випадку ми бачимо чіткішу та ширшу мотиваційну основу для співробітництва. Окрім того є чіткі межі у використанні ідентифікованих чинників. Так, переважаюча позиція індексу локалізації для максимального коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва дає можливість говорити про орієнтацію мережі на ефект «економії на масштабі». Окрім переважаючої позиції індексу локалізації відмічена тенденція до максимального використання чинника витрат на робочу силу для отримання максимального значення коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва. Таким чином можемо говорити про орієнтацію мережі на залучення

якісної кваліфікованої робочої сили для підвищення ефективності виробництва.

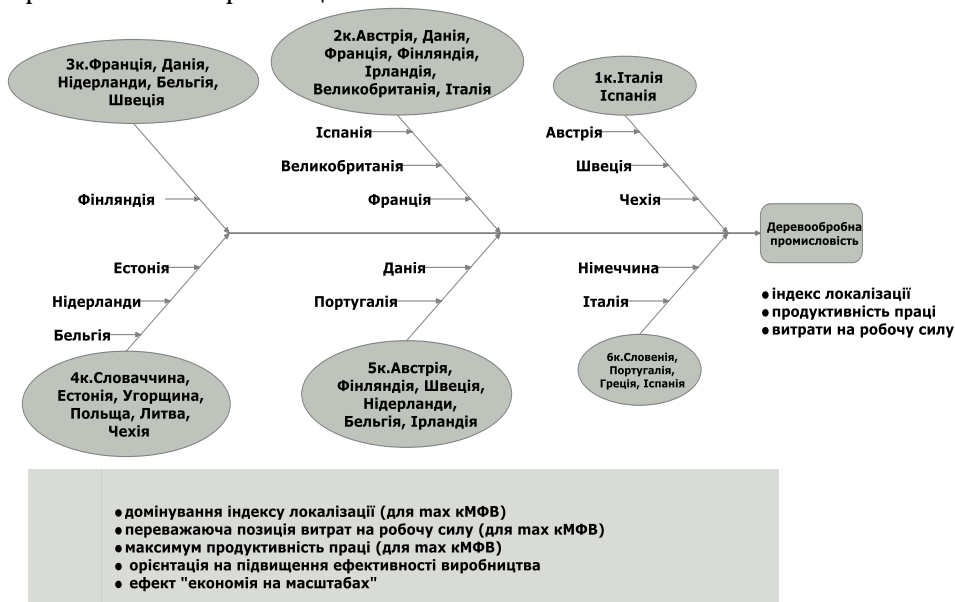
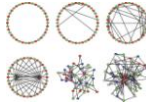

Рисунок 2.5. Схема формування мереж деревообробної промисловості із врахуванням чинників дослідження

Джерело: склала автор

Рис. 2.5. зображає схему міжнародної виробничої мережі деревообробної промисловості Європи, що складається з шести ланцюгів створення доданої вартості. Достатньо мобільність фрагментів дозволяє розміщувати елементи ланцюга створення доданої вартості у будь-якій іншій вигіднішій ланці мережі, використовуючи таким чином конкурентні переваги розміщення фрагментів. Так, партнерами по 1-му ланцюгу для ТНК «XXX Lutz» можуть бути Італія, Іспанія, Швеція; по 2-му ланцюгу – Данія, Франція, Фінляндія, Ірландія, Великобританія, Італія; 3 – Франція, Данія, Нідерланди, Бельгія, Швеція; 4 – Польща, Литва, Словаччина, Угорщина, Естонія; 5 – Фінляндія,

Нідерланди, Бельгія, Ірландія, Португалія, Данія; 6 – Словенія, Португалія, Греція, Іспанія, Італія.

В цій галузі спостерігається внутрішня фрагментація виробництва у 2 та 4 ланцюгах створення вартості.

На рисунку 2.6 зображена модель фрагментації **целюлозно-паперової промисловості** Європи в рамках сформованих корпораційних мереж. Вона свідчить про широку диверсифікованість ринку цієї галузі, але не відображає можливі напрями перерозподілу ринків в рамках ланцюга створення доданої вартості чи міжнародних виробничих мереж. При цьому не врахована мотиваційна основа здійснення такої діяльності в контексті інтересів країн-партнерів. Більший акцент робиться на організаційні та управлінські площини взаємодії в контексті інтересів відповідних корпорацій. Якщо проаналізувати ці корпораційні мережі, то можна сказати, що основними учасниками виступають практично одні і ті ж країни: Німеччина, Франція, Швеція, Великобританія та Фінляндія.

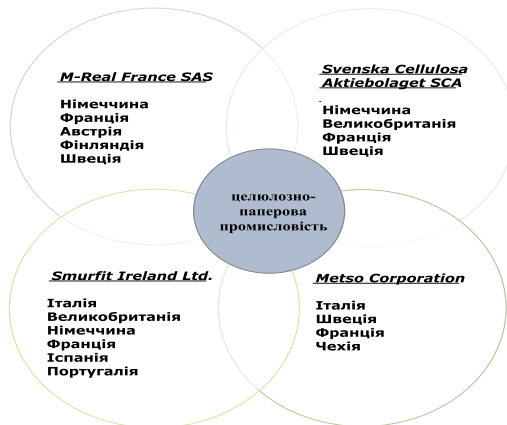
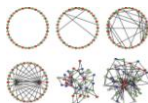

Рисунок 2.6. Мережа целюлозно-паперової промисловості Європи
Джерело: склала автор

В свою чергу, на рис. 2.7 приведено наше бачення можливої моделі формування виробничих мереж целюлозно-паперової промисловості із врахуванням чинників дослідження. Вона дає можливість ідентифікувати орієнтованість країн на доцільність використання ключових чинників та відповідних їм економічних інтересів щодо формування міжнародних мереж даної галузі. Таким чином ця міжнародна виробнича мережа складається аналогічно до попередніх із 6 ланцюгів створення доданої вартості. Оскільки мережа у своєму застосуванні має лише один чинник – продуктивність праці – тому усі ланцюги згруповані дуже чітко. Скажімо мережа 5к.складається з кластерної групи країн одного регіону: Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина, Словаччина. Паралельна група країна за доданою вартістю, що і формує ланцюг створення доданої вартості, складається з країн: Естонія, Ірландія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Греція. Таким чином ми можемо говорити про орієнтацію мережі на підвищення ефективності виробництва та співробітництво з подібними собі. Крім того цей ланцюг створення доданої вартості є один з найрозгалуженіших у цій виробничій мережі.

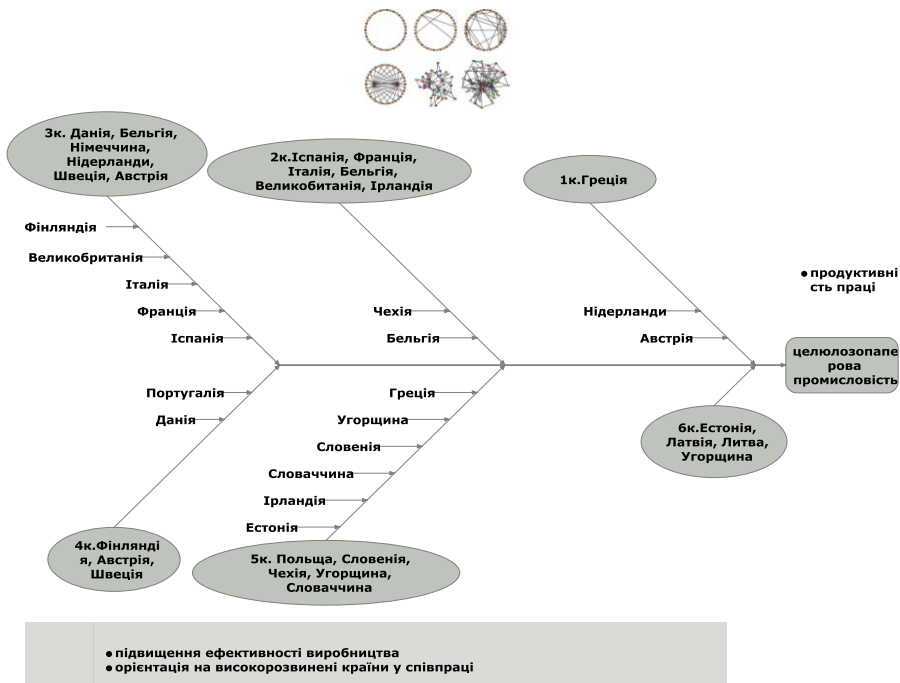

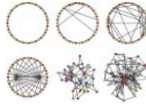
Рисунок 2.7. Схема формування мереж целюлозно-паперової промисловості із врахуванням чинників дослідження

Джерело: склала автор

Партнерами для ТНК M-Real France SAS з 1-го ланцюга можуть бути Греція, Нідерланди; 2 – Іспанія, Італія, Бельгія, Великобританія, Бельгія, Чехія; 3 – Данія, Бельгія, Нідерланди, Великобританія, Італія, Іспанія; 4 – Португалія, Данія; 5 – Польща, Словенія, Чехія, Угорщина, Словаччина, Ірландія, Греція; 6 – Естонія, Латвія, Литва.

В цій галузі переважають мережі внутрішньої фрагментації в 5 та 2 ланцюгах доданої вартості.

На рис. 2.8 представлено сформовану коопераційну мережу *хімічної промисловості*, яка зображена трьома найбільшими представниками цієї галузі Європи. Варто відмітити, що Іспанія та Італія є їх активними учасниками, та на відміну від інших галузей, хімічна не характеризується значною

диверсифікованістю. Тому аналіз із застосуванням системи мотивів (рис.2.9) дасть змогу говорити про можливість залучення інших країн-партнерів, які стануть додатковими елементами із ефектом доповнення у ланцюгу створення доданої вартості та міжнародних виробничих мережах.

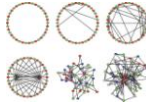
Звертаємо увагу на те, що перелік країн-партнерів для сформованої мережі і запропонованої автором представлені на рисунку 2.8 і 2.9 відрізняються між собою, хоча бралось до уваги найбільші і найвищі дані по усіх показниках. Тобто країни рисунку 1.28 є потенційними партнерами для країн рисунка 1.27.

Рисунок 2.8. Мережа хімічної промисловості Європи

Джерело: склала автор

Таким чином для хімічної промисловості (рис.2.9) характерна широка розгалуженість мережі. Тобто процес міжнародної фрагментації виробництва представлений 8-ма кластерними групами країн. Окрім того широкий спектр застосування чинників, дозволяє говорити про такі орієнтації. Оскільки для максимального значення коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва використовується максимальне значення чинника витрати на робочу силу, тому

виробнича мережа орієнтується на якісну кваліфіковану робочу силу, що є мотивованою та може представляти собою менші ризики для компаній. Тому ту чітко спостерігається центрально-східний вектор (ланцюги 6к та 5к.). Максимальне застосування чинника кількість підприємств за видами промислової діяльності дозволяє говорити про орієнтацію виробничої мережі на ефект «економіє на масштабі». Наступним за фрагментованістю є ланцюг 1к. що охоплює такі країни за безпосередньою орієнтацією на ці чинники: Польща, Франція, Іспанія, а такі країни, як Нідерланди, Італія, Ірландія, Іспанія та Бельгія є ланками ланюга безпосередньо за доданою вартістю.

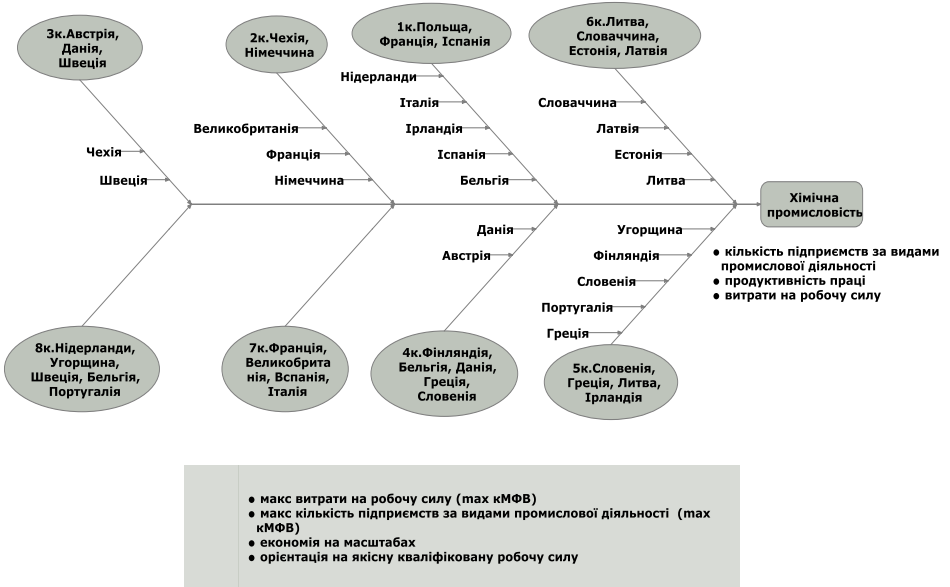
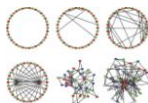

Рисунок 2.9. Схема формування мереж хімічної промисловості із врахуванням чинників дослідження

Джерело: склала автор

Для однієї з найбільших ТНК цієї галузі Stolt-Nielsen Sociedad Anonima партнери по 1 ланцюгу можуть бути: Польща,

Франція, Ірландія, Бельгія; 2 ланцюг – Чехія; 3 ланцюг – Австрія, Данія, Швеція; 4 ланцюг – Фінляндія, Бельгія, Данія, Греція, Словенія, Австрія; 5 – Словенія, Греція, Литва, Ірландія, Угорщина, Фінляндія, Португалія; 6 – Литва, Словаччина, Естонія, Латвія; 7 – Франція; 8 – Угорщина, Бельгія, Португалія, Швеція.

Внутрішня фрагментація виробництва переважає ланцюгах: 1,2,3,4,5,6.

При характеристиці галузі по виробництву коксу варто сказати, що вона тісно переплітається із хімічною промисловістю та виробництвом інших неметалевих мінеральних виробів. Тому ми не виділяємо окрему корпораційну мережу в даній галузі. Та емпірична оцінка галузі дає можливість її оцінити з перспективної точки зору. Рисунок 2.10 відображає модель формування виробничих мереж у галузі виробництва коксопродуктів. В даному випадку ситуації інша, оскільки мережа формується одна із врахуванням чинника продуктивності праці.

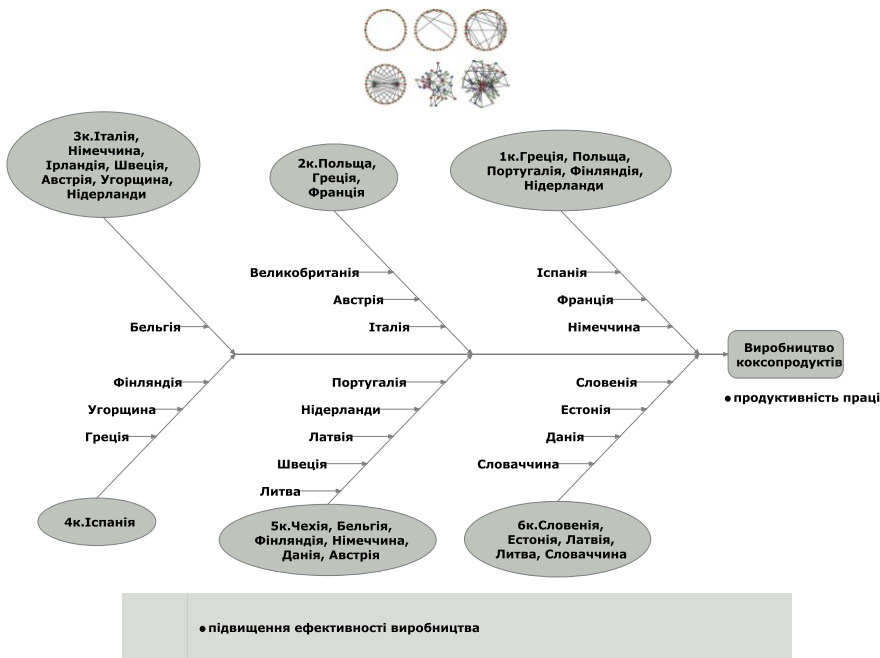

Рисунок 2.10. Схема формування мереж виробництва кокспродуктів із врахуванням чинників дослідження

Джерело: склала автор

Як і у хімічній промисловості ця галузь є чутливою у застосуванні чинника продуктивність праці при формуванні мережі. Тому можна сказати, що ця виробнича мережа у своїй фрагментованості та розміщенні фрагментів виробничої системи буде орієнтуватись на підвищення ефективності виробництва. Таким чином для співробітництва достатньо чітко обиратимуться партнери, що забезпечуватимуть конкурентні переваги для кожної ланки ланцюга створення доданої вартості. Ця міжнародна виробнича мережа теж складається з шести ланцюгів створення доданої вартості та розосереджена достатньо рівномірно у цьому європейському виробничому просторі.

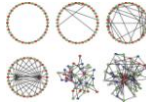

Рисунок 2.11 візуалізує виробництво **гумових та пластмасових виробів** у Європі. В даному випадку зображена корпоративна мережа із трьох найбільших компаній даної галузі.

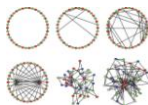
Рисунок 2.11. Мережа виробництва гумових та пластикових виробів Європи

Джерело: склала автор

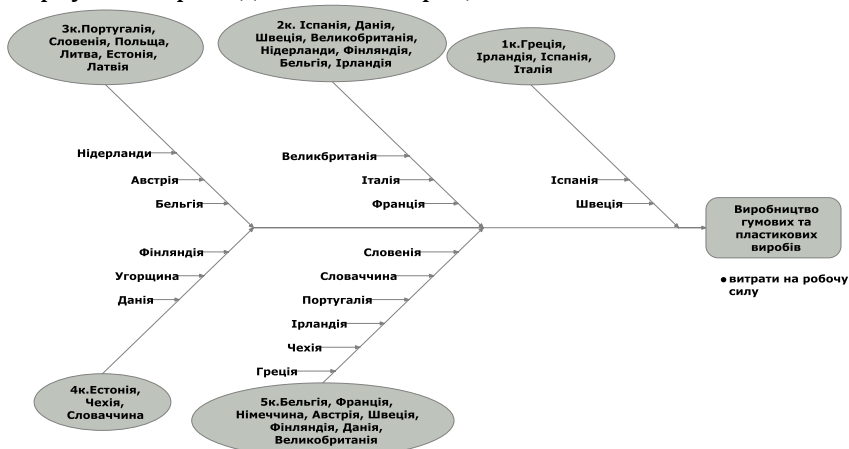
Представниками такої мережі є країни, що є членами корпорацій таких же мереж вище наведених галузей. Тому автор вважає за необхідне показати які країни будуть потенційними партнерами, оскільки на даний момент ця галузь на рівні із хімічною показують тенденцію до зростання та поширення.

Тому на рисунку 2.12 показана міжнародна виробнича мережа, що складається з 5-ти ланцюгів створення доданої вартості. Загалом мережа сприятлива до застосування одного чинника - «витрати на робочу силу». Тому при розміщенні ланок ланцюгів, при їх динамічній мобільності у пошуку «переваг розміщення» з метою отримання конкурентних переваг.

Найпоширенішим є ланцюг 5к., що складається з таких країн, орієнтованих безпосередньо на визначений чинник: Бельгія, Франція, Німеччина, Австрія, Швеція, Фінляндія, Данія, Великобританія. Відповідно ця кластерна група доповнюється

центрально-східним напрямком: Словенія, Словаччина, Португалія, Ірландія, Чехія та Греція.

• витрати на робочу силу
• орієнтація на якісну кваліфіковану робочу силу

Рисунок 2.12. Схема мережі виробництва гумових та пластикових виробів Європи

Джерело: складала автор

Для ТНК Ovako Steel AB партнерами 1 ланцюга створення доданої вартості Греція, Ірландія, Іспанія; 2 – Іспанія, Данія, Великобританія, Бельгія, Ірландія, Франція; 3 - Португалія, Словенія, Польща, Литва, Естонія, Латвія, Австрія, Бельгія; 4 – Естонія, Чехія, Словаччина, Угорщина, Данія; 5 – Бельгія, Франція, Німеччина, Австрія, Данія, Великобританія, Словенія, Словаччина, Португалія, Ірландія, Чехія, Греція.

Внутрішня фрагментація виробництва переважає у ланцюгах 1 і 2.

Наступною галуззю для дослідження є **виробництво інших неметалевих мінеральних виробів**. Рисунок 2.13

демонструє корпоративну мережу цієї промисловості за участі трьох найбільших корпорацій.

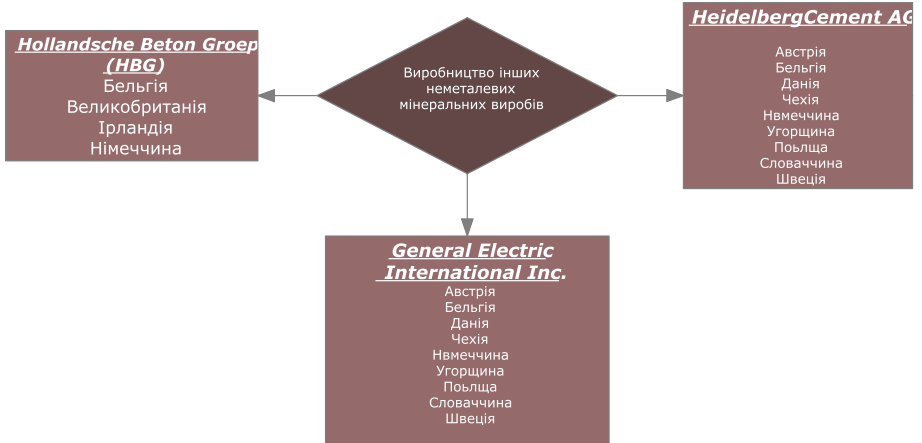

Рисунок 2.13. Мережа виробництва інших неметалевих мінеральних виробів Європи

Джерело: склала автор

Варто відзначити, що дана галузь є дуже розширеною, та емпірична оцінка дозволила ідентифікувати інші країни-партнери по цій галузі. Тому рисунок 2.14 дає можливість побачити міжнародні виробничу мережу, сформовану автором за результатами оцінки, яка орієнтується застосування трьох чинників: індекс локалізації, продуктивність праці, витрати на робочу силу. Це розширює орієнтаційний діапазон виробничої мережі. Оскільки максимальне значення коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва забезпечується рівномірним значеннями цих чинників, тому пропонуємо такі орієнтаційні площини: 1) орієнтація на підвищення ефективності виробництва; 2) орієнтація на ефекти «економії на масштабі»; 3) орієнтація на залучення якісної кваліфікованої робочої сили.

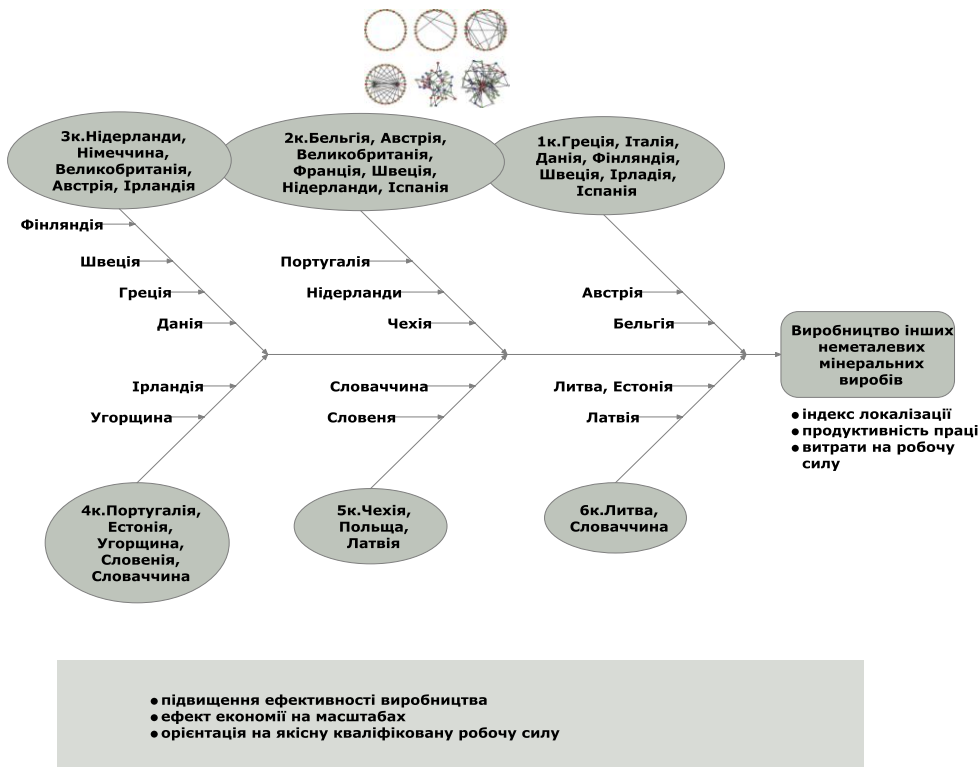

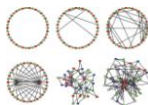
Рисунок 2.14. Схема формування мереж виробництва інших неметалевих мінеральних виробів із врахуванням чинників дослідження

Джерело: склала автор

Для однієї з найбільших ТНК цієї галузі HeidelbergCement AG партнерами можуть бути з 1-го ланцюга створення доданої вартості Греція, Італія; 2 – Нідерланди; 3 – Нідерланди, Греція; 4 – Естонія, Словенія; 5 - Латвія, Словенія; 6 – Литва, Латвія, Естонія.

Внутрішня фрагментація виробництва переважає у 4 ланцюгу. В інших ланцюгах створеної доданої вартості спостерігається ефект взаємодоповнення.

На рисунку 2.15 відображена схема **виробництва електрообладнання**. Ця галузь є, мабуть, найпоширенішою по

залученні у корпоративні мережі, у них беруть участь практично усі країни Європи.

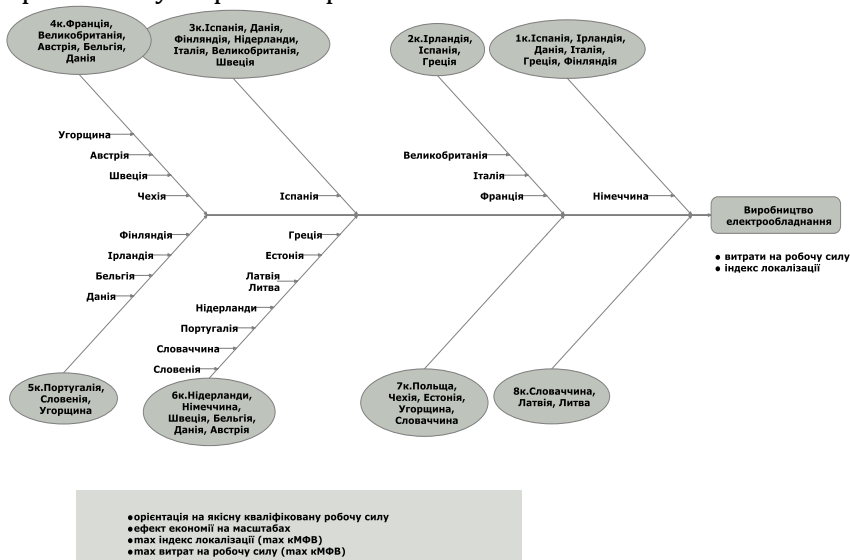
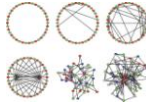

Рисунок 2.15. Схема формування мереж виробництв електроенергії із врахуванням чинників дослідження

Джерело: складала автор

Міжнародна виробнича мережа на рис.2.15 складається з 8-ми ланцюгів створення доданої вартості, найпоширеніший з них є 6к. В основну кластерну групу входять Нідерланди, Німеччина, Швеція, Бельгія, Данія, Австрія. А доповнюючи ми ланками за кластерним аналізом по доданій вартості є якраз країни в основному центрально-східного вектора: Словенія, Словаччина, Португалія, Нідерланди, Латвія, Литва, Естонія, Греція.

Загалом ця міжнародна виробнича мережа орієнтується на отримання конкурентних переваг від ефектів «економії на масштабах» та при залученні і орієнтації на якісну кваліфіковану робочу силу.

Аналогічна ситуація спостерігається при розгляді **легкої промисловості**. Пропонуємо розглянути на рисунку 2.16 міжнародну виробничу мережу легкої промисловості побудовану за результатами емпіричної оцінки. В даному випадку галузь достатньо тісно взаємопов'язана з практично усіма досліджуваними чинниками.

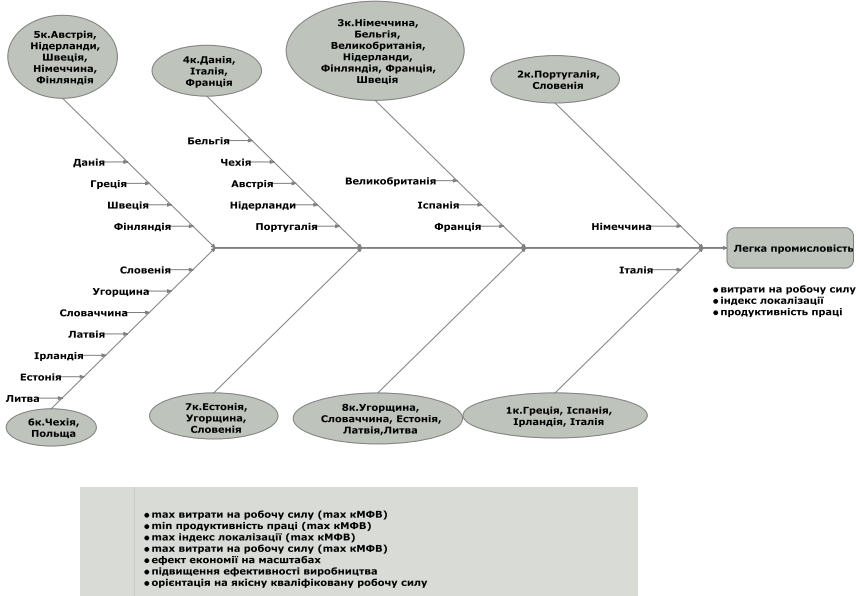
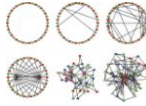

Рисунок 2.16. Схема формування мереж легкої промисловості із врахуванням чинників дослідження

Джерело: складала автор

Ця мережа є однією з най розгалуженіших, що складається з 8-ми ланцюгів. Найпоширенішими є 5к та 6к. , що підтверджує центрально-східну векторність фрагментації виробництва. Окрім того варто сказати, що перевагою цієї мережі є можливість отримання максимальної кількості переваг від розміщення за такої широкої мотиваційної бази:

- 1) орієнтація на ефект «економія на масштабі»

- 2) орієнтація на підвищення ефективності виробництва;
- 3) орієнтація на якісну кваліфіковану та мотивовану робочу силу.

Проаналізувавши результати емпіричного дослідження, можна запропонувати систему міжнародної фрагментації виробництва із урахуванням мотиваційної основи співробітництва, яка формується із врахуванням ключових чинників та відповідних їм економічних інтересів. На рисунку 2.17 зображена конфігурація із врахуванням відповідних чинників.

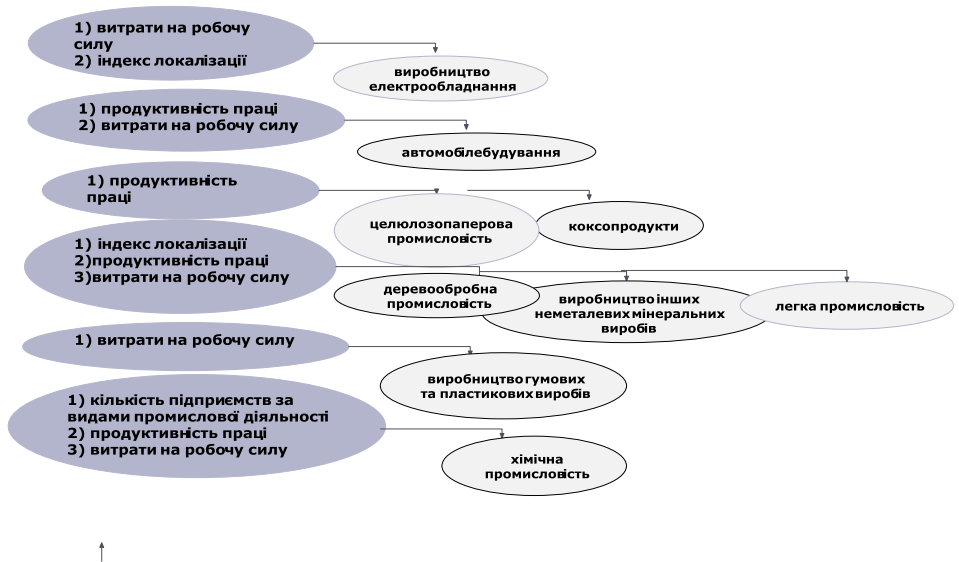
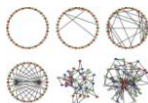

Рисунок 2.17. Схема мотивацій в галузевому розрізі

Джерело: склала автор

Таким чином три галузі (деревообробна промисловість, виробництво інших неметалевих мінеральних виробів та легка

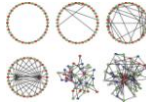
промисловість) орієнтуються у поширенні міжнародних виробничих мереж на три чинника: індекс локалізації, продуктивність праці та витрати на робочу силу. Дві галузі (целюлозо паперова та виробництво коксопродуктів) спрямовані на один із досліджуваних чинників – продуктивність праці. Хімічна промисловість є достатньо розгалуженою у використанні чинників для поширення своєї міжнародної виробничої мережі: кількість підприємств за видами промислової діяльності, продуктивність праці та витрати на робочу силу.

2.3. Систематизація чинників, що впливають на МФВ в країнах Європи.

Трансформаційні зміни, які відбуваються у світовій економіці з кінця ХХ століття, привели до модифікації організаційних змін співробітництва. Враховуючи це, в роботі перед даним параграфом ставиться завдання ідентифікувати чинники, які дозволяють оптимізувати механізми поглиблення виробничо-технологічного співробітництва між країнами ЄС з поетапним включенням країн центрально-східної Європи в міжнародні мережеві структури.

В основі даного механізму лежить система інтересів підприємств-партнерів, що розташовані в різних країнах, але об'єднані єдиною галузевою загальноєвропейською мережею. Враховуючи це, в роботі акцентована увага на системі економічних механізмів і мотивів сторін, як основи, що визначає ланцюг створення доданої вартості і місце країн в ньому.

Проблема уточнення чи (ідентифікації) чинників може бути вирішена при застосуванні комплексних емпіричних оцінок, які дозволяють виокремити групи країн, підприємства яких в рамках певної галузі мають чітку визначену мотивацію для розвитку співпраці. Але у зв'язку з видозміною,

розширенням, поглибленням економічних взаємозалежностей між суб'єктами господарювання у світовій економіці, використання поширеного регресійного аналізу на основі лінійної залежності є малопродуктивним і достатньо обмеженим, враховуючи це в роботі використано модуль - Багатомірні Адаптивні Сплайни (MAP – сплайни) [54, 2, 12] - MARSplines (Multivariate Adaptive Regression Splines)⁴ на основі пакету програм STATISTICA 8.0.

Для емпіричного дослідження виділено 4 основних показника в якості незалежних змінних: 1) кількість підприємств за видами промислової діяльності, 2) індекс локалізації промислової діяльності⁵, 3) продуктивність праці,

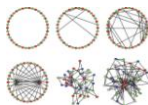
⁴ Метод MAP – сплайнів знайшов багато застосувань, так як він не опирається на один тип зв'язку і не робить обмежень на клас залежностей (лінійні, логістичні і т.д.). Таким чином метод дає точні моделі, навіть при немонотонних хаотичних зв'язках. Загальне рівняння MAP – сплайнової моделі має вигляд:

$$y = f(X) = \beta_0 + \sum_{m=1}^m \beta_m h_m(X)$$

⁵ комплексний індекс регіоналізації та галузевої концентрації (або, як інколи його називають, коефіцієнт локалізації)

$$L_{ij} = \frac{Y_{ij} / Y_i}{Y_j / Y}, \text{ де}$$

Y_{ij} - зайнятість у країні *j* та галузі *i*, *Y_j* - загальна зайнятість у країні *j*, *Y_i* - загальна зайнятість у галузі *i*, *Y* - загальна зайнятість у досліджуваному регіоні

4) витрати на робочу силу. В якості залежної змінної використовуємо коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва. Як об'єкт дослідження вибрано 11 галузей промисловості Європи, відповідні їм показники за 1995-2007 рр.: автомобілебудування, харчова промисловість, легка промисловість, хімічна, виробництво кокспродуктів, металургійна промисловість, деревообробна промисловість, целюлозо-паперова промисловість, виробництво інших неметалевих мінеральних виробів, виробництво електронних та оптичних виробів, виробництво пластикових та пластмасових виробів. Проведення даного аналізу дає змогу точно та адекватно визначити чинники, що впливають на міжнародну фрагментацію виробництва. Але при цьому виникає питання щодо формування груп країн, які за ідентифікованими чинниками володіють адекватними (відповідними) економічними мотиваціями для поглиблення виробничо-технологічного співробітництва.

Для цього пропонуємо використати кластерний аналіз по кожній галузі країн, що дозволяє класифікувати об'єкти (спостереження) в однорідні групи.

Важливими критеріями оцінки при цьому виступають дисперсія між групами, внутрішня дисперсія груп, середні величини для групи, евклідова відстань, кількість учасників у кожному групі, якісна характеристика кожного кластера (групи).

Таким чином ми отримуємо можливість визначення групи країн, які є однотипними за типом взаємозалежностей між коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва та ідентифікованими чинниками.

Це дасть змогу побудувати на їх основі потенційні мережі співробітництва з метою максимальної оптимізації процесу виробництва за допомогою міжнародної фрагментації виробництва.

Третім кроком у комплексній емпіричній оцінці є проведення кластерного аналізу, на основі показників створеної доданої вартості по кожній галузі окремо взятої країни, валової доданої вартості на одного зайнятого та коефіцієнту міжнародної фрагментації виробництва по країнах ЄС-25 за період 1995 – 2007 роки. Це дає можливість показати можливі ланцюги створеної доданої вартості у відповідній галузі промисловості Європи з метою пошуку ефективних комбінацій співпраці. Таким чином усі ці етапи в сукупності створюють основу для пошуку оптимальних шляхів співпраці з метою найефективнішого забезпечення процесу міжнародного виробництва.

Розроблена методика емпіричного дослідження дозволяє:

- позиціонувати країни в міжнародному ланцюгу створення доданої вартості для визначення перспективного кола країн-партнерів з відображенням ступеня важливості галузі кожної країни у співробітництві із зовнішніми партнерами;
- позиціонувати країни в міжнародній виробничій мережі при умові збалансування економічних інтересів.

Таким чином ми пропонуємо результати комплексного аналізу для кожної з галузей. Для початку проаналізуємо **автомобілебудування** у країнах Європи. Проведена емпірична оцінка ідентифікує важливість впливу та орієнтації на два показника: продуктивність праці та витрати на робочу силу.

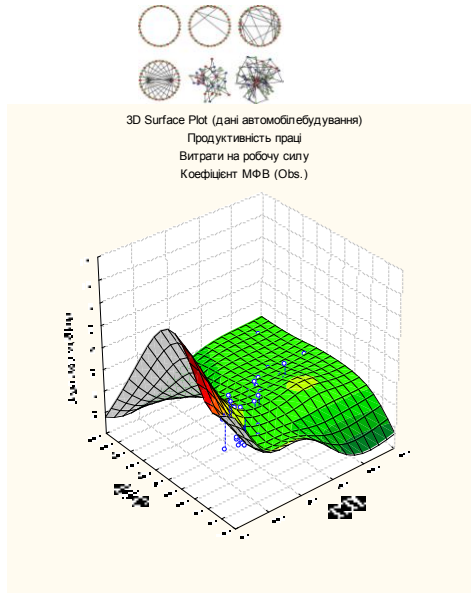
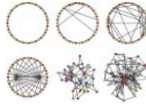

Рисунок 2.18. Співвідношення впливу продуктивності праці (ПП) та витрат на робочу силу (ВРС) на коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва

Джерело: склала автор

Даний рисунок дає можливість побачити як впливають продуктивність праці та витрати на робочу силу на коефіцієнт міжнародної виробництва. Візуалізація даних дозволяє говорити, що максимальне значення коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва спостерігатиметься при середньому показнику витрат на робочу силу та середньому значенні продуктивності праці. Коефіцієнт R^2 рівний 0,45, що свідчить про тісний зв'язок між даними показниками по програмі MARSplines, адже у випадку застосування простої лінійної регресії, це не давало б адекватної оцінки та точності у визначенні зв'язку між ними. Отже, можемо вважати такі висновки абсолютно адекватними.

Для того, щоб визначити країни, сприйнятливі до цих факторів, здійснено кластерний аналіз за усіма країнами та по двох вибраних аналізом показниках (продуктивність праці та

витрати на робочу силу). Відповідно визначена доцентрова відстань, що дає змогу говорити про чутливість окремих країн до цих показників у галузі автомобілебудування.

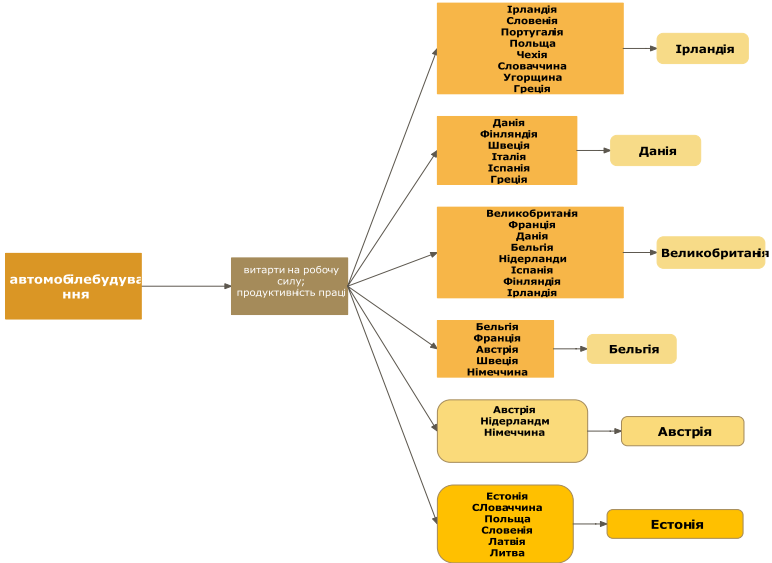
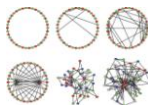

Рисунок 2.19. Групи країн автомобілебудування Європи

Джерело: склала автор

Таким чином, враховуючи доцентрову відстань, найвідчутніше реагують у галузі автомобілебудування до продуктивності праці та витрат на робочу силу Ірландія, Данія, Великобританія, Бельгія, Австрія, Естонія.

Важливою ознакою сучасної виробничої системи є глобальний ланцюг створення доданої вартості [26], у нашому випадку – міжнародний ланцюг створення доданої вартості, що спрямований на створення та збереження доданої вартості продукту. Тому нами здійснено кластерний аналіз за валовою доданою вартістю та доданою вартістю на одного зайнятого, що дозволяє спроектувати міжнародні ланцюги створення

доданої вартості, які є основою для подальшого утворення міжнародних виробничих мереж. Так, в автомобілебудівній галузі виділяють 8 груп країн: 1 група: Швеція, Нідерланди, Австрія, Іспанія; 2 група: Данія, Бельгія, Фінляндія; 3 група: Польща; 4 група: Німеччина, Великобританія; 5 група: Франція, Італія; 6 група: Португалія, Угорщина, Чехія; 7 група: Словенія, Греція, Словаччина, Ірландія; 8 група: Латвія, Естонія, Литва.

У галузі по виробництву **коксопродуктів** спостерігається дещо інша ситуація. Для досягнення максимального ефекту міжнародної фрагментації виробництва може використовуватись лише один показник (за результатами аналізу) – продуктивність праці. Для візуалізації даних використаємо результати аналізу MARSplines (Multivariate Adaptive Regression Splines). Значення коефіцієнта R^2 рівне 0,47, що свідчить про високий рівень зв'язку між коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва та продуктивністю праці у країнах Європи.

Важливо відмітити, що основною тенденцією початку XXI століття є посилення інтеграції суб'єктів міжнародного виробництва, що не лише географічно з'єднують ланцюг створення доданої вартості. Зауважимо, що такі ланцюги, як правило, охоплюють діяльність з розвитку інновацій, поширення та інших послуг. В нашому випадку ми пропонуємо окремі чинники, які, як показує аналіз, визначають організацію міжнародних виробничих мереж на основі ланцюга створення доданої вартості.

Для того, щоб визначити країни, які найбільше будуть сприйнятливими до цих факторів, здійснено кластерний аналіз за усіма країнами та по вибраному аналізом показнику продуктивності праці. Відповідно визначена доцентрова відстань, що дає змогу говорити про чутливість окремих країн до цих показників у виробництві коксодуктів. Результат зображений на рисунку 2.4.

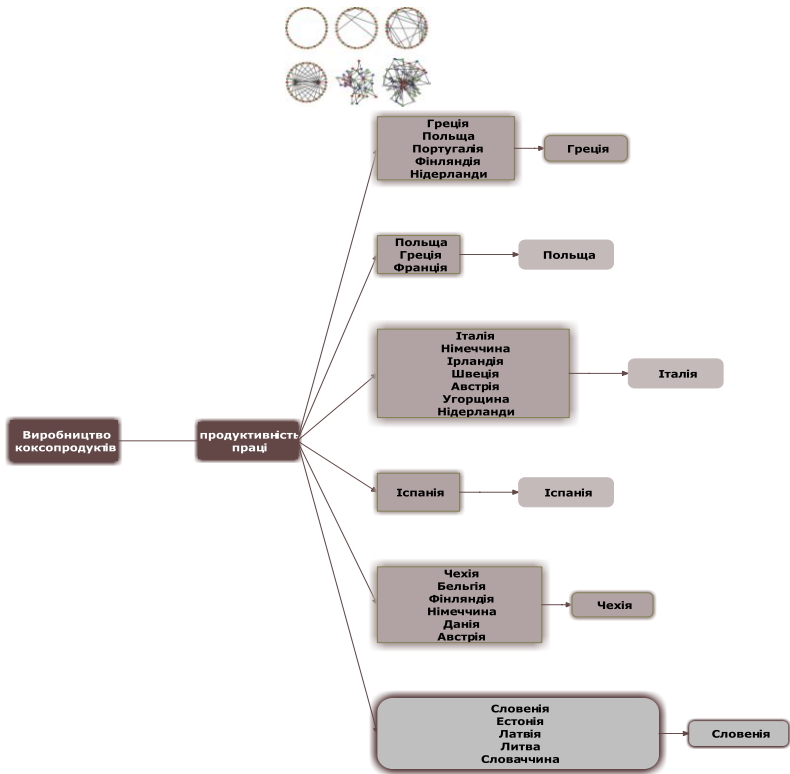
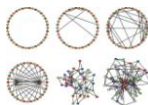

Рисунок 2.20. Групи країн виробництва кокспродуктів Європи
Джерело: склала автор

Аналогічно до попередньої галузі здійснено кластерний аналіз цієї галузі за показниками валової доданої вартості та доданої вартості на одного зайнятого країн Європи. Отже, 1 група: Іспанія, Франція, Італія; 2 група: Великобританія, Австрія, Італія; 3 група: Бельгія; 4 група: Фінляндія, Угорщина, Греція; 5 група: Португалія, Нідерланди, Латвія, Швеція, Литва; 6 група: Словенія, Естонія, Данія Словаччина.

У виробництві *електронних та оптичних виробів (електрообладнання)* за результатами MARSplines (Multivariate Adaptive Regression Splines) має місце два показники: витрати на робочу силу та індекс локалізації. Значення коефіцієнта R^2

рівне 0,36, що свідчить про високий рівень зв'язку між коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва, витратами на робочу силу та індексом локалізації у країнах Європи.

В цьому випадку максимальне значення коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва можливе при максимальному значення індексу локалізації та мінімальних значеннях витрат на робочу силу. (рис. 2.21)

3D Surface Plot (дані електронні та оптичні вироби)
 Витрати на робочу силу
 Індекс локалізації
 Коефіцієнт МФВ (Obs.)

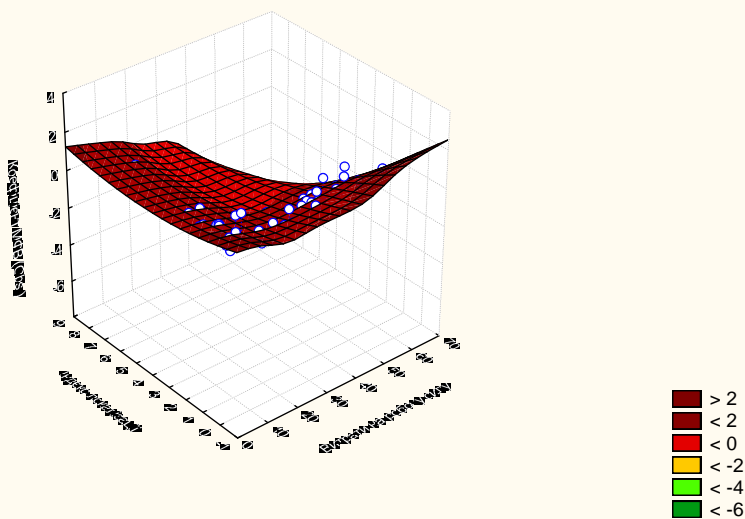
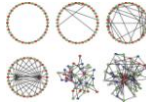

Рисунок 2.21 Співвідношення впливу витрат на робочу силу та індексу локалізації міжнародної фрагментації виробництва електрообладнання

Джерело: склала автор

Результати візуалізації даних (рис.2.21), отриманих внаслідок аналізу дейтамайнінгу, свідчать про достатньо високі

коефіцієнти МФВ, що забезпечуються відносно високими значеннями показників (витрат та індексу локалізації).

Відповідно до запропонованої комплексної емпіричної оцінки, наступним кроком у нашому дослідженні є визначення країн, які найбільше будуть сприйнятливими до орієнтації на ці чинники. Для цього проведено кластеризацію за усіма країнами та по двох вибраних аналізом показниках. Таким чином ми отримали таку модель, зображену на рисунку 2.22.

Рисунок 2.22. відображає дуже розгалужену галузь по виробництву електрообладнання у Європі. Таке групування відображає можливі утворені групи як фрагменти. Оскільки фрагментація у своєму роді є більш гнучким методом групування країн. Таким чином вона дозволяє виділити групи країн за кількісною та якісною схожістю. Що в даному випадку ми якраз отримуємо. Адже як показує модель на рисунку 2.22, є країни, що повторюються в інших кластерах, але вже у сукупності з іншими країни. Тобто можна говорити про різну співпрацю залежно від мотиваційних та орієнтаційних механізмів між ними.

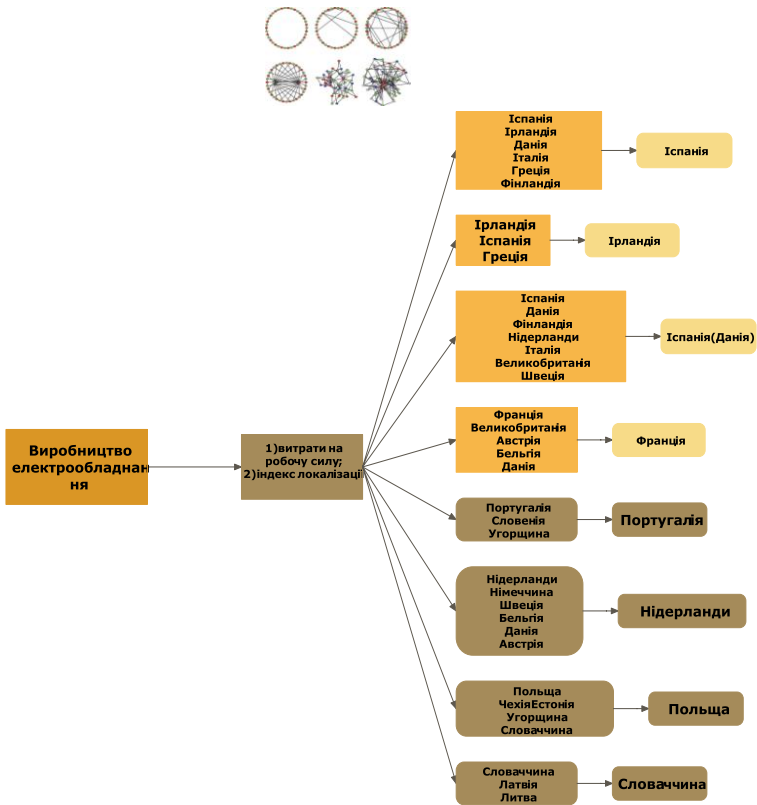

Рисунок 2.22. Групи країн виробництва електрообладнання Європи

Джерело: склала автор

Аналогічно до попередніх галузей визначимо чутливість окремих країн до цих показників у виробництві електронних та оптичних виробів. Відповідно такими є Іспанія, Ірландія, Данія, Франція, Португалія, Нідерланди, Польща, Словаччина.

На даний момент у глобальному виробництві і загалом в усій виробничій системі спостерігається значна рухливість, переміщення залежно від тих чи інших чинників. Одні місця розташування змінюються і замінюються іншими залежно від географічно фрагментованим процесом створення доданої

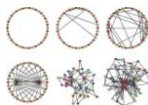

вартості. Саме тому ми пропонуємо здійснення другого кластерного аналізу, але вже за валовою доданою вартістю та доданою вартістю на одного зайнятого у галузі по усіх залучених до аналізу країнах.

Таким чином 1 група: Німеччина; 2 група: Великобританія, Італія, Франція; 3 група: Іспанія; 4 група: Угорщина, Австрія, Швеція, Чехія; 5 група: Фінляндія, Ірландія, Бельгія, Данія; 6 група: Польща, Естонія, Угорщина, Словаччина, Латвія, Литва, Нідерланди.

У розвитку *легкої промисловості* важливе місце займають практично усі показники: індекс локалізації, продуктивність праці та витрати на робочу силу. Multivariate Adaptive Regression Splines показує R^2 рівний 0,36, тобто абсолютно достатньо для того, щоб говорити про існуючий та адекватний для дослідження зв'язок між досліджуваними ознаками.

Візуалізація взаємодії між кМФВ та отриманими показниками зображені відповідно на рисунках 2.23.

3D Surface Plot (легка промисловість дані)

Продуктивність праці
Витрати на робочу силу
Коефіцієнт МФВ (Obs.)

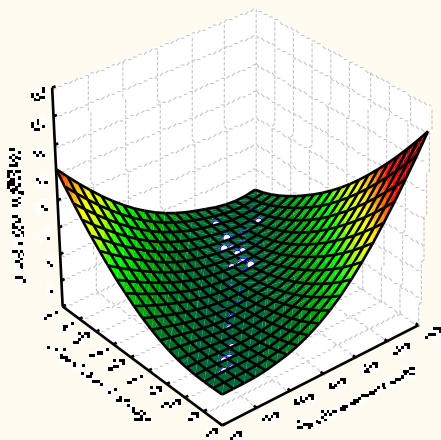
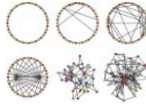

Рисунок 2.23. Співвідношення впливу продуктивності праці та витрат на робочу силу на коефіцієнт міжнародної фрагментації легкої промисловості

Джерело: складала автор

В даному випадку можна спостерігати найвище значення коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва за рахунок максимального значення витрат на робочу силу та практично мінімального значення продуктивності праці.

При співвідношенні показників індексу локалізації та витрат на робочу силу спостерігаються різні комбінації (рис.2.24.). Так, максимальне значення кМФВ буде при максимальному значенні індексу локалізації та мінімальними витратами (рис.2.24. зліва) і навпаки - максимальні витрати на робочу силу та мінімум індексу локалізації. Такі ж комбінації

спостерігаються при взаємодії індексу локалізації та продуктивності праці (рис.2.24.справа). Тобто максимальне значення кМФВ спостерігається при максимальних показниках продуктивності праці та мінімальних індексу локалізації і навпаки.

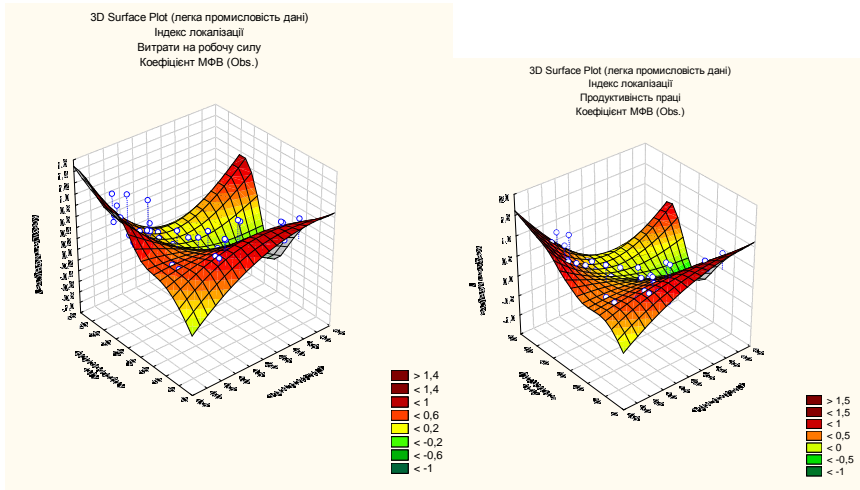

Рисунок 2.24. Співвідношення впливу продуктивності праці та індексу локалізації, продуктивності праці та витрат на робочу силу на коефіцієнт міжнародної фрагментації легкої промисловості

Джерело: склала автор

Наступним кроком комплексної емпіричної оцінки є здійснений кластерний аналіз за усіма країнами та по вибраних аналізом показниках. Визначена доцентрова відстань говорить про те, які країни особливо зважають на ці показники у виробництві електронних та оптичних виробів. Таким чином ми отримали модель для легкої промисловості, зображену на рисунку 2.25.

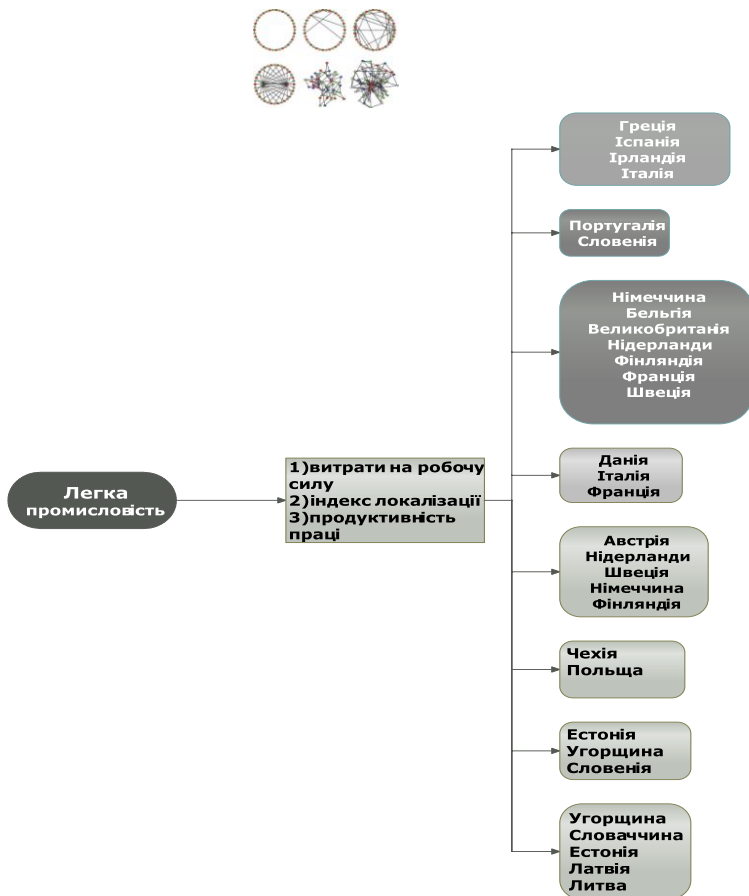
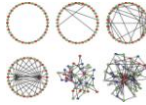

Рисунок 2.25. Групи країн легкої промисловості Європи

Джерело: склала автор

Аналогічно за етапами оцінки здійснено наступний кластерний аналіз за валовою доданою вартістю та доданою вартістю на одного зайнятого, що дозволяє спроектувати міжнародні ланцюги створення доданої вартості, які є основою для подальшого утворення міжнародних виробничих мереж. Так, в легкій промисловості виділяють 6 кластерів. 1 група: Італія; 2 група: Німеччина; 3 група: Великобританія, Іспанія, Франція; 4 група: Португалія, Нідерланди, Австрія, Чехія,

Бельгія; 5 група: Фінляндія, Швеція, Греція, Данія. 6 група: Угорщина, Словенія, Словаччина, Латвія, Ірландія, Естонія, Литва. За доцентровою відстанню Греція, Португалія, Німеччина, Данія, Австрія, Чехія, Естонія та Угорщина в організації своїх виробничих мереж для отримання ефективнішого функціонування використовують комбінації саме цих показників.

Металургійна промисловість характеризується важливістю двох показників: витрати на робочу силу та особливо важливий індекс локалізації. МАР-сплайновий аналіз показує R^2 рівний 0,45, що свідчить про абсолютну адекватність результатів.

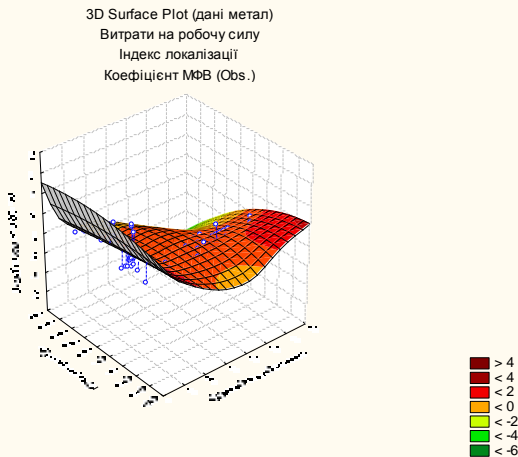
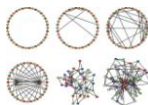

Рисунок 2.26. Співвідношення впливу індексу локалізації та витрат на робочу силу на коефіцієнт міжнародної фрагментації металургійної промисловості

Джерело: склала автор

Рисунку 2.26. відображає максимальне значення кМФВ при практично рівних значеннях показників індексу локалізації та витрат на робочу силу.

Для того, щоб визначити країни, які найбільше будуть сприйнятливими до цих факторів, здійснено кластерний аналіз за усіма країнами та по двох вибраних аналізом показниках. Таким чином ми отримали наступну модель, зображену на рисунку 2.27.

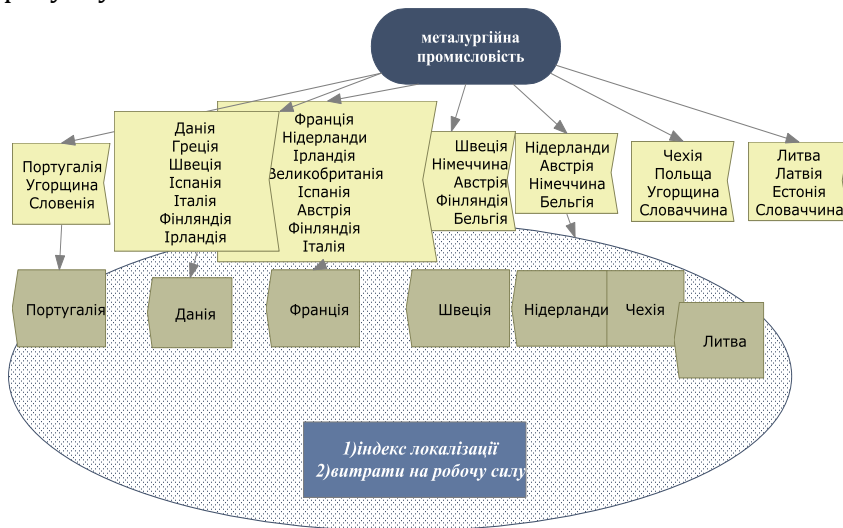
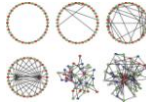

Рисунок 2.27. Групи країн металургійної промисловості Європи

Джерело: склала автор

Доцентрова відстань дає змогу говорити про чутливість окремих країн до цих показників у металургійній промисловості, тому такі країни як Португалія, Данія, Франція, Швеція, Нідерланди, Чехія та Литва, визначають своє найефективніше співробітництво та різні комбінації при поєднанні цих показників.

Наступним етапом є здійснений кластерний аналіз за валовою доданою вартістю та доданою вартістю на одного зайнятого, що дозволяє спроектувати міжнародні ланцюги створення доданої вартості, які є основою для подальшого

утворення міжнародних виробничих мереж. Таким чином в металургійній промисловості виділяють 6 кластерів. 1 група: Фінляндія, Нідерланди; 2 група: Австрія, Швеція; 3 група: Словаччина, Греція; 4 група: Великобританія, Іспанія; 5 група: Угорщина, Словенія, Португалія; 6 група: Латвія, Ірландія; 7 група: Італія, Франція.

По виробництву **гумових та пластикових виробів** за мірою важливості спостерігається лише один показник – витрати на робочу силу. R^2 рівний 0,52, що показує один з найтісніших зв'язків між досліджуваними показниками серед усіх досліджуваних галузей промисловості.

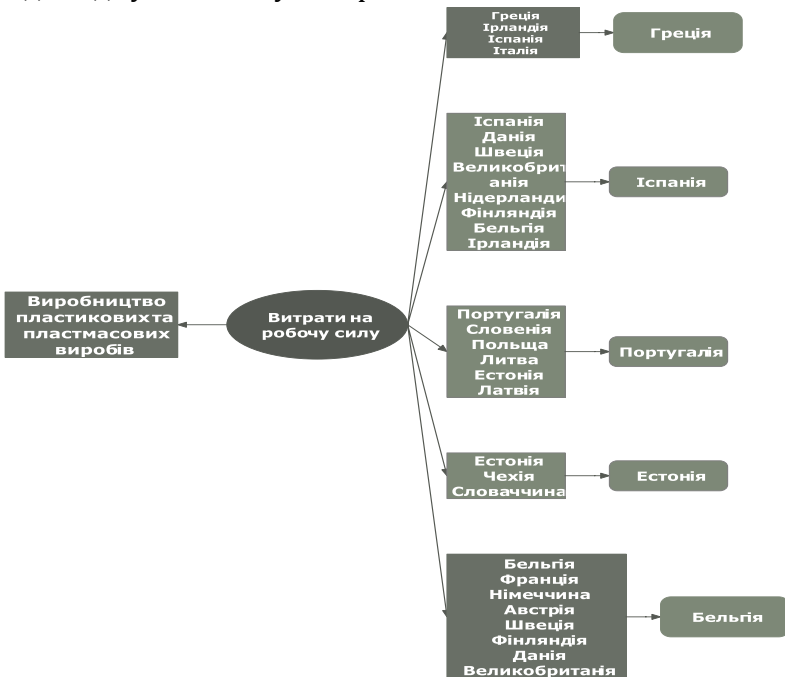
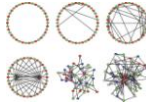

Рисунок 2.28. Групи країн по виробництву гумових та пластикових виробів Європи

Джерело: складала автор

Отже, у виробництві гумових та пластикових виробів такі країни, як Греція, Іспанія, Португалія, Естонія та Бельгія показують важливість спрямування та орієнтації на співробітництво не на використання дешевої робочої сили, а якраз на ті країни, які достатньо витрачають на своїх працівників (з однієї сторони) та на залучення дешевшої якісної робочої сили (з іншого боку). Адже така гнучка організація виробництва потребує кваліфікованої та мотивованої робочої сили з меншими ризиками та більшою віддачею відповідно.

Проведений кластерний аналіз за валовою доданою вартістю та доданою вартістю на одного зайнятого дозволяє спроектувати міжнародні ланцюги створення доданої вартості для подальшого утворення міжнародних виробничих мереж. Так, у виробництві гумових та пластикових виробів виділяють 6 кластерів: 1 група: Іспанія, Швеція; 2 група: Великобританія, Італія, Франція; 3 група: Нідерланди, Австрія, Бельгія; 4 група: Фінляндія, Угорщина, Данія; 5 група: Словенія, Словаччина, Португалія, Ірландія, Чехія, Греція; 6 група: Латвія, Естонія, Литва; 7 група: Німеччина.

Харчова промисловість єдина з усіх галузей, яка (за результатами MAP-сплайнового аналізу) не характеризується зв'язком з жодним із показників. Відповідно до цього ця галузь спрямована на інші чинники і за ціль бере не запропоновані нами орієнтири. В даному випадку це є підтвердженням доцільності вибраного типу аналізу в умовах динамічності та хаотичності.

Натомість у **хімічній промисловості** спостерігається важливість трьох факторів: кількість підприємств за видами промислової діяльності, продуктивність праці та витрати на робочу силу. R^2 рівний 0,33, що показує достатній зв'язок між досліджуваними показниками.

Так, максимальне значення коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва спостерігається при максимальному

використанні продуктивності праці та кількості підприємств за видами промислової діяльності (рис.2.29. зліва). При співвідношенні кількості підприємств та витрат на робочу силу (рис.2.29.справа) кМФВ не показує таких високих значень як у попередньому варіанті, та все ж можливі два варіанта: 1) макс. кМФВ при високих витратах на робочу силу та мінімальній кількості підприємств і 2) макс. кМФВ при максимальних витратах та такій же і кількості підприємств за видами діяльності.

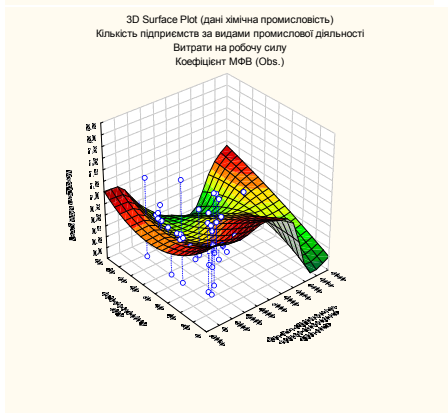
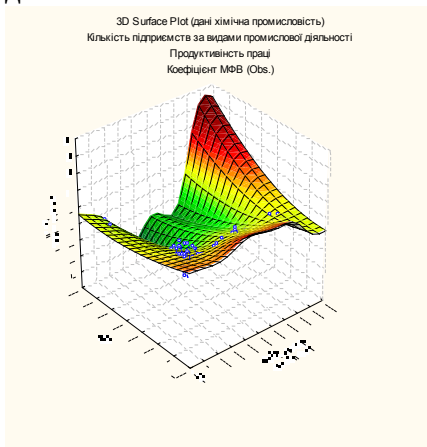

Рисунок 2.29. Вплив продуктивності праці та кільк. п-в за вид. пром. д-сті (зліва), витрат на робочу силу та кільк. п-в за вид. пром. д-сті (справа) на коефіцієнт міжнародної фрагментації хімічної промисловості

Джерело: складала автор

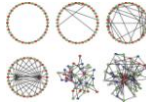

Рисунок 2.29 пропонує розглянути вплив комбінації продуктивності праці та витрат на робочу силу на коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва хімічної промисловості. Візуалізатор показує практично однакові значення кМФВ з середніми значеннями показників.

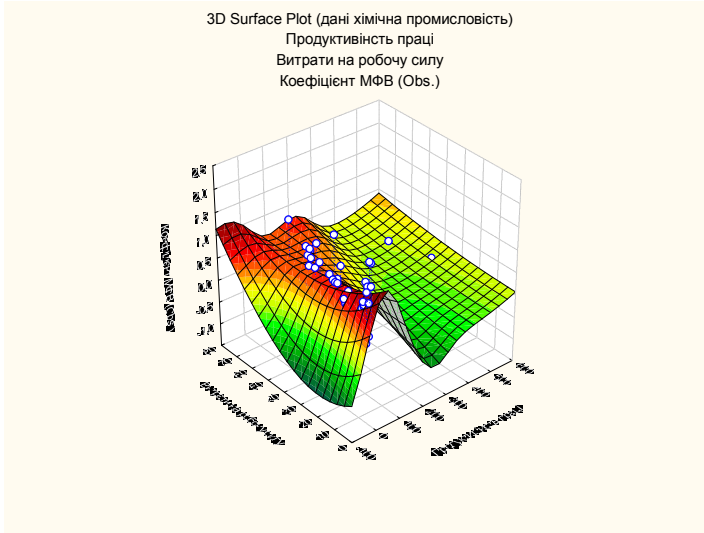
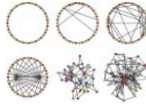

Рисунок 2.29. Вплив продуктивності праці, витрат на робочу силу на коефіцієнт міжнародної фрагментації хімічної промисловості

Джерело: склала автор

Наступним етапом комплексної емпіричної оцінки є кластеризація країн Європи за трьома показниками виділивши потенційні комбінації для співробітництва. (рис 2.30). Відповідно до цього виділено 8 кластерних груп, відображаючи широку розгалуженість та розсосередження виробничої активності по Європі. Це є підтвердженням того, що ця галузь на даний момент є однією з найперспективніших в утворенні міжнародних ланцюгів створення доданої вартості.

Такі країни як Польща, Чехія, Австрія, Фінляндія, Словенія, Литва, Франція, Нідерланди є представниками своїх

кластерних груп і найбільше з усіх спрямовані на використання чинників: кількість підприємств за видами промислової діяльності, продуктивність праці та витрати на робочу силу.

Третім етапом до визначення потенційних країн-партнерів у галузі є кластерний аналіз за валовою доданою вартістю, доданою вартістю на одного зайнятого та коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва за країнами ЄС-25. Відповідно до цього ми отримали такі кластерні групи країн.

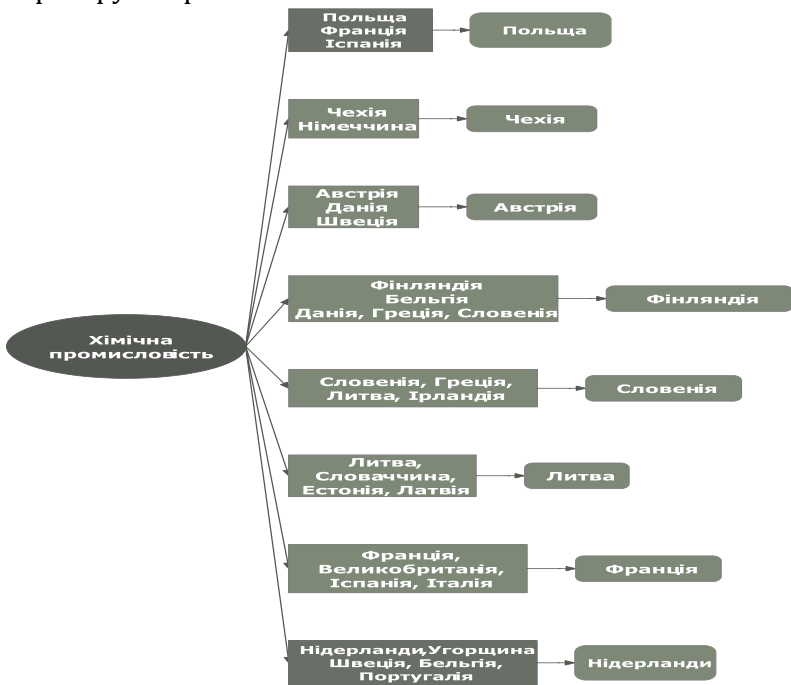
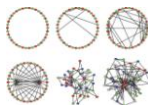

Рисунок 2.30. Групи країн хімічної промисловості Європи

Джерело: склала автор

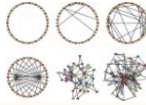
1 група: Нідерланди, Італія, Ірландія, Іспанія, Бельгія; 2 група: Великобританія, Франція, Німеччина; 3 група: Швеція, Чехія; 4 група: Австрія, Данія; 5 група: Фінляндія, Угорщина,

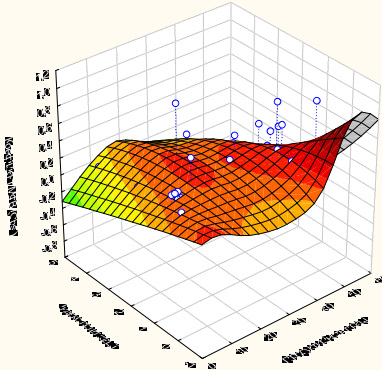
Словенія, Португалія, Греція; 6 група: Словаччина, Латвія, Естонія, Литва.

У *деревообробній промисловості* спостерігається схожа ситуація. Теж відмічені важливі три показники індекс локалізації, продуктивність праці та витрати на робочу силу. Коефіцієнт R^2 рівне 0,38, що є абсолютно достатньо для адекватності результатів у MAP-сплайновому аналізі.

На рисунках 2.31 пропонуємо комбінації показників та їх вплив на коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва, зокрема, (рисунок зліва) показує вплив комбінації продуктивності праці та індексу локалізації на коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва і показує його макс.знач. при середній продуктивності праці та високому значенні індексу локалізації.

3D Surface Plot (дані деревообробна промисловість)
 Продуктивність праці
 Індекс локалізації
 Коефіцієнт МФВ (Obs.)

3D Surface Plot (дані деревообробна промисловість)
 Витрати на робочу силу
 Індекс локалізації
 Коефіцієнт МФВ (Obs.)

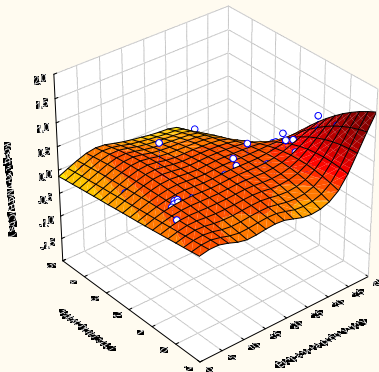
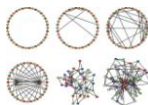

Рисунок 2.31. Вплив продуктивності праці та індексу локалізації (рис.зверху) та індексу локалізації і витрат на робочу силу (рис.знизу) на коефіцієнт міжнародної фрагментації деревообробної промисловості

Джерело: склала автор

На рисунку 2.31 (знизу) відображена комбінація чинників витрат на робочу силу та індексу локалізації. Варто

сказати, у всій площині спостерігається середні позиції кМФВ при таких же середніх позиціях витрат та індекс локалізації.

У той час на рисунку 2.32 однозначна висока позиція кМФВ забезпечується за рахунок значних витрат на робочу силу та невисокої продуктивності праці.

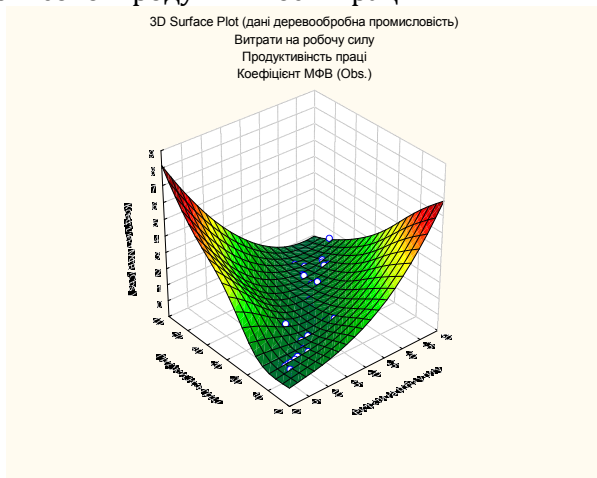

Рисунок 2.32. Вплив продуктивності праці та витрат на робочу силу на коефіцієнт міжнародної фрагментації деревообробної промисловості

Джерело: склала автор

Наступним кроком у нашій комплексній емпіричній оцінці галузі є кластерний аналіз за трьома показниками (відповідно до результатів аналізу, див.дод.): індекс локалізації, продуктивність праці та витрати на робочу силу.

Зробивши кластеризацію деревообробної промисловості Європи, ми виділили 6 кластерів, зображених на рисунку 2.33. За рахунок ефекту доцентрової відстані такі країни, як Італія, Австрія, Франція, Словаччина, Австрія (Фінляндія), Словенія при створенні сприятливих умов для організації своєї виробничої діяльності, найближчі та найсуттєвіші у застосуванні цих чинників.

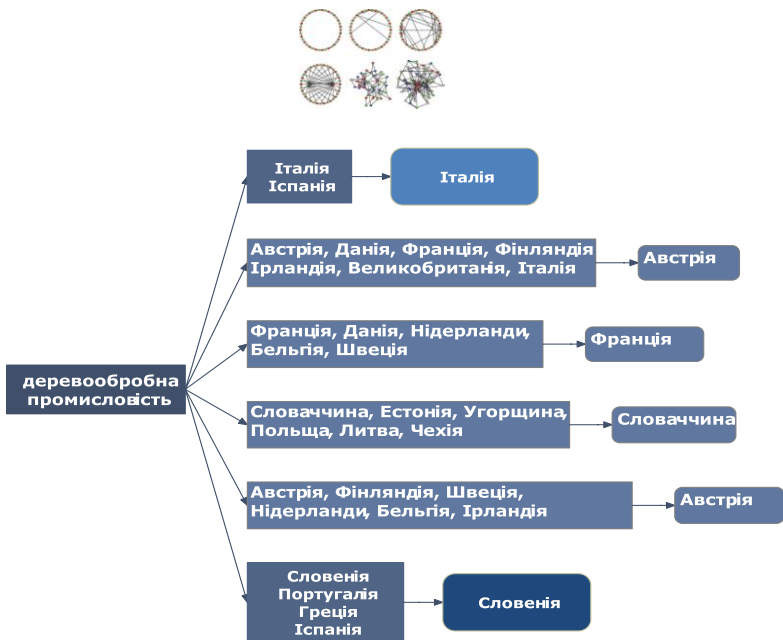

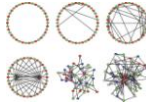
Рисунок 2.33. Групи країн деревообробної промисловості

Європи

Джерело: складала автор

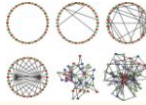
Третім етапом до визначення потенційних країн-партнерів у галузі є кластерний аналіз за валовою доданою вартістю, доданою вартістю на одного зайнятого та коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва за країнами ЄС-25. Відповідно до цього ми отримали такі кластерні групи країн: 1 група: Австрія, Швеція, Чехія; 2 група: Великобританія, Іспанія, Франція; 3 група: Фінляндія; 4 група: Нідерланди, Естонія, Бельгія; 5 група: Португалія, Данія; 6 група: Італія, Німеччина; 7 кластер: Латвія, Ірландія; 8 група: Угорщина, Словенія, Греція, Литва; 9 група: Словаччина.

У виробництві *інших неметалевих мінеральних виробів* виділяють три важливі показники, які мають вплив на процес міжнародної фрагментації виробництва і таким чином формування міжнародних виробничих мереж: продуктивність праці та особливо важливими є індекс локалізації та витрати на

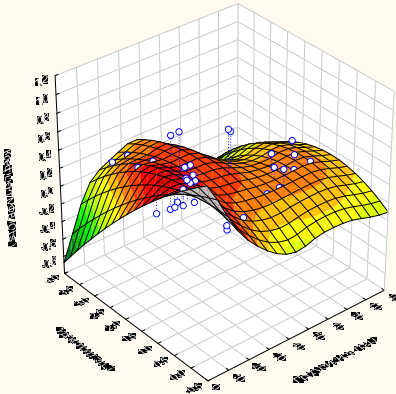

робочу силу. Також вагомим фактором є достатньо високий R^2 рівний 0,53.

На рисунку 2.34 зображені комбінації цих показників та їх вплив на кМФВ. Таким чином на рис. (зліва) максимальне значення кМФВ буде забезпечуватись за рахунок високих рівнів індексу локалізації та середніх значень продуктивності праці. А на рис.(справа) однозначна висока позиція кМФВ забезпечується за рахунок максимальних значень обох показників: індексу локалізації та витрат на робочу силу.

3D Surface Plot (дані інші неметалеві мінеральні вироби)
 Продуктивність праці
 Індекс локалізації
 Коефіцієнт МФВ (Obs.)

3D Surface Plot (дані інші неметалеві мінеральні вироби)
 Індекс локалізації
 Витрати на робочу силу
 Коефіцієнт МФВ (Obs.)

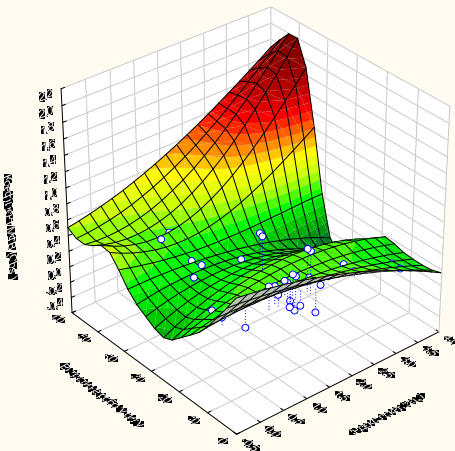
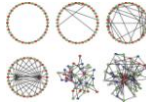

Рисунок 2.34. Вплив продуктивності праці та індексу локалізації (рис.зверху) та індексу локалізації і витрат на робочу силу (рис.знизу) на коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва інших неметалевих мінеральних продуктів
 Джерело: склала автор

Продовжуючи комплексну емпіричну оцінку здійснено кластерний аналіз країн Європи з метою виокремлення груп країн для потенційного партнерства у цій галузі з можливим використанням трьох ключових показників. (рис.2.35) Таким чином виокремлено 6 кластерних груп, які відображають достатню широку фрагментацію виробництва, що базується на розсосередженні своєї виробничої активності по фрагментах.

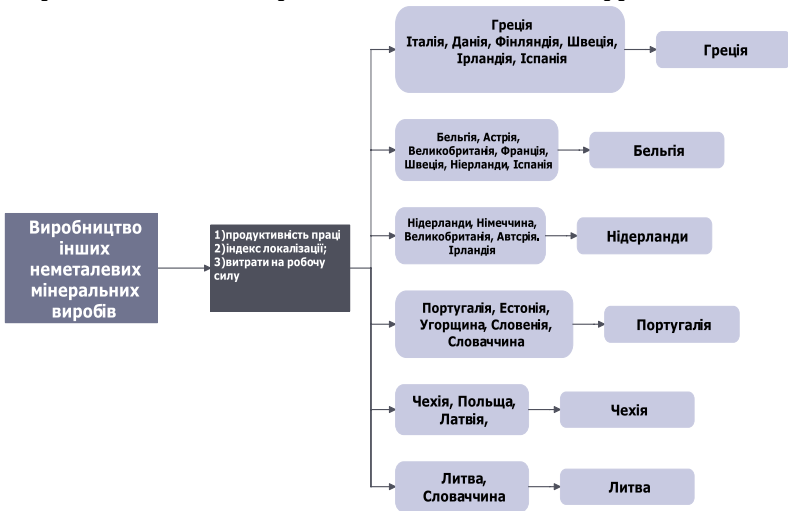
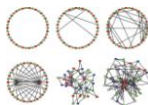

Рисунок 2.35. Групи країн виробництва інших неметалевих мінеральних виробів Європи

Джерело: склала автор

За рахунок близької доцентрової відстані такі країни як Греція, Бельгія, Нідерланди, Португалія, Чехія, Литва відмічені як ті, що мають найтісніший зв'язок з продуктивністю праці, індексом локалізації та витратах на робочу силу. Третім етапом до визначення потенційних країн-партнерів у галузі є кластерний аналіз за валовою доданою вартістю, доданою вартістю на одного зайнятого та коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва за країнами ЄС-25. Відповідно до цього ми отримали такі кластерні групи країн: 1 група: Австрія,

Бельгія; 2 група: Португалія, Нідерланди, Чехія; 3 група: Фінляндія, Швеція, Греція, Данія; 4 група: Угорщина, Ірландія; 5 група: Словенія, Словаччина; 6 група: Латвія, Естонія, Литва; 7 група: Великобританія, Італія, Іспанія, Франція, Німеччина.

Целюлозно-паперова промисловість Європи характеризується важливістю лише одного показника – продуктивність праці. Коефіцієнт R^2 рівний 0,73, що відображає найтісніший зв'язок усіх досліджуваних галузей.

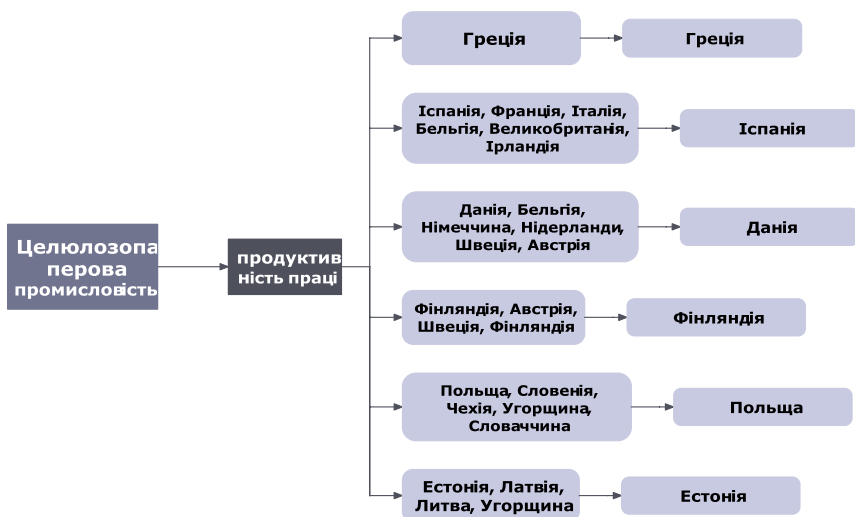
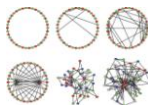

Рисунок 2.36. Групи країн целюлознопаперової промисловості Європи

Джерело: склала автор

Таким чином на рисунку 2.36 зображена модель для целюлозно-паперової промисловості Європи, що показує наявність шести груп країн, серед яких виділені Греція, Іспанія, Данія, Фінляндія, Польща, Естонія. Ці країни в організації своєї виробничої діяльності використовуватимуть чинник продуктивності праці, тобто у співпраці орієнтуватимуться на

нього для досягнення максимального ефекту у створенні міжнародної виробничої мережі.

Третім етапом до визначення потенційних країн-партнерів у галузі є кластерний аналіз за валовою доданою вартістю, доданою вартістю на одного зайнятого та коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва за країнами ЄС-25. Відповідно до цього ми отримали такі кластерні групи країн: 1 група: Нідерланди, Австрія; 2 група: Чехія, Бельгія; 3 група: Фінляндія, Великобританія, Італія, Франція, Іспанія, Швеція; 4 група: Португалія, Данія; 5 група: Угорщина, Словенія, Словаччина, Ірландія, Естонія, Греція.

Отже, проведене емпіричне дослідження дозволяє висунути гіпотези про формування міжнародних виробничих мереж, які видозмінюються.

Розділ 3.

Макроекономічні аспекти процесу формування міжнародних виробничих мереж Європи.

3.1. Комплементарний підхід до аналізу участі країн у міжнародних виробничих мережах.

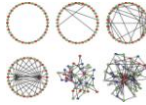
При ідентифікації ступеня участі країни у міжнародних виробничих мережах першочерговим завданням є однозначне встановлення галузевої структури економіки країни та її характеристика за рядом специфічних показників, що адекватно відображають специфіку виробництва кожної з галузей.

Структурний аналіз виробництва країни охоплює, як правило, такі аспекти:

- ступінь стабільності виробництва;
- рівень спеціалізації (диверсифікації);
- повторюваність виробничого процесу;
- повнота виробничо-технологічного циклу;
- рівень пов'язаності підприємств національного виробничого комплексу.

Такий структурний аналіз має комплексну мету, а саме: ідентифікацію базових галузей, що є, фактично, галузями спеціалізації, та оцінку інтенсивності виконання базових виробничих функцій у країні з одночасним встановленням співвідношення між галузями спеціалізації, допоміжними (виробництво товарів проміжного споживання) та підприємствами, що обслуговують сферу виробництва і надають допоміжні послуги (дистрибуція, маркетинг тощо).

Важливим питанням у даному контексті є оцінка ступеня концентрації первинних, вторинних, третинних і четвертинних видів економічної діяльності, котрі, відповідно,

певною мірою відображають ступінь економічного розвитку країни і домінуючий технологічний уклад. Таку оцінку здійснюють через ідентифікацію конкретних стадій виробничого процесу, що концентруються в країні: управління, наукові дослідження чи власне виробництво.

Показник рівня диверсифікації виробництва відображає наявність та відносну рівномірність розвитку в країні окремих галузей економічної діяльності. Галузева диверсифікація є оберненою величиною до галузевої концентрації країни. Показники галузевої концентрації і галузевої диверсифікації країни розраховують аналогічно до показників географічної концентрації і диверсифікації – зіставленням часток зайнятих в окремих галузях у країні та метарегіоні світового господарства або у цілому в світовій економіці.

Ступінь диверсифікації можна виміряти також за такими показниками: обсяги виробництва, вартість основного капіталу, показники зайнятості.

Коефіцієнт галузевої концентрації за кількістю зайнятих розраховують так [30]:

$$ICR = \sum_{i=1}^n \left(\frac{L_i}{L} - \frac{M_i}{M} \right); \quad (3.1.)$$

де

ICR – коефіцієнт галузевої концентрації (*англ. industry concentration ratio*);

i – індекс галузі;

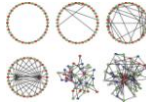
n – кількість галузей виробництва за видами економічної діяльності;

L_i – кількість зайнятих у галузі i ;

L – загальна зайнятість у країні (для всіх i);

M_i – кількість зайнятих у галузі та в метарегіоні;

M – загальна зайнятість у метарегіоні (для всіх i).

Відповідно, коефіцієнт диверсифікації виробництва за кількістю зайнятих має вигляд:

$$IDR = 1/ICR = \frac{1}{\sum_{i=1}^n \left(\frac{L_i}{L} - \frac{M_i}{M} \right)}; \quad (3.2.)$$

де

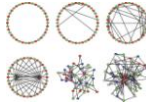
IDR – коефіцієнт диверсифікації виробництва за кількістю зайнятих (*англ. industry diversification ratio*).

Як видно з виразу (3.2), коефіцієнт диверсифікації може набувати значень у межах $[0;1]$. За цією шкалою чим ближчим є значення *IDR* до 1, тим рівномірніше розвинуті в країні види економічної діяльності, галузі виробництва. І, навпаки, чим ближче значення коефіцієнта до 0, тим моноструктурнішою є економіка країни.

Моноструктурність економіки характерна для недорозвинутих країн і регіонів світового господарства, а за рівнем економічного розвитку моноструктурні країни та регіони можуть перебувати на різних стадіях соціально-економічного розвитку, що визначає специфіку виробництв, розміщених у цих країнах і регіонах.

Таким чином, цілком правомірно, що за значенням *IDR* розрізняють [33, 52] диверсифіковану, слабо диверсифіковану та моно-галузеві структури.

У контексті виявлення ступеня участі країни в міжнародних виробничих мережах важливим є визначення кількостей зайнятих у галузях спеціалізації країни, допоміжних галузях, галузях, що обслуговують виробництво і населення. Ці величини за групами галузей дають змогу знайти значення так званого мультиплікатора спеціалізації країни за рівнем зайнятості (*ML*):

$$ML_c = \frac{M}{\sum_{s=1}^n L_s}; \quad (3.3.)$$

де

ML_c – мультиплікатор зайнятості країни c за рівнем зайнятості;

M – загальна зайнятість у метареґіоні (для всіх галузей);

s – галузі спеціалізації;

n – кількість галузей спеціалізації за видами економічної діяльності;

L_s – кількість зайнятих у галузях спеціалізації.

У світовій економіці та міжнародному поділі праці актуалізувалася спеціалізація не за галузями виробництва, а за певними рівнями (функціями) економічної діяльності. Зокрема, в останні роки інтенсивно відбувається роздрібнення рівнів економічної діяльності та посилення просторового розміщення виробничого процесу в різних країнах світу. Наприклад, країни, де сконцентровані висококваліфікована робоча сила і високорозвинута інфраструктура ділових послуг, характерні концентрацією функцій управління і науково-дослідних робіт, а виробництва, що потребують низькокваліфікованої робочої сили, інтенсивно переміщуються на периферію світового господарства, спричиняючи специфіку розвитку галузей спеціалізації країн світу.

Інтенсивність розвитку галузей спеціалізації, котру деколи називають інтенсивністю виконання базових функцій, визначають як величину, обернену до мультиплікатора спеціалізації за рівнем зайнятості ML_c :

$$ISR = \frac{\sum_{s=1}^n L_s}{M} = \frac{1}{ML_c}; \quad (3.4)$$

де

ISR – коефіцієнт інтенсивності розвитку галузей спеціалізації країни (*industry specialization ratio*).

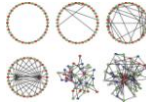
Як і в попередньому випадку (коефіцієнта диверсифікації виробництва за кількістю зайнятих), за коефіцієнтом інтенсивності виконання базових функцій розрізняють країни, регіони та метарегіони світового господарства:

- з гіпертрофією галузей спеціалізації (або високою інтенсивністю виконання базових функцій);
- зі збалансованістю галузей спеціалізації (комплектуючого та обслуговуючого комплексів);
- з гіпертрофією обслуговуючого комплексу (низькою інтенсивністю виконання базових функцій);
- де базові функції не виявлені.

Аналіз із урахуванням економічної бази країни ґрунтований на розмежуванні базових (первинне виробництво) та обслуговуючих (вторинне, третинне, четвортинне виробництво) галузей (видів економічної діяльності) або видів виробництв. Основою такого способу аналізу є положення про те, що економічний розвиток країн та їх добробут залежні від обсягів товарів і послуг, що виробляють країни для експорту. Такі “базові” види економічної діяльності дають змогу “заробити” кошти на закупівлю сировини та інвестиційних товарів чи товарів критичного імпорту країни.

Вперше спробу детально проаналізувати базові й обслуговуючі галузі в межах національної економіки зробив у 1930-х роках у США Т. Хойт. Він розвинув ідею про співвідношення між базовими та обслуговуючими галузями, ввівши показник *basic-service ratio BSR*, що відображає:

- співвідношення між загальною зайнятістю у базових галузях або експортних галузях і загальною зайнятістю в обслуговуючих галузях чи галузях місцевої промисловості;

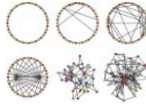
- співвідношення між приростом зайнятих у базових або експортних галузях та його приростом в обслуговуючих галузях і галузях місцевої промисловості.

Із даних про співвідношення між базовими та обслуговуючими галузями він і вивів регіональний мультиплікатор зайнятості (3.4). Треба зауважити, що розрахунок (3.4) на основі динаміки зайнятості є адекватнішим відображенням уведеності галузі промисловості до міжнародних виробничих мереж, але вибір того чи іншого методу розрахунку цього мультиплікатора залежить від особливостей і мети кожного конкретного дослідження.

Деякі дослідники при аналізі чи прогнозуванні користуються поняттям “мультиплікатор зайнятості”, який практично нічим не відрізняється від регіонального мультиплікатора. При оцінці перспектив експансії базових галузей мультиплікатор зайнятості визначають із співвідношення між базовими та обслуговуючими галузями, і він передбачає збільшення загальної зайнятості в майбутньому. Така техніка розрахунків є одним із багатьох непрямих методів прогнозування кількості населення і його міграцій із урахуванням факторів, комплементарних до прямих методів аналізу і прогнозування розвитку виробництва.

Необхідно зауважити, що стосовно повторюваності виробничого процесу розрізняють різні види підприємств, а саме: з індивідуальним виробництвом, одиничним випуском, дрібносерійним, серійним і масовим. Співвідношення підприємств із різною повторюваністю випуску є достатньо інформативним щодо рівня науково-технічного розвитку країни, технологічного рівня виробництва, кваліфікації робочої сили, рівня міжнародної виробничої кооперації.

На нашу думку, ступінь повноти виробничого циклу країни за галузями виробництва є важливим для аналізу взаємопов’язаності національного виробничого комплексу з виробничими комплексами інших країн і дає змогу

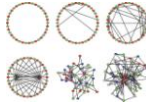
ідентифікувати відносну автономність галузей виробництва країни або, навпаки, залежність від виробничих галузей інших країн чи ТНК, тобто визначити характер міжнародних зв'язків галузей промисловості та ступінь уведеності до міжнародних виробничих мереж. У фаховій літературі [72] розрізняють два види виробничо-технологічного циклу в країні – завершений і незавершений. Але в будь-якій країні можуть бути не один, а кілька виробничо-технологічних циклів у межах виробничих комплексів. Взаємопов'язаність виробничого комплексу країни з виробничими комплексами інших країн відображається частотою саме економічних зв'язків між суб'єктами економічної діяльності різних країн і потенціалом міжнародних відносин між ними.

Аналіз такого потенціалу міжнародної взаємодії у межах міжнародних виробничих мереж особливо важливий у контексті нашого дослідження. При цьому хочемо відзначити, що тут домінують не вертикальні зв'язки, притаманні міжфірмовій взаємодії у межах ТНК, а економічно доцільні зв'язки між підприємствами різних країн, підсилені ефектом агломерації, але за наявності моноструктури поряд із монопольною чи олігопольною структурою міжнародного галузевого ринку цей ефект може не проявлятися.

На нашу думку, потенціал міжнародної взаємодії галузей промисловості країни у межах міжнародних виробничих мереж можна оцінити за допомогою таких коефіцієнтів:

1) індекс відкритості галузі промисловості стосовно до світового ринку (*Level of Industry Exposure: Export Proportion of Total Trade – EPTT*); розраховують як відношення експорту галузі до загального обсягу зовнішньої торгівлі галузі:

$$EPTT_i = \frac{Exp_i}{Exp_i + Imp_i} \quad (3.5)$$

де

Exp_i – експорт i -ї галузі;

Imp_i – імпорт i -ї галузі.

Значення індексу $EPTT_i$ перебуває в межах $[0;1]$, і якщо $EPTT_i = 0$, то галузь промисловості i тільки імпортує, а за $EPTT_i = 1$ – тільки експортує товари.

2) індекс уведеності галузі промисловості у світовий ринок (*Level of Industry Exposure: Export Proportion of GDP – EPGDP*) визначають відношенням експорту галузі промисловості i до ВВП країни:

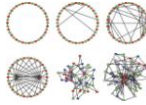
$$EPGDP_i = \frac{Exp_i}{GDP} \quad (3.6)$$

3) квота імпортих товарів кінцевого споживання у загальному споживанні країни: $q_{Imp_{cons}} = \frac{Imp_{cons}}{C}$.

Показники імпортного вмісту виробництва та експорту країни є важливими, але недостатніми індикаторами введеності виробництва у міжнародні виробничі мережі. До цих індикаторів відносять:

- частку імпорту інвестиційних товарів у загальному імпорті країни й окремих галузей промисловості;
- частку реекспорту у ВВП країни за галузями промисловості;
- частку експорту інвестиційних товарів у загальному експорті країни та експорті галузей промисловості;
- частку інвестиційних товарів у міжфірмовій торгівлі;
- частку інвестиційних товарів у внутрішньогалузевій зовнішній торгівлі країни.

Також використовують індекс Герфіндаля, що розраховують на базі експорту та імпорту країни. Такі індекси

дають змогу оцінити географічну диверсифікацію міжнародних виробничих і торгових зв'язків країни:

$$H_m^{exp} = \sum_{c=1}^n \left[\frac{Exp_m}{\sum_{c=1}^n Exp_c} \right]^2 ; \quad H_m^{imp} = \sum_{c=1}^n \left[\frac{Imp_m}{\sum_{c=1}^n Imp_c} \right]^2 ;$$

(3.7)

де

H_m^{exp} – індекс диверсифікації експорту країни t ;

Exp_m – загальний експорт країни t ;

Exp_c – експорт країни t у країну c ;

n – кількість країн, у які експортують продукцію країни t ;

H_m^{imp} – індекс диверсифікації імпорту країни t ;

Imp_m – загальний імпорт країни t ;

Imp_c – імпорт країни t у країну c ;

n – кількість країн, у які імпортують продукцію країни t .

Розрахувавши такі індекси за даними галузей, можна оцінити рівень диверсифікації, міжнародної відкритості галузі промисловості та її введених до міжнародного виробничого ланцюга.

У контексті нашого дослідження важливим є такий показник, як мультиплікатор міжнародної торгівлі, котрий виведено з класичного кейнсіанського співвідношення між ВВП, інвестиціями, споживанням та зовнішньою торгівлею:

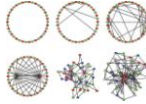
$$GDP = I + C + Exp - Imp_{cons} - Imp_{inv};$$

(3.8)

де

GDP – ВВП регіону/країни;

I – інвестиції;

C – споживання;

Exp – експорт;

Imp_{cons} – імпорт споживчих товарів (кінцевого споживання);

Imp_{inv} – імпорт інвестиційних товарів (проміжного споживання).

При цьому врахуємо, що $(C - Imp_{cons})$ – це обсяг витрат країни на споживання вироблених у її межах товарів кінцевого

споживання. Відповідно $\frac{(C - Imp_{cons})}{GDP}$ – частка витрат на споживання місцевих товарів у ВВП. Звідси маємо:

$$\frac{(C - Imp_{cons})}{GDP} = \frac{C}{GDP} - \frac{Imp_{cons}}{GDP} = \frac{C}{GDP} \left(1 - \frac{Imp_{cons}}{C}\right) = \frac{C}{GDP} (1 - q_{Imp_{cons}}); \quad (3.9)$$

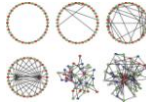
де $q_{Imp_{cons}} = \frac{Imp_{cons}}{C}$ – квота імпортованих товарів кінцевого споживання у загальному споживанні країни.

Вираз (2.8) перетворимо, поділивши його обидві частини на ВВП та підставивши значення виразу (2.9):

$$\begin{aligned} \frac{GDP}{GDP} &= \frac{I + C + Exp - Imp_{cons} - Imp_{inv}}{GDP}; \\ 1 &= \frac{C}{GDP} (1 - q_{Imp_{cons}}) + \frac{I + Exp - Imp_{inv}}{GDP}; \\ 1 - \frac{C}{GDP} (1 - q_{Imp_{cons}}) &= \frac{I + Exp - Imp_{inv}}{GDP}; \end{aligned} \quad (3.10)$$

де

$1 - \frac{C}{GDP} (1 - q_{Imp_{cons}})$ – величина, обернена до мультиплікатора зовнішньої торгівлі k ;

$\frac{C}{GDP}$ – частка внутрішнього споживання, т. зв.

схильність країни до споживання.

Рівняння (3.7) запишемо у вигляді:

$$k = \frac{I + Exp - Imp_{inv}}{GDP};$$

і відповідно:

$$GDP = k \cdot (I + Exp - Imp_{inv}). \quad (3.11)$$

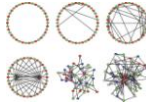
Відповідно, експорт у (3.11) має бути представлений як імпорт, тобто сумою обсягів експорту інвестиційних товарів і товарів внутрішнього споживання: $Exp = Exp_{inv} + Exp_{cons}$.

$$GDP = k \cdot (I - Imp_{inv} + Exp_{inv} + Exp_{cons}). \quad (3.12)$$

Як видно з формули (3.12), мультиплікатор міжнародної торгівлі показує ефект збільшення національного доходу, що отримує країна від міжнародної торгівлі за наявних: валових інвестицій у національних межах, загальному експорті та імпорту інвестиційних товарів.

Фактично основою рівняння (3.11) служить модель рівноваги між заощадженнями, експортом, імпортом та інвестиціями з припущенням про те, що споживання є правильною функцією доходу, а експорт споживчих товарів – правильною функцією валового споживання.

Необхідно зауважити, що різниця $(I - Imp_{inv})$ у формулі (3.12) є виразом експансії інших країн на виробничу сферу країни. Адже якщо імпорт інвестиційних товарів заміщає виробництво таких товарів у країні, то це приводить до зменшення інвестицій у виробництво такої продукції в країні, тому чисті інвестиції в такому випадку виражають згаданим співвідношенням. Але у випадку, коли виробництво субститутів до товарів інвестиційного імпорту неможливе в країні, й без

цього імпорту інвестиційних товарів виробництво певного виду продукції та експорт також неможливі, то чисті інвестиції у виробничу сферу в рівнянні (3.12) мають бути відображені не різницею, а сумою інвестицій та імпорту інвестиційних товарів ($I + Imp_{inv}$). Таким чином, постає питання про вплив імпорту інвестиційних товарів на загальні обсяги виробництва галузі й експорту продукції (за галузями) та відповідно, – на рівні країни. Наявність такого позитивного зв'язку дає підстави стверджувати, що країна введена у міжнародні виробничі мережі, а його кількісна економетрична оцінка дасть змогу виявити ступінь уведення галузей промисловості у ці мережі. Отже, для ідентифікації такого зв'язку потрібно використовувати два функціональних вигляди:

$$GDP = k \cdot (I - Imp_{inv} + Exp_{inv} + Exp_{cons}); \quad (3.13)$$

$$GDP = k \cdot (I + Imp_{inv} + Exp_{inv} + Exp_{cons}). \quad (3.14)$$

Основна проблема щодо вибору функціонального зв'язку між цими індикаторами полягає в обґрунтуванні використання для економетричного аналізу рівняння (3.13) або (3.14) у кожному конкретному випадку.

Таким чином, можна стверджувати, що економетричному аналізу має передувати структурний аналіз виробничої галузевої економіки країни у поєднанні з аналізом коефіцієнтів відкритості галузей промисловості країни стосовно світової економіки. Необхідно відзначити, що аналіз структури економіки країни в цілому за видами економічної діяльності згідно зі загальноприйнятими міжнародними статистичними стандартами дає змогу порівнювати виробничі структури економік країн, що необхідно для вивчення та дослідження процесів, пов'язаних із уведенням країни у міжнародні виробничі мережі. Методологічні підходи до такого аналізу в Україні були розроблені в НДІ Держкомстату України

під керівництвом доктора економічних наук Н. Парфенцевої [60].

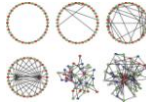
Аналіз структури економіки країни за галузями виробництва (видами економічної діяльності) найдоцільніше здійснювати за наступною узагальненою схемою:

- аналіз даних, що характеризують кількість підприємств за видами економічної діяльності у країнах світу для визначення провідних для країни видів економічної діяльності;
- визначення факторів, що впливають на виробничу структуру країни; для визначення детермінант галузевої структури виробництва кожної країни, при проведенні цього етапу аналізу показники кількості підприємств треба доповнювати показниками чисельності зайнятих, вартості основних фондів за видами економічної діяльності, експорту й імпорту інвестиційних товарів та кінцевої продукції;
- аналіз вартісних показників, що відображають обсяги виробленої продукції та отриманий дохід підприємств країни для визначення факторів, які впливають на розвиток кожної галузі виробництва країни.

У результаті аналізу за такою схемою можна встановити рівень розвитку певних видів економічної діяльності в країні, визначити стан сфери послуг, що важливо для оцінки економічного розвитку країни. Зокрема, за даними міжнародних статистичних організацій, країну визнають постіндустріальною, якщо обсяг її ВВП, виробленого у сфері послуг, перевищує 65%, а в деяких країнах досягає навіть 80–85% [3].

Порядок аналізу виробничої структури економіки країн можна проводити наступним чином:

- 1) визначення кількості підприємств, чисельності працівників на них, вартості основних фондів, обсягів

- реалізованої продукції, доходів підприємств за країнами;
- 2) визначення домінуючих видів економічної діяльності для кожної країни;
 - 3) порівняння за різними показниками структур економік країн за видами економічної діяльності;
 - 4) визначення питомої ваги різних видів економічної діяльності за різними показниками.

При таких дослідженнях використовують, як правило, методи статистичного аналізу: індексного та структурного, аналітичного, апріорного ранжування факторів, факторного, дисперсійного та регресійного аналізів.

Аналітичним методом визначають провідні для країни види економічної діяльності (галузі спеціалізації), порівнюють статистичні показники галузевої структури країн. Але встановити фактори, що впливають на фактичний стан структури економіки країни, і визначити конкретний вплив кожного з них нема змоги.

Методом апріорного ранжування встановлюють головні фактори або детермінанти поділу підприємств країни за видами економічної діяльності. За допомогою методу факторного аналізу з усієї сукупності чинників визначають найсуттєвіші, що сповна характеризують об'єкт дослідження. Цього досягають заміною первинних ознак (види економічної діяльності) на меншу кількість нормованих та ортогональних латентних ознак.

Методом дисперсійного аналізу, який є методом статистичного аналізу результатів спостережень, що залежать від різних одночасно діючих факторів, встановлюють закономірності, котрі впливають на формування структури економіки регіону. Цей метод допомагає вибрати найсуттєвіші фактори з усієї сукупності чинників і встановити кількісну оцінку взаємовпливу факторів.

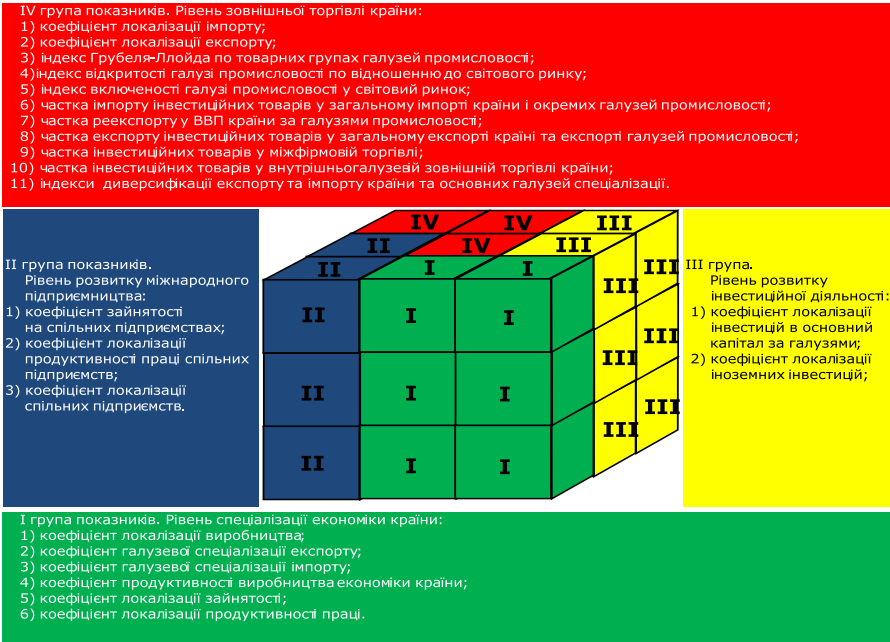
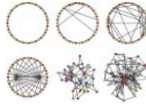
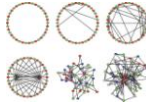

Рис. 3.1. Схема коефіцієнтів у чотирьох вимірах
 Джерело: складала автор

Для визначення галузевої спрямованості для індексного аналізу ступеня участі країни у міжнародних виробничих мережах пропонуємо наступну систему коефіцієнтів у чотирьох вимірах, що дають змогу оцінити ступінь уведення країни до МВМ з різних точок зору і на всіх рівнях (мікро, мезо, макро, глобальному) (див. рис. 3.1).

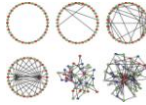

3.2. Мережеві позиції країн ЄС у міжнародних виробничих мережах Європи.

У процесі формування МВМ важливим є питання мережевої позиції кожної країни в аспекті її орієнтації на ключові складові процесу створення цінності. Індикаторами таких складових на макrorівні є імпорт й експорт послуг і товарів, тому що виробництво будь-якої продукції передбачає виконання певних базових виробничих функцій (операцій) та управлінських функцій, НДДКР. Останні за методологією статистичного обстеження вважають послугами. Таким чином, компоненти ВВП будь-якої країни (за спрощеним кейнсіанським рівнянням) можуть бути основою для виявлення мережевої позиції певної країни в МВМ. За підходом, описаним у п. 3.1, важливою є не стільки величина складової ВВП країни, скільки напрямок її впливу на згаданий показник. При цьому важливим є виявлення географічної спрямованості тієї чи іншої складової зовнішньої торгівлі країн.

Оскільки аналітичних виразів, що дають змогу відобразити залежність ВВП країни від експорту та імпорту товарів і послуг інших країн, нема, принаймні рекомендованих до практичного застосування, ми використали модуль Data maning (MARspline) пакета STATISTICA на семирічному часовому інтервалі для виявлення ключових чинників мережевої позиції згідно з означеним підходом.

Результати аналізу дали змогу за отриманим рівняннями скласти матрицю ознак мережевих позицій країн ЄС (див. табл. 3.2), що дає змогу ідентифікувати мережеву позицію країни в міжнародних потоках товарів та послуг і визначити ступінь входження країни у МВМ.

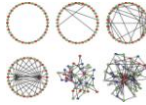

Таблиця 3.1

Матриця мережевих позицій країн у МВМ

ВВП	Споживання Польща	Експорт послуг Великобританія	Споживання Португалія	Імпорт послуг Ірландія	Імпорт послуг Фінляндія	Експорт товарів Естонія
1	2	3	4	5	6	7
Австрія	+	+	-	+	+	+
Німеччина	-	+	-	+	+	-
Бельгія	+	-	+	-	+	-
Великобританія	-	+	+	-	-	+
Греція	+	-	-	+	-	-
Ірландія	+	-	+	+	-	+
Іспанія	+	-	+	+	+	+
Італія	+	-	+	+	-	-
Нідерланди	-	+	-	+	+	-
Португалія	+	+	-	+	-	-
Фінляндія	-	+	-	+	+	-
Франція	+	-	-	+	+	-
Швеція	+	-	+	-	+	+
Данія	+	-	+	-	+	+
Угорщина	+	+	+	+	-	-
Чехія	-	+	-	+	+	+
Словенія	+	+	-	+	+	-
Словацьчина	+	+	-	+	+	-
Естонія	+	+	-	+	+	-
Латвія	-	+	-	+	+	-
Литва	+	+	-	+	+	-
Польща	-	+	-	+	+	-

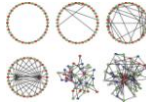
Джерело: склала автор

Як видно з табл. 3.1, ВВП Австрії залежне від імпорту послуг Ірландії (тобто експорту послуг Австрії до Ірландії), Фінляндії (тобто експорту послуг Австрії до Фінляндії) і від експорту послуг Великобританії (імпорту послуг Австрії та Великобританії) й експорту товарів Естонії. Це може свідчити, зокрема, про те, що Австрія займає позицію країни, орієнтованої у МВМ на виконання обслуговуючих функцій виробництва, а саме послуг, пов'язаних із наданням науково-технічних послуг, управлінського консультування Ірландії та Фінляндії, але при цьому Австрія залежна від експорту послуг Великобританії. Враховуючи велику залежність експорту Австрії від імпортованих послуг, можна стверджувати, що імпортовані з Великобританії послуги використовують у виробничому ланцюгу створення доданої вартості (рис. 3.2).

Негативна залежність ВВП Австрії від зростання споживання Португалії, пояснюється тим, що у Португалії є ланки МВМ, характерні створенням найбільшої частки доданої вартості. При цьому продаж цих товарів за межами Португалії дав би Австрії прибутку більше, ніж продаж у Португалії. Таким чином, Португалію за умовами внутрішнього попиту Австрія не розглядає як цільовий ринок збуту товарів. На відміну від Португалії, залежність ВВП Австрії від зростання споживання у Польщі пояснюється збутовою орієнтацією на ринок Польщі, а залежність ВВП Австрії від експорту товарів Естонії свідчить про те, що Естонія введена у МВМ за участі Австрії як постачальник проміжних комплектуючих напівфабрикатів. Узагальнена топологію МВМ за участі Австрії відображена на рис. 3.2.

Щодо Німеччини, то її мережева позиція визначається залежністю від експорту послуг Великобританії й імпорту послуг Ірландії та Фінляндії. Це свідчить про те, що Німеччина зорієнтована на тих ланках МВМ, які дають найбільшу додану вартість. При цьому збільшення споживання в Польщі та Португалії негативно впливає на ВВП Німеччини, що

підтверджує розміщення в них виробництва кінцевої продукції, призначеної для продажу за їх межами. При цьому естонські підприємства є конкурентами для німецьких щодо виробництва проміжних товарів. Відзначимо, що Нідерланди мають таку саму мережеву позицію, як і Німеччина. Це дає змогу аналогічно отримати топологію МВМ за участі Німеччини та Нідерландів (рис. 3.2).

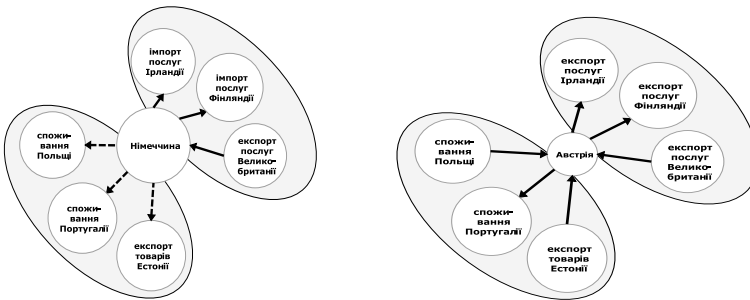

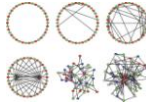
Рис. 3.2. Мережеві позиції Німеччини й Австрії

Джерело: склала автор

Мережева позиція Бельгії відмінна від позицій попередніх країн у тому, що імпорт послуг Ірландії (тобто експорт послуг із боку Бельгії в Ірландію) зменшує величину доданої вартості, що врахована у ВВП Бельгії. Негативна залежність ВВП Бельгії від експорту послуг Великобританії, свідчить про те, що ці послуги конкурують із аналогічним послугами, виробленими в Бельгії.

Щодо споживання Польщі, то її вплив на ВВП Бельгії такий самий як і в Австрії. Це підтверджує те, що Польща позиціонується як ринок для кінцевого споживання виробленої продукції.

Експорт товарів із Естонії відображає таку ж ситуацію, як і у Німеччини, тобто естонські товари конкурують із

бельгійськими, зменшуючи цим ВВП Бельгії. Отже, нарощення імпорту товарів із Бельгії може дати сумарний позитивний ефект лише за умови використання цих товарів у виробничих процесах, що генерують найбільшу додану вартість. Мережева позиція Бельгії зображена на рис. 3.3.

Щодо Великобританії, то як і в Німеччині, збільшення споживання Польщі негативно впливатиме на ВВП Великобританії. Таким чином, Великобританія розглядає Португалію як ринок збуту товарів. Щодо мережевої позиції Великобританії з точки зору міжнародного руху послуг, то імпорт послуг Ірландії складається з таких послуг, які конкурують із експортними послугами Великобританії. Схожа ситуація з імпортом послуг Фінляндії, а саме, ці послуги не дають позитивного ефекту на ВВП. Мережева позиція Великобританії зображена на рис. 3.3.

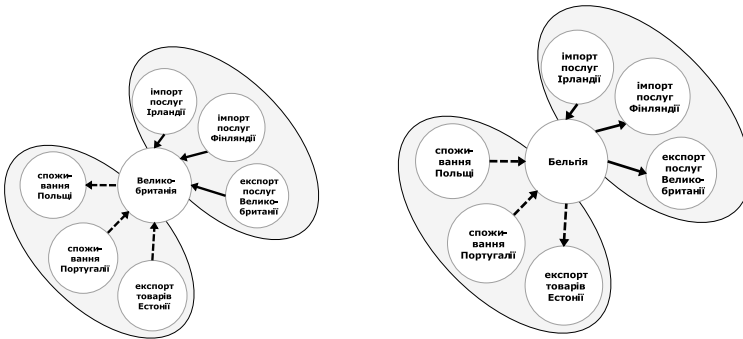

Рис. 3.3. Мережеві позиції Бельгії та Великобританії

Джерело: склала автор

Мережева позиція Греції у міжнародних потоках товарів та послуг визначається позитивною залежністю ВВП від імпорту послуг Ірландії і сукупного споживання Польщі. При цьому імпорт послуг Фінляндії конкурує з такими самими

послугами Фінляндії та Великобританії. Мережева позиція Греції зображена на рис. 3.4.

Необхідно відзначити, що Ірландія має мережеву позицію, яка характерна орієнтацією на кінцеве споживання у Португалії, до того ж, є велика залежність від власного імпорту послуг. Також Ірландія характерна позитивним ефектом від збільшення споживання у Польщі та Португалії. Естонія впливає на мережеву позицію Ірландії через експорт товарів, а Фінляндія імпортує такі самі послуги, як і Ірландія.

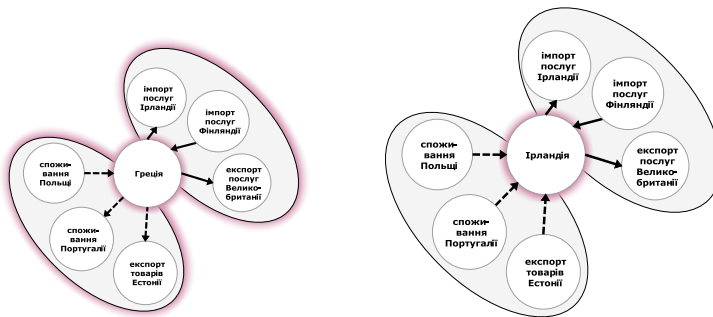

Рис. 3.4. Мережеві позиції Греції та Ірландії

Джерело: склала автор

Щодо мережевої позиції Іспанії, то вона відмінна від позиції Ірландії лише тим, що Іспанія є активним експортером послуг у Фінляндію. Мережева позиція Італії така сама, як і позиція Ірландії.

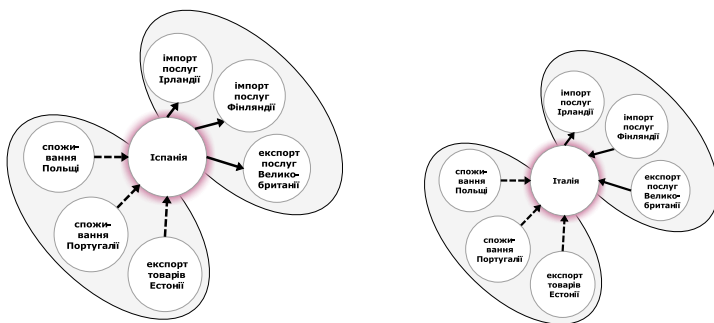
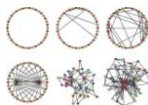

Рис. 3.5. Мережеві позиції Іспанії та Італії

Джерело: склала автор

Мережева позиція Португалії характерна позитивною залежністю від сукупного споживання Польщі. Це свідчить про те, що для підприємств Португалії, які є учасниками МВМ, Польща служить цільовим ринком збуту, а на мережеву позицію позитивно впливає імпорт послуг Ірландії. Крім того, експорт товарів із Естонії конкурує з товарами, виробленими в Португалії.

Мережева позиція Фінляндії залежна від її власного імпорту послуг, від імпорту послуг Ірландії, при цьому ні Польща, ні Португалія не є кінцевими ринками збуту. Це підтверджує те, що Фінляндія сконцентрована на виконанні лише тих послуг, які дають найбільшу додану вартість.

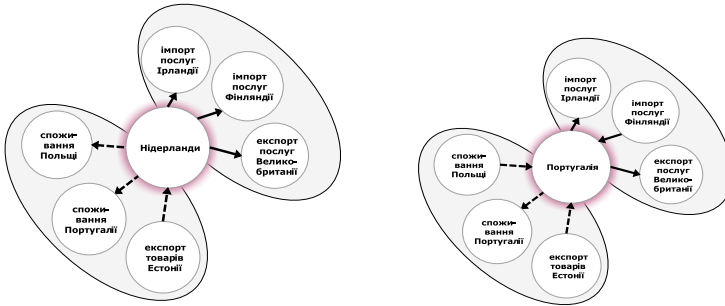
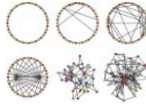

Рис. 3.6. Мережеві позиції Нідерландів та Португалії

Джерело: склала автор

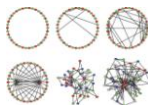
Мережева позиція Франції подібна на мережеву позицію Греції – лише з тією відмінністю, що Франція залежна від імпорту послуг Фінляндії.

Мережеві позиції Швеції і Данії однакові. Для них і Польща, і Португалія є кінцевими ринками збуту, експорт послуг Великобританії конкурує з послугами, що вироблені в цих країнах (тих послуг, що використовують у процесі створення доданої вартості). При цьому обидві країни є експортерами послуг для Фінляндії та імпортерами проміжних товарів із Естонії.

Мережеві позиції Угорщини визначаються позитивним впливом експортом послуг з Великобританії та імпортом послуг Ірландії. При цьому і Польща, і Великобританія служать однаковими ринками збуту.

Мережева позиція Чехії визначається позитивним впливом на неї експорту послуг Великобританії, імпорту послуг Ірландії та Фінляндії й експорту товарів з Естонії. При цьому ні Польща, ні Португалія не є для неї кінцевими ринками збуту.

Окрім згаданих країн, виділимо групу країн (Словенія, Словаччина, Естонія та Литва), що мають однакові позиції. При

цьому Польща служить для них кінцевим ринком збуту товарів, а Португалія не є кінцевим ринком збуту для цих країн. Послуги Словаччини та Словенії – визначальні в імпорті Ірландії та Фінляндії. Це свідчить про те, що Словаччина та Словенія в МВМ за участі Ірландії та Фінляндії служать проміжними ланками при передачі готових товарів туди.

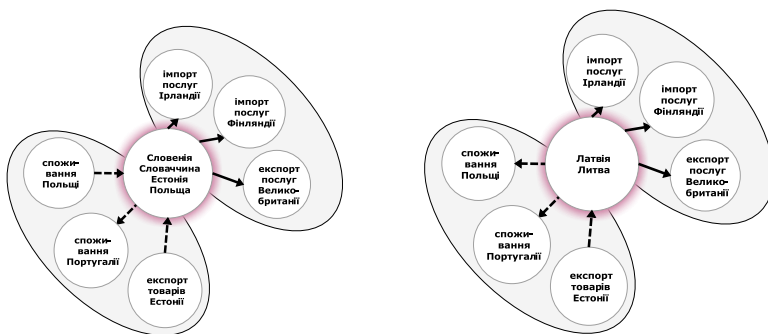
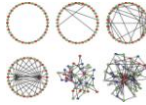

Рис. 3.7. Мережеві позиції Словенії, Словаччини, Естонії, Польщі, Латвії та Литви

Джерело: складала автор

Естонія і Литва мають також однакові мережеві позиції, до того ж, Польща для них є ринком для кінцевого споживання, а Португалія – ринком для проміжного споживання товарів. Ці країни також залежні від експорту послуг Великобританії, імпорту послуг Ірландії та Фінляндії, а Естонія є постачальником товарів, які конкурують із товарами Латвії та Литви. Латвія та Польща мають подібні мережеві позиції з Естонією, лише з однією відмінністю – внутрішнє споживання Польщі призводить до зменшення ВВП цих країн. Отже, на внутрішніх ринках Польщі й Латвії є товари, найбільшу частку доданої вартості яких створюють інші учасники МВМ та відповідно до цього згадані товари спрямовують.

Ідентифіковані мережеві позиції країн дають змогу зробити висновок про те, що МВМ локалізовані у групах країн, в яких – подібні ступені економічного розвитку: МВМ за участі країн ЄС-15 мають цільовим ринком Португалію і Польщу, а МВМ за переважною участю країн-нових членів зорієнтовані лише на свої ринки і ринок Польщі.

Велика значимість сукупного споживання Польщі для МВМ спричинена, на нашу думку, тим, що Польща поміж інших країн-нових членів ЄС має найвищий рівень транскордонної торгівлі з Україною та Білоруссю, при цьому обсяги “експорту”, що здійснюють за неофіційними каналами і не враховують при статистичному обстеженні, за деякими оцінками, перевищує половину офіційного обсягу експорту Польщі у ці країни.

Зрозуміло, що мережева позиція країни у МВМ залежить від позицій конкретних підприємств, котрі є учасниками виробничих мереж; тому визначені мережеві позиції країн ЄС відображають у агрегованому вигляді мережеві позиції підприємств кожної з країн.

Таким чином, можна стверджувати, що участь підприємства у МВМ детермінована певними чинниками, які є у “розпорядженні” на території країни походження і країни виробничої діяльності. Отже, конкурентні можливості підприємств визначаються умовами економічної діяльності в країні, а останні багато у чому залежать від діяльності цих самих підприємств. Тому можна говорити про наявність “кола прискорення” (див. рис. 3.8).

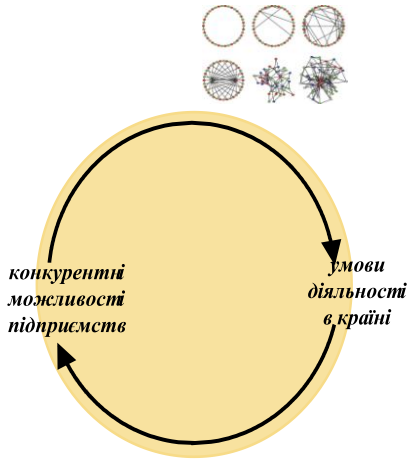

Рис. 3.8. “Коло прискорення”

Джерело: складала автор

Отже, стратегічним напрямом забезпечення ефективної участі України в процесах формування МВМ в Європі є:

- посилення конкурентних можливостей українських підприємств в контексті інтеграції їх у процеси створення цінності МВМ;
- створення інституційного забезпечення процесу входження вітчизняних підприємств у МВМ Європи;
- створення сприятливих умов для підприємств, що вже є учасниками МВМ із одночасним збереженням стратегічних інтересів України;
- сприяння нарощенню виробничого і науково-технічного потенціалів підприємств завдяки здійсненню селективної галузевої політики щодо пріоритетних галузей, які мають потенційні можливості участі.

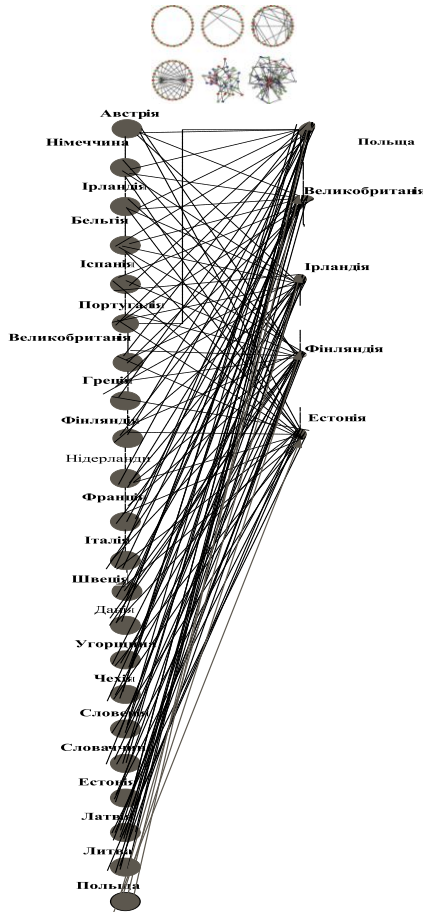
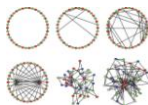

Рис. 3.9. Схематичне зображення орієнтації міжнародної виробничої мережі ЄС

Джерело: склала автор

Запропонована матриця мережевих позицій країн може бути використана при прийнятті рішень про посилення співробітництва з конкретними країнами ЄС у контексті формування міжнародних виробничих мереж за участі України, що дасть змогу ідентифікувати потенційну мережеву позицію України залежно від форми і напрямку співробітництва в межах

регіону. Ідентифікація такої позиції необхідна як на макрорівні при прийнятті стратегічних рішень щодо векторів міжнародної виробничої співпраці, так і окремим підприємствам для оцінки потенційних можливостей та загроз від майбутньої участі в МВМ.

3.3. Оцінка структурної подібності країн Європи до України в контексті їх мережевих позицій.

На основі структурно-динамічного аналізу виявлено напрями та особливості динаміки трансформації виробничого потенціалу і базису міжнародних виробничих мереж Європи за досліджуваними галузями. Але це не дає змоги сформулювати конкретні висновки щодо ступеня подібності країн за виробничою структурою для ідентифікації можливих пріоритетних напрямів взаємодії України з тими країнами ЄС, які максимально подібні за характеристиками потенціалу формування міжнародних виробничих мереж. Необхідно вказати, що окремі фахівці наголошують на доцільності використання при аналізі структурних відмінностей економічних систем, явищ і процесів спеціальних узагальнених індексів оцінки міри відмінностей двох структур економічних процесів у різних країнах в межах регіону, чи в динаміці.

Таким чином, погоджуючись зі згаданим підходом, маємо змогу застосувати у аналізі показники міри подібності структури економік країн, зокрема:

1) індекс Салаї:

$$j_c = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n \left(\frac{d_B - d_A}{d_B + d_A} \right)}{n}} \quad (3.13)$$

де

d_A, d_B – структурні показники за ознаками країн A і B ;
 n – кількість ознак (галузей).

Чим ближче значення j_c до 0, тим менші відмінності між галузевою структурою країн A і B і чим ближче до 1, тим вони більші.

2) інтегральний показник структурних відмінностей або індекс Гатєва:

$$K_v = \sqrt{\frac{\sum (d_B - d_A)^2}{\sum d_B^2 + d_A^2}} \quad (3.14)$$

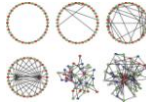
Як і індекс Салаї, індекс Гатєва набуває значень від 0 до 1.

Ми проведемо порівняльний аналіз галузевої структури країн ЄС та України за структурними частками підприємств. Для цього індекси Салаї і Гатєва для країн ЄС розраховано стосовно до України за наступними ознаками виробничих структур:

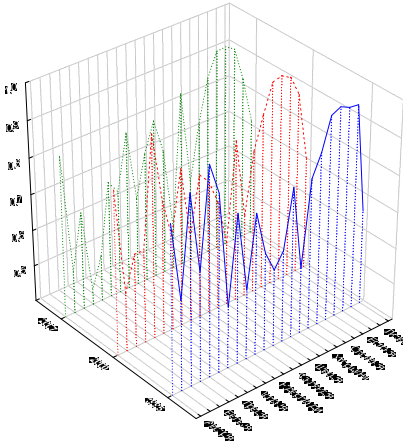
- кількість підприємств за обраними видами економічної діяльності країн ЄС- + Україна”;
- зайнятість за галузями промисловості;
- обсяги випуску;
- експорт проміжної продукції;
- імпорт проміжної продукції.

Усі значення структурних ознак розраховані як частки від загального значення показника регіону ЄС+Україна. Індекси Салаї і Гатєва розраховано для кожної країни згідно з обраними показниками 1995 р., 2000 р. та 2007 р. .

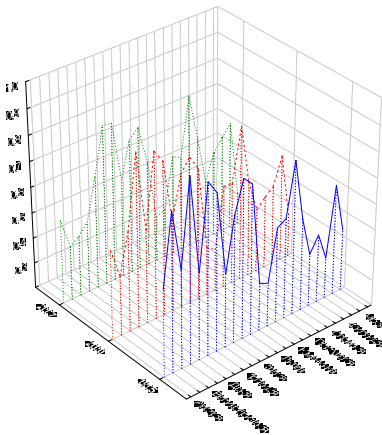
Як видно з рис. 3.10 а, значення індексу Салаї для окремих країн ЄС стосовно України розподілене неоднорідно за країнами у різні роки. При цьому виділяються окремі групи країн із різним ступенем подібності за галузевою структурою згідно з критерієм кількості підприємств за галузями промисловості: група країн із найбільшою мірою подібності (значення індексу Салаї прямує до 0), група країн із найменшою мірою подібності (до 1).

Аналіз отриманих результатів по індексу Гатєва за критерієм кількості підприємств для країн ЄС (див. рис. 3.10 б) по суті підтверджує висновки для індексу Салаї.

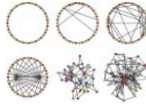
а)

б)

Рис. 3.10. Значення міри структурних відмінностей за критерієм кількості підприємств у галузях: а) індекс Салаї; б) індекс Гатєва

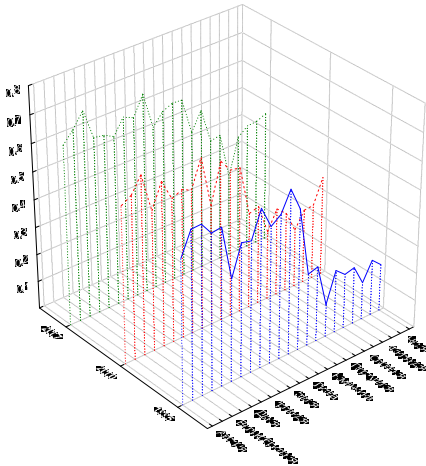
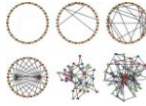
Джерело: побудувала автор

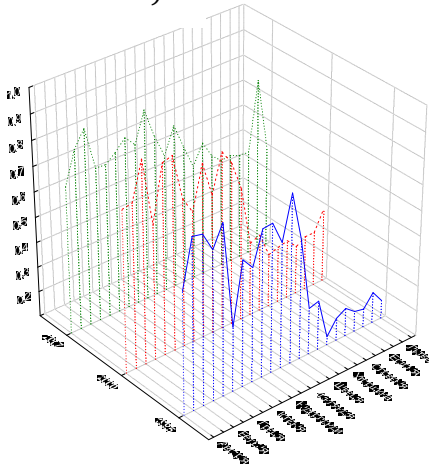
Таким чином, цілком виправданим є групування країн за мірою подібності галузевої структури окремих країн ЄС до галузевої структури України за критерієм методом кластерного аналізу засобами програмного пакета STATISTICA 8.0. Як свідчить аналіз результатів групування за згаданою методикою, жодний із індексів за даним критерієм не можна вважати адекватним критерієм подібності країн, оскільки результати деревовидного групування країн окремих ЄС за цим індексами відрізняються між собою. Цілком закономірним є питання: чи аналогічною є ситуація при аналізі за іншими показниками у подібності країн за галузевою структурою?

Розрахунок індексів Салаї і Гатєва за експортом проміжної продукції для кожної галузі та відповідно до обраних показників (1995, 2000 і 2007 рр.) дозволяє виміряти міру подібності виробничої структури України до структури виробництва країн ЄС за цим критерієм (див. табл. 1,2 дод. А).

Як видно з рис. 3.11, значення індексу Салаї країн ЄС стосовно до України теж розподілені неоднорідно за роками. Із конфігурації значень цього індексу в 1995, 2000 і 2007 рр., зображених на згаданому рисунку, можна зробити висновок про те, що серед країн ЄС є три групи країн із різним ступенем подібності за галузевою структурою щодо критерію обсягів експорту проміжної продукції за галузями промисловості: група країн із найбільшою мірою подібності (значення індексу Салаї прямує до 0); група країн зі середньою мірою подібності та група країн із найменшою мірою подібності (значення індексу Салаї прямує до 1).

а)

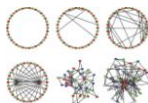

б)

За значеннями індексу Гатєва щодо критерію проміжного експорту для країн ЄС (див. дод. В) можемо зробити

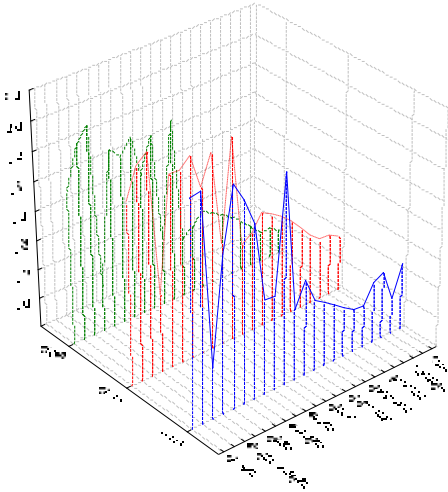
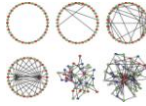
Рис. 3.11. Значення індексів структурної подібності країн ЄС стосовно України за експортом проміжної продукції: а) індекс Салаї; б) індекс Гатєва

Джерело: побудувала автор

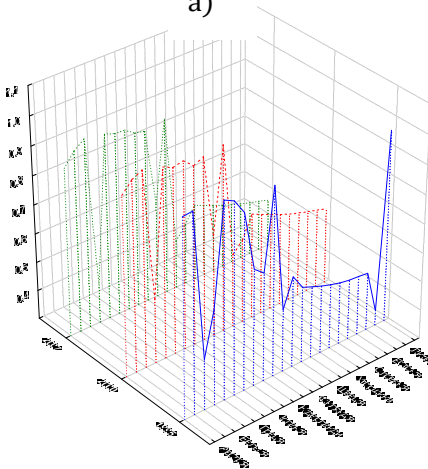

висновки, аналогічні з попередніми. Тому ми згрупували країни за мірою подібності галузевої структури країн ЄС до галузевої структури України за критерієм експорту проміжної продукції, як і в попередньому випадку, методом кластерного аналізу засобами програмного пакета STATISTICA 8.0 (див. дод. Б). Деревовидне групування країн за критерієм кількості підприємств за індексом Салаї і Гатєва відображене на рис.1(див. дод. Б). При цьому результати деревовидного групування країн ЄС за цими індексами відрізняються між собою.

Для того, щоб виміряти міру подібності виробничої структури України до структури виробництва країн ЄС, розраховані індекси Салаї і Гатєва за імпортом проміжної продукції аналогічно до попередніх критеріїв для кожної галузі та відповідно до обраних показників із 1995, 2000 і 2007 рр. (див. дод. Б). Як видно з рис. 2.18, значення індексу Салаї країн ЄС стосовно до України було неоднорідним за роками.

а)

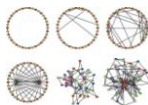

б)

Таким чином, із конфігурацій значень цього індексу в 1995, 2000 і 2007 рр., зображених на згаданому рисунку, можна

Рис. 3.12. Значення індексів структурної подібності країн ЄС стосовно України за імпортом проміжної продукції: а) індекс Салаї; б) індекс Гатєва

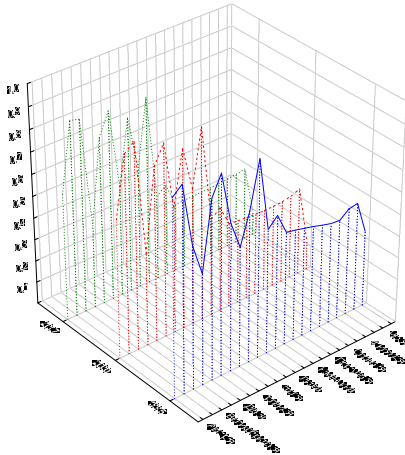
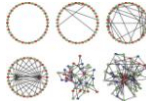
Джерело: побудувала автор

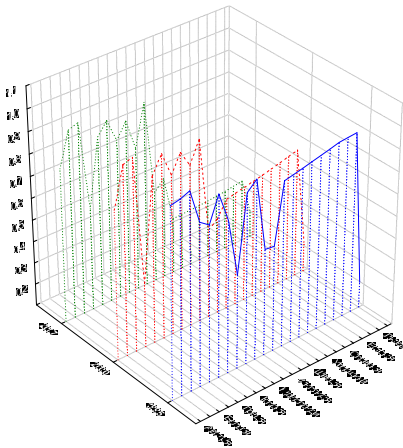
зробити висновок про те, що серед країн ЄС є дві групи країн із різним ступенем подібності за галузевою структурою щодо критерію імпорту проміжної продукції за галузями промисловості: група країн із найбільшою мірою подібності (значення індексу Салаї прямує до 0); група країн із найменшою мірою подібності (значення індексу Салаї прямує до 1).

Деревовидне групування країн за критерієм імпорту проміжної продукції за індексом Салаї і Гатєва відображене на дод.А,Б. Як свідчить аналіз результатів групування за згаданою методикою, жоден із таких індексів за даним критерієм не може бути узагальнюючим критерієм подібності країн, оскільки результати деревовидного групування країн ЄС за цим індексами відрізняються між собою.

За обсягом випуску продукції галузей промисловості аналогічно з попередніми критеріями розраховані індекси Салаї і Гатєва для кожної галузі та відповідно до обраних показників у 1995, 2000 і 2007 рр. Як видно з рис. 313, значення індексу Салаї країн ЄС стосовно України розподілене практично однаково за роками. Аналіз конфігурації значень цього індексу в 1995, 2000 і 2007 рр. дозволяє зробити висновок про те, що серед країн ЄС є дві групи країн із різним ступенем подібності за галузевою структурою щодо критерію обсягу випуску продукції за галузями промисловості: група країн із середньою мірою подібності та група країн із найменшою мірою подібності (значення індексу Салаї прямує до 1).

а)

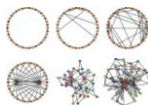

б)

Рис. 3.13. Значення індексів структурної подібності країн ЄС стосовно України за обсягами випуску продукції: а) індекс Салаї; б) індекс Гатєва

Джерело: побудувала автор

Групування країн за мірою подібності галузевої структури країн ЄС до галузевої структури України проведено

методом кластерного аналізу засобами програмного пакета STATISTICA 8.0.

Отже, можемо стверджувати, що для визначення найподібніших до України країн ЄС треба групувати країни за значеннями індексів Салаї і Гатєва за всіма обраними критеріями опису галузевої структури країн ЄС стосовно України. Ми отримали зведене групування країн за мірою подібності їхньої галузевої структури з українською у вигляді ієрархічної деревовидної структури (див. рис. 3.14).

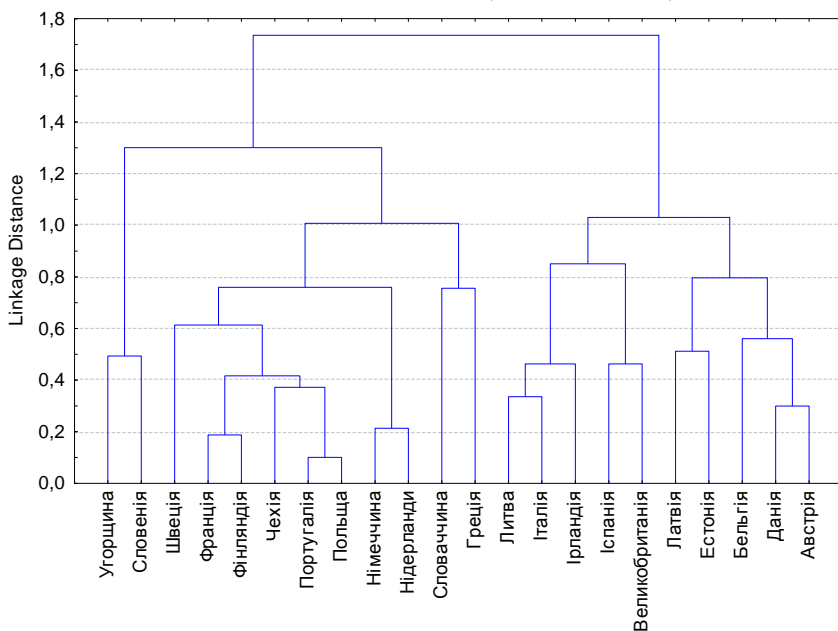
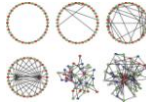

Рис. 3.14. Дерево подібності країн ЄС за мірами структурної подібності

Джерело: побудувала автор

Сформовані таким чином групи країн на семи рівнях дають змогу проводити подальший аналіз щодо ідентифікації

векторів формування МВМ за як галузями, так і географією. Враховуючи той факт, що якісні показники, які характеризують кожен з галузей промисловості країн досліджуваного метарегіону, суттєво відрізняються між собою, а аналіз міри подібності за структурними ознаками не враховує якісних показників діяльності галузей промисловості, аналіз було доповнено кластерним аналізом за такими групуєчими змінними (ознаки класифікації): кількість підприємств за видами економічної діяльності; чисельність зайнятих за видами економічної діяльності, обсяги випуску за галузями, імпорт готової продукції, імпорт проміжної продукції, експорт готової продукції, експорт проміжної продукції (див. дод. Д). В результаті отримано сім груп країн (див. табл. 3.2), що є максимально подібними між собою, а групи між собою максимально відмінні. Це дає змогу ідентифікувати напрями співробітництва України з країнами ЄС при формуванні МВМ і розробляти узагальнені стратегії для конкретних груп країн.

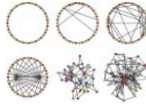
Таблиця 3.2

Групи країн за однорідністю якісних показників досліджуваних галузей промисловості

Країни	Група
Австрія, Великобританія, Данія, Нідерланди, Польща, Фінляндія, Франція, Швеція	1
Німеччина	2
Бельгія	3
Естонія, Латвія, Литва, Словаччина, Словенія, Угорщина, Україна, Чехія	4
Греція, Португалія	5
Ірландія	6
Іспанія, Італія	7

Джерело: склала автор

Для ідентифікації специфічних макроекономічних ознак кожної з груп країн проведено кореляційний аналіз залежності

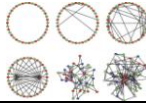
між основними складовими ВВП за кейнісіанською моделлю: експорт товарів і послуг, імпорт товарів і послуг, сукупне споживання, валові інвестиції (див. п. 3.1 формули (3.13), (3.14)). Вибірка охоплює 2000–2007 рр.

Так, у першій групі країн дуже значимі кореляційні зв'язки виявлені між експортом, імпортом товарів і сукупним споживанням (див. табл. 3.3).

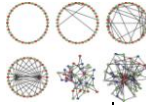
Таблиця 3.3

**Значимі кореляції між складовими ВВП країн 1-ї групи
($p < 0,05$)**

	Експорт товарів	Імпорт товарів	Сукупне споживання	Експорт послуг	Імпорт послуг
Австрія					
Експорт товарів		0,995208	0,984330	0,993751	0,990332
Імпорт товарів	0,995208		0,978969	0,987392	0,986330
Сукупне споживання	0,984330	0,978969		0,987298	0,994689
Експорт послуг	0,993751	0,987392	0,987298		0,995604
Імпорт послуг	0,990332	0,986330	0,994689	0,995604	
Польща					
Експорт товарів		0,986895	0,994422		0,966758
Імпорт товарів	0,986895		0,975129		0,989915
Сукупне споживання	0,994422	0,975129			0,942966
Імпорт послуг	0,966758	0,989915	0,942966		
Данія					
Експорт товарів		0,991352	0,979064	0,982088	0,989158
Імпорт товарів	0,991352		0,973337	0,994439	0,997330
Сукупне	0,979064	0,973337		0,958876	0,968371

споживання					
Експорт послуг	0,982088	0,994439	0,958876		0,997548
Імпорт послуг	0,989158	0,997330	0,968371	0,997548	
Швеція					
Експорт товарів		0,996844	0,908516	0,967949	0,959045
Імпорт товарів	0,996844		0,898202	0,970645	0,970168
Сукупне споживання	0,908516	0,898202		0,956522	0,914520
Експорт послуг	0,967949	0,970645	0,956522		0,990700
Імпорт послуг	0,959045	0,970168	0,914520	0,990700	
Франція					
Експорт товарів		0,993583	0,889955	0,958175	0,979387
Імпорт товарів	0,993583		0,894617	0,950515	0,988095
Сукупне споживання	0,889955	0,894617		0,829222	0,937455
Експорт послуг	0,958175	0,950515	0,829222		0,931421
Імпорт послуг	0,979387	0,988095	0,937455	0,931421	
Фінляндія					
Експорт товарів		0,973063	0,827172	0,864619	0,933806
Імпорт товарів	0,973063		0,927572	0,929020	0,984093
Сукупне споживання	0,827172	0,927572		0,947364	0,941092
Експорт послуг	0,864619	0,929020	0,947364		0,957657
Імпорт послуг	0,933806	0,984093	0,941092	0,957657	
Нідерланди					
Експорт товарів		0,996409	0,918344	0,944705	0,925055

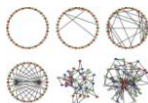

Імпорт товарів	0,996409		0,889667	0,914271	0,895115
Сукупне споживання	0,918344	0,889667		0,971683	0,985151
Експорт послуг	0,944705	0,914271	0,971683		0,983300
Імпорт послуг	0,925055	0,895115	0,985151	0,983300	
Великобританія					
Експорт товарів		0,883687			
Імпорт товарів	0,883687		0,841828	0,898770	0,931801
Сукупне споживання		0,841828		0,972736	0,969857
Експорт послуг		0,898770	0,972736		0,988306
Імпорт послуг		0,931801	0,969857	0,988306	

Джерело: склала автор

Тісний кореляційний зв'язок у всіх країнах цієї групи (крім Польщі) між експортом послуг та імпортом товарів свідчить про те, що ці країни спеціалізуються на тих процесах у МВМ, що генерують найбільшу додану вартість: НДДКР, маркетинг, управління консалтинг, які і експортуються у вигляді послуг. При цьому значний вплив сукупного споживання на імпорт та експорт послуг і товарів у всіх країнах (за виключенням Польщі) свідчить про те, що товари вироблені в межах МВМ за участю цих країн призначені не тільки для зовнішньої торгівлі цих країн але і для внутрішнього споживання.

Щодо випадку Польщі: відсутній будь який вплив експорту товарів, імпорту товарів, сукупного споживання та імпорту послуг на експорт послуг і навпаки. Тому висувається припущення про те, що у цій країні розміщені ланки МВМ, сконцентровані на виконанні базових виробничих функцій. При

чому Польща не має координаторів мереж (підприємств, що є головними у мережах див.), а є проміжною ланкою у ланцюгах створення цінності і вартості в рамках МВМ.

Аналіз кореляційних залежностей у 2-й групі, де розміщена лише Німеччина (див. табл. 3.4), дає підстави для ствердження, що її сукупне споживання у сильній мірі інтегроване з зовнішньоторговельними потоками, як і складові цих потоків між собою. Це свідчить про те, що у цій країні є багато підприємств - активних учасників МВМ, що отримують велику частку доданої вартості від усієї доданої вартості створеної виробничими мережами.

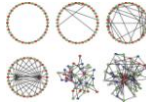
Таблиця 3.4.

Значимі кореляції між складовими ВВП країни 2-ї групи - Німеччини ($p < 0,05$)

	Експорт товарів	Імпорт товарів	Сукупне споживання	Експорт послуг	Імпорт послуг
Експорт товарів		0,980708	0,910490	0,984188	0,989353
Імпорт товарів	0,980708		0,864554	0,986934	0,983479
Сукупне споживання	0,910490	0,864554		0,901867	0,909452
Експорт послуг	0,984188	0,986934	0,901867		0,997548
Імпорт послуг	0,989353	0,983479	0,909452	0,997548	

Джерело: склала автор

Аналогічну ситуацію з наявністю зв'язків між основними складовими зовнішньоторговельних потоків ми спостерігаємо у третій групі, що представлена лише Бельгією (див. табл. 3.5).

Таблиця 3.5.

**Значимі кореляції між складовими ВВП країни 3-ї групи – Бельгії
($p < 0,05$)**

	Експорт товарів	Імпорт товарів	Сукупне споживання	Експорт послуг	Імпорт послуг
Експорт товарів		0,995091	0,961007	0,973593	0,950393
Імпорт товарів	0,995091		0,932586	0,962149	0,936557
Сукупне споживання	0,961007	0,932586		0,963525	0,944376
Експорт послуг	0,973593	0,962149	0,963525		0,993334
Імпорт послуг	0,950393	0,936557	0,944376	0,993334	

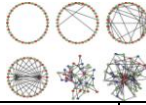
Джерело: складала автор

Значення коефіцієнта лінійної кореляції між складовими ВВП для країн 4 групи (див табл. 3.5) вказує на тісну інтеграцію сукупного споживання з зовнішньоторговельними потоками загалом по групі. Але тут є відмінності від попередніх груп, зокрема – менші значення кореляції у деяких країнах між складовими ВВП.

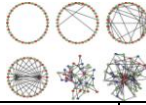
Таблиця 3.6

Значимі кореляції між складовими ВВП країн 4-ї групи ($p < 0,05$)

	Експорт товарів	Імпорт товарів	Сукупне споживання	Експорт послуг	Імпорт послуг
Литва					
Експорт товарів		0,992988	0,990131	0,977785	0,987082
Імпорт товарів	0,992988		0,982066	0,986084	0,992247
Сукупне споживання	0,990131	0,982066		0,946404	0,965965
Експорт послуг	0,977785	0,986084	0,946404		0,996508
Імпорт послуг	0,987082	0,992247	0,965965	0,996508	
Латвія					

Експорт товарів		0,997563	0,988980	0,988867	0,991420
Імпорт товарів	0,997563		0,996072	0,980974	0,996420
Сукупне споживання	0,988980	0,996072		0,965883	0,997421
Експорт послуг	0,988867	0,980974	0,965883		0,971602
Імпорт послуг	0,991420	0,996420	0,997421	0,971602	
Естонія					
Експорт товарів		0,831284	0,835122		
Імпорт товарів	0,831284		0,884927	0,768748	
Сукупне споживання	0,835122	0,884927		0,915599	0,907445
Експорт послуг	0,698144	0,768748	0,915599		0,793094
Імпорт послуг	0,633220	0,683834	0,907445	0,793094	
Словаччина					
Експорт товарів		0,997448	0,977969	0,969750	0,984707
Імпорт товарів	0,997448		0,984064	0,977453	0,984511
Сукупне споживання	0,977969	0,984064		0,947685	0,967488
Експорт послуг	0,969750	0,977453	0,947685		0,984976
Імпорт послуг	0,984707	0,984511	0,967488	0,984976	
Словенія					
Експорт товарів		0,996685	0,981176	0,997214	0,993166
Імпорт товарів	0,996685		0,970625	0,992305	0,986771
Сукупне споживання	0,981176	0,970625		0,986774	0,989237
Експорт послуг	0,997214	0,992305	0,986774		0,994150
Імпорт послуг	0,993166	0,986771	0,989237	0,994150	
Чехія					
Експорт товарів		0,999514	0,958376	0,950307	0,994951

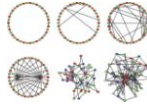

Імпорт товарів	0,999514		0,956740	0,951132	0,993985
Сукупне споживання	0,958376	0,956740		0,832025	0,939758
Експорт послуг	0,950307	0,951132	0,832025		0,963465
Імпорт послуг	0,994951	0,993985	0,939758	0,963465	
Угорщина					
Експорт товарів		0,998854	0,820657	0,929647	0,968882
Імпорт товарів	0,998854		0,836560	0,915528	0,959733
Сукупне споживання	0,820657	0,836560			0,796790
Експорт послуг	0,929647	0,915528			0,948663
Імпорт послуг	0,968882	0,959733	0,796790	0,948663	

Джерело: склала автор

З-поміж інших країн вирізняється Естонія: відсутня кореляційна залежність між експортом товарів і експортом та імпортом послуг, але вагома - між споживанням, експортом послуг та імпортом послуг. При цьому наявна значима лінійна кореляція між імпортом і експортом послуг. Така ситуація свідчить про те, що Естонія є або постачальником сировини, або переважним експортером фрагментованих виробничих послуг, т. зв. операцій із давальницькою сировиною. Необхідно відзначити, що загалом в Естонії найнижчі значення лінійних значимих кореляцій між складовими ВВП у групі й порівняно з групами країн, що були розглянуті вище.

Також відмінну від інших країн позицію в групі має Угорщина, де виявлено кореляційної залежності між сукупним споживанням та експортом послуг. Це свідчить про те, що в згаданій країні: (1) базові виробничі функції сконцентровані у межах МВМ, (2) підприємства, що їх виконують, є постачальниками комплектуючих і напівфабрикатів для інших країн у рамках МВМ.

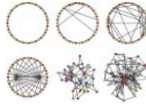
Розгляд значень лінійних кореляцій у п'ятій групі дає змогу стверджувати, що Португалія і Греція мають різні позиції у системі МВМ, оскільки у Греції нема зв'язку між сукупним споживанням та імпортом послуг і між імпортом товарів та імпортом послуг. Це свідчить про те, що Греція концентрована на виконанні "нульової" ланки ланцюга створення вартості МВМ, а товари, вироблені у межах цих МВМ, згадана країна не споживає.

Таблиця 3.7

Значимі кореляції між складовими ВВП країн 5-ї групи ($p < 0,05$)

	Експорт товарів	Імпорт товарів	Сукупне споживання	Експорт послуг	Імпорт послуг
Португалія					
Експорт товарів		0,972256	0,925808	0,995505	0,978041
Імпорт товарів	0,972256		0,890980	0,973830	0,996413
Сукупне споживання	0,925808	0,890980		0,919725	0,906992
Експорт послуг	0,995505	0,973830	0,919725		0,979097
Імпорт послуг	0,978041	0,996413	0,906992	0,979097	
Греція					
Експорт товарів		0,964419	0,906542	0,941461	0,846811
Імпорт товарів	0,964419		0,965260	0,933593	
Сукупне споживання	0,906542	0,965260		0,921689	
Експорт послуг	0,941461	0,933593	0,921689		0,769899
Імпорт послуг	0,846811				

Джерело: склала автор

Унікальною є позиція Ірландії, яка в цьому випадку репрезентує шосту групу (див. табл. 3.7): відсутня кореляція між експортом, імпортом товарів і сукупним споживанням, а лише відслідковується зв'язок між зовнішньоторговельними потоками послуг.

Таблиця 3.8

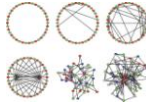
Значимі кореляції між складовими ВВП країн 6-ї групи ($p < 0,05$)

Ірландія	Експорт товарів	Імпорт товарів	Сукупне споживання	Експорт послуг	Імпорт послуг
Експорт товарів					
Імпорт товарів					
Сукупні інвестиції					
Сукупне споживання				0,996801	0,996674
Експорт послуг			0,996801		0,994779
Імпорт послуг			0,996674	0,994779	

Джерело: склала автор

Така ситуація може бути пояснена тим, що в Ірландії сконцентровані виробництва третинних та четвертинних видів економічної діяльності, тобто ті ланки ланцюга створення цінності, що надають найбільшу додану вартість, і такі ж послуги споживає її виробнича сфера.

Розгляд значимих кореляцій між складовими ВВП у сьомій групі вказує на те, що згадана група за характером залежності цих величин подібна до тих груп країн, які склали економічно розвинені країни Європи.

Таблиця 3.9

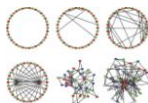
Значимі кореляції між складовими ВВП країн 7-ї групи ($p < 0,05$)

Італія	Експорт товарів	Імпорт товарів	Сукупне споживання	Експорт послуг	Імпорт послуг
Експорт товарів		0,989783	0,902477	0,989916	0,991571
Імпорт товарів	0,989783		0,922323	0,995128	0,985759
Сукупне споживання	0,902477	0,922323		0,932488	0,924043
Експорт послуг	0,989916	0,995128	0,932488		0,983754
Імпорт послуг	0,991571	0,985759	0,924043	0,983754	
Іспанія					
Експорт товарів		0,994228	0,979173	0,995863	0,997855
Імпорт товарів	0,994228		0,973179	0,987561	0,993325
Сукупне споживання	0,979173	0,973179		0,981678	0,983847
Експорт послуг	0,995863	0,987561	0,981678		0,998525
Імпорт послуг	0,997855	0,993325	0,983847	0,998525	

Джерело: склала автор

Аналіз структурної подібності країн дає змогу зробити висновок, що всі досліджувані країни характерні тісною інтеграцією зовнішньоторговельних потоків у сукупне споживання, що унеможливорює використання лише основних макроекономічних показників при прийнятті рішень про обрання того чи іншого вектора розвитку міжнародного виробничого співробітництва між Україною та певною країною Європи і передбачає використання інтегрованої оцінки такого вектору.

Отже, необхідним є формування системи країн-партнерів України щодо її входження до МВМ. Стратегічними партнерами доцільно вважати країни з найменшим ступенем

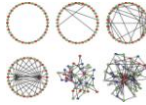

відмінності за різними ознаками та критеріями оцінки галузевої структури і ступенем її введення у МВМ. Проведена оцінка структурної подібності країн ЄС відображає топологію МВМ в межах даного метарегіону, що характерна асиметричністю міжнародних виробничих зв'язків між досліджуваними країнами. Це обґрунтовує необхідність диференційованого піходу до міжнародного виробничого співробітництва в межах мереж ЄС.

3.4. Потенційні можливості участі України в міжнародних виробничих мережах.

Проблема неадекватного рівня темпів економічного розвитку і інвестиційної активності залишається найбільш вразливою для економіки України впродовж тривалого часу. Дослідники і аналітики звертають увагу на достатньо широкий спектр причин такої ситуації. У більшості промислових зон України інвестиційно непривабливі підприємства практично не мають перспектив для відновлення виробничого потенціалу. Разом із тим їх виробничі потужності, території, вільні від забудови (насамперед у регіонах із розвинутою інфраструктурою), за умови створення індустріальних (промислових) парків можуть стати "точками регіонального зростання",⁶ вигідними та ефективними ланками МВМ Європи. Досвід країн Східної Європи, зокрема Угорщини, Словенії, Чехії, свідчить, що створення промислових зон є одним із перспективних шляхів залучення інвестицій, зокрема іноземних, в економічний розвиток регіонів, передусім економічно відсталих, що створює передумови для масштабного функціонування МВМ.

⁶ Розпорядження « Про схвалення Концепції створення індустріальних (промислових) парків» від 1 серпня 2006 р. N 447-р

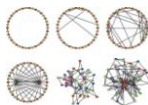
Оцінка потенційних можливостей участі України у процесах формування і функціонування MBM проведена за розробленим комплементарним підходом до ідентифікації ступеня участі України в міжнародних виробничих мережах. Зокрема, визначено кількість зайнятих у галузях спеціалізації країни, допоміжних галузях, галузях, що обслуговують виробництво і населення. Значення відповідних індексів за групами галузей дають змогу знайти значення т. зв. мультиплікатора спеціалізації країни за рівнем зайнятості (*ML*). Результати оцінки подані у табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Індекси оцінки участі України у MBM

Індекси оцінки участі України у MBM								
	мультиплікатор спеціалізації за рівнем зайнятості 2006	мультиплікатор спеціалізації за рівнем зайнятості 2007	індекс інтенсивності виконання базових функцій 2006	індекс інтенсивності виконання базових функцій 2007	індекс відкритості 2006	індекс відкритості 2007	індекс включеності 2006	індекс включеності 2007
легка промисловість	25,9	27,8	0,038	0,036	0,415	0,451	0,009	0,009
оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	102,9	97,5	0,009	0,010	0,728	0,695	0,005	0,005
хімічне виробництво виробів з гумових та пластикових виробів	28,4	28,5	0,035	0,035	0,491	0,466	0,027	0,003
виробництво машин та устаткування	79,4	68,6	0,012	0,014	0,229	0,241	0,005	0,006
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	10,8	11,1	0,092	0,090	0,299	0,319	0,037	0,048
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	21,9	21,5	0,046	0,046	0,321	0,284	0,016	0,018

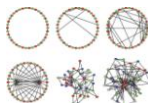
Джерело: складала автор

Як видно з табл. 3.10., мультиплікатор спеціалізації України за рівнем зайнятості має найбільше значення у галузі обробки деревини та виробів із дерева й у виробництві гумових та пластикових виробів. Таким чином, можна стверджувати про галузеву спеціалізацію України за рівнем зайнятості у згаданих галузях промисловості. Але за значеннями індексу інтенсивності виконання базових функцій ISR галузі спеціалізації України не набирають навіть середнього значення за галузями, що свідчить про низьку продуктивність праці й застарілі технології виробництва, тобто ці галузі забезпечують виконання проміжних функцій.

Щодо інтенсивності виконання базових функцій у таких галузях промисловості, як легка та хімічна, виробництво електронних, електричних і оптичних виробів, то інтенсивність їх виконання перебуває на середньому рівні. Це – підтвердження того, що в цих галузях промисловості виробничі процеси здійснюють переважно на іноземних комплектуючих, напівфабрикатах і т. п. з різним ступенем обробленості. Скоріш за все ці галузі промисловості є “середньою”, тобто проміжною ланкою у виробничому ланцюгу формування доданої вартості.

Найбільше значення мультиплікатора відображене щодо виробництва електричного, електронного машин та устаткування, це свідчить про те, що у згаданій промисловості сконцентровані підприємства, які виконують найбільше базових функцій при одночасному формуванні великої частки доданої вартості. Щодо динаміки цього індексу протягом 2006–2007 рр., то необхідно відзначити, що у таких галузях, як обробка деревини, виробництво гумових і пластикових виробів та виробництво електронних та оптичних виробів, відбулося хоча незначне, але зростання. Це свідчить, зокрема, про те, що інтенсивність виконання базових функцій у згаданих галузях зростає, значить розширюється спектр виробничих операцій, і виробничі процеси охоплюють більше ланок ланцюга доданої

вартості. Це може бути початком тенденції концентрації в Україні виробничої ланки ланцюга створення доданої вартості.

Щодо легкої промисловості та хімічного виробництва, виробництва машин й устаткування, то інтенсивність виконання базових функцій у 2007 р. в цих галузях була меншою, ніж у 2006 р., що свідчить про звуження спектру базових функцій, які виконують вітчизняні підприємства, і про їх орієнтації на виконання проміжних виробничих операцій, можливо за одноразовими угодами.

Зіставляючи значення попередньо аналізованого індексу з індексом відкритості відповідних галузей, зауважимо, що галузь обробки деревини за низького індексу виконання базових функцій – найвідкритіша (значення $EPTT_i = 0,73$). Це означає, що українські підприємства згаданої галузі є постачальниками сировини найнижчого ступеня обробки.

Ця галузь зберігала лідерство за ступенем відкритості до світового ринку і в 2007 р. Щодо легкої промисловості, хімічного виробництва, виробництва електричного, електронного й оптичного устаткування, то згадані галузі однаково зорієнтовані як на внутрішній, так і на зовнішній ринок. Це свідчить, зокрема, про те, що згадані галузі у майбутньому можуть бути перспективними з точки зору введення їх у МВМ. Щодо виробництв гумових виробів, а також машин та устаткування, то ці галузі промисловості зорієнтовані здебільшого на внутрішній ринок (значення $EPTT_i \approx 0,3$) і поряд з помітною динамікою до зростання індексу ступеня відкритості їх можна вважати галузями другої пріоритетної групи для формування за їх участю МВМ.

Щодо індексів введення галузі промисловості у світовий ринок, то найбільш найвищі показники мають хімічне виробництво, виробництво машин та устаткування і виробництво електричного, електронного й оптичного устаткування. З динаміки значень цього індексу видно, що

введення всіх досліджуваних галузей збільшилося. Примітно, що такі галузі промисловості, як легка, обробка деревини, виробництво гумових і пластикових виробів при середній відкритості до світового ринку мають найнижчі ступені введення. Це однозначно свідчить про те, що всі підприємства згаданих галузей так чи інакше введені у виробництво проміжних ланок ланцюга створення доданої вартості.

Із аналізу видно, що основа для формування МВМ в Україні об'єктивно є, але дана проблематика не потрапляла в поле зору практиків та відповідальних міністерств і відомств. Варто зазначити, що різні аспекти процесу формування МВМ відображені в аналітичних матеріалах та дослідженнях українських фахівців. Але протягом останнього часу чітко окреслилася небезпечна диспропорція вітчизняної економіки, що проявляється в її сировинній спрямованості та високій залежності від цін на сировинні ресурси (див. рис. 3.15).

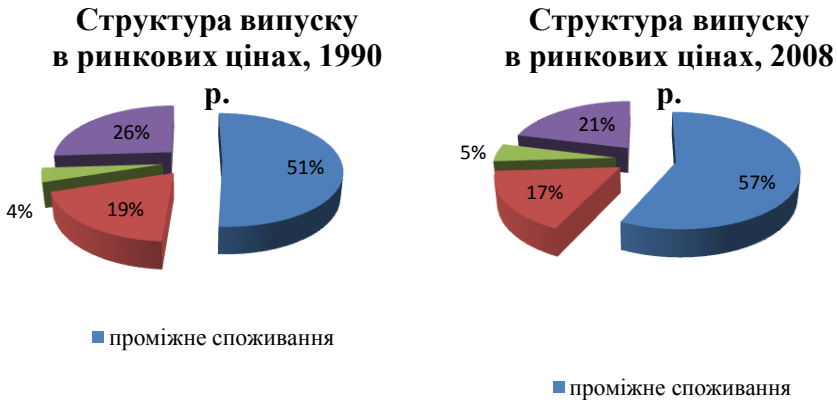
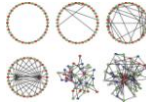

Рис.3.15. Структура випуску в ринкових цінах

Джерело: складала автор

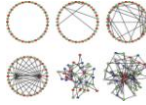

Окрім того, повільне здійснення структурних реформ не зменшило частку проміжного споживання. Спостерігається зворотна тенденція: вона зростає з 50% у 1991 р. до 60% у 2008 р. (див. рис.4.1). Підтвердженням нашої думки є те, що в обсязі реалізованої промислової продукції майже 70% припадає на сировину, а на інвестиційні товари – менше 15%⁷.

Невід’ємною складовою будь-якого напрямку міжнародного економічного співробітництва є адекватне інституційне забезпечення відповідного процесу. В даному контексті необхідно вказати, що для України характерна інституційна слабкість у всіх сферах, зокрема низька якість державного управління, бізнес-середовища та ринків. Так, країна займає найгірші позиції у міжнародних рейтингах економічної свободи, конкурентоспроможності та корупції. До того ж, за даними звіту про глобальну конкурентоспроможність, у 2009 р. Україна погіршила свій результат, посівши у рейтингу 2 місце серед 133 країн світу, а в 2008 р. країна перебувала на 72 місці серед 134 держав. У категорії “інституційне середовище” Україна займає 120 місце, у категорії “ефективне функціонування товарних ринків” – 109 місце, у категорії “інфляція” – 129, а в категорії “ефективність податкової системи” – аж 128 місце.

Власне, інституційна складова є необхідним елементом забезпечення процесу входження України у МВМ. Відомий науковець О. Уільямсон наголосив, що інститути – це правила, норми та організаційні одиниці, котрі забезпечують взаємодію учасників певного процесу і сам процес, а ефективність того чи іншого процесу залежна від якості його інституційного забезпечення. Таким чином, ефективне інституційне забезпечення процесу формування МВМ має враховувати специфіку процесу і забезпечувати вільний прояв детермінант ефективної участі країн та підприємств у МВМ.

⁷ <http://www.epravda.com.ua/publications/4b0183dc632aa/>

Отже, необхідним є формування такої виробничої і забезпечуючої інфраструктур, що стимулюватимуть вітчизняні підприємства до входження у МВМ на принципах:

1. забезпечення стратегічних національних інтересів;
2. збереження природних ресурсів;
3. дотримання екологічних норм та стандартів;
4. узгодження короткотермінових інтересів підприємств зі стратегічними орієнтирами країни й окремих галузей.

Забезпечити поєднання таких принципів при входженні підприємств України у МВМ можна лише за умови системної політики у промисловій сфері та зовнішньоекономічній діяльності. Тому потрібна цілеспрямована державна політика стосовно формування детермінант ефективної участі підприємств у МВМ, що забезпечувала б ефективну взаємодію всіх складових цього процесу і формувала б сприятливе середовище для активізації в Україні (див. рис. 3.16).

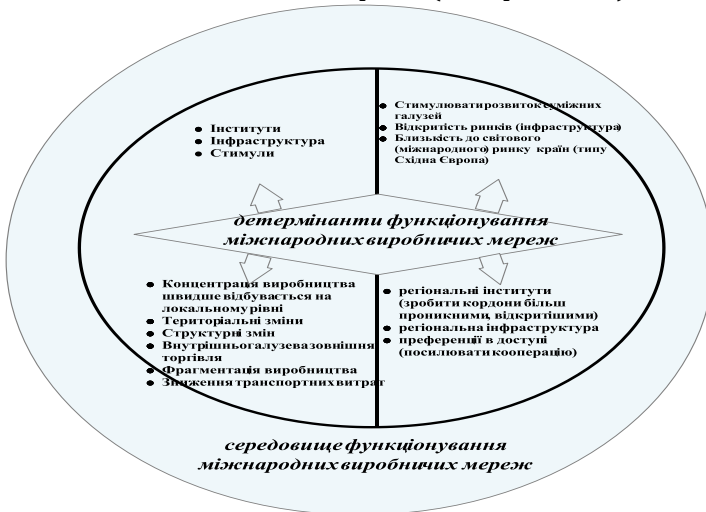
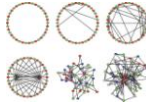

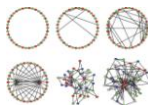
Рис. 3.16. Середовище функціонування міжнародних виробничих мереж

Джерело: склала автор

Одним із варіантів практичного розв'язання проблеми ефективного входження підприємств України у МВМ на основі наведеної моделі може стати формування мережі державних і регіональних індустріальних (промислових) парків, що необхідно здійснювати відповідно до основних напрямів розвитку державної і регіональної промислової політики з урахуванням завдань, пов'язаних із розвитком промислових агломерацій. На нашу думку, доцільно створювати індустріальні парки в у таких галузях промисловості: легка, хімічна, машинобудування. Загалом ця ідея не є принципово новою. У різний час ця проблематика перебувала в полі зору українського уряду, зокрема, була затверджена концепція, але до практичної реалізації їй ще дуже далеко. Зокрема, уряд навіть не визначився з галузевою спрямованістю індустріальних парків і критеріїв, за якими визначаються пріоритети галузей при створенні таких структур. Окрім того дана концепція не враховує всіх чинників формування МВМ, що містяться, зокрема, у стратегії євроінтеграційних об'єднань та міжнародних організацій. До того ж, вона суперечить основним напрямам формування конкурентоспроможності виробничих підприємств України. Зокрема, у згаданій концепції передбачено створення міських агломерацій виробництва на основі наявних і незавершених виробничих потужностей без урахування міжнародної виробничої спеціалізації України, перспектив української промисловості щодо участі у МВМ, новітніх тенденцій кон'юнктури світових товарних ринків і т. п. Таким чином, концепція передбачає лише нарощення виробничих потужностей із мінімальними витратами задля забезпечення певного рівня зайнятості за регіонами і не враховує того факту, що утворення виробничих агломерацій за такими критеріями у майбутньому не дасть жодних позитивних ефектів.

Як свідчать дослідження практики функціонування МВМ й аналіз подібності галузевих структур країн, на локальному

рівні МВМ можуть бути аналогом територіального утворення (з одного боку), зокрема, концентрація виробництва відображається в урбанізації чи територіальній концентрації і робочої сили, і підприємств, і посиленні виробничої спеціалізації.

Отже, очевидним стає той факт, що промислові парки можна назвати такою територіальною концентрацією робочої сили, яка спрямована на посилення процесу урбанізації. Крім того, варто відзначити, що міжнародні виробничі мережі є проявом виробничої інтеграції на наднаціональному рівні, тому входження українських підприємств у МВМ сприятиме посиленню інтеграційного ефекту ЄС-Україна. Зокрема, ефект взаємодії трьох передумов формування МВМ у процесі її становлення відображено на рис. 3.17.

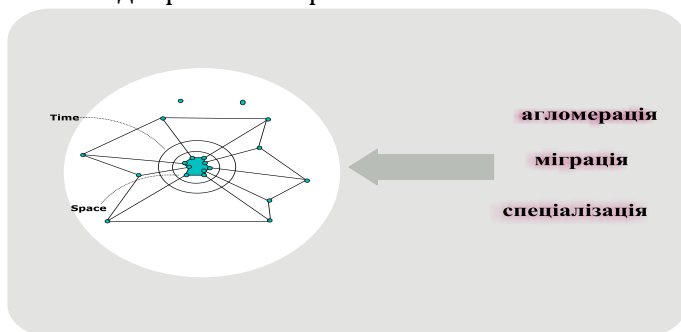
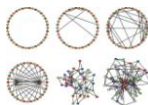

Рис. 3.17. Синергетичний ефект взаємодії основних чинників формування МВМ

Джерело: склала автор

Відображений (рис. 3.17) ефект свого часу став основним чинником інтеграції країн ЄС-15, а прагнення цих країн максимізувати цей ефект послужило поштовхом до усунення бар'єрів через утворення єдиного інтеграційного утворення. Наголошуємо, що для ефективного розширення такого інтеграційного утворення – МВМ є механізмами агломерації,

міграції та спеціалізації. Отже, Україні з її євроінтеграційними прагненнями потрібно в жодному випадку не протидіяти цьому механізму інтеграції.

Окрім того, варто відзначити ще одну якісну сторону поширення і функціонування міжнародних виробничих мереж – із врахуванням “ефекту сусідства”, “ефекту переливу”, “ефекту кругової причинності”. Специфіка взаємодії відображена на рис. 3.18.

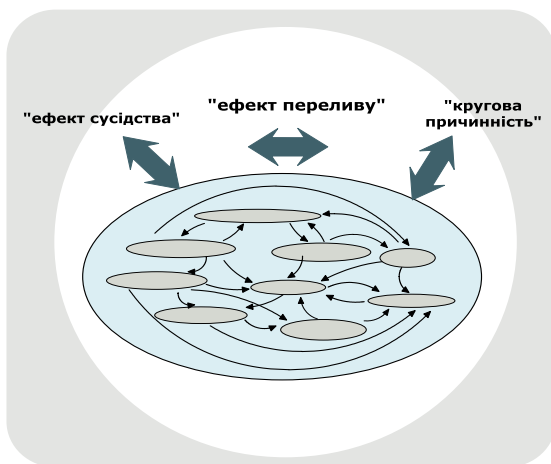
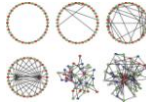

Рис. 3.18. Прояв ефектів виробничої взаємодії у формування МВМ
Джерело: складала автор

“Ефект сусідства” активно поширюється в межах країн ЄС, що можна пояснити високим ступенем транскордонності економічної діяльності, а для України його можна розглядати у контексті програми “Східне партнерство”. При тому сусідство дасть змогу використати “ефект переливу” економіки з процвітаючих країн (ЄС) у країни, які тісно пов’язані з процвітаючими країнами (Україна). МВМ можуть служити інструментом посилення цього ефекту, передаючи “багатства” (капітал, технології, доступ до ринків збуту і т. п.). Окрім того,

ефект переливу саме і впливає позитивно на співпрацю й партнерство між різними за соціально-економічним рівнем країнами. Ефект переливу в поєднанні з ефектом сусідства є дуальним змістом ефекту кругової причинності.

Кожний із ефектів може бути оцінений через певні якісні показники, що вимірюються розміром економії від використання різних стратегій (див. рис. 3.19).

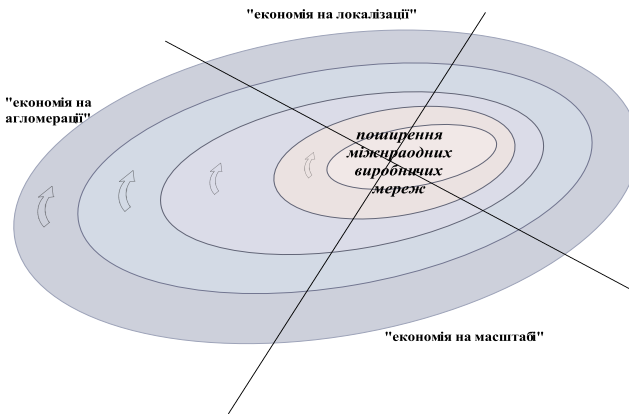

Рис. 3.19. Типи економії від використання різних стратегій при формуванні та поширенні міжнародних виробничих мереж
Джерело: склала автор

Враховуючи оцінені потенційні можливості України, ми стверджуємо, що нині вона перебуває на перехресті цих можливостей використання стратегічних орієнтацій на: економію на агломерації, економію на масштабі та економію на локалізації.

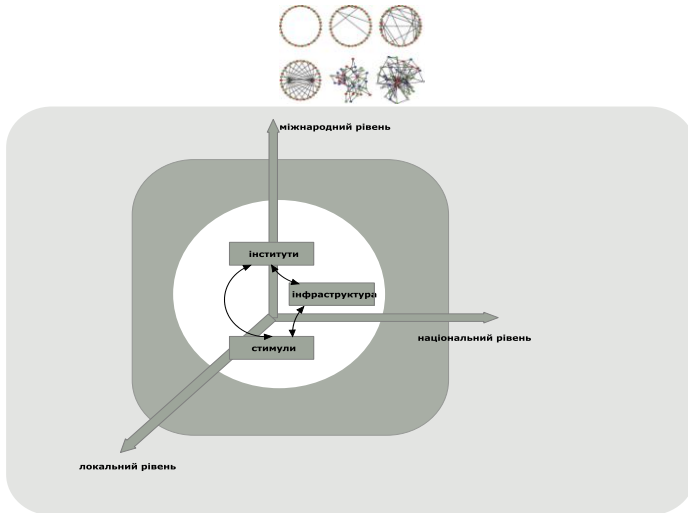

Рис. 3.20. Векторні орієнтації поширення МВМ

Джерело: склала автор

На рис. 3.20. відображено векторні орієнтації основних складових державної політики щодо входження підприємств України у МВМ; при цьому зазначаємо, що такої цілісної політики Україна досі не має. Тому країна випадає зі згаданого процесу і не може сповна скористатися окресленими ефектами.

На нашу думку, першою великою проблемою є відсутність чіткої позиції і системного бачення уряду щодо місця українських підприємств у МВМ. Якщо до позиції України у системі міжнародної торгівлі з країнами ЄС відповідні міністерства та відомства мають певне бачення і стратегію, то у сфері міжнародних виробничих відносин єдиної думки і позиції досі нема. Це приводить до того, що навіть якщо українські підприємства і мають потенційні конкурентні можливості, то в більшості випадків не знають про можливості їх реалізації через механізм МВМ. Великою проблемою є те, що Україна не проводить моніторингу перспективних географічних векторів формування МВМ. Це призводить до того, що потенційні вітчизняні учасники МВМ навіть не здогадуються про наявність у них можливостей отримання додаткових економічних вигод

від участі у МВМ. Тому ми пропонуємо використовувати результати нашого аналізу як основу для формування напрямків введення галузей промисловості України у МВМ Європи як за країнами, так і за критеріями ефективного функціонування.

РОЗДІЛ 4

Перспективи залучення підприємств України в МВМ Європи

4.1. Емпіричні варіанти міжнародної фрагментації виробництва за участю України.

На даний момент Україна володіє досить хорошими можливостями для розширення своєї участі у виробничих мережах Європи. На основі розрахунків коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва (кМФВ), галузевий розподіл міжнародної фрагментації виробництва (МФВ) за участі України свідчить про те, що вона являється достатньо активним учасником 3 галузевих мереж (легка, деревообробна, целюлозо паперова, хімічна промисловість та виробництво гумових і пластикових виробів), займає вагоме місце у 4 мережах (виробництво інших неметалевих мінеральних виробів, металургійна промисловість, виробництво машин та устаткування, інші види виробництва) і володіє потенційними можливостями у 2 мережах (харчова промисловість та виробництво коксу). Розподіл фрагментації представлений на рисунку 4.7. (розрахунки кМФВ по галузях за участю України за 1995 - 2007 роки).

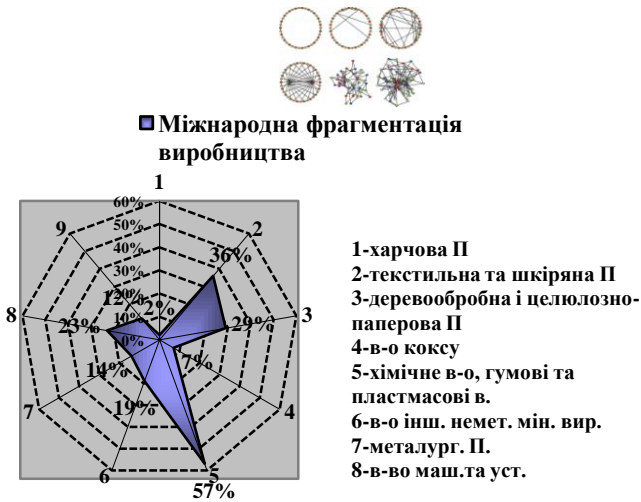
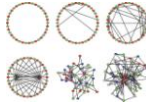

Рис. 4.1. Розподіл фрагментації виробництва України за основними видами промислової діяльності

Джерело: склала автор

Але аналіз ступеня залучення підприємств окремих галузей України в міжнародні виробничі мережі (МВМ) за кМФВ відображає лише реальну розстановку сил та пріоритетів [13] і не враховує потенційні можливості, пов'язані з ідентифікацією ключових чинників розвитку, що формують мотиваційну основу співробітництва. Так, результати проведеного емпіричного аналізу галузевих мереж за кМФВ та чинниками виявляють неоднозначність, а в більшості випадків не співпадіння утворюваних груп. Це доводить необхідність розробки варіантів міжнародної фрагментації за участю України за результатами емпіричної оцінки та ідентифікації чинників і кластерних груп за критеріями фрагментації та створеної доданої вартості.

Для емпіричної оцінки вибрано 9 галузевих мереж, в яких приймають участь підприємства України. Це дозволяє ідентифікувати загальну орієнтованість галузевої мережі на використання певного чинника і систему чинників, що

формують мотиваційну основу двохстороннього співробітництва між окремими країнами-партнерами, що приймають в ній участь.

Здійснений MAP-сплайновий аналіз мережі з виробництва машин та устаткування, свідчить про достатній зв'язок між досліджуваними змінними (коефіцієнт $R^2 = 0,44$). При цьому ідентифіковано лише два ключових чинники: витрати на робочу силу та кількість підприємств за видами промислової діяльності. Варто зауважити, що особливо дієвим є чинник витрат на робочу силу.

Порівняння MAP-сплайнових моделей для ЄС-25 та ЄС-25+ Україна дозволило виділити такі відмінні ознаки:

- 1) включення України не стимулює процес поглиблення МФВ у мережі;
- 2) змінюється позиції окремих чинників за вагомістю впливу. В групу ідентифікованих чинників включено кількість підприємств за видами промислової діяльності, виключається продуктивність праці, залишається витрати на робочу силу;
- 3) включення окремих країн у міжнародні виробничі мережі змінює не лише перелік ідентифікованих чинників, а і дозволяє використовувати додаткові переваги, що відображає специфіку «нової країни».

Так, надлишок робочої сили в Україні і можливість її використання на підприємствах міжнародних мереж значно знизило вагомість впливу на міжнародну фрагментацію виробництва, залишивши при цьому незмінний вплив витрат на робочу силу. Тому для України появляются нові можливості щодо залучення якісної кваліфікованої робочої сили як мотиваційної основи співробітництва.

Для міжнародної мережі даної галузі спостерігається дуже високий рівень кМФВ при максимально великій кількості підприємств за видами промислової діяльності та низькими витратами на робочу силу (див. рис. 4.2).

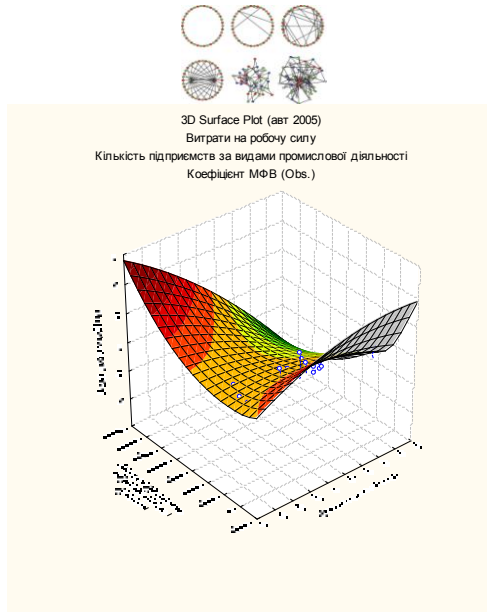

Рисунок 4.2. Вплив витрат на робочу силу та кількості підприємств за видами промислової діяльності на коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва

Джерело: склала автор

Тому за виділеними двома показниками (витрати на робочу силу та кількість підприємств за видами промислової діяльності) здійснено кластерний аналіз та виділено групи країн, які дають можливість адекватніше спроектувати міжнародні виробничі мережі за принципом вибірковості та селективності, притаманних окремій галузі виробництва. На рисунку 4.3. зображені 7 груп країн відповідно до аналізу і Україна є у складі з Великобританією, Польщею, Іспанією та Італією.

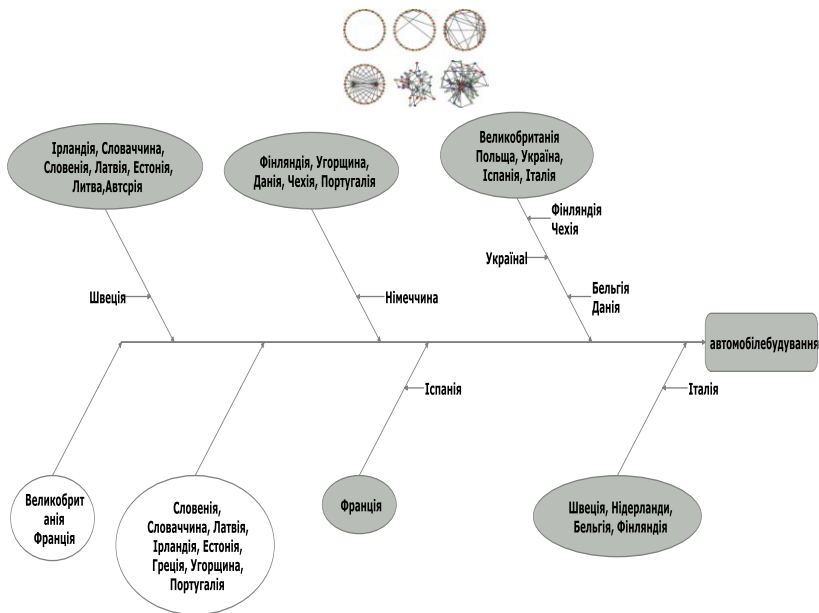

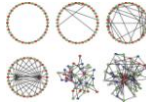
Рисунок 4.3 Групи країн виробництва машин та устаткування ЄС-25 + Україна за витратами на робочу силу та кількістю підприємств за видами промислової діяльності

Джерело: склала автор

Наступним етапом у комплексній емпіричній оцінці є кластерний аналіз за валовою доданою вартістю та доданою вартістю на одного зайнятого. Відповідно групи країн, які утворились внаслідок такого аналізу, виступають як доповнюючі елементи, створюючи таким чином повноцінний ланцюг створення доданої вартості. Так, Фінляндія, Чехія, Бельгія та Данія є учасниками однієї кластерної групи за доданою вартістю.

Проведений MAP-сплайновий аналіз свідчить про зв'язок між чинниками та коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва ($R^2=0,33$). При цьому ідентифіковано 3 ключових чинника: продуктивність праці, індекс локалізації, витрати на робочу силу.

Порівняння MAP-сплайнових моделей для ЄС-25 та ЄС-25 + Україна дозволило виділити такі відмінні ознаки:

- 1) включення України не стимулює процес поглиблення МФВ у мережі;
- 2) позиції ідентифікованих чинників за вагомістю впливу залишаються незмінними. В групу ідентифікованих чинників включено індекс локалізації, продуктивність праці та витрати на робочу силу;

Аналогічно за виділеними показниками проведений кластерний аналіз (рис.4.4), що дає змогу точніше та адекватніше сформувати виробничі мережі і в подальшому показати партнерів співробітництва у деревообробній та целюлозо-паперовій промисловості.

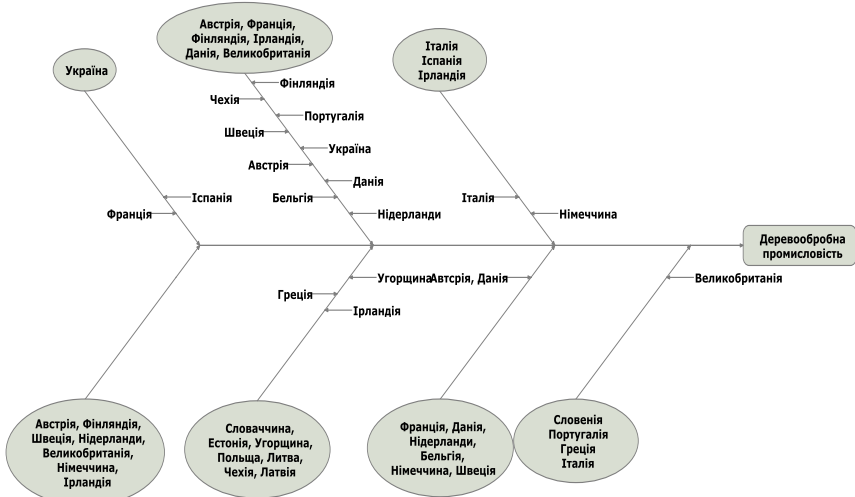
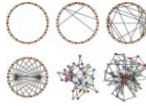

Рисунок 4.4. Групи країн деревообробної та целюлозо-паперовій промисловості ЄС-25 + Україна за витратами на робочу силу, продуктивністю праці та індексом локалізації

Джерело: склала автор

У цій промисловості Україна є єдиним представником, а Франція і Іспанія, як теж єдині представники своїх кластерних груп по кластеризації за доданою вартістю утворюють такий

ланцюг доданої вартості, що є основою міжнародної фрагментації виробництва.

Рисунок 4.5 (зверху) показує, що при таких можливостях максимальне значення кМФВ буде спостерігатись при достатньо високому значенні індексу локалізації та відповідно середньому значення продуктивності праці.

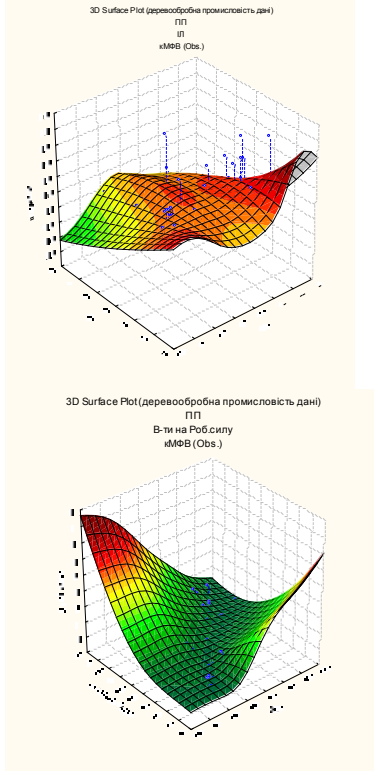

Рисунок 4.5.
Вплив продуктивності праці та індексу локалізації (рис. зліва) та продуктивності праці і витрат на робочу силу (рис. справа) на коефіцієнт міжнародної фрагментації деревообробної та целюлозо-паперовій промисловості

Джерело: розрахувала автор

При співвідношенні продуктивності праці та витрат на робочу силу максимальне значення буде при великих витратах на робочу силу та мінімальному значенні продуктивності праці. (рис.4.5 знизу)

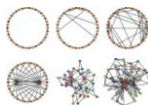

Рисунок 4.12 показує взаємозалежність між індексом локалізації та витратами на робочу силу. Таким чином максимальне значення кМФВ при максимальних витратах на робочу силу та низькому індексу локалізації та при підвищенні індексу локалізації коефіцієнт міжнародної фрагментації виробництва зменшуватиметься.

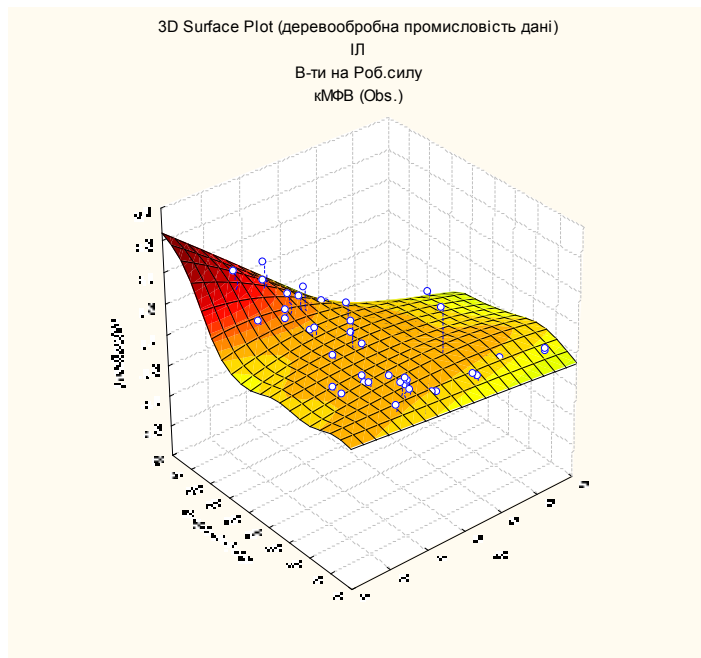
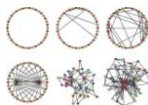

Рисунок 4.6. Вплив індексу локалізації і витрат на робочу силу на коефіцієнт міжнародної фрагментації деревообробної та целюлозно-паперовій промисловості

Джерело: розрахувала автор

Для максимального значення кМФВ необхідно знову ж таки мінімальне та середнє значення індекс локалізації та вищі значення продуктивності праці.

Результати MAP-сплайнового аналізу свідчить про достатній, але нерівномірний хаотичний зв'язок між МФВ та ідентифікованими чинниками ($R^2 = 0,33$). При цьому ідентифіковано 3 ключових чинника: продуктивність праці, витрати на робочу силу та індекс локалізації.

На рисунку 4.7 зображені результати кластеризації за трьома показниками в результаті чого ми отримали 7 груп країн. Україна входить у 7 групу разом із Словаччиною, Латвією та Литвою.

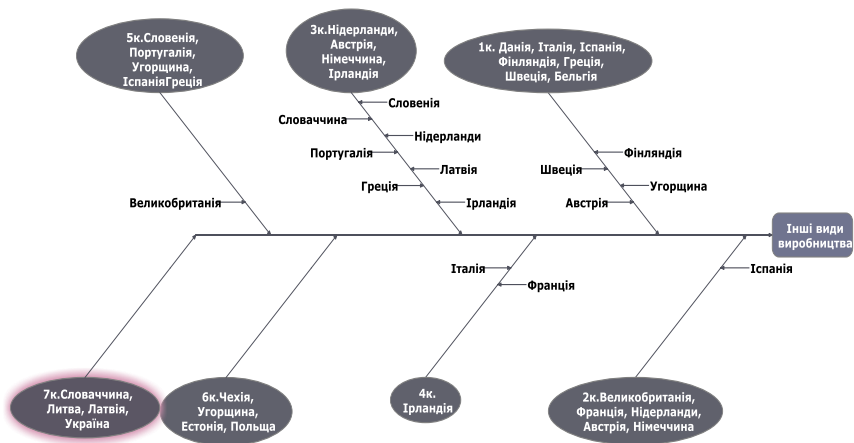
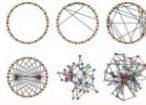

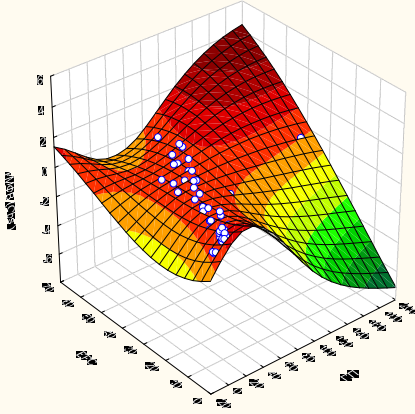
Рисунок 4.7. Групи країн у інших видах виробництва промисловості ЄС-25 + Україна за витратами на робочу силу, продуктивністю праці та індексом локалізації

Джерело: розробила автор

На наступному рисунку (4.8) можна бачити співвідношення продуктивності праці та витрат на робочу силу.

3D Surface Plot (електронні виробні дані)
ПП
ВРС
кМФВ (Obs.)

3D Surface Plot (електронні виробні дані)
ПП
ІЛ
кМФВ (Obs.)

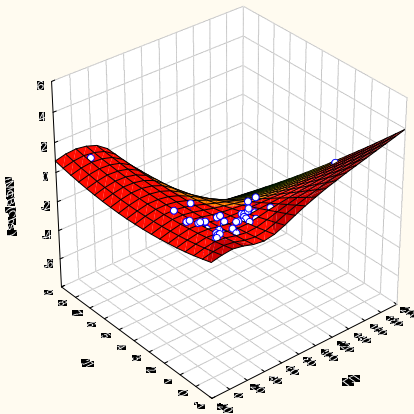
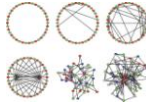

Рисунок 4.8.
Вплив
продуктивності праці
та витрат на робочу
силу (рис.зліва) і
продуктивності праці
та індексу локалізації
(рис. справа) на
коефіцієнт
міжнародної
фрагментації в інших
видах виробництва

Джерело: розрахувала автор

При співвідношенні продуктивності праці та індексу локалізації спостерігається інша ситуація: максимум кМФВ при високому індексу локалізації та низьких показниках продуктивності праці.(рис.4.8)

Для співвідношення витрати на робочу силу та індексу локалізації кМФВ високий при високому індексу локалізації та поступово буде зменшуватись із збільшенням витрат на робочу силу.(рис.4.9) Тобто у даній галузі промисловості для залучення країн у міжнародні виробничі мережі та ланцюги створення доданої вартості дуже важливим є те наскільки галузь сконцентрована та локалізована у певній країні, а такий показник як витрати на робочу силу не впливають на процес залучення.

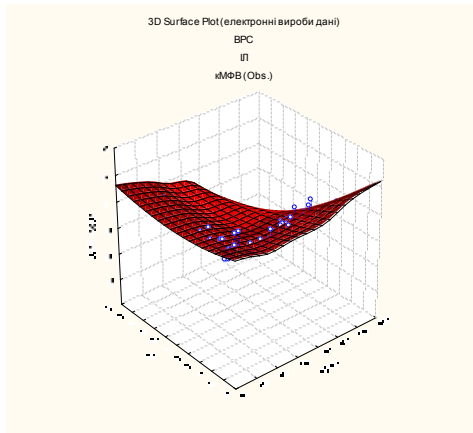
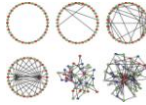

Рисунок 4.9. Вплив індексу локалізації і витрат на робочу силу на коефіцієнт міжнародної фрагментації в інших видах виробництва

Джерело: розрахувала автор

Результати МАР-сплайнового аналізу по **коксохімічній промисловості** свідчить про достатній, але нерівномірний хаотичний зв'язок між МФВ та ідентифікованими чинниками ($R^2 = 0,30$).

Порівняння MAP-слаймових моделей для ЄС-25 та ЄС-25 + Україна дозволило виділити такі відмінні ознаки:

- 1) включення України не стимулює процес поглиблення МФВ у мережі;
- 2) змінюються позиції окремих чинників за вагомістю впливу. В групу ідентифікованих чинників не включено кількість підприємств за видами промислової діяльності, виключається продуктивність праці, не включено витрати на робочу силу (для хімічної промисловості);
- 3) включення окремих країн у міжнародні виробничі мережі змінює не лише перелік ідентифікованих чинників, а і дозволяє використовувати додаткові переваги, що відображає специфіку «нової країни».

Адже надлишок робочої сили в Україні і можливість її залучення у підприємства міжнародних мереж значно знизило вагомість впливу на міжнародну фрагментацію виробництва, залишивши при цьому незмінний вплив витрат на робочу силу. Тому для України появляються нові можливості щодо залучення якісної кваліфікованої робочої сили як мотиваційної основи.

Результати такого кластерного аналізу зображені на рисунку 4.16. Україна входить у 8 кластерну групу країн разом із Словенією та Словаччиною. Цікавим моментом є те, що відповідно до кластерного аналізу за доданою вартістю Україна входить у групу з Данією, Бельгією, Італією, Швецією, Австрією, Великобританією (рис.4.10). Це пояснюється наявними потужностями у цій галузі промисловості, оскільки Україна є одним з найбільших виробників коксохімічних продуктів. Лише ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод» є найкрупнішим коксохімічним підприємством у Європі. На долю АКХЗ приходить до 20 % виробництва доменного коксу в Україні. В 2007 році АКХЗ виробив більш ніж 3 млн. тонн коксу для металургії. Для даної галузі R^2 рівний 0,30, порівняно з аналізом галузі без участі України R^2 рівний 0,47.

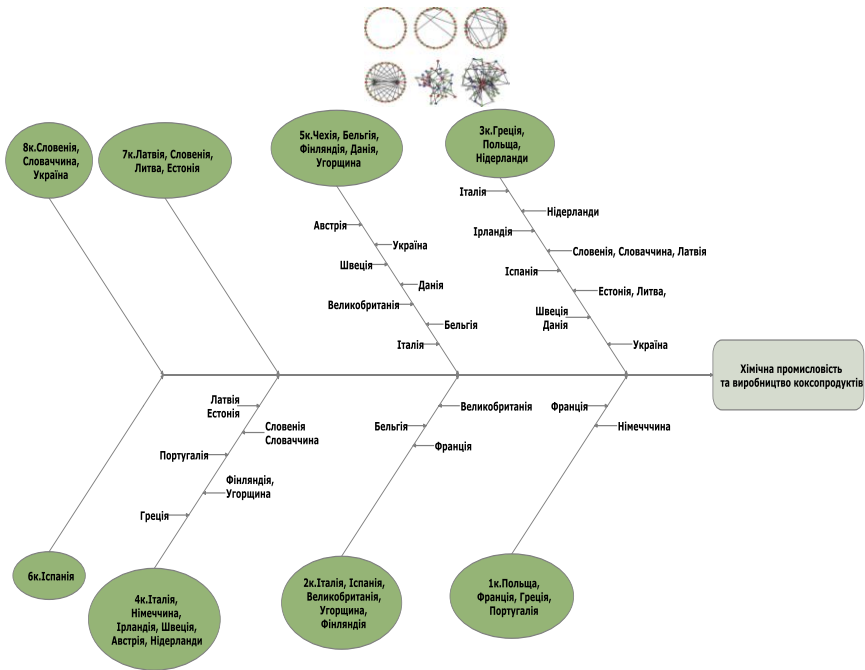

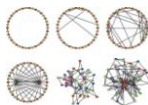
Рисунок 4.10. Групи країн у хімічній промисловості та виробництву кокспродуктів ЄС-25 + Україна за продуктивністю праці

Джерело: розробила автор

Результати MAP-сплайнового аналізу **легкої промисловості** свідчить про зв'язок між кМФВ та ідентифікованими чинниками на $R^2 = 0,33$. При цьому виділено два чинника: продуктивність праці та витрати на робочу силу.

Порівняння MAP-сплайнових моделей для ЄС-25 та ЄС-25 + Україна дозволило виділити такі відмінні ознаки:

- 1) включення України не стимулює процес поглиблення МФВ у мережі;
- 2) змінюються позиції окремих чинників за вагомістю впливу. В групу ідентифікованих чинників не включено індекс локалізації, виключається продуктивність праці, та витрати на робочу силу;

3) включення окремих країн у міжнародні виробничі мережі змінює не лише перелік ідентифікованих чинників, а і дозволяє використовувати додаткові переваги, що відображає специфіку «нової країни».

Знову ж таки надлишок робочої сили в Україні значно знизило вагомість впливу на міжнародну фрагментацію виробництва, залишивши при цьому незмінний вплив витрат на робочу силу. Тому для України виникають нові можливості щодо залучення якісної кваліфікованої робочої сили як мотиваційної основи.

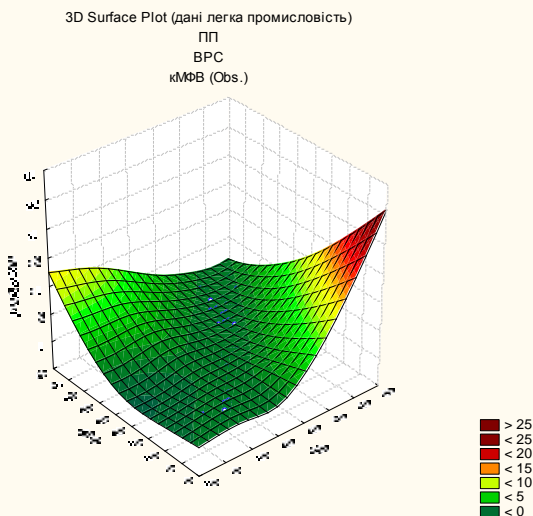
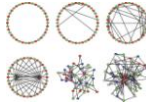

Рисунок 4.10. Вплив продуктивності праці (ПП) та витрат на робочу силу (ВРС) на коефіцієнт міжнародної фрагментації (кМФВ) в легкій промисловості

Джерело: розрахувала автор

В даному випадку рисунок 4.10 відображає вплив продуктивності праці та витрат на робочу силу на коефіцієнт міжнародної фрагментації в легкій промисловості. При цьому максимальне значення кМФВ буде за умов максимального

значення продуктивності праці та витратах на робочу силу нижче середнього.

На рисунку 4.11 зображена кластеризація підприємств легкої промисловості Європи, внаслідок чого виділено 7 груп країн. Україна в даному випадку є єдиним представником своєї групи. Кластерний аналіз за валовою доданою вартістю, доданою вартістю на одного зайнятого та коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва дозволив визначити додаткові елементи, відповідно.

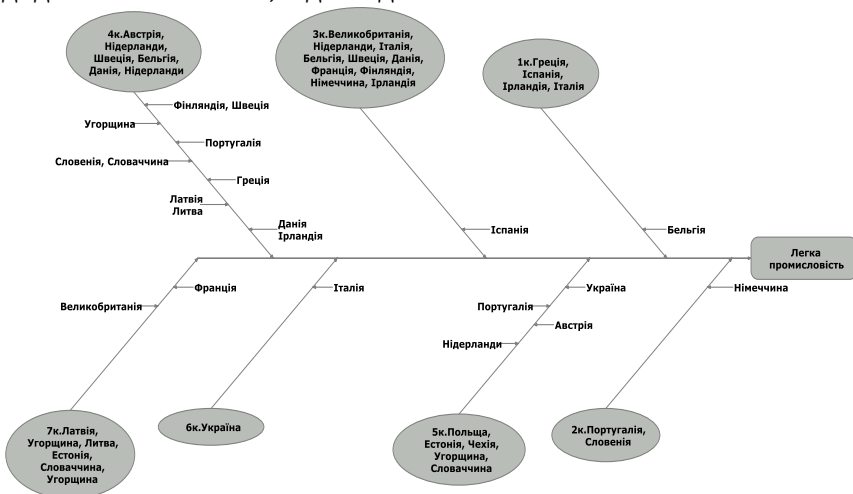
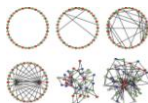

Рисунок 4.11. Групи країн у легкій промисловості ЄС-25 + Україна за продуктивністю праці та витратами на робочу силу

Джерело: розробила автор

Таким чином Україна входить у кластерну групу з Португалією, Австрією, Нідерланди, що доповнюють кластерну групу 1-го етапу к складі: Польща, Естонія, Чехія, Угорщина, Словаччина.

Результати MAP-сплайнового аналізу *металургійної промисловості* свідчать про достатній зв'язок між залежною та

незалежними змінними ($R^2 = 0,38$). При цьому ідентифіковано два чинника: продуктивність праці та витрати на робочу силу.

Порівняння MAP-сплайнових моделей для ЄС-25 та ЄС-25 + Україна дозволило виділити такі відмінні ознаки:

- 1) включення України не стимулює процес поглиблення МФВ у мережі;
- 2) змінюються позиції окремих чинників за вагомістю впливу. В групу ідентифікованих чинників не включено кількість підприємств за видами промислової діяльності, виключається індекс локалізації, включено продуктивність праці, незмінним залишаються витрати на робочу силу;
- 3) включення окремих країн у міжнародні виробничі мережі змінює не лише перелік ідентифікованих чинників, а і дозволяє використовувати додаткові переваги, що відображає специфіку «нової країни».

Знову ж таки надлишок робочої сили в Україні значно знизило вагомість впливу на міжнародну фрагментацію виробництва, залишивши при цьому незмінний вплив витрат на робочу силу. Тому для України виникають нові можливості щодо залучення якісної кваліфікованої робочої сили як мотиваційної основи.

На рисунку 4.12 максимальне значення кМФВ буде за умови максимальних значень як продуктивності праці, так і витрат на робочу силу, відображаючи при цьому стабільно високе зростання по всій площині.

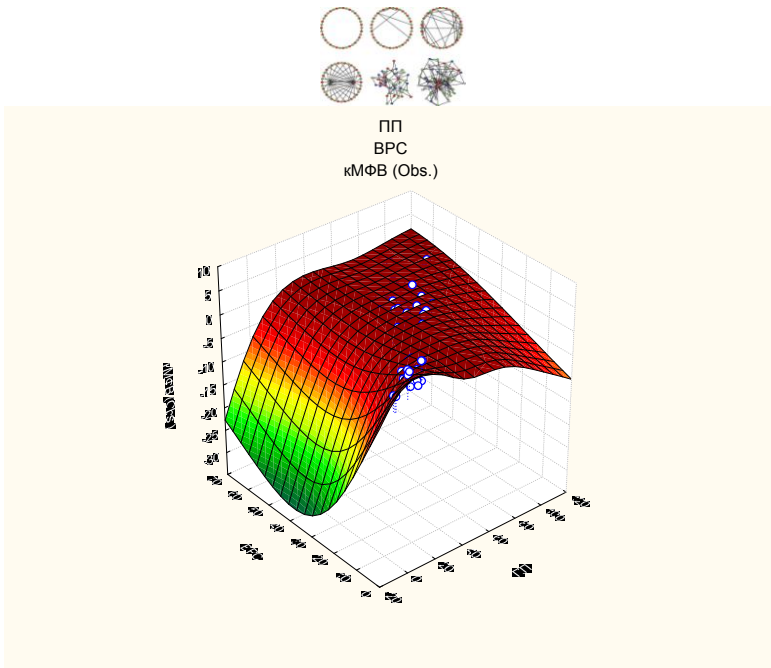

Рисунок 4.12. Вплив продуктивності праці та витрат на робочу силу на коефіцієнт міжнародної фрагментації у металургійній промисловості

Джерело: розрахувала автор

Отже, у цій галузі промисловості залученість у виробничі мережі та ланцюги створення доданої вартості буде залежати від того наскільки високою є продуктивність праці та як стимульовані працівники, наскільки високими є витрати на робочу силу у відповідних країнах Європи.

Проведений кластерний аналіз за визначеними важливими показниками (продуктивність праці та витрати на робочу силу) виділяє 6 груп країн. (рис.4.13) Україна разом з Естонією входить у 6 кластерну групу. Знову ж таки у випадку де виділяються чинники продуктивності праці та витрат на робочу силу, а в даному випадку необхідних високих показників при цьому, Україна знаходиться у кластерній групі з країнами схожими частково економічно.

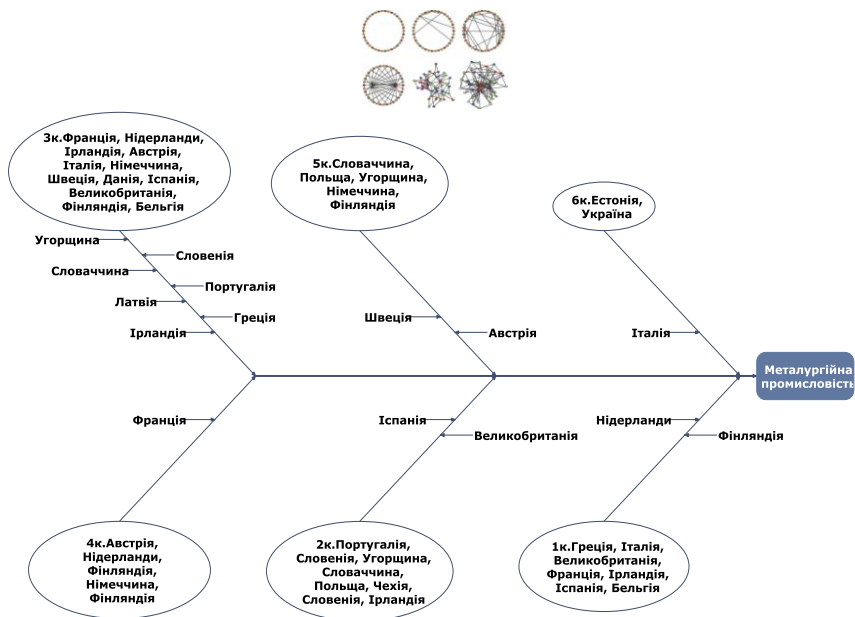

Рисунок 4.13. Групи країн у металургійній промисловості ЄС-25 + Україна за продуктивністю праці та витратами на робочу силу

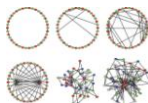
Джерело: розробила автор

Також варто сказати, що цей кластерний аналіз показує меншу кількість кластерів і вони є достатньо скупченими.

Результати MAP-сплайнового аналізу мережі з **виробництва гумових пластикових виробів** свідчать тісний зв'язок між коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва та ідентифікованими чинниками ($R^2 = 0,56$). При цьому ідентифіковано 3 ключових чинника: продуктивність праці, індекс локалізації та витрати на робочу силу.

Порівняння MAP-сплайнових моделей для ЄС-25 та ЄС-25 + Україна дозволило виділити такі відмінні ознаки:

- 1) включення України стимулює процес поглиблення МФВ у мережі;
- 2) змінюються позиції окремих чинників за вагомістю впливу. В групу ідентифікованих чинників не включено кількість підприємств за видами промислової діяльності,

включено продуктивність праці та індекс локалізації, незмінним залишаються витрати на робочу силу;

3) включення окремих країн у міжнародні виробничі мережі змінює не лише перелік ідентифікованих чинників, а і дозволяє використовувати додаткові переваги, що відображає специфіку «нової країни».

В даній галузі надлишок робочої сили в Україні значно збільшило вагомість впливу на міжнародну фрагментацію виробництва, залишивши при цьому незмінний вплив витрат на робочу силу. Тому для України виникають нові можливості щодо залучення якісної кваліфікованої робочої сили як мотиваційної основи.

Рисунок 4.14 (зліва) відображає циклічні коливання кМФВ, та усі максимальні їх значення виникають за рахунок високих показників продуктивності праці та індексу локалізації.

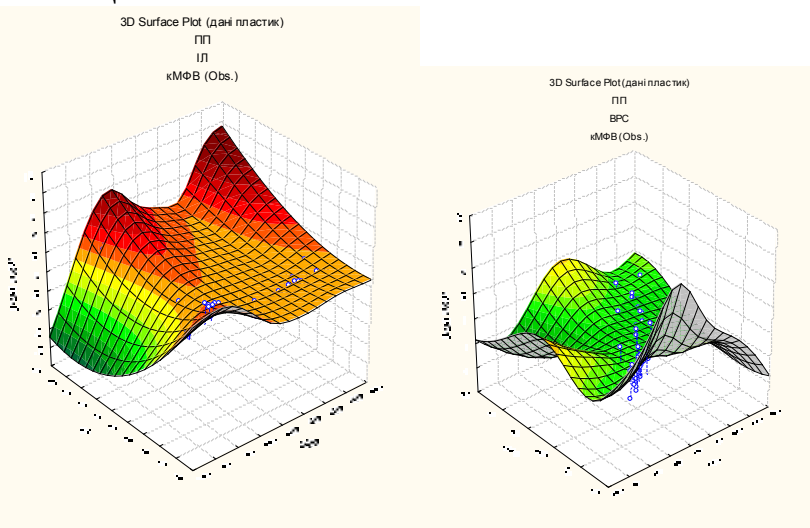
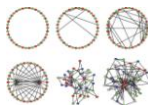

Рисунок 4.14. Вплив продуктивності праці та індексу локалізації (рис.зліва) і продуктивності праці та витрат на робочу силу (рис.

справа) на коефіцієнт міжнародної фрагментації в виробництві гумових та пластикових

Джерело: розробила автор

На рисунку 4.14 (справа) зображені теж циклічні коливання кМФВ, при цьому максимального свого значення він набуває при середніх позиціях як витрат, так і продуктивності праці.

На наступному рисунку (4.15) однозначно спостерігається максимальний кМФВ при максимальних значень обох показників: і витрат на робочу силу та індексу локалізації.

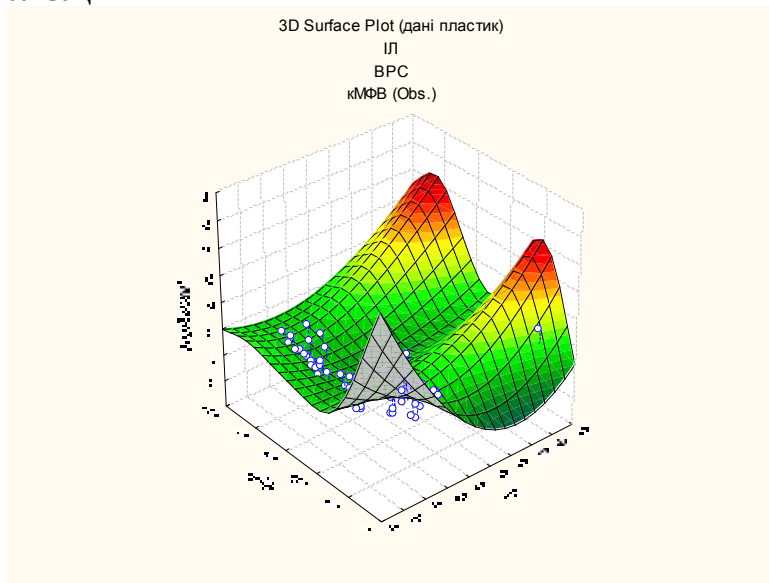
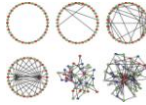

Рисунок 4.15. Вплив індексу локалізації та витрат на робочу силу на кМФ у виробництві гумових та пластикових виробів

Джерело: розрахувала автор

Здійснений наступний крок комплексної емпіричної оцінки – це кластерний аналіз за трьома ключовими

показниками: продуктивність праці, індекс локалізації та витрати на робочу силу. Як і в більшості галузей цей аналіз показав 7 груп країн (кластерів). На рисунку 4.16 зображена їх класифікація. Відповідно до кластеризації Україна входить у 7 кластер разом із Словаччиною, Литвою, Естонією, Латвією та Угорщиною. Таким чином ми знову підтверджуємо висновок про те, що з ключовими чинниками продуктивності праці та витрат на робочу силу є країни з частково схожим економічним становищем.

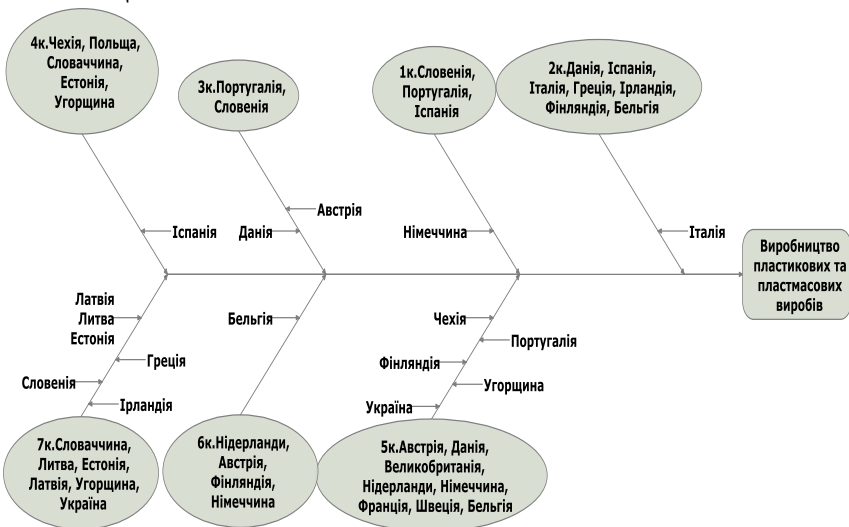
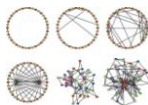

Рисунок 4.16. Групи країн у виробництві гумових та пластикових ЄС-25 + Україна за продуктивністю праці, витратами на робочу силу та індексом локалізації

Джерело: розробила автор

Третім кроком є здійснений кластерний аналіз за ЄС-25+Україна за валовою доданою вартістю та доданою вартістю на одного зайнятого. Відповідно до цього Україна входить у склад з Чехією, Фінляндією, Португалією та Угорщиною, що

доповнюють 5 кластерну групу країн (поділ за ключовими показниками) куди Україна не входить. Таким чином іде взаємодоповнення за вибором.

МАР-сплайновий аналіз по *харчовій промисловості* не показав жодного чинника, які визначали би міжнародну фрагментацію виробництва у цій галузі. Відповідно МАР-сплайнової моделі теж немає як і зв'язку.

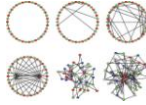
Таким чином це дозволило нам:

- позиціонувати Україну в міжнародному ланцюгу створення доданої вартості для визначення перспективного кола країн-партнерів з відображенням ступеня важливості галузі кожної країни у співробітництві із зовнішніми партнерами;
- позиціонувати Україну в МВМ при умові збалансування її економічних інтересів в можливих формах міжнародного співробітництва.

4.2. Перспективні схеми міжнародної фрагментації виробництва України.

Поглиблення інтеграційних процесів в рамках економічного простору Європи активізує формування новітніх тенденцій у розвитку міжнародних виробничих мереж, які виявляють схильність до розширення за рахунок включення нових підприємств з країн Східної Європи і фрагментують виробничий процес за більшою кількістю просторових векторів. Відповідно до цього виникає потреба у розгляді схем поширення міжнародних виробничих мереж за участю України.

Аналізуючи просторову схему міжнародної фрагментації виробництва, ми беремо до уваги лише ті країни, які входять в ідентифіковані в кластерні групи і включають Україну.

Міжнародна виробнича мережа легкої промисловості

Підприємства легкої промисловості формують 7 кластерних груп країн Європи за ступенем схожості реакції на досліджувані чинники. За результатами проведеного емпіричного дослідження Україна позиціонована лише в одній кластерній групі і є, до того ж, єдиним її представником. Але за результатами аналізу Італія також є достатньо зацікавленою щодо розширення відповідного ланцюга створення доданої вартості за рахунок її об'єднання з Україною. Це підтверджується тим, що Італія одноосібно входить в кластер, який за доцентровою відстанню до центроїда разом із Україною найближчі один до одного. Окрім того українські компанії Textil-Lux та Eolis є найбільшими продавцями тканин, що імпортують для подальшого використання з Чехії та Італії.

Окрім того, паралельно формується ширший за своїм складом міжнародний ланцюг створення доданої вартості, в якому Україна виступає як учасник кластерної групи. Ці країни, як разом, так і за принципом вибірковості, можуть залучати у свій ланцюг країни з виокремленої кластерної групи за показниками продуктивності праці і витрат на робочу силу, до складу якої входять Польща, Естонія, Чехія, Угорщина, Словаччина. Виокремлені міжнародні ланцюги створення доданої вартості утворюють міжнародну виробничу мережу легкої промисловості України, створюючи підґрунтя для потенційних організаційних форм співробітництва.

На рисунку 4.17 зображена пропонує нами схема міжнародної виробничої мережі легкої промисловості за участю України.

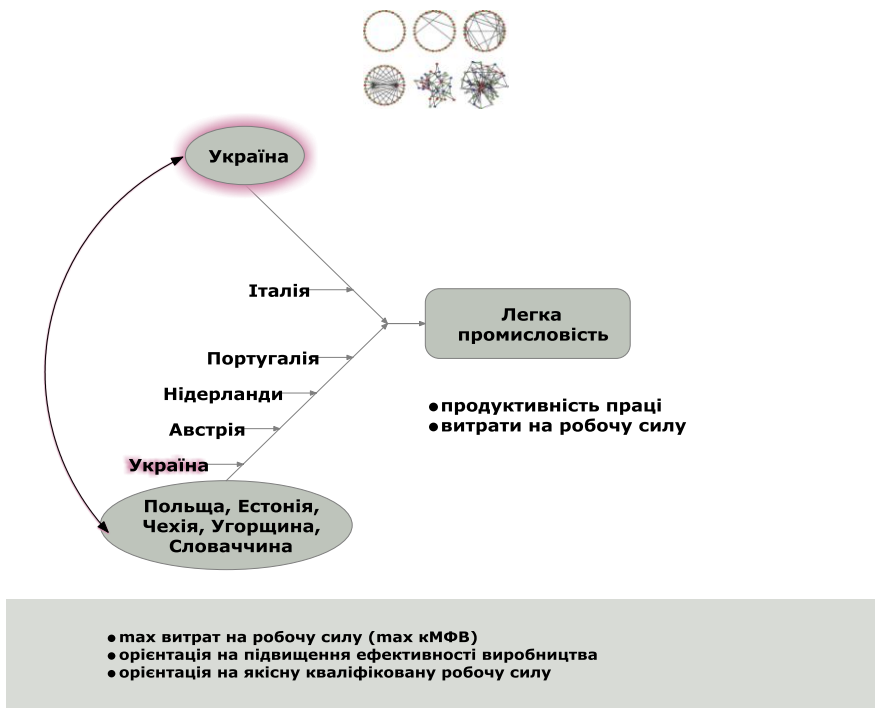
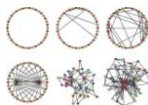

Рисунок 4.17. Схема міжнародної виробничої мережі легкої промисловості за участю України

Джерело: побудувала автор

В даному випадку ми говоримо про мережу, в якій ідентифіковано пріоритетні мотиваційні чинники розвитку для кожної країни. Варто звернути увагу на той факт, що для всіх країн-учасників (окрім України) витрати на робочу силу є визначальним чинником, що впливає на формування відповідної економічної мотивації європейських підприємств. В свою чергу, Україна може запропонувати порівняно якісну і кваліфіковану робочу силу, що розглядається як додатковий аргумент щодо доцільності міжнародного виробничого співробітництва в даній галузі.

В даному випадку представники цієї мережі за пріоритетні чинники використовують продуктивність праці та витрати на робочу силу. Тобто ми можемо сказати, що ця

мережа є орієнтована на підвищення ефективності виробництва та на якісну кваліфіковану робочу силу. Ми не говоримо про дешеву працю, адже фактор дешевої чи низькооплачуваної робочої сили перестає бути достатньо привабливим та зменшується його застосування як стимулюючого до співробітництва чинника (з кожним роком збільшується кількість кваліфікованих працівників).

Для Нідерландів та Австрії актуальним є чинник «продуктивність праці», який в поєднанні з «витратами на робочу силу», може мати неоднозначні наслідки при визначенні мотиваційних основ співробітництва з українськими підприємствами. Продуктивність праці пов'язана з якісними характеристиками виробничого процесу, включаючи ефективність, а національна економіка України перебуває лише на етапі переходу до економіки, орієнтованої на ефективність. Тому реально використання даного чинника для формування адекватної мотиваційної основи міжнародного співробітництва в даній галузі буде мати достатньо обмежену площину.

Враховуючи вищевикладене, визначаємо рівень гармонізації інтересів країн-партнерів залежно від особливостей формування мотиваційної основи багатостороннього співробітництва. Тобто ці країни можуть розглядатись як партнери на засадах абсолютно підконтрольних підприємств, так і на засадах незалежних контрактних відносин, або як було зазначено у п.1.1. за принципом діяльності «на відстані витягнутої руки» (arm's length principle (ALP)) – тобто частини однієї транзакції є незалежними, базуючи свою діяльність на контрактній основі з окремими незалежними фірмами.

Міжнародна виробнича мережа Європи по виробництву машин та устаткування⁸

⁸ виробництво машин та устаткування включатиме галузь електрообладнання та автомобілебудування

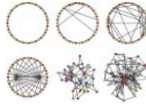

Рисунок 4.18 демонструє міжнародну виробничу мережу з 9 країн в тому числі за участю України.

Таким чином ми отримуємо наступний перелік економічної орієнтації партнерського співробітництва підприємств мережі на:

- 1) ефект «економії на масштабах»;
- 2) підвищення ефективності виробництва, що в цілому має одну мету мінімізацію витрат та збільшення чи збереження частки створеної доданої вартості.

Тому перспективи позиціонування України в даній мережі більшою мірою пов'язуються з використанням більш дешевших, але не менш якісних факторів виробництва.

При цьому звертаємо увагу на той факт, що для усіх країн чинник «витрати на робочу силу» є важливим. Це є свідченням важливості якісних характеристик робочої сили для розвитку даної галузевої мережі. Що стосується інших чинників, то «кількість підприємств за видами промислової діяльності» дає можливість говорити про необхідність розміщення елементів географічно фрагментованого процесу створення доданої вартості. Таким чином базис мотиваційної основи міжнародного співробітництва в даній мережі формується за рахунок додаткових можливостей для ефективного та економічно доцільного використання робочої сили. Додатковими чинниками є розгалуженість/поширення мережі та спеціалізація країни. Враховуючи особливості України, автор обґрунтовує висновок щодо існування реальних можливостей для розширення своєї присутності в даній мережі по всіх детермінантах її розвитку.

Рисунок 4.18. Схема міжнародної виробничої мережі виробництва машин та устаткування за участі України

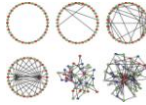
Джерело: побудувала автор

При чому Україна в даній мережі орієнтується на пріоритетні для неї чинники: кількість підприємств за видами промислової діяльності та витрати на робочу силу. Оскільки максимальне значення коефіцієнта міжнародної фрагментації виробництва відзначається за рахунок максимального показника кількості підприємств за видами промислової діяльності, що у сукупності з чинником «витрати на робочу силу», зможе запропонувати хорошу мотиваційну основу для країн партнерів України.

Таким чином ми отримуємо наступний перелік економічної орієнтації партнерського співробітництва підприємств мережі на:

- 1) «економії на масштабі»;
- 2) залучення кваліфікованої якісної робочої сили.

Міжнародна виробнича мережа Європи коксохімічної промисловості

На рисунку 4.19 зображена модель по виробництві коксу за участі України. Ця галузь представлена на європейському ринку 8-ма можливими ланцюгами створення доданої вартості. Україна входить у 8-ий ланцюг разом із Словенією та Словаччиною. Окрім того паралельно формується інший міжнародний ланцюг створення доданої вартості, ширший за своїм складом, в якому Україна виступає як учасник кластерної групи за доданою вартістю. Тобто ці країни як разом, так і за принципом вибіркоковості можуть залучати у свій ланцюг країни з виокремленої кластерної групи зі складом Чехії, Бельгії, Данії, Фінляндії, Угорщини.

За результатами аналізу для цієї галузі важливим є застосування лише одного ключового чинника – «продуктивність праці». Тому загалом орієнтацію виробничої мережі можна ідентифікувати як орієнтація на підвищення ефективності виробництва.

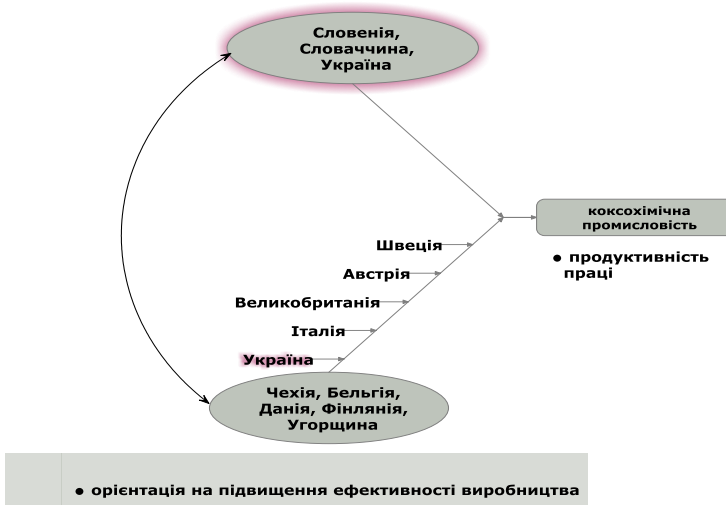
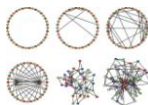

Рисунок 4.19. Схема міжнародної виробничої мережі виробництва коксу за участі України

Джерело: побудувала автор

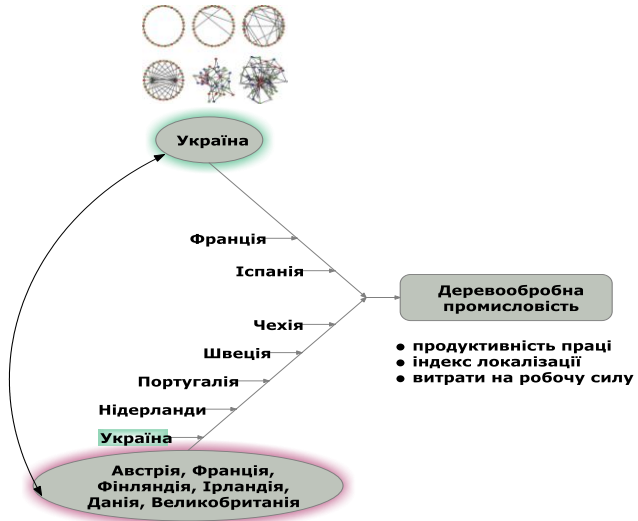
Варто сказати, що при здійсненні кластерного аналізу за показниками валової доданої вартості по галузі загалом та валової доданої вартості на одного зайнятого, Україна показує достатньо хороші результати. Такі позиції практично в усіх мережах дають можливість говорити про Україну як стратегічного країну-партнера для інших учасників.

Враховуючи вищевикладене та вже існуючий досвід міжнародного співробітництва України з підприємствами даної галузі, ця міжнародна мережа, на нашу думку, визначається як достатньо приваблива для нашої країни на перспективу.

Таким чином, рівень гармонізації інтересів країн-партнерів залежить від особливостей формування мотиваційної основи багатостороннього співробітництва. Тобто ці країни можуть розглядатись як партнери на засадах абсолютно підконтрольних підприємств, так і на засадах незалежних контрактних відносин, або як було зазначено у п.1.1. за принципом діяльності «на відстані витягнутої руки» (arm's length principle (ALP)) – тобто частини однієї трансакції є незалежними, базуючи свою діяльність на контрактній основі з окремими незалежними фірмами.

Міжнародна виробнича мережа деревообробної промисловості Європи

Далі для розгляду пропонуємо на рисунку 4.20 міжнародну виробничу мережу деревообробної промисловості за участю України.

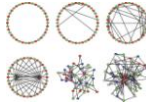
- орієнтація на ефект "економії на масштабах"
- орієнтація на підвищення ефективності виробництва
- залучення якісної кваліфікованої робочої сили
- max витрати на робочу силу (max КМФВ)

Рисунок 4.20. Схема міжнародної виробничої мережі деревообробної промисловості за участі України

Джерел: побудувала автор

Представлений рисунок 4.20 дає можливість спостерігати достатньо розгалужену мережу. Варто відмітити, що Україна є єдиним представником

своїєї кластерної групи. В даному випадку Утворює міжнародний виробничий ланцюг з Францією, Іспанією (за результатами кластерного аналізу доданої вартості). Паралельно формується інший ланцюг створення доданої вартості, значно розгалуженіший. У цьому випадку такі країни як Австрія, Франція, Фінляндія, Ірландія, Данія, Великобританія при доповненні Чехії, Швеції, Португалії, Нідерландів та України, утворюють ланцюг створення доданої вартості. Загалом ця виробнича мережа за участі України має широкую мотиваційну базу для пошуку партнерів та безпосереднього співробітництва.

Таким чином ми отримуємо наступний перелік економічної орієнтації партнерського співробітництва підприємств мережі на:

- 1) ефект «економії на масштабі»;
- 2) підвищення ефективності виробництва;
- 3) залучення якісної кваліфікованої робочої сили, що створює додаткові конкурентні переваги при розміщенні фрагментів цієї мережі.

Окрім того варто знову відмітити, що рівень гармонізації інтересів країн-партнерів залежить від особливостей формування мотиваційної основи багатостороннього співробітництва. Тобто ці країни можуть розглядатись як партнери на засадах абсолютно підконтрольних підприємств, так і на засадах незалежних контрактних відносин, за п.1.1. на принципі діяльності «на відстані витягнутої руки» (arm's length principle (ALP)).

Міжнародна виробнича мережа Європи по виробництву гумових та пластикових виробів.

Рисунок 4.21 демонструє створення достатньо розгалуженої міжнародної виробничої мережі по виробництву інших неметалевих мінеральних виробів. Україна разом із Словаччиною, Литвою, Естонією, Латвією та Угорщиною є членами кластерної групи, яка орієнтуються на застосуванні трьох чинників: продуктивність праці, індекс локалізації та витрати на робочу силу. Греція та Ірландія є членами іншої кластерної групи за показниками доданої вартості, що разом із першою групою відповідно до критерію близькості доцентрової відстані до центрів утворюють один ланцюг створення доданої вартості. Паралельний ланцюг доданої вартості є диверсифікованіший та включає Австрію, Данію, Великобританію, Нідерланди, Німеччину, Францію, Швецію та Бельгію. Україна виступає як одна з країн паралельної кластерної групи, що може бути ланкою ланцюга створення доданої вартості разом із Угорщиною, Португалією та Чехією.

Варто звернути увагу на таку закономірність, що прослідковується по усіх розглянутих галузях: нові члени ЄС орієнтовані в більшій мірі на підвищення продуктивності праці, тому вони не ідентифікуються як важливі партнери.

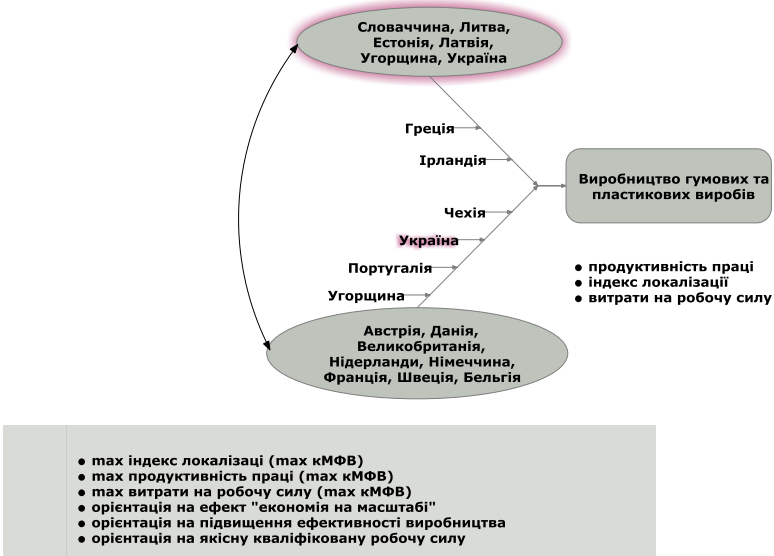
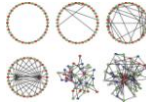

Рисунок 4.21. Схема міжнародної виробничої мережі виробництва гумових та пластикових виробів за участі України
Джерело: побудувала автор

Цікавим також є той факт, що чинник продуктивності праці у розгляді іноземними дослідниками виробничих мереж центрально-східного напрямку (без України) вважався як один з найважливіших, а інколи єдиним для формування мереж. Тому перевагою запропонованої міжнародної виробничої мережі є врахування інших чинників, що дозволяє диверсифікувати мережі та включити Україну.

Аналогічно до попередньої міжнародної виробничої мережі, виробнича мережа на рис. 4.28 пропонує так ж мотиваційну базу для формування подальших форм

співробітництва. Таким чином ми отримуємо наступний перелік економічної орієнтації партнерського співробітництва підприємств мережі на:

1. ефект «економії на масштабі»;
2. підвищення ефективності виробництва;
3. залучення якісної кваліфікованої робочої сили, що створює додаткові конкурентні переваги при розміщенні фрагментів цієї мережі.

Виокремлені міжнародні ланцюги створення доданої вартості у своїй сукупності утворюють міжнародну виробничу мережу по виробництву гумових та пластикових виробів України. Таким чином представники з двох ланцюгів створення доданої вартості можуть розглядатись як партнери на засадах абсолютно підконтрольних підприємств, так і на засадах незалежних контрактних відносин, за п.1.1. на принципі діяльності «на відстані витягнутої руки» (arm's length principle (ALP)).

Харчова промисловість

Відсутність зв'язку між досліджуваними чинниками та коефіцієнтом міжнародної фрагментації виробництва не дозволяє зобразити відповідну схему розширення міжнародної виробничої мережі харчової промисловості за участі України. В такому випадку виробничі фрагменти можна ідентифікувати як такі, що перебувають у стані становлення і в подальшому можлива їх трансформація та дислокація у пошуку конкурентних переваг та мотиваційної бази для співробітництва з країнами Європи.

Підсумовуючи вище сказане, пропонуємо на рис. 4.22 просторову модель розвитку міжнародної фрагментації виробництва.

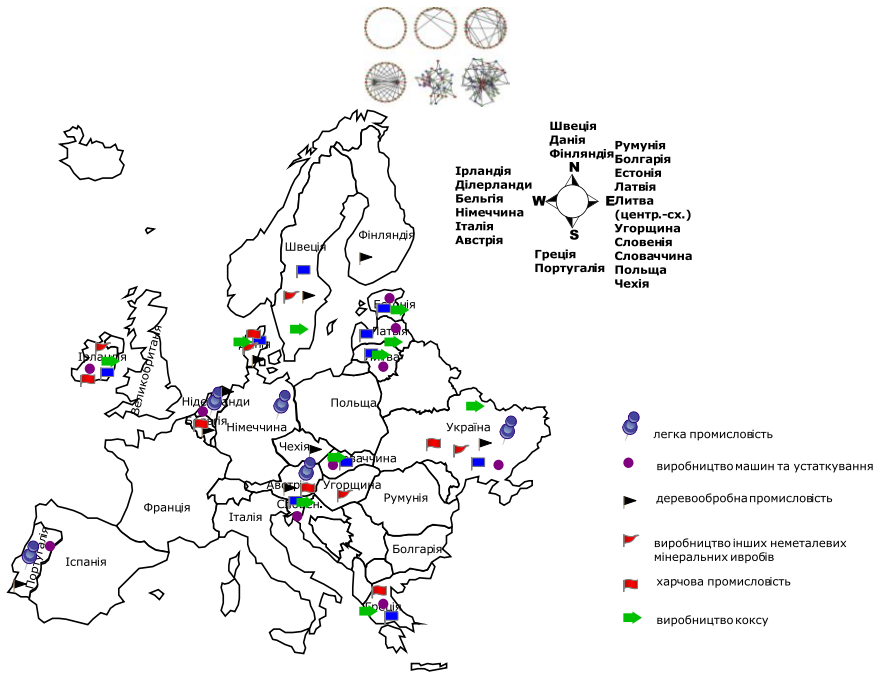

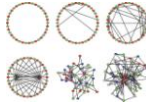
Рисунок 4.22. Просторова модель розвитку фрагментації міжнародного виробництва за участю України

Джерело: побудувала автор

Таким чином це дає можливість візуалізувати результати запропонованих схем по галузях та підтвердити думку, висунуту на початку параграфа про перспективи розвитку східноєвропейського вектора міжфірмового співробітництва країн Європи.

4.3. Напрямки та мотиваційні основи співробітництва України в рамках міжнародних виробничих мереж Європи

Розгляд теоретичних основ міжнародної фрагментації виробництва, проведення емпіричних оцінок міжнародних

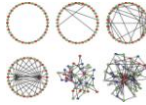

виробничих мереж за країнами Європи дали змогу систематизувати базові чинники її розвитку у двох контекстах:

- При ідентифікації системи ключових чинників розвитку галузевих мереж,
- Для виокремлення двох різновидностей груп країн: (1) кластерних груп та (2) країн, що залучаються (чи можуть бути залучені) в мережу при її розширенні чи створенні нових елементів ланцюга створення доданої вартості.

Проведена систематизація ключових чинників дозволила виокремити ключові точки розвитку МФВ як з точки зору безпосередньої мотивації підприємств-партнерів, так і з точки зору формування ланцюга створення доданої вартості. Враховуючи це, висувається припущення про те, що використання даних чинників повинно визначати напрямки розвитку двостороннього співробітництва окремих партнерів і відповідного їм ланцюга створення доданої вартості. Спільність цих чинників для підприємств-партнерів дозволяє гармонізувати їх економічні інтереси залежно від конкурентних і факторних переваг окремої країни і підприємства, які дістають своє відображення через виділені ключові чинники. Таким чином створюються найбільш сприятливі умови для формування спільної мотиваційної основи для гармонізації економічних інтересів.

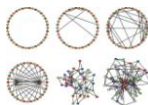
Тому результати проведеного дослідження були покладені в основу при виокремленні системи інтересів та формуванні відповідної мотиваційної основи міжнародного співробітництва підприємств окремих галузей по країнам Європи, включаючи Україну. Враховуючи те, що Україна володіє достатнім стратегічним потенціалом для участі у міжнародних виробничих мережах, виокремлення специфіки формування її мотиваційної основи та визначення векторних пріоритетів такого співробітництва складають важливу прикладну задачу даного дослідження.

Пропонуємо розглянути мотиваційну основу для співробітництва в рамках **стратегічного, пріоритетного та потенційного партнерства** відповідно для кожної галузі.

Так, у *легкій промисловості* стратегічним партнерами для України визначено Італію. Спільним чинником, що впливає на формування їх зацікавленості у розвитку двохстороннього співробітництва, ідентифіковано «продуктивність паці» та «витрати на робочу силу». Тому мотиваційна основа їх міжнародної співпраці, насамперед, ґрунтується на взаємній зацікавленості сторін щодо включення нових підприємств в мережу і формування нового ланцюга створення доданої вартості, який дозволить знизити витрати на робочу силу. Враховуючи це, вважаємо, що найбільш перспективною за даних умов форму співпраці – включення в корпоративні мережі Італії підприємств легкої промисловості України. При цьому обидві сторони отримують додаткові переваги щодо використання синергетичного ефекту взаємодії внаслідок: (а) активізації міжфірмових фінансових потоків, включаючи потоки капіталу; (б) міграції технологій для ефективнішого здійснення їх діяльності (у формі філії, дочірнього підприємства або асоційованого). Окрім того орієнтація Італії на якісні показники: «витрати на робочу силу» та «продуктивність праці» створює мотиваційну основу для використання такої форми організації міжнародного співробітництва як виробнича кооперація.

Підсумовуючи вищевикладене, ми приходимо до висновку, що економічна мотивація обох сторін характеризується достатньо високим рівнем інтегрованості інтересів та гнучкості використовуваних організаційних структур, при яких доцільним буде використання найрізноманітніших форм міжнародної співпраці. Вибір однієї з них в більшій мірі залежатиме від політичних чинників, включаючи узгодженість нормативно-правового середовища

країн і, відповідно, можливість використання певної організаційної форми співробітництва.

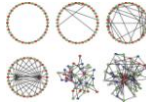
В якості пріоритетного партнера України для підприємств легкої промисловості визначено Нідерланди, які зацікавлені в зменшенні витрат на робочу силу та підвищенні продуктивності праці. Оскільки ця країна в даній галузі виявляє вузьку мотиваційну основу, що формується під впливом лише одного фактора – робочої сили, спостерігається асиметрія інтересів країн-партнерів. Певна їх гармонізація можлива через пролонгацію зв'язків та залежностей, при якій:

(1) залучення якісної кваліфікованої робочої сили (інтереси Нідерландів) відбуватиметься на території України і супроводжуватиметься створенням додаткових робочих місць (інтереси України);

(2) підвищення продуктивності праці (інтереси Нідерландів) стане результатом впровадження передових технологій із відповідним залученням іноземного капіталу в рамках вже існуючих чи новостворених підприємств (інтереси України).

Враховуючи особливості гармонізації інтересів України і Нідерландів, найбільш прийнятною, на нашу думку, організаційною формою міжнародного співробітництва для них є спільні підприємства з більшою часткою іноземного капіталу, включаючи новітні технології.

Потенційним партнером у запропонованій моделі ідентифіковано Португалію. Вузька мотиваційна основа співробітництва значно обмежує можливості сторін щодо гармонізації їх економічних інтересів. Тому пропонуємо для застосування форми міжнародного співробітництва, які дозволять обом країнам сформувати додаткову зацікавленість для отримання синергійних ефектів від об'єднання економічних потенціалів підприємств, зокрема, обмін досвідом, формування спільних логістичних мереж, а в перспективі - перенесення працездатних частин виробничого процесу на

підприємства України, тощо. Враховуючи це, потенційними формами співробітництва на даному етапі буде ділове партнерство або узгодження чи спільна організація експортно-імпоротної діяльності.

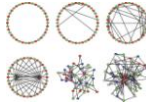
Таблиця 4.1.

Мотиваційні основи співробітництва України в рамках міжнародних виробничих мереж легкої промисловості Європи

Вид партнерства	Країна-партнер	Форма міжнародного співробітництва
Стратегічне	Італія	включення в корпоративні мережі підприємств країни
		виробнича кооперація
Пріоритетне	Нідерланди Португалія Австрія	спільні підприємства з більшою часткою іноземного капіталу, включаючи новітні технології.
Потенційне	Польща Естонія Чехія	обмін досвідом, формування спільних логістичних мереж
	Угорщина Словаччина	ділове партнерство або узгодження чи спільна організація експортно-імпоротної діяльності.

Джерело: склала автор

У *коксохімічній промисловості* виділяється низка ключових чинників розвитку, що створює достатньо хороші передумови для узгодження інтересів та гармонізації відповідної їм мотиваційної основи міжнародного співробітництва. Так, Словенія та Словаччина віднесені до стратегічних партнерів України з огляду на можливість формування мотиваційної основи співробітництва з

використанням спільності інтересів в поширенні існуючої мережі за рахунок орієнтації на спільний чинник – продуктивність праці, спрямовуючи на підвищення ефективності виробництва. В свою чергу, створення робочих місць зазвичай супроводжується переміщенням технологій, що сприятиме підвищенню продуктивності праці. Тому подальший розвиток такої співпраці сприятиме отриманню динамічних ефектів для обох сторін. Відповідно для цього збільшується та підсилюється базисна мотиваційна основа, розширюючи тим самим перелік потенційних форм міжнародного співробітництва.

Враховуючи вищевикладене, обґрунтовується економічну доцільність використання: (1) на початкових етапах - виробничої кооперації з окремими підприємствами даних країн та створення спільних підприємств; (2) в перспективі – включення українських підприємств в загальноєвропейську мережу загалом. Усі ці організаційні форми можна розглядати як результат поглиблення інтеграційного співробітництва, що в свою чергу поглиблює міжнародний розподіл праці, дозволяє вирішувати проблеми партнерів, а це передбачає поширення технологічних впроваджень. При цьому звертається увага на необхідність узгодження інтересів країн-партнерів в контексті проблематики існуючого нормативно-правового середовища їх діяльності.

Італія, Великобританія, Австрія, Швеція позиціоновані як пріоритетні партнери України з огляду на співпадання їх зацікавленості у збільшенні кількості підприємств даної галузі. Ширший доступ до ринків капіталу сформував економічні передумови для доступу цих країн до глобальних ринків продукту і проведення трансформацій, які супроводжуються високим інвестиційним попитом та імпортом виробничих технологій. Враховуючи це, перспективи співробітництва України з ними в рамках виробничої кооперації чи міжнародних

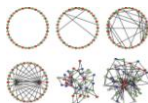
мереж можуть бути перенесені на достатньо віддалений період. Тому найбільш доступними стають найпростіші форми міжнародного співробітництва на основі узгодження інтересів та об'єднання зусиль при просуванні товару на зовнішні ринки.

Чехія, Бельгія, Данія, Фінляндія та Угорщина розглядаються як потенційні партнери України, оскільки вони зацікавлені у якісному показнику виробництва – продуктивності праці, та сформовані в одну кластерну групу паралельно до групи за участю України. Україна на даному етапі не може забезпечити реалізацію цих інтересів країн-партнерів. Тому в даному випадку можливе ділове партнерство у довгостроковій перспективі, що переходить у глибшу форму – виробничу кооперацію, як форму організації міжнародного співробітництва.

Таблиця 4.2.

Мотиваційні основи співробітництва України в рамках міжнародних виробничих мереж коксохімічної промисловості Європи

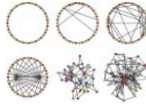
Вид партнерства	Країна-партнер	Форма міжнародного співробітництва
Стратегічне	Словенія Словаччина	(1)виробничої кооперації з окремими підприємствами даних країн та створення спільних підприємств (2)включення в міжнародні корпораційні мережі підприємств даних країн
		виробнича кооперація

Пріоритетне	Італія Великобританія Австрія Швеція	найпростіші форми міжнародного співробітництва на основі узгодження інтересів та об'єднання зусиль при просуванні товару на зовнішні ринки
Потенційне	Чехія Бельгія Данія Фінляндія Угорщина	ділове партнерство або узгодження чи спільна організація експортно-імпоротної діяльності

Джерело: склала автор

Деревообробна промисловість характеризується розгалуженою міжнародною виробничою мережею, а це в свою чергу передбачає широкий спектр форм співробітництва, шляхів налагодження спільних інтересів та спрямування на задоволення інтересів обох сторін з мінімальними витратами при цьому. Так, Франція та Італія ідентифікуються як стратегічні партнери для України при умові сумісництва системи мотивацій обох партнерів. В даному випадку вони можуть бути абсолютним стратегічними партнерами для України і навпаки, оскільки обое позиціонують чинник «індекс локалізації», «продуктивність праці» та «витрати на робочу силу» як важливі при формуванні виробничих мереж. Хочемо відмітити, що в цьому випадку країни заінтересовані в одному напрямку. Це підтверджує «індекс локалізації», який свідчить про спеціалізую країни в даній промисловості та забезпеченість кадрами відповідної кваліфікації. Тому такі рівноцінні умови створюють підґрунтя до рівноцінних партнерських відносин, в даному випадку виробничої кооперації.

В такому випадку можна розглядати доцільність використання таких форм міжнародного економічного співробітництва:

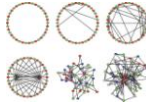
- (1) утворення виробничої кооперації та організація спільних підприємств за рахунок можливої конфігурації чинників, що створює мотиваційну базу для такої форми співробітництва
- (2) подальша, глибша інтеграція – це включення українських підприємств деревообробної промисловості у корпораційні мережі названих країн.

Такий широкий вибір форм співробітництва посилює потоки капіталу, технологічного забезпечення та ряд інших переваг в першу чергу для України.

Чехія, Швеція, Португалія та Нідерланди ідентифіковані як пріоритетні партнери оскільки разом з Україною входять в ланцюг створення доданої вартості є визначальним для участі у міжнародній виробничій мережі деревообробної промисловості. В даному випадку можна розглядати такі варіанти економічного співробітництва, що базується на вище описаній мотиваційній основі:

- (1) можливість створення спільних підприємств як вищої форми інтеграційного поглиблення співпраці. Таким чином можна очікувати на хороший доступ до фінансових ринків, зокрема на притік іноземних інвестицій, що в свою чергу стимулює потік виробничих технологій.
- (2) по-друге, включення українських підприємств у європейські корпораційні мережі, що розширить межі ринку шляхом такого просування товару до споживача.

Окрім вище названих країн до потенційних партнерів віднесено Австрію, Францію, Фінляндію, Ірландію, Данію та Великобританія. Ці країни формують основу міжнародного співробітництва з Україною за рахунок мотиваційної системи, що складається з одного чинника - «витрати на робочу силу».

При наявних конкурентних перевагах України, така мотиваційна основа зводить її в ряд потенційного партнера для цих країн, виділяючи такі форми міжнародного співробітництва – перспектива ділового партнерства довгостроковій перспективі їх розвитку.

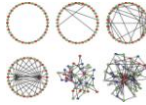
Таблиця 4.3.

Мотиваційні основи співробітництва України в рамках міжнародних виробничих мереж деревообробної промисловості Європи

Вид партнерства	Країна-партнер	Форма міжнародного співробітництва
Стратегічне	Франція	виробнича кооперація
	Іспанія	виробнича кооперація спільні підприємства
Пріоритетне	Чехія Швеція Португалія Нідерланди	(1) спільних підприємств як вищої форми інтеграційного поглиблення співпраці (2) включення українських підприємств у європейські корпораційні мережі
Потенційне	Австрія Франція Фінляндія Ірландія Данія Великобританія	ділове партнерство або узгодження чи спільна організація експортно-імпоротної діяльності

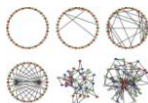
Джерело: склала автор

Для міжнародної виробничої мережі по *виробництву гумових та пластикових виробів* характерний набір партнерів,

що відслідковується і в інших галузях. В даному випадку Словаччина, Литва, Естонія, Латвія, Угорщина та Україна мають спільну мотиваційну основу у чинниках «продуктивність праці», «витрати на робочу силу», «індекс локалізації». Це можна розглядати як основу для рівнопартнерських відносин, що розширює можливості України до таких форм міжнародного економічного співробітництва:

- (1) включення українських підприємств у корпоративні мережі Європи загалом по галузі, що поглиблює міжнародний розподіл праці у виробництві інших неметалевих мінеральних виробів, дозволяє тим самим вирішувати існуючі проблеми партнерів, частково за рахунок поширення технологічних впроваджень. При цьому звертається увага на необхідність узгодження інтересів країн-партнерів в контексті існуючого нормативно-правового середовища їх діяльності.
- (2) іншим варіантом можна розглядати форму виробничої кооперації, як більш рівноправних партнерів. На даний момент виробничу кооперацію визначають як основу сучасних світогосподарських відносин, прискорювачем розвитку країн-партнерів, що проявляється у різних видах угод типу ліцензійних та компенсаційних.
- (3) можливість створення спільних підприємств як вищої форми інтеграційного поглиблення співпраці. Таким чином можна очікувати на хороший доступ до фінансових ринків, зокрема на притік іноземних інвестицій, що в свою чергу стимулює потік виробничих технологій. Крім того досягається «ефект масштабу» при забезпеченості ринкової ефективності.
- (4) включення українських підприємств у європейські корпоративні мережі, що розширить межі ринку шляхом такого просування товару до споживача.
- (5) так як виробнича кооперація спрямована на достатньо широкий спектр дії, та в даному випадку ми маємо на

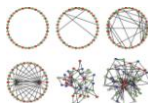
увазі його вузьку орієнтацією, виключно на виробничу діяльність в рамках міжнародних виробничих мереж.

Чехія, Португалія, Угорщина розглядаються як пріоритетні партнери України, оскільки зацікавлені у якісному показнику виробництва – доданій вартості. Україна на даному етапі не може забезпечити якісну реалізацію таких інтересів партнера. Тому в даному випадку можливе ділове партнерство у довгостроковій перспективі, що переходить у глибшу форму – виробничу кооперацію, як форму організації міжнародного співробітництва.

Таблиця 4.4.

Мотиваційні основи співробітництва України в рамках міжнародних виробничих мереж гумових та пластикових виробів Європи

Вид партнерства	Країна-партнер	Форма міжнародного співробітництва
Стратегічне	Словаччина	виробнича кооперація
	Литва Латвія	включення українських підприємств у корпораційні мережі Швеції та Європи загалом по галузі
	Естонія	виробнича кооперація
	Угорщина	включення українських підприємств у корпораційні мережі
		створення спільних підприємств як вищої форми інтеграційного поглиблення співпраці.
Пріоритетне	Португалія Угорщина Чехія	

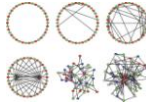
Потенційне	Австрія Данія Великобританія Нідерланди Німеччина	ділове партнерство або узгодження чи спільна організація експортно-імпоротної діяльності
	Франція Швеція Бельгія	виробнича кооперація

Джерело: склала автор

4.4. Напрями формування національної стратегії входження вітчизняних підприємств у МВМ Європи.

Будь-яка цілеспрямована діяльність потребує розробки стратегії розвитку процесу (входження вітчизняних підприємств у міжнародні виробничі мережі), що передбачає наявність мети, орієнтирів, визначення механізмів стимулювання учасників, чіткого регламентування умов і мотивів прийняття рішень на усіх рівнях. Мова йде про впорядкування всіх аспектів входження вітчизняних підприємств у МВМ ЄС у єдиній системі, що складатиме основу національної стратегії входження України у МВМ Європи та уточнюється стратегіями входження (чи інтеграції) окремих підприємств в галузеві мережі Європи.

Ефективна реалізація такої стратегії можлива за умови наявності в Україні чіткої позиції уряду щодо забезпечення ефективної і активної мережевої позиції нашої країни відносно галузевої спеціалізації країн-партнерів ЄС і їх структурної близькості до України. Це дасть змогу Україні забезпечити ефективну реалізацію потенціалу країни щодо входження у мережеві виробничі структури Європи на основі формування ключових детермінант ефективної мережевої взаємодії підприємств відповідних галузей.

Отже, ми пропонуємо застосовувати методикку визначення мережевої позиції України і на її основі формувати систему пріоритетів участі України у процесі формування МВМ. За результатами аналізу пропонуємо:

- 1) на основі сформованих ядер галузевої активності країн ЄС в межах МВМ визначити галузеві пріоритети України в межах МВМ, а саме конкретні країни-партнери (стратегічні, пріоритетні, потенційні);
- 2) за групами країн ЄС визначити країни-партнери (стратегічні, пріоритетні, потенційні) за мірою структурної подібності;
- 3) встановлювати їх мережеві позиції і співставляти із зовнішньоекономічними пріоритетами України та її промисловою політикою.

Таблиця 4.5.

Матриця країн-партнерів та їх галузевих пріоритетів

	„ядро” машини та устаткування	„ядро” хімічне виробництво	„ядро” легка промисловість	„ядро” виробництва гумових та пластикових виробів	„ядро” деревообробна промисловість	„ядро” виробництво електроустаткування	індекс Салаї	індекс Гатсва
Кількість підприємств за видами промислової діяльності	Франція Великобританія Бельгія	Італія Португалія	Італія Греція Іспанія Франція	Італія Франція Великобританія Україна Чехія Угорщина	Греція	Греція Польща Франція	Литва Італія Словаччина Ірландія	Польща Франція Фінляндія Угорщина
Експорт готової продукції	Швеція Португалія Греція Чехія Словенія Латвія	Бельгія Швеція Португалія	Німеччина Ірландія	Італія Франція Великобританія Україна Чехія Угорщина	Ірландія Іспанія Німеччина	Великобританія Греція Литва	Угорщина Чехія Словенія Фінляндія	Литва Польща Словаччина Естонія Латвія Словенія
Імпорт проміжної продукції	Бельгія Греція Ірландія Фінляндія Німеччина	Іспанія Італія Греція Нідерланди Фінляндія	Фінляндія Нідерланди Греція Бельгія	Німеччина Бельгія Нідерланди Греція	Бельгія Греція Іспанія Італія Нідерланди Фінляндія	Німеччина Бельгія	Чехія Швеція Франція Фінляндія Угорщина Данія	Польща Португалія Литва Чехія Угорщина Данія
Імпорт готової продукції	Чехія Естонія Латвія Литва Словенія Бельгія	Бельгія Швеція Нідерланди	Бельгія Іспанія Нідерланди Фінляндія	Італія Франція Великобританія Україна Чехія Угорщина	Німеччина Словенія Естонія Ірландія Іспанія	Греція Великобританія Франція Литва Фінляндія	Швеція Нідерланди Литва Фінляндія	Польща Литва Латвія Естонія Словаччина
Випуск продукції	Німеччина Португалія Греція	Ірландія Греція Італія Португалія Німеччина	Бельгія Італія Угорщина Латвія Литва Словенія Словаччина	Бельгія Італія	Ірландія Португалія	Бельгія Німеччина Італія Польща	Швеція Нідерланди Литва	Латвія Литва Словенія Словаччина
Кількість зайнятих	Німеччина Італія Португалія	Нідерланди Німеччина Італія Португалія	Польща Чехія Італія Португалія	Португалія Італія Франція	Литва Португалія Словенія	Німеччина Італія Португалія Іспанія	Угорщина Словенія Чехія	Словаччина Польща Великобританія Литва

Джерело: склала автор

На основі запропонованої методики формується матриця країн-партнерів України (табл. 4.5.) за галузями економіки із врахуванням критеріїв прийняття конкретних рішень щодо входження участі українських підприємств у МВМ окремих країн ЄС з урахуванням міри подібності за цими критеріями. Така матриця дає змогу метою ідентифікувати країни-партнери України у кожній з досліджуваних галузей.

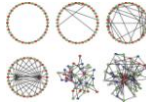
Таким чином, за результатами нашого дослідження, у галузі виробництва машин та устаткування партнерами України у створенні МВМ є Франція, Фінляндія, Чехія, Словенія, Литва, Латвія, Естонія.

У галузі хімічного виробництва країнами-партнерами мають стати Швеція та Фінляндія; у легкій промисловості: Франція, Фінляндія, Нідерланди, Литва, Словенія, Словаччина, Польща; у виробництві гумових та пластмасових виробів Угорщина ідентифікована для України як країна - партнер; Фінляндія, Естонія та Словенія є партнерами для України у деревообробній промисловості, крім меблів; у виробництві електронних, електричних та оптичних виробів Франція, Литва визначені як стратегічні країни-партнери.

За групуванням країн ЄС ми визначили країни-партнери (стратегічні, пріоритетні, потенційні) за мірою структурної подібності на основі проведеного дослідження. Зокрема:

- *стратегічні:* Угорщина, Словенія, Швеція, Франція, Фінляндія, Чехія, Португалія, Польща;
- *пріоритетні:* Німеччина, Нідерланди, Словаччина, Греція;
- *потенційні:* Литва, Італія, Ірландія, Іспанія, Великобританія, Латвія, Естонія, Бельгія, Данія, Австрія.

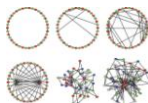
Співставляючи напрями і види взаємодії у межах МВМ можна сформуванати позицію як уряду так і окремих підприємств, щодо вибору форми співпраці з основними підприємствами-лідерами галузевих мереж у ЄС (див. табл. 4.6.).

Таблиця 4.6.

Найбільші підприємства Європи та країни їх належності

Галузь	Підприємства	Країни
1	2	3
Машинобудування	FIAT	Франція, Італія, Іспанія, Польща Німеччина
	RENAULT	Франція, Словенія, Іспанія Великобританія
	PSA	Чехія, Франція, Італія Португалія, Словаччина Іспанія, Великобританія
	BMW	Австрія, Німеччина, Великобританія
	Volkswagen	Бельгія, Чехія, Франція Німеччина, Угорщина Італія, Польща, Португалія Словаччина, Іспанія, Великобританія
Деревообробна промисловість	XXXLutz	Австрія, Німеччина, Чехія
	Jesper office A/S	Данія, Україна
	Tableras de Fibrassa	Франція, Нідерланди Великобританія, Португалія, Іспанія
	M-Real France SAS	Німеччина, Франція, Австрія, Фінляндія, Швеція
	Smurfit Ireland Ltd.	Італія, Великобританія, Німеччина, Франція, Іспанія, Португалія
	Metso Corporation	Італія, Швеція, Франція, Чехія
	Svenska Cellulosa Aktiebolaget SCA	Німеччина, Великобританія, Франція, Швеція
Хімічне виробництво	Stolt-Nielsen Sociedad	Великобританія, Італія, Іспанія,

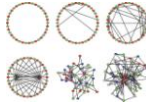
	Anonima	Німеччина, Нідерланди
	OLA de Petroleos S A	Іспанія
	Totalfinaelf France	Франція, Італія, Нідерланди
Виробництво гумових та пластикових виробів	Ovako Steel AB	Швеція, Фінляндія, Італія, Нідерланди
	Continental AG	Німеччина, Словаччина, Великобританія
	Master Plast Ltd.	Німеччина, Італія, Швеція, Великобританія

Джерело: склала автор

Необхідно зазначити, що відповідно до Державної програми економічного та соціального розвитку України на 2010 рік та Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 рр., одним з основних напрямів реформування системи управління промисловістю є застосування нових стратегій управління шляхом переходу до випереджаючих багатовекторних спрямовуючих дій. Масштаби промислового комплексу України не дають можливості вирішити всі проблеми вітчизняної промисловості в межах однієї програми. Тому процес формування національної стратегії входження вітчизняних підприємств у міжнародні виробничі мережі має враховувати вищезазначену проблематику і починатися з розроблення системи пріоритетів щодо вирішення ключових питань та активізації розвитку окремих галузей і ідентифікації пріоритетних напрямів розвитку промисловості.

Зокрема, одним із основних завдань нині є нарощування обсягів випуску передусім технічно складних товарів широкого вжитку та тих товарів, що найбільшою мірою стимулюють внутрішній попит і підвищення особистого кінцевого споживання.

Стосовно багатьох видів промислової продукції підприємства різних галузей вже заявили про себе як

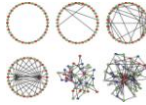
конкурентоспроможні суб'єкти на зовнішньому ринку. Однак їх позиції поки що не досить стійкі через внутрішні проблеми, зокрема відсутність інвестиційних ресурсів і коливання кон'юнктури на світовому ринку. Тому на їх підтримку повинні бути спрямовані основні зусилля в проведенні промислової політики.

Виконання поставлених завдань розвитку промисловості буде здійснюватися через систему галузевих програм розвитку, що включатимуть:

- стимулювання розвитку експортоорієнтованих та імпортозамінних промислових виробництв в районах, що мають для цього сприятливі умови;
- розвиток вільних (спеціальних) економічних зон та активізація прикордонного та транскордонного, у т. ч. єврорегіонального, співробітництва.

Основні завдання найефективніше можуть бути розв'язані у межах національної концепції входження України у МВМ ЄС, а тому така концепція і відповідна стратегія мають бути тісно інтегрованими з програмою розвитку промисловості України. При цьому запропоновано використовувати такі стратегії: стратегія "переслідування" ("копіювання"), яка полягає в освоєнні промисловістю конкурентоспроможної продукції, що вже виробляється в розвинутих країнах (зокрема, в галузях обробки деревини, виробництві гумових та пластикових і виробництві електрообладнання). Стратегія "лідерних технологій", яка передбачає використання власних досягнень для створення нових видів продукції і технологій, формування попиту на них і вихід на нові ринки у легкій та хімічній промисловості. "Проривна" стратегія, яка полягає в створенні принципово нових видів продукції у виробництві хімічної промисловості та виробництві машин та устаткування.

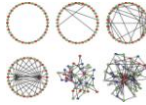
Таким чином це можна розглядати як основу для партнерських відносин, що розширюють можливості України

при використанні таких форм міжнародного економічного співробітництва:

1. включення українських підприємств у виробничі мережі Європи на умовах субпідряду, що поглиблює міжнародний розподіл праці і дозволяє тим самим вирішувати існуючі проблеми партнерів, частково за рахунок поширення інновацій. При цьому звертають увагу на необхідність узгодження інтересів країн-партнерів в контексті існуючого нормативно-правового середовища їх діяльності;
2. виробнича кооперація, як співпраця рівноправних партнерів. На даний момент виробничу кооперацію визначають як основу сучасних світогосподарських відносин, прискорювачем розвитку країн-партнерів, що проявляється у різних видах угод типу ліцензійних та компенсаційних;
3. створення спільних підприємств як вищої форми інтеграційного поглиблення співпраці. Таким чином можна очікувати на хороший доступ до фінансових ринків, зокрема на притік іноземних інвестицій, що в свою чергу стимулює потік виробничих технологій. Крім того досягається «ефект масштабу» при забезпеченості ринкової ефективності;
4. включення українських підприємств у європейські корпоративні мережі, що полегшить подолання бар'єрів входу на ринок ЄС і забезпечить ефект масштабу збуту.

При цьому треба мати на увазі, що Світовий банк у своєму звіті за 2009 р. наголошує на системному підході до виробничих мережевих відносин, що зорієнтований на міжнародний (мезо), національний (макро) та на локальний рівні або на рівні підприємств (мікорорівень). Відповідно до цього необхідно чітко розмежувати розподіл стратегічних завдань відповідно до кожного з рівнів, і забезпечити

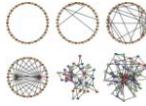
розмежування повноважень і функціонального призначення інституцій–реалізаторів стратегії входження підприємств України у МВМ Європи, у межах цього процесу.

Таким чином інститути-реалізатори варто розглядати у контексті рівнів їх функціональної належності, а саме:

- *міжнародний рівень*: Міжнародна організація промислового розвитку UNIDO, МЗС України;
- *національний рівень*: Міністерство економіки України: департамент розвитку базових галузей промисловості та виробничої інфраструктури (відділ економіки вугільної, нафтової та газової промисловості, відділ економіки чорної та кольорової металургії, відділ економіки хімічного та нафтохімічного комплексів, відділ економіки розвитку енергетики, відділ економіки машинобудівного та оборонного комплексу; департамент реалізації соціальної політики, у складі якого працює відділ економіки виробництва непродовольчих товарів та послуг); Міністерство промислової політики України; Міністерство машинобудування, військово-промислового комплексу та конверсії;
- *рівень підприємств*: а) державні комітети з легкої та текстильної промисловості; б) з нафти та газу; вугільної промисловості; в) торгово-промислова палата; обласні держадміністрації.

Реалізація стратегії входження підприємств України у міжнародні виробничі мережі передбачає виконання ряду функцій (дій) на різних рівнях їх реалізації.

- 1) удосконалення вже існуючої та сприяння посиленню функціональної спрямованості взаємодії з регіонами (країнами);
- 2) розробка нових, розвиток та уточнення існуючих програм у галузевому контексті їх розгляду;

- 3) розробка щорічних, щоквартальних оглядів (матриць мережових позицій країн-партнерів України) з метою налагодження ефективної співпраці між вітчизняними підприємствами та МВМ Європи;
- 4) розробка національної стратегії та внесення у неї пріоритетів держави щодо стратегічної участі вітчизняних підприємств у міжнародних виробничих мережах із врахуванням системи детермінант;
- 5) сприяння та обов'язкове проведення моніторингу і прогнозування стану мережової позиції країни, її стратегічних і потенційних партнерів.

Отже, має бути забезпечена багаторівнева взаємодія інституцій-реалізаторів стратегії входження України у МВМ Європи, що дала б змогу вітчизняним підприємствам ефективно реалізувати свої конкурентні можливості у галузевих мережах ЄС (див. рис. 4.23).

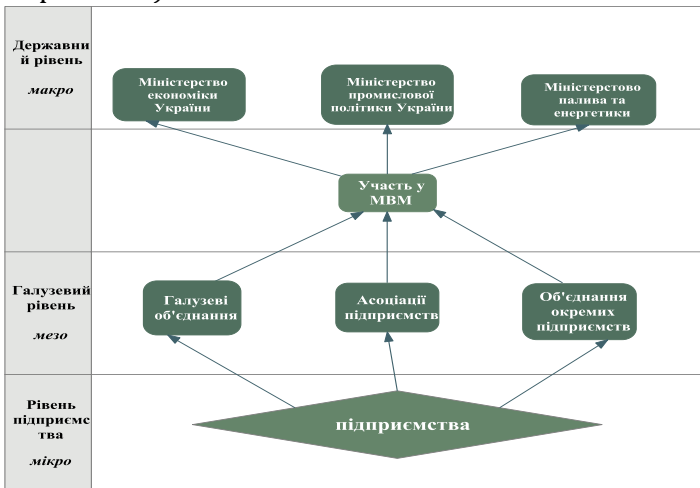
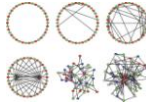

Рис. 4.23. Багаторівнева взаємодія при входженні у МВМ

Джерело: склала автор

Така взаємодія потребує організаційної системи інституційного супроводу та інформаційного забезпечення цього процесу (див.рис.4.24). В умовах обмеженості ресурсів ми пропонуємо створювати систему мережевого типу, в яку будуть включені існуючі інституційні одиниці (профільні міністерства, організації, органи влади і т.д.).

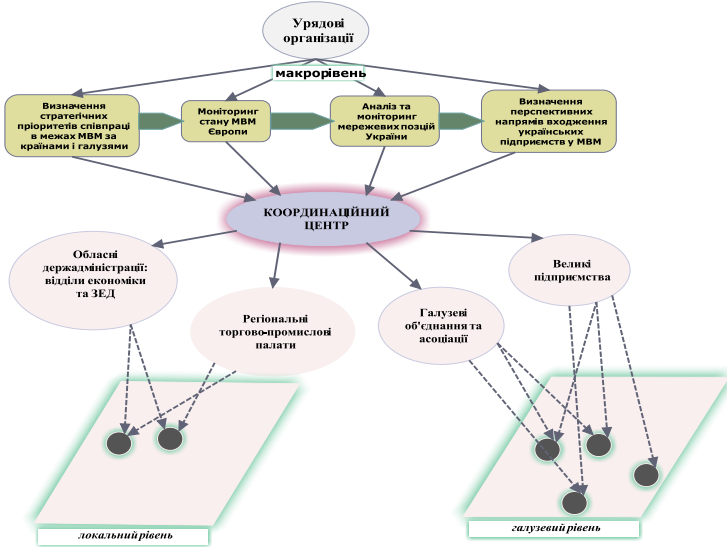

Рис. 4.24. Схема інституційного супроводу та інформаційного забезпечення процесу входження українських підприємств у міжнародні виробничі мережі Європи

Джерело: склала автор

Відповідно ми пропонуємо створити координаційний центр з участі українських підприємств у МВМ, який забезпечуватиме супровід вітчизняних підприємств у процесі їх інтеграції у МВМ, надаватиме інформаційні та консультаційні послуги, захищатиме їх стратегічні інтереси з врахуванням національних інтересів. Ключовою орієнтацією діяльності

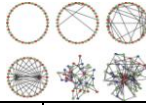
вищевказаного центру повинна бути синхронізація діяльності профільних міністерств (див. рис. 4.25) у частині тих функціональних обов'язків, що покликані забезпечити ефективну участь вітчизняних підприємств у МВМ.

Рис. 4.25. Схема синхронізації та координації профільних міністерств

Джерело: склала автор

Все це формує об'єктивну потребу розпочати процес створення національної бази даних партнерів по міжнародних виробничих зв'язках для українських підприємств різних галузей промисловості, що дала б змогу у найкоротший термін знайти необхідну інформацію про потенційних партнерів і можливих форм співпраці між ними. Концептуальна структура такої бази даних представлена на рис. 4.26.

	Країни	Провідні представники (підприємства)	Ступінь участі	Форми
Галузь			<ul style="list-style-type: none"> ✓ постачання напівфабрикатів; ✓ виконання базових функцій; ✓ виконання проміжних замовлень ✓ і т.д. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Концерн ✓ Альянс ✓ СП ✓ Об'єднання ✓ Виробнича кооперація ✓ Виробничий аутсорсинг ✓ і т.д.

Рис. 4.26. Концептуальна схема бази даних потенційних партнерів по МВМ

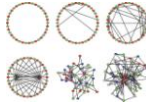
Джерело: складала автор

У сукупності запропоновані заходи сприятимуть формуванню ефективної мережевої позиції України та забезпеченню практичної підтримки міжнародних виробничих зв'язків вітчизняних підприємств з іноземними партнерами. Пропонуємо Кабінету Міністрів України ініціювати розробку національної стратегії входження вітчизняних підприємств у МВМ як складової її промислової політики.

ВИСНОВКИ

Традиційне для ХХ ст. уявлення про те, що міжнародне виробниче співробітництво ґрунтується на мотиваціях окремих підприємств щодо отримання додаткових конкурентних переваг, перестало відповідати сучасним тенденціям і парадигмі розвитку. Глобалізація як визначальний процес розвитку світогосподарської системи привів до ускладнення взаємозв'язків і залежностей між суб'єктами міжнародних економічних відносин і коригує вплив більшості детермінант співробітництва. В результаті вже на даному етапі сформувались об'єктивні передумови для поглиблення асиметрії міжнародних відносин як на макро-, так і на мікрорівнях національних економік. Тому більшість країн створюють об'єктивні передумови для пошуку таких форм міжнародної співпраці, які здатні забезпечити узгодження економічних інтересів країн на рівні підприємств та галузей. Наприклад, поглиблення інтеграційного процесу в Європі супроводжується активізацією міжфірмової взаємодії на основі формування економічних систем, що об'єднують підприємства різної національної належності.

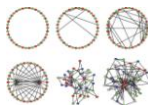
У рамках європейського виробничого простору вже сформовано 12 міжнародних галузевих мереж, які об'єднують підприємства 25 країн Європи, у т.ч. Україну. Вони забезпечують основну частину обсягів виробництва (близько 70%) відповідних товарів. Враховуючи це, сучасний економічний простір Європи по-новому структурується за рахунок виокремлення міжнародних виробничих мереж як виробничих систем наднаціонального рівня, що утворюються шляхом об'єднання підприємств окремих галузей, але різної національної належності, і ґрунтовані на поширенні та поглибленні їхньої інтеграційної взаємодії. Проведене дослідження дозволило довести, що процеси формування

міжнародних виробничих мереж як форми прояву посилення глобалізації виробничої сфери світового господарства характерні неоднорідністю та циклічністю у межах різних груп країн світу. Але міжнародні виробничі мережі як феномен глобалізації виробничої сфери світової економіки не завершили процесу свого формування. В межах певних груп країн вони пройшли декілька етапів, в інших групах країн цей процес тільки розгортається. Найбільш цілісними є міжнародні виробничі мережі в Європі, що характерні високим ступенем інтеграції як учасників мережі, так і середовища їх функціонування.

На основі дослідження теорій, що так чи інакше стосуються пояснення процесу формування міжнародних виробничих мереж, сформульовано висновок про необхідність формування комплексного підходу до дослідження детермінант участі підприємств тих чи інших галузей національних господарств країн, що передбачатиме інтегрування й адаптацію основних висновків теорій до специфіки процесу формування міжнародних виробничих мереж на сучасному етапі розвитку світового господарства. Прикладні дослідження у цій галузі наукового пошуку повинні враховувати основні постулати теорій просторового розміщення виробництва, транснаціоналізації виробництва та міжнародної конкуренції, нової економічної географії світу. Визначальними факторами участі підприємств у міжнародних виробничих мережах треба вважати наявність у них конкурентних можливостей і здатності інтегрувати стратегію своєї діяльності у стратегію мережі, а для країн – наявність критичної маси таких підприємств.

Враховуючи те, що до сих пір немає загальноприйнятої методології та методики дослідження феномену міжнародних виробничих мереж, більшість сучасних аналітиків використовують індикатори лише міжнародної фрагментації виробництва. Тому в роботі розроблена авторська методика дослідження, яка ґрунтується на багаторівневій системі

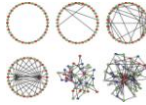

індикаторів. Її основа сформована на базі розробленої теоретичної функціональної моделі входження підприємства у міжнародну виробничу мережу, яка відображає чинники її формування та успішного розвитку. При цьому враховано багаторівневність детермінант участі підприємств у МВМ та чинників їх формування на рівні країни. Тому інтеграція сфери виробництва країни зі сферами виробництва інших країн відображається статистичними індикаторами економічних зв'язків між суб'єктами їх економічної діяльності та потенціалом міжнародних відносин між ними, оскільки в МВМ домінують не вертикальні ієрархічні зв'язки, а економічно доцільні зв'язки між підприємствами різних країн, підсилені ефектом агломерації, що спричиняє необхідність використання специфічних індикаторів зовнішньоекономічної статистики країн як доповнювального елемента аналізу економічної бази.

У процесі формування МВМ важливим є питання мережевої позиції кожної країни в аспекті її орієнтації на ключові складові процесу створення цінності. Для цього необхідні ідентифікація галузевої структури економіки країни та її характеристика за рядом специфічних показників, що адекватно відображають особливості виробничої діяльності на рівні як економіки країни, так і кожної з галузей, а саме: сферу виробництва, її спеціалізацію, стан міжнародного підприємництва, інвестиційну діяльність та зовнішню торгівлю країни.

Оцінювання потенціалу і ступеню участі країн у МВМ поводитись через поєднання в системі показників на основі принципу комплементарності індексів рівнів: спеціалізації економіки країн, інвестиційної діяльності, зовнішньої торгівлі, розвитку міжнародного підприємництва.

Оцінка структурної подібності країн Європи до України проводиться на основі розрахунку показників міри подібності структур (індексів Салаї і Гатєва). В результаті отримано групи країн Європи за ступенем подібності за ключовими ознаками

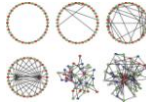
конкретних галузей промисловості. Сформовано узагальнену деревовидну ієрархію груп країн Європи за ступенем подібності мережових позицій.

Ідентифікація галузевої специфіки процесів формування міжнародних виробничих мереж в Європі поводитьься через виокремлення ядер галузевих міжнародних виробничих мереж за структурними галузевими критеріями. При цьому виявлено галузеву спеціалізацію країн Європи за видами економічної діяльності та оцінено її трансформацію.

Це дало змогу сформувати конкретну методику оцінювання мережевої позиції країни, конкретної галузі промисловості залежно від міри деталізації аналізу і його цілей. Крім того, мережеві позиції країн у системі міжнародних виробничих мереж відображають територіальні пропорції виробництва метарегіону “ЄС–Україна” та їх трансформації за тими галузевими показниками, що є базисом варіантної оцінки перспективного розміщення підприємств і оптимального формування міжнародних виробничих мереж в Європі.

Застосування даної методики дозволило авторам отримати структурований простір векторів міжнародного виробничого співробітництва в межах міжнародних виробничих мереж Європи за критеріями: кількість підприємств за видами економічної діяльності; чисельність зайнятих за видами економічної діяльності, обсяги випуску за галузями, імпорт готової продукції, імпорт проміжної продукції, експорт готової продукції, експорт проміжної продукції.

Отримана емпірична та аналітична інформація була використана для розробки системи стратегічних орієнтирів розвитку міжнародних виробничих відносин України на мікро-, мезо та макрорівнях економічної діяльності, з врахуванням галузевої специфіки МВМ Європи, структурної подібності країн партнерів до України та динаміки їх розвитку. Запропоновано систему векторів за напрямками країн-партнерів України по її входженню до МВМ, при цьому стратегічними партнерами

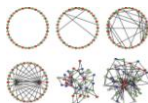
вважаються країни з найменшим ступенем відмінності за різними ознаками та критеріями оцінки галузевої структури і ступеню її включеності у міжнародні мережі.

Таким чином реалізація даної методики дозволила отримати емпіричне обґрунтування процесу входження українських підприємств у міжнародні виробничі мережі Європи з системою уточнених векторів і мотиваційною основою співробітництва.

Але реалізація виявлених потенційних можливостей не можлива без системної політики введення України у МВМ Європи зі синхронізацією структурної, промислової, зовнішньоекономічної політик і з урахуванням того, що основою такої політики має стати спеціальне інституційне забезпечення цього процесу з його орієнтацією на перспективні географічні вектори формування МВМ Європи. Тому в заключному розділі монографії сформовано комплекс стратегічних напрямів забезпечення ефективної участі України в процесах формування МВМ у Європі та відповідну до нього систему пріоритетів при реалізації стратегії входження вітчизняних підприємств у міжнародні виробничі мережі за умови виконання ряду функцій інститутів-реалізаторів цієї стратегії у контексті рівнів їх функціональної належності та мережевих можливостей нашої країни. При цьому першочерговим завданням держави треба вважати вдосконалення механізмів та інструментів державного стимулювання підприємств до активної участі у процесах формування МВМ Європи, що дасть змогу відновити потенціал майбутнього зростання економіки України.

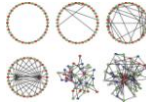
Список використаної літератури.

1. Абони Д. Оценка рынков, технологий, опыта. Роль глобальных цепочек начисления стоимости [Электронный ресурс] // Д. Абони, 2007. – № 1. – Режим доступа : <http://www.adb.org/Documents/Translations/Russian/CAREC-Notes/CAREC-Value-Chains-RU.pdf>.
2. Аналіз економічних часових рядів методами нелінійної динаміки [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://buklib.net/component/option.com>
3. Архиреев С. И. Трансакционная архитектура / С. И. Архиреев // Экономическая теория. – 2004. – № 1. – С. 69–83.
4. Архипов А. В. Синтез логистических цепей в виртуальных предприятиях в условиях неопределенности: принятие решений и анализ / А. В. Архипов, В. Е. Толкачева // Логистика, управление логистическими цепями и информационные технологии : матер. германо-российского семинара по логистике ; под ред. Д. А. Иванова, А. Куна, В. С. Лукинського. – СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2006.
5. Архипов А. В. Формирование и оценка устойчивости производственных сетей в системе субконтрактинга / А. В. Архипов, В. Е. Толкачева // Межотраслевой информационно-аналитический журнал “Индустрия”. – 2006. – № 5 (47).
6. Асаул А. Н. Методологические аспекты формирования и развития предпринимательских сетей. / А. Н. Асаул, Г. Е. Локтеева, Е. Г. Скуматов / СПб. : Гуманистика, 2004. – С. 345.
7. Асаул А. Н. Сетевые организации как результат процесса глобализации / А. Н. Асаул // Науч. труды Международного Союза экономистов и Вольного экон. общества России (Ежегодное Собрание членов

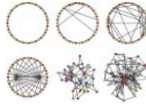

Международного Союза экономистов “Глобализация и экономическое развитие”. – Куба, 31.01.2004–07.02.2004). – М.; СПб., 2004. С. 100–106.

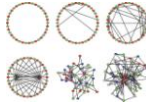
8. Асаул А. Н. Становление предпринимательской деятельности в контексте парадигмы глобализации экономики / А. Н. Асаул // Науч. труды Международного Союза экономистов и Вольного экономического общества России. М.; СПб. – 2002. – Т. 10. – С. 73–83.
9. Астанов А. З. ТНК и процесс интернационализации капиталистического хозяйства. – М.: Экономика, 1989
10. Барановський Ф. Чинники та мотиви європейської інтеграції України // Ф. Барановський // Політичний менеджмент. – 2007. – № 6. – С. 115–124.
11. Белорусов А. С. Международный менеджмент: Учебник. – М.: Юристъ, 2002. – 224 с.
12. Билоус Т. Я. Международные монополии и вызов капитала. – М., 1982.
13. Бондарев А. К. Эпистемологические аспекты глобализации [Электронный ресурс] / А. К. Бондарев // Проблемы современной экономики. – 2005. – № 1(1). – Режим доступа до журн.: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=11340>.
14. Бондаренко О. А. Издержки институциональных трансакций, их особенности и роль в хозяйственной практике / О. А. Бондаренко // Научные труды Донецкого национального технического университета. – 2007. – Вып. 31-2 (117). – С. 168–173. – (Серия : экономическая).
15. Бородаевский А. Тенденции социально-экономического развития в разных регионах мира / А. Бородаевский // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 4. – С. 18–28.

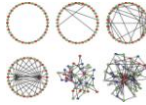
16. Бочан І. О. Глобальна економіка : підручник / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк. – К. : Знання. – 2007. – 403 с.
17. Булеев И. П. Сущность транзакционных издержек в рыночной экономике / И. П. Булеев, О. В. Шепеленко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – 2004. – Вип. 70. – С. 101–106. – (Серія : економічна).
18. Бурков В. Н. Как управлять проектами / В. Н. Бурков, Д. А. Новиков – М. : Синтег, 1997.
19. Бурков В. Н. Механизмы взаимодействия в сетевых структурах / В. Н. Бурков, Д. А. Новиков // Труды Международной научно-практической конференции “Современные сложные системы управления”. Липецк : ЛГТУ, 2002. – С. 35–37.
20. Бурков В. Н. Механизмы управления в сетевых структурах / В. Н. Бурков, Н. А. Кузнецов, Д. А. Новиков // Автоматика и Телемеханика. 2002. – № 12. – С. 96–115.
21. Бурков В.Н. Теория активных систем : состояние и перспективы / В. Н. Бурков, Д. А. Новиков – М. : Синтег, 1999. – 234 с.
22. Вергуненко М. В. Класифікація видів транзакційних витрат : проблеми та шляхи її удосконалення / М. В. Вергуненко // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – Київ : Нац. екон. ун-т, 2006. – Вип. № 16. – С. 294–302.
23. Вебер А. Теория размещения промышленности. — М. Знание: перевод с англ. 1986. с. 543.
24. Визначення фрагментації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Fragmentation+\(economics\)](http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Fragmentation+(economics)).
25. Визуалізація інструментів Data Mining [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.INTUIT.ru>.

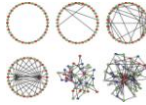
26. Галасюк В. Синергетический эффект стоимости при слияниях и поглощениях компаний как одно из экономических обоснований процесса глобализации / В. Галасюк // Економіка та держава. – 2004. – № 2. – С. 11–15.
27. Геец В. Специальные экономические зоны : “черные дыры” или точки экономического роста / В. Геец, В. Семиноженко // Зеркало недели. – 2006. – № 44. – С. 10.
28. Гитин А. Деятельность европейских промышленных ТНК в ЦВЕ и СНГ / А. Гитин // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 9. – С. 41–49.
29. Гладій І. Й. Регіоналізація світового ринку: євроінтеграційний аспект : монографія / І. Й. Гладій. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 544 с.
30. Гладій І. Транснаціональна регіоналізація глобалізованого економічного простору: системно-синергетичний підхід / І. Гладій // Журнал європейської економіки. – 2004, березень. – Том 3 (№ 1). – С. 79–96.
31. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Д. Дайнен ; пер. з англ. – К. : “К.І.С. ”. – 2006. – 696 с.
32. Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
33. Доклад о торговле и развитии, 2006 / Доклад секретариата Конференции Организации Объединенных Наций по торговле и развитию, – Нью-Йорк и Женева, 2006. – С. 287.
34. Дубров А. М. Многомерные статистические методы : учебник / А. М. Дубров, В. С. Мхитарян, Л. И. Трошин. – М. : Финансы и статистика. – 2000.
35. Дуброва Т. А. Методы многомерной классификации. Дискриминантный анализ в системе STATISTICA. Учебное пособие / Т. А. Дуброва, А. Г. Бажин, Л. П.

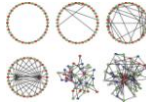
- Бакуменко. – М. : МГУ економіки, статистики и інформатики, 2002
36. Дуброва Т. А. Факторный анализ с использованием пакета “STATISTICA”. Учебное пособие / Т. А. Дуброва, Д. Э. Павлов, Н. П. Осипова. – М. : МГУ економіки, статистики и інформатики, 2002.
 37. Дьяченко О. В. Теоретико-методичні підходи проведення зіставлення даних у статистиці зовнішньої торгівлі товарами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.10 / Ольга Володимирівна Дьяченко. – К. : 2008. – 20 с.
 38. Економічна енциклопедія : у трьох томах. – Київ : “Академія” ; Тернопіль : ТАНГ. – 2000-. –Т. 1. – 2000. – 863 с.
 39. Економічна енциклопедія : у трьох томах. – Київ : “Академія” ; Тернопіль : ТАНГ. – 2001-. Т. 2. – 2000. – 845 с.
 40. Економічна енциклопедія : у трьох томах. – Київ : “Академія” ; Тернопіль : ТАНГ. – 2000-. –Т. 3. – 2002. – 950 с.
 41. Економічні проблеми ХХІ століття : міжнародний та український виміри / за ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. – К. : Знання, 2007. – 595 с.
 42. Експериментальна таблиця “витрати – випуск” України за 2000 рік в основних цінах / Державний комітет статистики України. Статистичний збірник. – Київ, 2002. – С. 37.
 43. Європейська комісія [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.
 44. Захарченко В. І. Інтеграція промислового комплексу України у світову промислову систему / В. І. Захарченко // Стратегічна панорама. – 2004. – № 3. – С. 124–132.

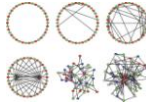
45. Зварич І. Я. Ідентифікація потенційних країн-партнерів при формуванні міжнародних виробничих мереж в Європі / І. Я. Зварич // Економічний простір. Збірник наукових праць. 2009. - №28/2. – С.7-16.
46. Зварич І. Я. Ідентифікація чинників, що впливають на міжнародну фрагментацію виробництва в країнах Європи / І. Я. Тхір // Формування нового світового економічного порядку: міжн. наук. конф. молодих вчених, Тернопіль, 14 – 15 травня 2009 р.: тези доп. – Тернопіль, 2009. – С. 82–84.
47. Зварич І. Я. Фрагментація економічного простору Європи на основі кластерного аналізу факторів робочої сили / І. Я. Тхір // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: шоста міжн. наук.-практ. конф. молодих вчених, Тернопіль, 26 – 27 лютого 2009 р.: тези доп. – Тернопіль, 2009. – С. – 45–47.
48. Иванов Д. А. Производственные сети – эффективное инновационное направление национальной промышленной политики / Д. А. Иванов // Региональная промышленная политика. – 2004. – № 3.
49. Крикавский Є. В. Інноваційний потенціал логістичного мислення / Є. В. Крикавський // Україна та її регіони на шляху до інноваційного суспільства: концептуальні доповіді VII Міжнародної науково-практичної конференції, Донецьк, 31 жовтня – 1 листопада 2006 р. – Донецьк: Юго-Восток, 2006. – С. 55–74.
50. Кузнецов Ю. В. Взаимодействие субъектов народного хозяйства: согласование экономических интересов / Ю. В. Кузнецов, С. В. Соколова // Вестник СпбГУ. – Вып. 1 (№ 5). – С. 23–44. – (Серія 5).
51. Кузьмін О. Нова парадигма оцінки інвестиційної привабливості регіонів: від конкретного до загального

- / О. Кузьмін, І. Комарницький // Регіональна економіка. – 2002. – № 4. – С. 36–43.
52. Лібанова Е. Кому вигідна дешева робоча сила? [Електронний ресурс] / Е. Лібанова // Дзеркало тижня. – 2007. – № 16 (645). – Режим доступу до газ. : <http://www.dt.ua/2000/2020/56547/>.
53. Лёш А. Географическое размещение хозяйства. — М. Знание: ИЛ, 1979. с. 632.
54. Лученко В. Виробничий аутсорсинг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mecm.info/clients/UM.nsf/0/clients/um.nsf/056C660658298822C2256FB6004F75B2?Opendocument>.
55. Мировая экономика / под ред. А. С. Булатова. – М. : Экономистъ, 2005. – 734 с.
56. Мировая экономика и международные экономические отношения : учебник / под ред. А. Булатова. – М. : Кнорус, 2008. – 654 с.
57. Михайленко Н. А. Інтеграція виробничого ланцюга – сучасна особливість структури світових товарних ринків – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/knp80/.../knp80_103-106.pdf.
58. Міжнародна економіка : теорія міжнародної торгівлі і фінансів : підручник. – Тернопіль : Економічна думка, 2001.– 496 с. (2-е видання у 2003 р.) Модели и механизмы внутрифирменного управления / [Ануфриев И. К., Бурков В. Н., Вилкова Н. И., Рапацкая С. Т.]. – М. : ИПУ РАН, 1994. – 72 с.
59. Международный менеджмент / Под. ред. С. Э. Творогова, Л. С. Тарасевича, А. И. Майзеля. – С-П. – Питер, 2002
60. Модели и механизмы многокритериального стимулирования в организационных системах /

- [Ивашенко А. А., Новиков Д. А., Сапико М. И., Щепкина М. А.]. – М. : ИПУ РАН, 2006. – 356 с.
61. Модели и механизмы распределения затрат и доходов в рыночной экономике / [Бурков В. Н., Горгидзе И. И., Новиков Д. А., Юсупов Б. С.]. – М. : ИПУ РАН, 1997. – 57 с.
 62. Наваретти Д. Б., Дель Перо А. С. Глава 31. ТРИМС и инвестиционный климат [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/WBI-Training/31.pdf>.
 63. Наливайко А. П. Глобалізація і стратегічний менеджмент // Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія / За ред. Д. Г. Лук'яненка. – К.: КНЕУ, 2001
 64. Новая западная геополитика. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.novsu.ru/file/20870>.
 65. Організація Економічного Співробітництва та Розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.oecd.org.
 66. Орехова Т. В. Транснаціоналізація економічних систем в умовах глобалізації: монографія / Т. В. Орехова. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – 394 с.
 67. Основні положення Звіту про Конкурентоспроможність України 2008. Назустріч економічному зростанню та процвітанню / ред. М. Дрзенік Хану, Т. Гейгер, – Женева : Всесвітній Економічний Форум, 2008.
 68. Оценка рынков, технологий, опыта. Роль глобальных цепочек начисления стоимости. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до журн. <http://www.adb.org/Documents/Translations/Russian/CA-REC-Notes/CAREC-Value-Chains-RU.pdf>.
 69. Паринов С. И. К теории сетевой экономики / С. И. Паринов – Новосибирск : ИЭОПП СО РАН. – 2002. – 168 с.
 70. Парфенцева Н. О. Міжнародні статистичні класифікації в Україні. Впровадження й використання : навчальний

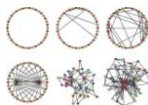

- посібник / Неля Олексіївна Парфенцева. – Київ : Основи , 2000. – 351 с.
71. Пахомов Ю. Украинские евроиллюзии и реалии ЕС / Ю. Пахомов // Економічний часопис. – 2007. – XXI.– № 9–10. – С. 3–6.
 72. Підвищення конкурентоздатності економіки областей Заходу та Півдня України на основі формування нових виробничих систем (кластерів). Підсумки соціально-економічних досліджень / за ред. С. І. Соколенко. К. : Логос, 2005. – С. 13
 73. Підлуцький О. Як маленька Естонія знайшла своє місце у великій Європі [Електронний ресурс] / О. Підлуцький // Дзеркало тижня. – № 7 (735) 28 лютого – 6 березня. – Режим доступу до газ. : <http://www.dt.ua/2000/2250/65514/>.
 74. Портер М. Конкуренція : учеб. пособие / М. Портер ; пер. с англ. – М. : “Вильямс”, 2000. – С. 206–207.
 75. Портер М. Э. Конкуренция : учебное пособие / М. Э. Портер ; пер. с англ. – М. : “Вильямс”, 2001. – 495 с.
 76. Прогноз з більшості промислових секторів Європи, Близького Сходу і Африки на 2009 – негативний. – Хрещатик. Київська муніципальна газета. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kreschatik.kiev.ua.
 77. Промислове виробництво : підсумки 2004 року та прогнозні оцінки січня II кварталу 2005 року // Економіст. – № 2. – 2005. – С. 13–36.
 78. Промисловість України 2001–2006 у роках / Державний комітет статистики України. – Статистичний збірник. – Київ, 2007. – 302 с.
 79. Протаскин В. Эксперты : Беларуси придется пойти на уничтожение целых отраслей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.yuzle.com/business/3087.html.

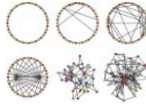
80. Репа А. Мода на глобалізацію. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ua.info/index.phtml?art_id=278301&action=view&sel_date=2008-06-20.
81. Роберт Карбау. Міжнародна економіка. / Р.Карбау ; сьоме видання ; переклад з англійської Романа Косодія. – Суми : “Козацький вал”, 2004. – 652 с.
82. Розанов А. Раздробленное производство, концентрированные финансы : причины и последствия для различных модальностей “классового” сопротивления [Електронний ресурс] / А. Розанов, А. Стенько // Свободный мир. – 14.09.2009. – Режим доступу до журн. : <http://liberty.ru/groups/experts/Razdrobленноe-proizvodstvo-koncentrirovannye-finansy-prichiny-i-posledstviya-dlya-razlichnyh-modal-nostej-klassovogo-soprotivleniya>.
83. Сагалович А. А. Глобализация : мифы и реальность / А. А. Сагалович // Економіка розвитку. – 2003. – № 4. – С. 108–110.
84. Сапего Г. Иммигранты в западной Европе / Г. Сапего // Мировая экономика и международная отношения. – 2006. – № 9. – С. 50–58.
85. Сергеева О. Новые правила игры. Глобальные вопросы : Какие стратегии наиболее эффективны в условиях глобализации [Електронний ресурс] / О. Сергеева // Новый маркетинг. – 2008. – № 5. – Режим доступу до журн. : <http://www.management.com.ua/strategy/str182.html>.
86. Сиденко В. Р. Глобализация - Европейская интеграция - экономическое развитие : украинская модель. В 2-х т. / Владимир Романович Сиденко. – К. : Феникс, 2008–

.-

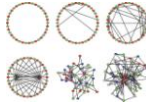

Том 1. Глобализация и экономическое развитие. – 2008. – 376 с.

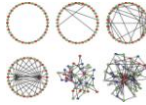
87. Ситник В. Ф. Интеллектуальний аналіз даних (дейтамайнінг) / В. Ф. Ситник, М. Т. Краснюк. – Київ : КНЕУ, 2007. – 375 с.
88. Скоров Г. Франция 2006 – реформа или революция? / Скоров Г. // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 11. – С. 72–75.
89. Слука Н. Глобальный город в системе мирового хозяйства / Н. Слука // Международная экономика. – 2006. – № 3. – С. 10–28.
90. Соколенко С. И. Глобальные рынки XXI столетия : Перспективы Украины / С. И. Соколенко. – К. : Логос, 1998 – 568 с.
91. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры : Украинский контекст. Монографія / С. И. Соколенко. – К. : Логос, 2002 – 648 с.
92. Соколенко С. І. Глобалізація і економіка України / С. І. Соколенко. – К. : Логос, 1999 – 568 с.
93. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці. Наукове видання. / Соколенко С. І. – К. : Логос, 2004. – 848 с. ; 190 іл.
94. Соколенко С. І. Стратегія конкурентоспроможності економіки України на основі інтеграційних систем – кластерів / Соколенко С. І. – Севастополь : “Рібест”, 2006. – 37 с.
95. Соколенко С. І. Сучасні світові ринки та Україна : (Наук. вид.) / С. І. Соколенко. – К. : Демос, 1995 – 354 с.
96. Соколенко С. І. Фінансування розвитку нових виробничих систем (0,7 авт. листа в кн. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення, монографія) / О. М. Алимов, А. І.

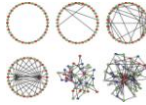
- Даниленко та ін. – К. : Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. – С. 432.
97. Соколенко С. Стратегії економічного росту та формування нових виробничих систем в епоху глобалізації / С. Соколенко // Економічний часопис. – 2003. – XXI. – № 5. – С. 9–16.
98. Спільний європейський економічний простір : гармонізація міжрегіональних суперечностей : монографія / за ред. Д. Г. Лук'яненка, В. І. Чужикова. – К. : КНЕУ. – 2007. – 544 с.
99. Стратегія розвитку України у період до 2020 року. / Національна стратегічна Асамблея – Стратегія розвитку країни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/system.
100. Стукало Н. Оцінювання стану розвитку фінансової глобалізації : особливості для України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2006_1_Stukalo_ukr.pdf.
101. Таблиця “витрати – випуск” України за 2005 рік в основних цінах / Державний комітет статистики України. Статистичний збірник. – Київ, 2006. – С. 37.
102. Таблиця “витрати – випуск” України за 2005 рік в основних цінах / Державний комітет статистики України. Статистичний збірник. – Київ, 2007. – С. 52.
103. Таблиця “витрати – випуск” України за 2006 рік в основних цінах / Державний комітет статистики України. Статистичний збірник. – Київ, 2007. – С. 37.
104. Таблиця “витрати – випуск” України за 2006 рік в основних цінах / Державний комітет статистики України. Статистичний збірник. – Київ, 2008. – С. 52.

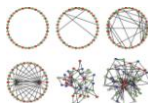
105. Таблиця “витрати – випуск” України за 2007 рік в основних цінах / Державний комітет статистики України. Статистичний збірник. – Київ. 2008. – С. 37.
106. Тімохіна Н. В. Транснаціоналізація економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/25_DN_2008/Economics/28319.doc.htm.
107. Тхір І. Я. Аналіз міжнародної фрагментації виробництва та галузевої концентрації у контексті транснаціоналізації / І. Я. Тхір // Інтеграція України у світовий економічний простір: II Міжн. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, 24–25 січня 2008 р. : тези доп. – Тернопіль, 2008. – С. 336–339.
108. Тхір І. Я. Векторний розвиток просторової моделі міжнародної фрагментації виробництва Європи / І. Я. Тхір // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – Вип. 4. (жовтень – грудень). – С. 20–26.
109. Тхір І. Я. Вплив транснаціоналізації на формування міжнародних виробничих мереж / І. Я. Тхір // Журнал європейської економіки. – 2008. – Т. 7. – № 1, березень. – С. 30–42.
110. Тхір І. Я. Демографічна нерівномірність Європи та міжнародна трудова мобільність / І. Я. Тхір // Галицький економічний вісник. – 2007. – № 1(12). – С. 12–18.
111. Тхір І. Я. Міжнародна фрагментація виробництва Франції / І. Я. Тхір // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2007. – Випуск 24. – С. 209–212. – (Серія економіка).
112. Тхір І. Я. Міжнародні виробничі мережі Європи та особливості їх розширення / І. Я. Тхір // Українська наука : минуле, сучасне, майбутнє. – 2007. – Випуск 12. – С. 304–313.

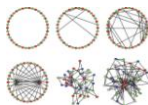
113. Тхір І. Я. Міжнародні виробничі мережі у країнах Східної Азії / І. Я. Тхір // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених “Економіка країн Євроазіатського та Африканського континентів і Україна”. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – С. 67-70.
114. Тхір І. Я. Оцінка міжнародної фрагментації виробництва (на прикладі Німеччини, Австрії, Бельгії) / І. Я. Тхір // Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: національна ідентичність та проблеми глобалізації”. – 2008. – Тернопіль : Економічна думка. – С. 103-104.
115. Тхір І. Я. Роль супутніх послуг у міжнародній фрагментації виробництва / І. Я. Тхір // Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті”. – 2007. – Тернопіль : Економічна думка. – С. 61-64.
116. Тхір І. Я. Фрагментація : нова форма глобалізації / І. Я. Тхір // Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір : II Всеукр. науково-практичної конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, 8 грудня 2006 р.: тези доп. – Маріуполь, 2006. – С. 232-233.
117. Тюнен фон И.-Г. Изолированное государство. — М. 1976. - 734
118. Україна : Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006. Україна в міжнародному регіональному економічному співробітництві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.niss.gov.ua/book/Vlasyuk_mon/06-7.pdf.

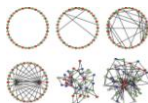
119. Філіпенко А. Методологія геоекономічного розвитку / А. Філіпенко // Економічний часопис. – 2007. – XXI. – № 5–6. – С. 25–28.
120. Фліссак К. Міжнародна кооперація як ефективна форма сучасного економічного співробітництва / К. Фліссак // Журнал європейської економіки. – 2006. – Том 5 (№ 2). – С. 138–142.
121. Хаффтанн Л. Україна на шляху до Європи ; пер. з англ. А. Турченової / Л. Хаффтанн, Ф. Мюллерс. – Київ : “Фелікс”. – 2007. – 338 с.
122. Черейский В. Л. Географические аспекты экспансии ТНК. – Л.: Нева, 1985
123. Чибриков Г. Г. Глобализация и ее формы / Г. Г. Чибриков // Вестник Московского университета. – 2006. – № 4. – С. 44–58. – (Серия 6 : Экономика).
124. Шаров О. Економізація зовнішньої політики : сьогоднішня українська тактика / О. Шаров // Економічний часопис. – 2007. – XXI. – № 9–10. – С. 21–26.
125. Шепеленко О. В. Трансакционные издержки в переходной экономике : проблемы теории и практики : монография / О. В. Шепеленко ; МОН Украины, Донецкий нац. ун-т. экономики и торговли им. Михаила Туган-Барановского. – Донецк, 2007. – 360 с.
126. Шнирков О. Розширений ЄС у сучасній світовій економіці / О. Шнирков // Економічний часопис. – 2007. – XXI. – № 9–10. – С. 21–26.
127. Amighini¹ A. China in the international fragmentation of production: Evidence from the ICT industry / A. Amighini¹ // The European Journal of Comparative Economics. – 2005. – Vol. 2. – No. 2. – P. 203–219.
128. Anderton R. Outsourcing and low-skilled workers in the UK / R. Anderton , P. Brenton // Bulletin of Economic Research. – 1999. – Vol. 51. – P. 267–286.

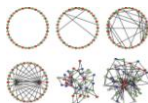
129. Anderton R. Whats trade got to do with it? Relative demand for skills within Swedish manufacturing / R. Anderton, P. Brenton, E. Oscarsson // CEPS WD. – 2001. – No. 162. – March. – P. 37–39.
130. Ando M. Production Networks in East Asia : Strategic Behavior by Japanese and U.S. firms / M. Ando, S. W. Arndt, F. Kimura // Conference, Japan Center for Economic Research, Tokyo, June 1, Paper Presentation. – 2006. – P. 45.
131. Ando M., Kimura F. Fragmentation in East Asia : Further Evidence [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.haveman.org/EIT107/ando.pdf.
132. Antras P. Global sourcing [Электронный ресурс] / P. Antras, E. Helpman // Harvard University. – 2003. – Режим доступа : <http://www.economics.harvard.edu/pub/hier/2003/HIER2005.pdf>.
133. Arndt S. Fragmentation2001. New production patterns in the world economy / S. Arndt, H. Kierzkowski // Oxford University Press. – 2001. – P. 17–34.
134. Athukorala P. Multinational Production Networks and the New Geo-economic Division of Labour in the Pacific Rim [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rspas.anu.edu.au/economics/publish/papers/.../wp-econ-2006-09.pdf.
135. Baldone S. On Some Effects of International Fragmentation of Production on Comparative Advantages, Trade Flows and the Income of Countries / S. Baldone // The World Economy. – 2007. – 30(11). – P. 77–81.
136. Baldone S. On some effects of international fragmentation of production on comparative advantages, trade flows, and the income of country / S. Baldone, F. Sdogati, L. Tajoli // The World Economy. – November 2007. –Vol. 30. – No. 11. – P. 1726–1769.

137. Baldone, S. Moving to Central-Eastern Europe : Fragmentation of Production and Competitiveness in the European Textile and Apparel Industry / S. Baldone, F. Sdogati, L. Tajoli // Rivista di Politica Economica. – 2002. – No.1-2. – P. 567-570.
138. Baldone, S. Patterns and Determinants of International Fragmentation of Production. Evidence from Outward Processing Trade between the EU and the Countries of Central-Eastern Europe / S. Baldone, , F.Sdogati, L. Tajol. // Weltwirtschaftliches Archiv. – 2001. – P. 80-104.
139. Barry F. Enlargement and the European Geography of the Information Technology Sector / F. Barry, D.Curran // The World Economy. – 2004. – Vol. 27. – No. 6. – P. 901-921.
140. Berman E. Changes in the demand for skilled labor within U.S. manufacturing : evidence from the annual survey of manufacturers / E. Berman, J. Bound, Z. Griliches // Quarterly Journal of Economics. – 1994. – Vol. 109. – issue 2. – P. 367-397.
141. Berman J. The Canadian Multinationals, Toronto, 1981.
142. Bolton P. The Firm as a Corrmamication Network / P. Bolton, M.Dewatripont // Quarterly Journal of Economics, CK. 1994. – P. 809-839.
143. Bond E. Market linkages with fragmented production / E. Bond // North American Journal of Economics and Finance. – 2005. – No 16. – P. 119-135.
144. Borrus M. International Production Networks in Asia : Rivalry or Riches. Introduction [Электронный ресурс] / M. Borrus, D. Ernst, S. Haggard // 1999. – P. 2. – Режим доступа до журн. : http://www.igcc.ucsd.edu/pdf/afc/afc_borrus.pdf.
145. Brenton P. The declining use of unskilled labour in Italian manufacturing : is trade to blame? / P. Brenton, A. M.

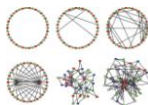
- Pinna // CEPS Working Document. – 2001. – No. 178. – P. 345–349.
146. C. Fancello, A. M. Pinna. How far do we trade intermediate inputs? Differences between a *new* and an *old* sector. June, 2002. [Электронный ресурс] Режим доступа: www.crenos.it/working/pdf/02–07.pdf.
147. Calvo G. Hierarchy, Ability and Income Distribution. / G. Calvo, S. Wellisz // Journal of Political Economy. – 1979. – Vol. 87. – P. 991–1010.
148. Calvo G. Supervision, Loss of Control and the Optimal Size of the Firm / G. Calvo, S. Wellisz // Journal of Political Economy. – 1978. – Vol. 86. – P. 943–952.
149. Czamanski S. Study of Spatial Industrial Complexes / Czamanski S. – Halifax, Nova Scotia : Institute of Public Affairs, 1976. – P. 61–80.
150. Davies G. Leading People : a Model of Choice and Fate for Leadership Development. / G. Davies, M. Smith, W. Twigger // Leadership & Organization Development. – Vol. 12. – No. 1. – P. 7–11.
151. Davis L. What location advantages do MNE research subsidiaries in Europe evaluate highest? [Электронный ресурс] / L. Davis // Paper presented to the DRUID Summer Workshop, Rebuild, Denmark, 15–17 June 2000. – Режим доступа : www.druid.dk/uploads/tx_picturedb/ds2000–99.pdf.
152. Deardorf A. V. Fragmentation in Simple Trade Models [Электронный ресурс] / A. V. Deardorf // The University of Michigan. – 1998. – Режим доступа : <http://www.spp.umich.edu/rsie/workingpapers/wp.html>.
153. Deardorff A. V. Fragmentation across Cones [Электронный ресурс] / A. V. Deardorff // Globalization and International Trade : conference, Burgenstock, Switzerland. – 1998. – July 9–11. – Режим доступа до

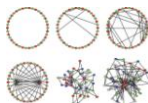
журн. :

www.fordschool.umich.edu/rsie/workingpapers/...450/r427.pdf

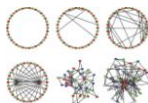
154. Deardorff A. V. Gains from Trade and Fragmentation [Электронный ресурс] / A. V. Deardorff // The CES in Venice Summer Institute Workshop. – 2005. – July 18–19. – Режим доступа до журн. : <http://fordschool.umich.edu/rsie/workingpapers/Papers526-550/r543.pdf>.
155. Deardorff's Glossary of International Economics. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.personal.umich.edu>.
156. Defever F. Functional fragmentation and the location of multinational firms in the enlarged Europe / F. Defever // Regional Science and Urban Economics. – 2006. – No. 36. – P. 658–677.
157. Dicken P. Global shift. Reshaping the global economic map in the 21st century / Dicken P // SAGE Publications Ltd. – 2004. – 600.
158. Dluhosch B. Inrtaindustry trade the gains from fragmentation / B. Dluhosch // The North American Journal of Economics and Finance. – 2006. – No. 17. – P. 49–64.
159. Doing business and investing in Ukraine. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.pwc.com/ua.
160. Dunning J. The Globalization of Business. – London^ Routledge, 1993.
161. Economic Indicators – France. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://earthtrends.wri.org>.
162. Egger H. International fragmentation : Boon or bane for domestic employment? / H. Egger, U. Kreickemeier // European Economic Review. – – 2005. – 21 July. – No 5. – P. 123.

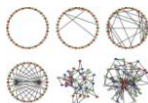
163. Egger H. The role of public infrastructure and subsidies for firm location and international outsourcing [Электронный ресурс] / H. Egger, J. Falkinger // European Economic Review. – 2006. – No. 50. – P. 1993–2015. – Режим доступа до журн. : www.elsevier.com/locate/eer.
164. Egger P. The international fragmentation of Austrian manufacturing : The effects of outsourcing on productivity and wages / P. Egger, M. Pfaffermayr, Y. Wolfmayr-Schnitzer // North American Journal of Economics and Finance. – 2001. – No. 12. – P. 257–272.
165. Egger P. The international fragmentation of the value added chain / P. Egger, M. Pfaffermayr, Y. Wolfmayr-Schnitzer // Mimeo WIFO February. – 2001. – P. 89–92.
166. Egger H. The Determinants of EU Processing Trade / H. Egger // The World Economy. – 2005. – 28(2). – P. 100–106.
167. Egger P. Intermediate goods trade and international wage convergence in Central Europe / P. Egger // Empirica. – 2006. – 33(4). – P. 45–67.
168. Enright M. J. The geographical Scope of Competitive Advantage / Stuck in the Region? Changing scales for regional identity ; edited by E.Dirven, J.Groenewegen and S. van Hoff. Utrecht, 1993. – P. 87–102.
169. Europe in Figures – Eurostat yearbook, 2006–2007.
170. Eurostat regional yearbook 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ec.europa.eu/eurostat>.
171. Eurostat regional yearbook 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://europa.eu>.
172. Evans C. Distance, time and specialization / C. Evans , J. Harrigan // NBER Working Paper n. 9729. – 2003. – P. 122–131.
173. Feenstra R. C. Global production sharing and rising inequality : a survey on trade and wages / R. C. Feenstra,

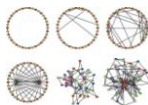
- G. H. Hanson // NBER WP. – July. 2001. – No. 8372. – P. 131–140.
174. Feenstra R. C. Integration of Trade and Disintegration of Production in the Global Economy / R. C. Feenstra // Journal of Economic Perspectives. – 1998. – Vol. 12. – No. 4. – P. 88–92.
175. Feenstra R.C. Globalization, outsourcing and wage inequality / R. C. Feenstra, G. H. Hanson // American Economic Review. – 1996. – P. 91–94.
176. Fragmentation in Globalisation [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Fragmentation+\(economics\)](http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Fragmentation+(economics)).
177. Fukunari Kimura. Production Networks and De Facto Integration in East Asia [Электронный ресурс]. – Режим доступа до журн. : <http://www.palgrave.com/pdfs/0230007821.pdf>.
178. Garel Rhys OBE D. The motor industry in an enlarged EU / D. Garel Rhys OBE // The World Economy. – June, 2004. – Vol. 27. – No. 6. – P. 875–923.
179. Geishecker I. Do unskilled workers always lose from fragmentation? / I Geishecker, H. Gorg // The North American Journal of Economics and Finance. – 2005. – No. 16. – P. 81–92.
180. Geishecker I. Winners and Losers : Fragmentation, Trade and Wages / I. Geishecker, H. Gorg. [Электронный ресурс] // Workshop at Claremont McKenna College and a seminar at the University of Zurich. – December 2003. – Режим доступа до журн. : <ftp.iza.org/dp982.pdf>.
181. Gianfranco De Simone How Do Geographical Forces and Fragmentation of Production Interact in Determining the Location of Industrial Activities? [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

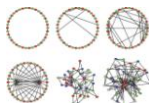
- http://www.euroframe.org/fileadmin/user_upload/euroframe/docs/2005/session3/eurof05_desimone.pdf.
182. Gianfranco De Simone. The Effects of International Fragmentation of Production on Trade Patterns: An Empirical Assessment / G. De Simone // Working Paper No 17/04. – a part of the Research Training Network “Trade, Industrialisation and Development” (Funded by the European Commission through the Improving Human Potential Initiative of the Fifth Framework Programme. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до журн.: www.fordschool.umich.edu/rsie/workingpapers/...525/r503.pdf.
183. Golub S. S. Globalization and Country-Specific Service Links / S. S. Golub, R. W. Jones, H. Kierzkowski // Working Paper. – January, 2007. – No. 532. – P. 33.
184. Golub S., Ronald W. J., Kierzkowski H. Country-Specific Aspects of Service-Link Activities: Theory and Evidence for Developing Countries. 2006. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.tulane.edu/~dnelson/BIBS/GlobalBib.pdf.
185. Gorg H. International fragmentation and relative wages in the UK / H. Gorg, A. Hijzen, R. C. Hine // Research Paper 2001/33. – Leverhulme Centre, University of Nottingham. – 2001. – P. 67–78.
186. Greg Linden Building Production Networks in Central Europe: The Case of the Electronics Industry [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.brie.berkeley.edu/publications/WP126.pdf>.
187. Grossman G., Helpman E. Integration vs outsourcing in industry equilibrium. 2001. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://econ.haifa.ac.il/~yashiv/WP7-2001.pdf>.
188. Hagedoorn J. Choosing organizational modes of strategic technology partnering: International sectoral differences

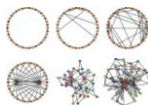
- / J. Hagedoorn and R. Narula // Journal of International Business Studies. – 1996. – Vol. 27. – P. 265–284.
189. Hagedoorn J. Leading companies and networks of strategic alliances in information technologies / J. Hagedoorn and J. Schakenraad // Research Policy. – 1992. – Vol. 21. – P. 163–190.
190. Hannan M. T. The population ecology of organizations / M. T. Hannan and J. Freeman // American Journal of Sociology. – 1977. – Vol. 82. – P. 929–964.
191. Hanson G. H. Localization economies, vertical organization and trade / G. H. Hanson // American Economic Review. – 1996. – Vol. 86. – No. 5. – P. 92–100.
192. Hanzl-Weiß D. Enlargement and the Textiles, Clothing and Footwear Industry / D. Hanzl-Weiß // World Economy. – 2004. – Vol. 27. – No. 6. – P. 923–945.
193. Harbison J. Smart Alliances / J. Harbison and P. Pekar. – New York, Booz, Allen & Hamilton, 1997
194. Heiman B. Towards reconciling transaction cost economics and the knowledge-based view of the firm: The context of inter-firm collaborations / B. Heiman and J. A. Nickerson // International Journal of the Economics of Business. – 2002. – Vol. 9 (1). – P. 97–116.
195. Helg R. Patterns of international fragmentation of production and implications for the labor markets [Электронный ресурс] / R. Helg, L. Tajoli // January. – 2004. – P. 33. – Режим доступа до журн.: www.fordschool.umich.edu/rsie/workingpapers/...525/r503.pdf.
196. Hesse M. Global production networks and the role of logistics and transportation. Growth and Change / M. Hesse, J-P. Rodrigue // American Economic Review. – 2006. – Vol. 37. – No. 4. – P. 499–509.

197. Hummels D. The nature and growth in world trade / D. Hummels, J. Ishii, Yi Kei-Mu // Journal of International Economics. – 2001. – No. 54. – P. 75–96.
198. International Chamber of Commerce [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.iccwbo.org/incoterms/id3040/index.html>.
199. Inward processing relief [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hmrc.gov.uk>.
200. Janelle Donald G. Globalization and research transportation / Donald G. Janelle, M. Beuthe // Journal of Transport Geography. – 1997. – Vol. 5. – No. 3. – P. 199–206.
201. Jones R. W. A Framework For Fragmentation [Электронный ресурс] / R. W. Jones., H. Kierzkowski // January, 2000. – Режим доступа до журн. : www.tinbergen.nl/discussionpapers/00056.pdf.
202. Jones R. W. International Fragmentation and the New Economic Geography / R. W. Jones, H. Kierzkowski // Asian Economic Policy Review. – December. – 2003. – P. 13
203. Jones R. W. Production Fragmentation and Outsourcing : General Concerns [Электронный ресурс]. – Режим доступа до журн. : www.econ.rochester.edu/.../jones/Production_Fragmentation_and_Outsourcing.pdf.
204. Jones R. W. The Role of Services in Production and International Trade : A Theoretical Framework / R. W. Jones, H. Kierzkowski // 1990. – Vol. 5. – P. 45–50.
205. Jones R. What Does Evidence Tell Us About Fragmentation and Outsourcing? [Электронный ресурс] / R. Jones, H. Kierzkowski, C. Lurong. // International Review of Economics and Finance. – October, 2004. – P. 20 July, 2005. – P. 31. – Режим доступа до журн.

- http://www.team.univ-ris1.fr/teamperso/mucchiel/kimura_fragmentation.pdf.
206. Kaminski B. Production Fragmentation and Trade Integration in Enlarged Europe: How MNCs Have Succeeded Where CMEA Had Failed [Электронный ресурс] / В. Камински // Papeles del Este. – 2004. – No.º 9. –. – Режим доступа : www.ucm.es/bucm/cee/papeles.
207. Kaminski B. Trade and Production Fragmentation: Central European Economies in EU Networks of Production and Marketing // [Электронный ресурс]. – Режим доступа до журн. : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=632680.
208. Kimura F. Fragmentation and Agglomeration Matter: Japanese Multinationals in [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.iadb.org/laeba/downloads/WP_12_2002_KimuraAndo.pdf.
209. Kimura F. Fragmentation and parts and components trade: Comparison between Europe and East Asia / F. Kimura, K. Hayakawa .
210. Kimura F. Fragmentation, Internalization, and Inter-firm Linkages: Evidence from the Micro Data of Japanese Manufacturing Firms / F. Kimura // Global Production: Specialization and Trade: The International Conference, Hong Kong, October 25–27, 2001 .
211. Kimura F., Takahashi Y. International Trade and FDI with Fragmentation: the Gravity Model Approach [Электронный ресурс] / F. Kimura, Y. Takahashi // September, 2004. – Режим доступа до журн. : <http://www.bora.nhh.no:8080/bitstream/2330/1928/1/Severinko%202008.pdf>
212. Kohler W. International Fragmentation: A Policy Perspective [Электронный ресурс] / W. Kohler //

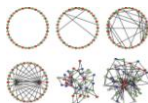

Working Paper. – August, 2000. – No. 0019. – P. 23. –

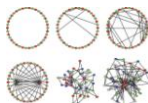
Режим доступа до журн. :

<http://www.econ.jku.at/papers/2000/wp0019.pdf>.

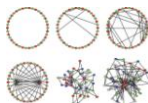
213. Krugman P. Increasing Returns and Economic Geography / P. Krugman // Journal of Political Economy. – 1991. – Vol. 99 (3). – P. 483–499.
214. Kurekova L. Researching Labour Migration in the EU – Methodological Dilemmas and Problems / L. Kurekova // Graduate conference in Florance: Methodological Paradigms for a New Political Agenda, 12–14 December 2007.
215. Lemoine F. Integrating Central and Eastern Europe In the European Trade and Production [Электронный ресурс] / F. Lemoine // Network Working Paper 107. – July 1998. – Режим доступа : <http://ideas.repec.org/p/cdl/ucbrie/1063.html>.
216. Lischynskij I. Concentration and Specialisation Dimensions in the Context of European Integration of Ukrainian Industry / I. Lischynskij // Östliches Europa und Visionen paneuropäisher Entwicklung Konferenzbeiträge der Internationalen Wissenschaftskonferenz der Nationalen Wirtschaftsuniversität Ternopil (Ukraine) in Antalia (Türkei) vom 15. bis 22. – September 2007. Berlin 2008 – P. 199–209.
217. Lundestad G. Why does Globalization Encourage Fragmentation? [Электронный ресурс] / G. Lundestad // International Politics. – 2004. – No. 41 (265–276). – P. 266–276.
218. Maillat D. Innovation Process and the Role of the Milieu. / Maillat D. // Regions Reconsidered : Economic Networks, Innovation and Local Development, London : Mansell. – 1991. – P. 17–103.

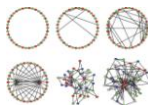
219. Marin D. A New International Division of Labor in Europe : Outsourcing and Offshoring to Eastern Europe [Электронный ресурс] / D. Marin // Discussion Paper No. 80 Sonderforschungsbereich /Transregio 15 2005/ – Режим доступа : www.gesy.uni-mannheim.de.
220. Michaela Grell. Foreign-controlled enterprises in the EU / Michaela Grell // Eurostat. Statistics in Focus. – 2008. – No. 30.
221. Mitsuyo A. Fragmentation in Europa and East Asia [Электронный ресурс] / A. Mitsuyo, F. Kimura // May 2006. – P. 24. – Режим доступа до журн. : <http://www.eiit.org/WorkingPapers/Papers/TradePatterns/FREIT029.pdf>.
222. Narain R. The strategic implications of flexibility in manufacturing systems / R. Narain, R. C. Yadav, J. Sarkis, J. J. Cordeiro // International Journal of Agile Management Systems. – 2000. – No. 2/3. – P. 234.
223. Ngo Van Long Fragmentation and Services / Ngo Van Long, R. Riezman, A. Soubeyran // The North American Journal of Economics and Finance, Elsevier. – 2004. – Vol. 16 (1). – P. 137–152.
224. Nohria N. Networks and Organizations / N. Nohria and R. G. Eccles, Eds. – Boston, MA, Harvard Business School Press. – 1992.
225. Nonaka I. A dynamic theory of organizational knowledge creation / I. Nonaka // Organization Science, 1994. – Vol. 5 (1).
226. Norway O. Fragmentation, heterogeneity and intra-product trade within Europe / O. Norway, M. Srholec // 12 September, 2006. – P.13.
227. OECD. Science, Technology and Industry Outlook. Washington, DC, OECD, 2002

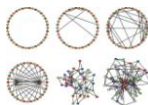
228. Ohmae N. The global logic of strategic alliances / N. Ohmae // Harvard Business Manager. – 1989. – No. 3/4. – P. 143–154.
229. Oliver C. Determinants on interorganizational relationships : integration and future directions / C. Oliver // Academy of Management Review. – 1990. –No. 15(2). – P. 241–265.
230. Osborn R. and C. C. Baughn. Societal considerations in the global technological development of economic institutions : The role of strategic alliances. Research in the sociology of organizations. S. B. Bacharach and Associates. Greenwich, CT, JAI Press : 1993. – P. 113–150.
231. Osborn R. The institutionalization and evolutionary dynamics of inter-organizational alliances and networks / R. Osborn and J. Hagedoorn // Academy of Management Journal. – 1997. – No. 40. – P. 883–896.
232. Oster S. Modern competitive analysis / Oster, S. – New York, Oxford University Press, – 1992. – P. 34.
233. Pairect G. Mac – Donald J. The measurement of the degree of foreign investment / Applied Economics, 1995.
234. Pellegrin J. German Production Networks in Central/Eastern Europe Between Dependency and Globalisation [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.bibliothek.wzb.eu/pdf/1999/i99-304.pdf
235. Porter M. The Competitive Advantage of Nations / M. Porter, – Macmillan Press Ltd. London, 1990. – P. 132–148.
236. Production Fragmentation and Trade Integration. Tables and Selected References. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1062940806000374>
237. Radosevic S. The Electronics industry in central and eastern Europe : a new global production Location

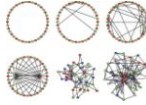
- [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.revistas.ucm.es/cee/15766500/articulos/PAPE0505120009A.PDF.
238. Redding S. Factor Endowments and Production in European Regions / S. Redding, M. Vera-Martin // *Review of World Economics*. – 2006. – Vol. 142 (1). – P. 1–31.
239. Rodrigue J-P. Transportation and the geographical and functional integration of global production networks / J-P. Rodrigue // *Growth and Change*. – 2006. – Vol. 37. – No. 4. – P. 510–525.
240. Ronald W. J. Immigration vs. Outsourcing: Effects on Labor Markets / W. J. Ronald // *International Review of Economics and Finance*. – 2005. – Vol. 14. – P. 105–14.
241. Science, technology and innovation in Europe / 2008 edition Collection : Statistical books. – P. 244.
242. Smith A. Communication on ‘the Future of the Textiles and Clothing Sector in the Enlarged Textiles and Clothing Industry: Reflections on the European Commission’s Outward Processing, EU Enlargement and Regional Relocation in the European [Электронный ресурс] / A. Smith, J. Pickles, R. Begg, P. Roukova, M. Bucek // *European Urban and Regional Studies*. – 2005. – P. 83. – Режим доступа до журн. : <http://eur.sagepub.com/cgi/content/abstract/12/1/83>.
243. Smith A. Outward Processing, EU enlargement and regional relocation in the European textiles and clothing industry. The textile and clothing industry in the EU / A. Smith, J. Pickles, R. Begg // *A survey Enterprise Papers*. – 2001. – No. 2.
244. Some Evidence From the EU-CEECs Case [Электронный ресурс] / G. De Simone // *May 17*. – 2005. – P. 31. – Режим доступа до журн. : www.euroframe.org/fileadmin/user.../eurof05_desimone.pdf

245. Stengg W. Всемирный доклад ЮНЕСКО [Электронный ресурс] / W. Stengg // June 2001. – P. 231. – Режим доступа : <http://europa.eu.int>.
246. Stopford J/ The economies of multinational enterprises. N. Y., 1979
247. Strauss-Kahn V. The impact of globalization through vertical specialization on the labor market : the French case, in Challenges to Globalization / V. Strauss-Kahn // R Winters editors, NBER. – 2002. – P. 111–120.
248. Sur S.The State between Fragmentation and Globalization [Электронный ресурс]. – Режим доступа до журн. : www.ejil.oxfordjournals.org/cgi/reprint/8/3/421.pdf.
249. Tkhir I. International fragmentation of production in France, Greece, Portugal, and Poland / I.Tkhir // Östliches Europa und Visionen paneuropäisher Entwicklung Konferenzbeiträge der Internationalen Wissenschaftskonferenz der Nationalen Wirtschaftsuniversität Ternopil (Ukraine) in Antalia (Türkei) vom15.bis 22. – September 2007. – P. 36–46.
250. Toleno J. A Propos des Filières Industrielles / J. Toleno // Revue d'Economie Industrielle. – 1978. – Vol. 6. – No. 4. – P. 149–158 ;
251. Soulie D. Filières de Production et Intégration Verticale. Annales des Mines, Janvier. 1989. P. 21–28.
252. Tulder R., Ruigrok W. International Production Networks in the Auto Industry [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Un_msm/2007.../Zup.pdf.
253. U.S. Geological Survey. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.usgs.gov/.
254. UN Comtrade database [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://comtrade.un.org/>.

255. Vasserot J. Y. Economic and Territorial Conditions for Indigenous Revival in Europe's Industrial Regions / J. Y. Vasserot and D. Maillat // High Technology Industry and Innovative Environments, Andover : Routledge, 1988. – P. 83–163.
256. Venables Anthony J. Fragmentation and multinational production / Anthony J. Venables // European Economic Review. – 1999. – Vol. 43. – P. 935–945.
257. Vertical Production Networks : Evidence from France // a part of the 6th Framework Programme, Priority 8, "Policy Support and Anticipating Scientific and Technological Needs". [Электронный ресурс]. – Режим доступа до журн. : www.economics-ejournal.org/economics/.../2007-18/.../file.
258. Weber A. Theory of the Location of Industries / Trans. Carl J. Friedrich. Chicago : University of Chicago Press, 1929 ; Marshall A. Industry and Trade. 3d ed. London : Macmillan, 1920.
259. Wixted B. Input – output analysis an increasingly globalised world : applications of OECD's harmonised international tables / B. Wixted, N. Yamano, C. Webb // Statistical Analysis of Science, Technology and Industry. – Organisation for Economic Cooperation and Development. – 31Aug. – 2006.
260. World Investment Report 2007 : Transnational Corporations, Extractive Industries and Development. – P. 25–230.
261. Yomogida M. Fragmentaion, welfare and imperfect competition / M. Yomogida [Электронный ресурс] // Journal of the Japanese and International Economies. – 1 March, 2006. – Режим доступа : www.elsevier.com/locate/jjie.
262. Zysman J. Tales From the 'Global' Economy : Cross National Production Networks and the Re-organization of

the European Economy / J. Zysman, E. Doherty, A. Schwartz // Working Paper 83. June 1996. – Regulatory and Institution reform in the Transitional Economies : workshop, Warsaw, November, 1995. – P.58.

263. http://uk.wikipedia.org/wiki/Авдіївський_коксхімічний_завод Авдіївський коксохімічний завод. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Авдіївський_коксхімічний_завод.
264. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Мережа> Мережа. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Мережа>.
<http://www.adb.org/Documents/Events/2006/SOM-CAREC/session5-presentation-eco-rus.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1

Структурні відмінності галузі, 2000 р.

	Австрія	Німеччина	Бельгія	Великобританія	Греція	Ірландія	Іспанія	Італія	Нідерланди	Португалія	Фінляндія	Франція	Швеція	Данія	Угорщина	Чехія	Словенія	Словаччина	Естонія	Латвія	Литва	Польща	Україна	
Виробництво електричного, електроі	0,08	0,08	0,09	0,08	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,09	0,03	0,08	0,07	0,08	0,07	0,02	0,02	0,03	0,02	0,01	0,02	0,02	0,02	0,02
Металургійне виробництво та виробі	0,09	0,09	0,10	0,08	0,07	0,08	0,06	0,07	0,10	0,05	0,09	0,09	0,10	0,10	0,10	0,03	0,04	0,05	0,03	0,03	0,03	0,03	0,04	0,05
Оброблення деревини та виготовлен	0,15	0,15	0,16	0,14	0,13	0,14	0,12	0,13	0,16	0,11	0,15	0,15	0,16	0,16	0,16	0,09	0,10	0,11	0,09	0,09	0,09	0,09	0,10	0,10
Виробництво гумових та пластмасові	0,15	0,15	0,16	0,14	0,13	0,14	0,12	0,13	0,16	0,11	0,15	0,15	0,16	0,16	0,16	0,09	0,10	0,11	0,09	0,09	0,09	0,09	0,10	0,10
Легка промисловість	0,13	0,26	0,27	0,18	0,24	0,09	0,18	0,16	0,26	0,18	0,14	0,26	0,18	0,03	0,07	0,04	0,04	0,06	0,05	0,02	0,04	0,04	0,09	0,02
Хімічне виробництво	0,13	0,26	0,27	0,18	0,24	0,09	0,18	0,16	0,26	0,18	0,14	0,26	0,18	0,03	0,07	0,04	0,06	0,05	0,02	0,04	0,04	0,09	0,09	0,02
Виробництво машин та устаткування	0,36	0,16	0,75	0,02	0,50	0,61	0,19	0,15	0,30	0,03	0,45	0,05	0,06	0,11	0,11	0,11	0,10	0,10	0,10	0,10	0,09	0,09	0,09	0,03

Таблиця 2

Структурні відмінності галузі, 2007 р.

	Австрія	Німеччина	Бельгія	Великобританія	Греція	Ірландія	Іспанія	Італія	Нідерланди	Португалія	Фінляндія	Франція	Швеція	Данія	Угорщина	Чехія	Словенія	Словаччина	Естонія	Латвія	Литва	Польща	Україна	
Виробництво електричного, електроі	0,08	0,09	0,10	0,07	0,06	0,06	0,06	0,06	0,08	0,03	0,07	0,07	0,07	0,07	0,03	0,03	0,02	0,03	0,02	0,02	0,02	0,01	0,02	0,02
Металургійне виробництво та виробі	0,09	0,10	0,10	0,08	0,06	0,09	0,07	0,07	0,10	0,04	0,09	0,09	0,10	0,10	0,03	0,03	0,04	0,05	0,03	0,04	0,03	0,03	0,03	0,05
Оброблення деревини та виготовлен	0,02	0,12	0,02	0,02	0,01	0,01	0,08	0,10	0,01	0,09	0,02	0,13	0,03	0,01	0,01	0,01	0,06	0,00	0,00	0,01	0,01	0,28	0,03	0,00
Виробництво гумових та пластмасові	0,15	0,16	0,16	0,14	0,12	0,15	0,12	0,13	0,16	0,10	0,15	0,15	0,16	0,16	0,09	0,09	0,09	0,11	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,11
Легка промисловість	0,12	0,30	0,30	0,19	0,20	0,08	0,17	0,15	0,22	0,19	0,16	0,22	0,17	0,03	0,12	0,04	0,04	0,05	0,05	0,02	0,04	0,04	0,05	0,02
Хімічне виробництво	0,12	0,30	0,30	0,19	0,20	0,08	0,17	0,15	0,22	0,19	0,16	0,22	0,17	0,03	0,12	0,04	0,04	0,05	0,05	0,02	0,04	0,04	0,05	0,02
Виробництво машин та устаткування	0,34	0,18	0,77	0,05	0,16	0,44	0,44	0,36	0,70	0,08	0,05	0,12	0,14	0,26	0,25	0,25	0,25	0,24	0,24	0,23	0,23	0,22	0,22	0,08

Додаток Б.

Кластерний аналіз за індексом Гатєва експорту проміжного в галузевому розрізі

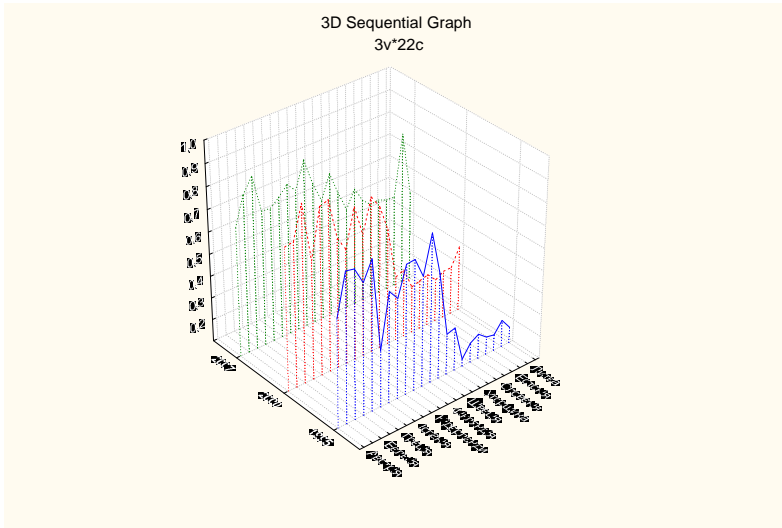

Рис. 1. Результати кластерного аналізу за індексом Гатєва експорту проміжного в галузевому розрізі

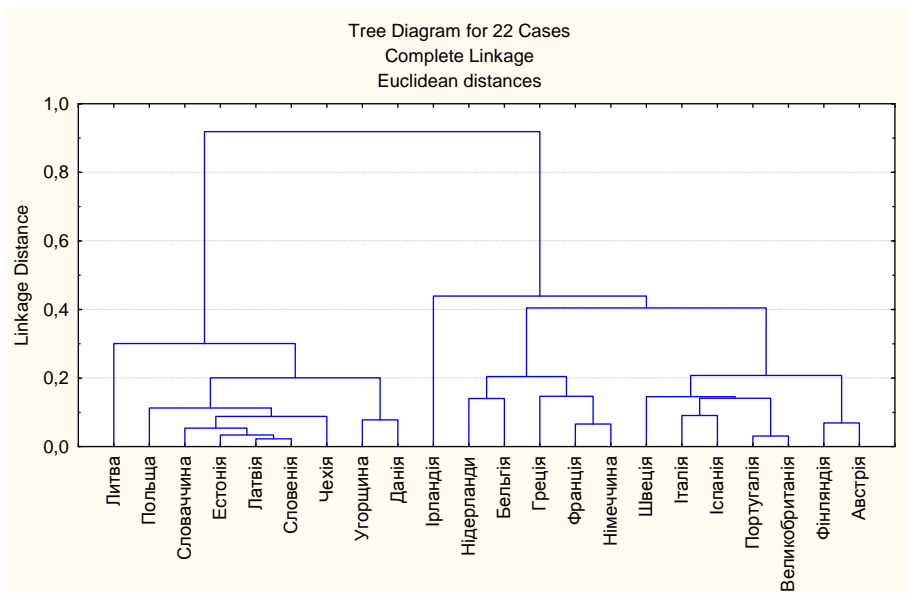
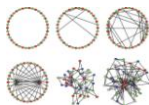
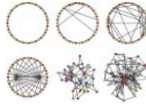

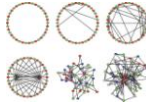
Рис. 2. Результати кластерного аналізу за індексом Гатєва експорту проміжного в галузевому розрізі

Таблиця 1

Результати кластерного аналізу за індексом індексом Гатєва експорта проміжного в галузевому розрізі

Case No.	Euclidean distances (ІГатєва (експорт проміжний) і				
	Австрія	Німеччина	Бельгія	Великобританія	Греція
Австрія	0,00	0,23	0,30	0,15	0,22
Німеччина	0,23	0,00	0,16	0,18	0,23
Бельгія	0,30	0,16	0,00	0,32	0,18
Великобританія	0,15	0,18	0,32	0,00	0,23
Греція	0,22	0,15	0,18	0,23	0,00
Ірландія	0,26	0,44	0,43	0,41	0,26
Іспанія	0,11	0,19	0,29	0,12	0,11
Італія	0,14	0,27	0,38	0,14	0,14
Нідерланди	0,20	0,11	0,14	0,21	0,20
Португалія	0,15	0,15	0,30	0,03	0,15
Фінляндія	0,07	0,25	0,30	0,20	0,07
Франція	0,19	0,07	0,20	0,14	0,19
Швеція	0,13	0,29	0,40	0,13	0,13
Данія	0,48	0,66	0,77	0,50	0,48
Угорщина	0,45	0,62	0,72	0,46	0,45
Чехія	0,64	0,82	0,92	0,66	0,64
Словенія	0,60	0,78	0,89	0,62	0,60
Словаччина	0,58	0,75	0,86	0,59	0,58
Естонія	0,63	0,81	0,92	0,64	0,63
Латвія	0,62	0,80	0,91	0,64	0,62
Литва	0,57	0,70	0,80	0,57	0,57
Польща	0,57	0,77	0,86	0,61	0,57

Додаток В.

Кластерний аналіз за індексом Гатєва імпорту проміжного в галузевому розрізі

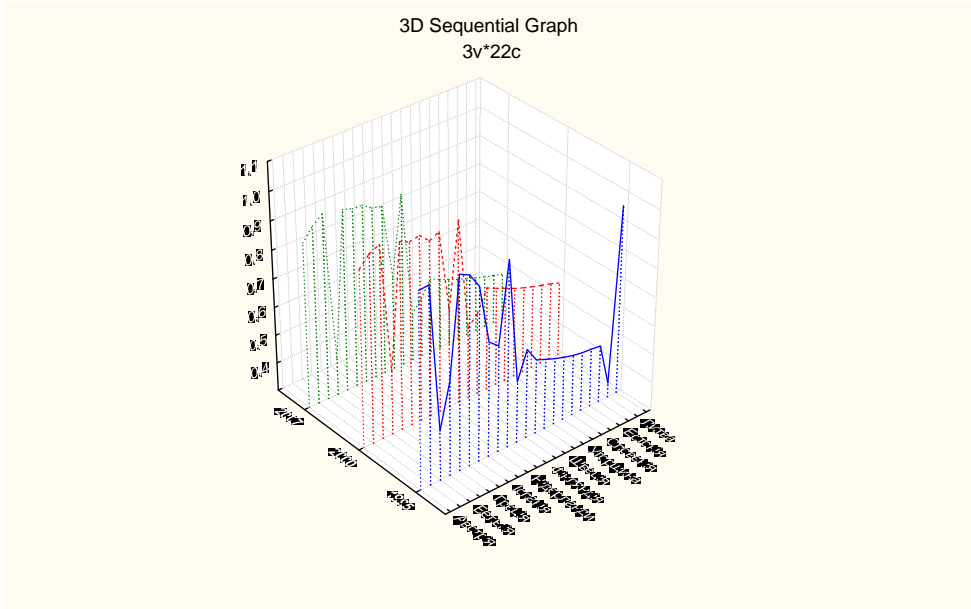

Рис. 1. Результати кластерного аналізу за індексом Гатєва імпорту проміжного в галузевому розрізі

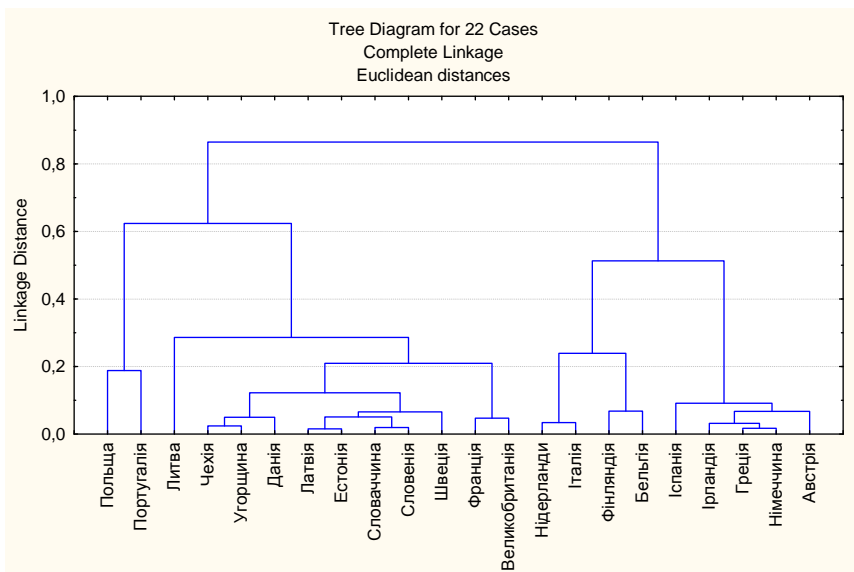
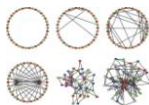
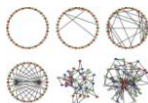

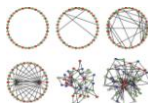
Рис. 2. Результати кластерного аналізу за індексом Гатсва імпорту проміжного в галузевому розрізі

Таблиця 1.

Результати кластерного аналізу за індексом Гатєва імпорту проміжного в галузевому розрізі

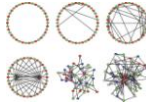
Case No.	Euclidean distances (ІГатєва (імпорт проміжний) in				
	Австрія	Німеччина	Бельгія	Великобританія	Греція
Австрія	0,00	0,06	0,51	0,69	0,00
Німеччина	0,06	0,00	0,51	0,74	0,00
Бельгія	0,51	0,51	0,00	0,70	0,51
Великобританія	0,69	0,74	0,70	0,00	0,70
Греція	0,07	0,02	0,50	0,75	0,00
Ірландія	0,05	0,03	0,48	0,72	0,00
Іспанія	0,09	0,08	0,43	0,70	0,00
Італія	0,28	0,29	0,24	0,61	0,28
Нідерланди	0,31	0,31	0,21	0,62	0,31
Португалія	0,37	0,42	0,66	0,40	0,40
Фінляндія	0,47	0,47	0,07	0,64	0,47
Франція	0,66	0,71	0,66	0,05	0,71
Швеція	0,65	0,70	0,59	0,12	0,70
Данія	0,59	0,64	0,50	0,21	0,64
Угорщина	0,62	0,66	0,52	0,20	0,66
Чехія	0,64	0,68	0,54	0,18	0,68
Словенія	0,66	0,71	0,56	0,17	0,71
Словаччина	0,68	0,72	0,58	0,16	0,72
Естонія	0,69	0,74	0,59	0,16	0,74
Латвія	0,71	0,75	0,61	0,15	0,75
Литва	0,82	0,86	0,63	0,29	0,86

Таблиця 2.

Індекс Салаї (за експортом проміжним) для України по відношенню до країн ЄС

	1995	2000	2007
Австрія	0,52	0,57	0,65
Бельгія	0,60	0,59	0,69
Великобританія	0,61	0,64	0,74
Греція	0,56	0,51	0,63
Данія	0,57	0,59	0,63
Естонія	0,37	0,52	0,61
Ірландія	0,48	0,54	0,66
Іспанія	0,47	0,52	0,65
Італія	0,57	0,62	0,72
Латвія	0,49	0,43	0,59
Литва	0,52	0,58	0,63
Нідерланди	0,59	0,53	0,64
Німеччина	0,51	0,53	0,64
Польща	0,26	0,35	0,51
Португалія	0,27	0,36	0,58
Словаччина	0,12	0,25	0,45
Словенія	0,23	0,32	0,46
Угорщина	0,20	0,29	0,30
Фінляндія	0,21	0,21	0,43
Франція	0,14	0,27	0,45
Чехія	0,20	0,27	0,46
Швеція	0,17	0,36	0,47

Таблиця 3.

Індекс Гатєва (за експортом проміжним) для України по відношенню до країн ЄС

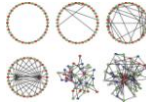
	1995	2000	2007
Австрія	0,59	0,74	0,68
Німеччина	0,77	0,75	0,81
Бельгія	0,77	0,90	0,87
Великобританія	0,69	0,63	0,71
Греція	0,78	0,85	0,70
Ірландія	0,36	0,87	0,74
Іспанія	0,60	0,68	0,78
Італія	0,55	0,62	0,74
Нідерланди	0,68	0,79	0,85
Португалія	0,69	0,65	0,73
Фінляндія	0,60	0,80	0,64
Франція	0,77	0,74	0,75
Швеція	0,58	0,62	0,65
Данія	0,28	0,39	0,55
Угорщина	0,30	0,41	0,63
Чехія	0,13	0,31	0,56
Словенія	0,19	0,32	0,53
Словаччина	0,21	0,33	0,53
Естонія	0,18	0,29	0,52
Латвія	0,17	0,32	0,52
Литва	0,22	0,32	0,79
Польща	0,17	0,40	0,50

Таблиця 4.

Індекс Салаї (за імпортом проміжним) для України по відношенню до країн ЄС

	1995	2000	2007
Австрія	0,96	0,81	0,72
Бельгія	0,97	0,92	0,87
Великобританія	0,38	0,95	0,91
Греція	0,74	0,46	0,36
Данія	0,94	0,85	0,80
Естонія	0,88	0,85	0,77
Ірландія	0,79	0,88	0,82
Іспанія	0,52	0,76	0,68
Італія	0,52	0,86	0,79
Латвія	0,91	0,54	0,43
Литва	0,45	0,88	0,82
Нідерланди	0,53	0,51	0,40
Німеччина	0,44	0,53	0,43
Польща	0,42	0,59	0,47
Португалія	0,40	0,57	0,45
Словаччина	0,37	0,55	0,43
Словенія	0,35	0,52	0,40
Угорщина	0,34	0,48	0,37
Фінляндія	0,41	0,44	0,34
Франція	0,43	0,41	0,30
Чехія	0,32	0,41	0,30
Швеція	0,43	0,39	0,28

Таблиця 5.

Індекс Гатєва (за імпортом проміжним) для України по відношенню до країн ЄС

	1995	2000	2007
Австрія	0,98	0,92	0,88
Німеччина	0,98	0,96	0,92
Бельгія	0,48	0,97	0,95
Великобританія	0,63	0,52	0,43
Греція	0,97	0,95	0,94
Ірландія	0,96	0,94	0,93
Іспанія	0,90	0,95	0,92
Італія	0,70	0,91	0,90
Нідерланди	0,67	0,93	0,89
Португалія	0,95	0,65	0,63
Фінляндія	0,52	0,94	0,91
Франція	0,61	0,55	0,47
Швеція	0,56	0,59	0,51
Данія	0,55	0,66	0,57
Угорщина	0,53	0,65	0,55
Чехія	0,52	0,63	0,53
Словенія	0,51	0,62	0,52
Словаччина	0,51	0,61	0,51
Естонія	0,51	0,59	0,50
Латвія	0,50	0,58	0,49
Литва	0,35	0,57	0,48
Польща	0,96	0,56	0,47

Наукове видання

І. Й. Гладій, І. Я. Зварич

МІЖНАРОДНІ ВИРОБНИЧІ МЕРЕЖІ В ЄВРОПІ

Монографія

Підписано до друку 25. 06. 2011 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆, Гарнітура Book Antiqua.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 16,97. Облік.-вид. арк. 19,97.
Зам. № М014-10. Наклад 300 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23. 04. 2009 р.

Віддруковано у Видавничо-поліграфічному центрі «Економічна думка ТНЕУ»
46004 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua